Safahat

‘Âsım’

Mehmed Âkif Ersoy

YY
YAZAR
YAYINLARI

Yazar Yayınları: 18

Milli Müdafaa Cad. 10/13 Kızılay - Ankara
Tel: 0 312 232 05 71 -72
www.yazaryayinlari.com - yazar@yazaryayinlari.com
Yayınevi Sertifika No: 25598

Ankara, Aralık 2014

ISBN: 978-605-4653-09-6

Hazırlayan: D. Mehmet Doğan

Tashih-Kontrol: Dilârâ Coşkun - Sebahi Kılıç
Tasarım: mtrmedya
Baskı: Özel Ofset
Matbaa Sertifika No: 29514

SUNUŞ

Doksan yıl sonra Âsım

Âsım, büyük şairimiz Mehmed Âkif'in ustalık döneminin olgun eseri uzun şiir; aruz vezninde türkçenin zirvesi... 1919 eylülünden itibaren 1924 ağustosuna kadar *Sebilürreşad*'da yarıya yakın kısmı parça parça yayınlanmış olan eserin kitap halinde ilk baskısı 1924'tedir.

Şiirde, ülkeyi kurtaracak, ileriye götürecek gençlik timsali olarak bilgili, ahlâklı ve erdemli bir genç olan Âsım ve nesli konu edilmektedir.

"Âsım"ın bazı bölümleri Mehmed Âkif'in en çok okunan, ezberlenen şiir parçalarıdır. Bunlardan *"Çanakkale Şehidlerine"* diye bilinen bölüm ile *"Zulmü alkışlayamam, zâlimi asla sevemem"* veya *"İriticaın şu sizin lehçede mânası bu mu?"* parçası bilhassa yaygındır.

Mehmed Âkif'in *Safahat* isimli şiir külliyatı 7 kitaptan oluşmaktadır. Şair ilk şiir kitaplarını peşpeşe yayınlar: *Safahat* 1911, *Süleymaniye Kürsüsünde* 1912, *Hakkın Sesleri* 1913, *Fâtih Kürsüsünde* 1914. Dört yılda dört kitap. Beşinci kitap üç yıl sonradır: *Hâtıralar* 1917. Altıncı kitapta fâsıla biraz daha artar: *Âsım* Hâtıralar'dan 7 sene sonra yayınlanır. Bir çırpıda yazılmış intibaı uyandıran *Âsım*'ın bu süre içinde parça parça yazıldığı tahmin edilebilir.

Safahat'ın 6. kitabı olan *Âsım*'ın edebiyatımızda müstesna bir yeri vardır. Âsım, neredeyse bütün edebiyat tarihçileri, araştırmacıları tarafından Mehmed Âkif'in olgunluk eseri, şaheseri olarak kabul edilmekedir.

Hep hayatın içinden konuşan şair, bu eserinde Birinci Dünya Savaşı'nı arkaplana alarak düşüncelerini ve toplum tasavvurunu ortaya koymaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın bizim için mühim olduğu kadar bütün dünya tarihi için önemli olan bir sahnesi, Çanakale ve Çanakkale'de savaşan gençlik Mehmed Âkif'in esas konusudur.

Millî şairimiz, bu kitabında bir gençlik modeli ve projesi ortaya koymaktadır. Aklı fikri yerinde, bilgili, müsbet ilimlere vâkıf, ama maneviyatı da kuvvetli ahlâklı bir gençlik. Bu gençlik, fizikî gücünü manevî gücüyle birleştiren "bütün insan" demektir.

Döneminde pozitivizmin tesiriyle, insanın sadece maddesine, fiziğine yönelik gençlik projeleri revaç bulurken, Mehmed Âkif bu eserinde bütünü gözeten modelini Âsım karakteri etrafında çizmiştir.

Kitabın başında, eserin karşılıklı bir konuşmadan ibaret olduğu, 1. Dünya Savaşı içinde ve Fatih yangınından önce, Hocazâde'nin Sarıgüzel'deki evinde geçtiği belirtilmektedir. Konuşmanın kişileri şunlardır:

> *Hocazâde*: Rahmetli Hoca Tahir Efendi'nin oğlu (Mehmed Âkif);
>
> *Köse İmam*: Rahmetli Hoca Tahir Efendi'nin talebesi (Ali Şevki Hoca),
>
> *Âsım*: Köse İmam'ın oğlu.
>
> *Emin*: Hocazâde'nin oğlu.

Bu açıklamayı şairin gerçeklik etkisi uyandırmak için koyduğu düşünülebilir. Mehmed Âkif babasının talebesi Köse İmam üzerinden Osmanlı ve dünya ahvalini konuşurken, onunun nüfusuna iki de çocuk yazmıştır. Bilindiği kadarıyla Köse İmam, yani Ali Şevki Hoca hiç evlenmemiştir. Bu bir edebiyat eseridir ve itibarî/fiktif bir dünya kurgusuna sahiptir. Köse İmam'ın tahsilini bırakıp Çanakkale cephesine koşan oğlu Âsım, bu edebî eserin kahramanı olarak o sırada büyük özveri ile tahsilini yarım bırakıp vatanın imdadına koşan gençliği temsil etmektedir. Âsım'ın kızkardeşi Melek de eserde annesiz evin ağabeyini gözeten ferdi olarak çizilmiştir. Karşılıklı konuşma şeklinde düzenlenmiş eserin dördüncü kişisi olan Emin gerçekten Mehmed Âkif'in oğludur, fakat onun eserdeki bütün rolü bir cümleliktir.

Âsım, manzum bir sahne eseri olarak okunabilir, çünkü baştan sona karşılıklı konuşmalardan ibarettir. Zaman zaman sahne ve arkaplan da çizildiğinden okuyucu kendini bir tiyatroda farz edebilir. Eserin asıl kahramanı Âsım, sürekli kendisinden bahsedilen bir karakter olmasına rağmen eserin sonunda sahneye çıkar, Hocazade ile konuşur, tartışır ve sorumluluk sahibi bir genç olarak tahsilini tamamlamak üzere Avrupa'ya gitme sözü vererek perdeyi kapatır.

Şair perdeyi geleceğe yönelik ümit verici mahiyette hareketle kapatırken, güçlü bir devam etkisi uyandırmıştır. Gerçekten şairin programında Âsım'ın devamını yazmak da vardır.

Eserin Osmanlı adap ve erkânı, konuşma üslubu ve hayat tarzı ile ilgili öğretici bir metin olarak okunması da mümkündür. Hocazade ve Köse İmam'ın konuşmaları, 20. Yüzyılın başında gelenek ve yenilik arasında duran dindar aydınların zihniyet farklılıklarının sergilenmesi mahiyetindedir. Elbette her iki karakterde de konuşan Âkif'dir, bu aynı zamanda bir iç konuşmadır.

Şair hâkim karamsarlık havası içinde geleceğe yönelik ümidini *Âsım*'da ortaya koyar. Gençlik üzerinden verilen ümid mesajının, kitap yayınlandıktan sonra keskin bir değişim sürecine sokulan Türkiye'nin gerçeklerine tekabül ettiğini söylemek mümkün değildir. Yeni rejimin Âsım modeline değil, Tevfik Fikret'in Halûk modeline eğilimliği olduğu açıktır.

Âsımlar batının ilmini, fenini tez elden edinip ülkelerinin gelişmesinde, kalkınmasında rol almak üzere memlekete döndüklerinde şartlar çok değişmiştir.

Eğer Âsım ve arkadaşları 1918'de Avrupa'ya tahsilini tamamlamak için gitmişse, 1920'lı yılların ortalarında kesin dönüş yapmış olmalıdır. Çanakkale düşmemiştir ve üstüne üstlük İstiklâl Harbi de kazanılmıştır; ama Çanakkale geçilse olabilecekler yaşanmaktadır Türkiye'de. Din ve dindarlar tahkir edilmekte, dini yaşamak seçkinler katında, imkânsız hâle getirilmektedir.

Mehmed Âkif *Âsım*'ın devamını yazamaz[1], buna karşılık başka bir büyük şairimizin, Yahya Kemal'in "Atik Valde'den İnen Sokakta" şiiri Âsım'ların 1930'lardaki ruh hâlini yansıtır gibidir.

Âsımların Avrupa'dan dönünce Üsküdar'ın mütevazı ve fakir halkının ikamet ettiği Atik Valide'de yaşamadıkları tahmin edilebilir! Onlar ülkenin ihtiyacı olan iyi yetişmiş insan gücü olarak yönetici kadro içinde yer aldılar. Halkın değerlerine yabancılaştırıldılar ve milletten farklı bir kimliğe sahip olmaya zorlandılar. Bu arada Yahya Kemal gibi, hissiyatı halktan ayrılmayanlar da oldu. İşte onlar bu ızdırabı derinden hissettiler, fakat ülkelerinde dinin öğretilebilirliği tamamen ve yaşanabilirliği kısmen imkânsız hâle getirilmişti.

1 Eşref Edib'in Âsım Şakir'den naklettiğine göre, Mehmed Âkif, iyileşirse Âsım'ın ikinci kısmını yazacağını, burada Ahmed Naim, Hüseyin Kâzım ve Süleyman Nazif'i konuşturacağını söyler. (Eşref Edib: *Mehmed Âkif-Hayatı ve Eserleri*. 2.bs. İstanbul 1962, sf. 347)

Yahya Kemal belki yaşca Âsım değildir ama Âsım'ın, Âsımların hissiyatını derinden duyan bir "garpzede"dir. Gençliğinde ülkesini terk ederek Avrupa'ya kaçmış, Paris'te siyasî ilimler okumuştur. Dönünce, kaçış sebebini aşan bir gerçekliğe ulaşmış ve batıda tahsil gören birçok aydının zıddına toprağın, tarihin ve milletin hakkını teslim eden bir şahsiyet olarak eserlerini vermiştir.

Âsımlar Çanakkale'de savaştılar, gazi veya şehid oldular. Mehmed Âkif eserinde gazi Âsım'ı Avrupa'ya tahsil için gönderdi. Çanakkale'de düşmanı göğsünü siper edip durdurmayı başaran gençlik, tahsilini tamamladıktan sonra halkla birlikte Türkiye'nin gelişmesine hız katabilirdi. Ancak onlar döndüğünde ülkede şartlar tamamen değişmişti. Millet ve milleti millet yapan değerlere aykırı bir kimlik oluşturma süreci başlatılmıştı. Bu yüzden Mehmed Âkif'in hayal ettiği gelişme, 1920'lerin, 1930'ların işi değildi. Bu yıllarda Türkiye millî marşın şairi, Millî Mücadele'nin sivil kahramanı Mehmed Âkif'in dahi hayatını idame ettiremeyeceği bir ülkeye dönüşmüştü.

Âsımın, Âsımların hissiyatını Yahya Kemal derinden duydu ve *"Atik Valde'den inen sokakta"* şiirinde edebî bir eser olarak ortaya koydu. Bu yüzden bir ramazan akşamı Atik Valde'den inen sokaktan geçenin sadece Yahya Kemal değil, ülkesinin değerler dünyasından koparılmış, ama hissiyatını kaybetmemiş bütün Âsımlar olduğunu söyleyebiliriz.

Âsım yayınlandığında, artık Mehmed Âkif sistemin kenara ittiği bir şahsiyet konumundaydı. En önemli kitabı, şaheseri bu yüzden ciddi bir yankı bulmadı. Mehmed Âkif'in dehasına iman eden Süleyman Nazif eserin makberî (ölümcül) denilebilecek bir sessizlikle karşılanmasına dikkat çeker. Ona göre bu eser bir şiir mucizesidir. Kuğunun son terennümüdür. Süleyman Nazif, şairin ruhunun vahyini duymaktan bahsettiği şiirini, arştan ilham

alarak yazdığını söyler. Dönemin farklı bir vadide büyük şairlerinden Cenap Şehabbeddin de "Safahat mübdii" başlıklı yazısıyla Âkif'i tebcil eder. Cenap Şehabbeddin, Âsım'ı *"basitliği akıl karıştıran belagat kasırgası"* olarak niteler.

Âsım her ne kadar basından alâka görmedi ise de, Süleyman Nazif'in öncülüğü ile Midhat Cemal Kuntay'ın evinde kitabın yayını üzerine şairinin ve dönemin ünlü edebiyatçılarının katıldığı bir nevi kutlama toplantısı ile tebcil edilir.

Abdülhak Hamid takdirkârlığından sonra, Nazif'in en fazla önemsediği şahsiyet kendi neslinden bir isim olan Mehmed Âkif'dir. Süleyman Nazif, başlangıçta fazla önemsemediği Âkif'i tanıdıkça takdir eder ve hayranı olur, 1919'da *Servetifünun* mecmuasında sonradan kitabına alacağı övücü yazıları yayınlar. Süleyman Nazif, Mehmed Âkif'in Âsım şiirinin Sebilürreşad'da yayınını heyecanla takib eder. 1924 ağustosunda kitap halinde yayınlanmasından sonra, Midhat Cemal Mısır Apartımanındaki dairesinde, o sırada İstanbul'da bulunan şairinin de katılacağı bir bir davet verir. Bu davette, Şair-i Âzam Abdülhak Hamid, Cenab Şehabeddin, romancı Samipaşazade Sezaî, Süleyman Nazif ve genç şairlerden Faruk Nafiz (Çamlıbel) bulunurlar.[2] Bu davetten bir kaç ay sonra, Süleyman Nazif'in Mehmed Âkif kitabı yayınlanır.

Mehmed Âkif Âsım'la edebiyat tahimizde derin bir iz bırakmakla kalmaz, halkımızın zihninde *Çanakkale Şehidlerine* ve *Zulmü Alkışlayamam Zalimi Asla* sevemem şiirlerle yer eder. Onun "Âsım'ın nesli "kavramı günümüze kadar yetişen nesillere imanlı ve ahlâklı müsbet örnek olarak ideal aşılamakta ciddi tesir uyandırır.

2 Beşir Ayvazoğlu bu dâvette çekilen iki fotoğrafdan hareketle bir dönem tasviri mahiyetinde güzel bir kitap yazmıştır: 1924 Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi. İstanbul 2006

Âsım'ın tıpkıbasımıyla birlikte Latin harfli metnini ve açıklamalarını bu kitapta bir araya getirdik. Yayınlanmasının 90. Yılında merhum şairimizin bir daha rahmetle anılmasına vesile olmasını diliyoruz.

D. Mehmet Doğan
Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı
Mehmed Âkif Araştırmaları Merkezi Başkanı

ÂSIM

Kardeşim Fuad Şemsi'ye

Bu eser, bir muhavereden ibarettir ki, Harb-ı umumî içinde ve Fâtih yangınından evvel, Hocazâde'nin Sarıgüzel'deki evinde geçer. Eşhâs-ı muhavere şunlardır:

Hocazâde: Rahmetli Hoca Tahir Efendi'nin oğlu.

Köse İmam: Rahmetli Hoca Tahir Efendi'nin şâkirdlerinden.

Âsım: Köse İmam'ın oğlu.

Emin: Hocazâde'nin oğlu.

Muhavere: Karşılıklı konuşma.
Eşhâs-ı muhavere: Konuşan şahıslar

Fuad Şemsi: *Fuad Şemsi İnan (1886-1974) Mehmed Âkif'in yakın dostlarından. Vefatına yakın günlerde Abbas Halim Paşa'ya ait Mısır Apartımanı'nın idarecisi olarak Mehmed Âkif'e ihtimam göstermiştir.*

Harb-ı Umumî: *Umumî Harb, Cihan Harbi, Birinci Dünya Savaşı.*

Fâtih yangını: *31 Mayıs 1918'de başlayan büyük yangın. Mehmed Âkif'in evi dahil, sekiz bin ev yanmıştır.*

Sarıgüzel: *Fâtih'te, Mehmed Âkif'in doğduğu ve yaşadığı evin bulunuduğu semt.*

Hoca Tahir Efendi: *Mehmed Âkif'in babası. Bugün Kosova sınırları içinde bulunan İpek kasabasının Suşisa köyünde doğmuş, İstanbul'da tahsil görmüş, Fatih Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Temizliği ile tanınmış, bu yüzden "Temiz Tahir" olarak anılmıştır.*

Köse İmam: *Mehmed Âkif'in babası Tahir hoca'nın talebesi Ali Şevki Efendi. Ali Şevki Mehmed Âkif'in yakın dostlarındandır. Gerçekte evlenmemiş ve cocuk sahibi olmamıştır. Kişi gerçek olmakla beraber, bir edebiyat eseri olan Âsım'da hayalî bir karakter olarak görülmelidir.*

-Vay hocam! Vay gözümün nûru efendim, buyurun!
Hangi rüzgârdır atan sizleri?.. Lütfen oturun.
Mütehassirdik efendim, ne inâyet! Ne kerem!
Öpmedik affediniz...
-Çok yaşa... Lâkin... Veremem.
Bütün İstanbul'un ağzında gezen elleriniz,
Bize nâz etmese olmaz mı efendim? Veriniz.
-Döktüğün dillere bittim, seni çok sözlü seni!
Ayda, âlemde bir olsun aramazsın Köse'ni.
Bu herif öldü mü, sağ kaldı mı, derler de ayol,
Baba dostuysam eğer kalkıp ararlar bir yol.
Yoksa yaşlanmıya görsün, adamın hâli yaman...
Ne fenâ günlere kaldık, aman Allah'ım aman!
"Nesl-i hâzır" denilen şey pek acâib bir şey:
Hoca rahmetliye bak, oğluna bak, hey gidi hey!..
-Amma tekdîr ediyorsun, canım ilkin adamı...
Bir selâm ver bakalım, böyle selâmsızdan mı?
-Selâmun aleyküm.
-Aleyküm selâm...

Mütehassir: Hasret çeken, özlemli.
İnâyet: İyilik, lütuf.
Kerem: Asalet, cömertlik.
Ayda, âlemde bir: Çok seyrek olarak, nâdiren.
Nesl-i hâzır: Şimdiki nesil.
Acâib: Tuhaf, garip.
Tekdîr etmek: Azarlamak.

Selâmsız: *Üsküdar'da bir semt*

Barıştık, yüzün gülsün artık, imam.
-Hele dur, öfkemi tekmilliyeyim...
-Tekmille!
Zaten eksik bir o kalmıştı: Hudâyî sille...
-Sanki dövsem ne yaparsın? Hocayız biz, döveriz...
Gül biter aşk ile vurduk mu...
-İnandım, câiz.
-Pek cılız çıktı bu “câiz” demek imânın yok?
-Dayak “âmentü”ye girdiyse, benim karnım tok.
Gül değil, kıl bile bitmez sopa altında!
-Hele!
-Öyle olsaydı, şu karşındaki yalçın kelle,
Fark olunmazdı Kızanlık’taki güllüklerden!
Bu dayak faslı da aç karnına bilmem nerden?
Dur ki çay demleyelim, nargile gelsin, kerem et.
–Söyle gelsin, hadi zahmetse de...
-Hâşâ rahmet.
-Enfiyen var ya?
-Tabî’î.
-Çekilir boydan mı?
-Burun aldatmaya kâfi.
-Bu nedir? Cerman mı?

Tekmillemek: Tamamlamak.
Hudâyî sille: Sert ve kontrolsüz tokat.
Câiz: Uygun, yerinde.
Âmentü: İman esasları.
Güllük: Gül bahçesi.
Kerem etmek: Lutfetmek.
Enfiye: Burunotu, toz hâline getirilmiş ve buruna çekilen tütün.
Cerman: Alman.

***Kızanlık:** Şimdi Bulgaristan sınırları içinde kalan ve gülleriyle meşhur olan kasaba.*

-Karışık.
-Neyse, zarûrette pek a’lâ gidecek.
Hocazâdem bakalım, bir de bizimkinden çek.
-Yerli mahsûlüne benzer mi desem?..
-Kendisidir.
-Sen de tiryâki değilsin ya, pek a’lâ yetişir.
-Baban olsaydı da görseydi, işin vardı.
-Neyi?
-Çektiğin murdarı.
-Sevmezdi, evet, böyle şeyi.
-Neydi rahmetlide, lâkin o temizlik, vay vay!
Azıcık benzemiş olsaydı ya mahdûmu da...
-Ay?
Şu babamdan nerem eksik, hadi, göster bakayım?
-Ama hiddetleneceksen ne suyum var, ne sayım?
Yok, eğer mum gibi dosdoğru cevâb istersen:
Babanın kestiği tırnak bile olmazsın sen.
-Ne nezâketli beyan! Hey gidi mum, tıpkı odun!
-Böyle hiddetlenecektin, neye râzî oldun?
-Oldum amma bu kadar doğrunun olmaz ki tadı...
“Selâmun aleyküm behey kör kadı!”
Seni çok sözlü dedin, yetmedi; tekdîr ettin,
Yine az geldi...
-Hayır, söylemedim, söylettin.
-Başladın şimdi de tahkîre... Kızılmaz mı Hoca?
-Zübbelik yok!
-O ne? Ben zübbe miyim?
-Oldukça.
-Vâkıâ çok severim, her ne desen aldırmam;
Bu, fakat hazmolunur parça değil... Pîr ol İmam!
-Sen de pîr ol.

Mahdûm: Erkek evlat, oğul.
Tekdîr etmek: Azarlamak, çıkışmak.
Tahkîr: Hakaret.
Pîr ol: Ömrün uzun olsun.

-Ama kızdım.
-Ne tuhaf şeysin be:
Bir sözümden kızıyorsun.
-Kime derler zübbe?
-Sana derler.
-Niye?
-Hem benzemedin merhûma;
Hem neden benzemedin, dersen, efendim, sorma,
O ne hiddet, o ne şiddet! Çalışıp benzesene!
İlme vakfettiği dirsek babanın: Elli sene.
-Biz de az çok pala sürttük...
-Sana câhil demedik,
Yalınız zübbe dedik... Bak yine baktın dik dik.
Hoca rahmetli yetişmişti, düşün hem, nereden?
Kimin oğluydu baban? Kimdi unuttun mu deden?
İpek'in köylüsü, ümmî, yarı vahşî bir adam...
-Bâri yamyam de! Ne mâni ki, evet, ak yamyam!
-Dinle oğlum...
-Ne nezâhet bu Hocam? Hayrânım!
-Lâfı ağzımda bıraktın be kuzum, dur be canım...
-Cümle bitseydi, emînim ki, dedem gitmişti...
Dar yetiştim!
-Ne o, sırtlan da mı olduk şimdi?
-Neyse bahsinde devam et bakalım..
-İşte baban,
Bir şey öğrenmedi elbette o ümmî babadan.

Pala sürtmek: Gayret sarfetmek, çabalamak.
İpek: Şimdi Kosova sınırları içinde bulunan kasaba, Peç.
Ümmî: Okur yazarlığı olmayan, câhil.
Mâni: Engel.
Nezâhet: Nezihlik, temizlik.

Ne kazanmışsa, bütün, kendi kazanmış, kendi.
Zât-ı devletleri, lâkin azıcık çöplendi.
Sen dua et babadan topladığın mirâsa,
Hep onun himmetidir üç satır ilmin varsa.
-Üç satır hem de, İlâhî, ne tükenmez irfan!
-Hadi üç yüz satır olsun mütehammilse kafan!
Hoca'nın kâ'bına yükselmen için dağlar var.
-Tırmanırsam?
-Hadi tırman, bakalım, işte duvar.
-Göreceksin.
-Bu bacaklarla mı?
-Hay hay!
-Belli!
Yaşınız kaçtı paşam, elli mi?
-Yoktur elli.
-Aştınız kırkı ya?
-Kırk altıyı bulduk.
-A'lâ...
Yüzü bulsan, yine "hâlâ mı bu mektûb, hâlâ!"
Arzı olmasa hayatın ne çıkar tûlünden?
Hani kırk altı yılın eldeki mahsûlünden?
Hangi bir fende teâlî edebildin, evlât?

Zât-ı devletleri: Yüksek şahsiyetleri.
Çöplenmek: Faydalanmak, menfaatlenmek.
Hâlâ mı bu mektûb, hâlâ: Değişen bir şey yok, fark etmez.
Arz: Genişlik, en.
Tûl: Uzunluk.
Mahsûl: Ürün.
Teâlîetmek: Yükselmek. Rüsûh: Geniş, sağlam bilgi.

Hangi san’atte rüsûhun göze çarpar? Anlat!
Ulemadan mı sayıldın? Fukuhadan mı?
-Hayır.
-Ya siyâsî mi nesin? Kendine bir meslek ayır.
-Şairim.
-Olmaz olaydın: O ne yüzler karası!
Bence dünyâdaki işsizlerin en maskarası.
-Af edersin onu!
-İmkânı yok etmem, ne demek!
Şi’re meslek diye, oğlum, verilir miydi emek?
Âh, vaktiyle gelip bir danışsaydın Köse’ne,
Senin olmuştu bugün belki o kırk altı sene.
-Amma hırpaladın şi’ri...
-Evet hırpaladım:
Çünkü merkep değilim, ben de mürekkep yaladım,
Ben de târîh okudum; âlemi az çok bilirim.
“Şuarâ” dendi mi, birden oynar sinirim.
İyi gün dostu herifler, o ne yardakçı gürûh,
O ne müstekreh adamlar! Hani bakmak mekrûh.
Dalkavukluktaki idmanları sermâyeleri...

Ulema: Âlimler.
Fukuha: Fakihler, İslâm hukukçuları. Merkep: Eşek.
Mürekkep yalamak: Okur yazar olmak
Şuarâ: Şairler.
Gürûh: Kalabalık, topluluk.
Müstekreh: İğrenç.
Mekrûh: Tiksindirici. Haram edilmemekle birlikte, ancak zarurî hâllerde câiz olan şey.
İdman: Sürekli yapılarak kazanılan meleke.
Sermâye: Varlık.

Onlar azdırdı, evet, başlıca pespâyeleri
Bu sıkılmazları "medh et!" diye, mangır sunarak,
Ne erâzil adam olmuş, oku târîhi de bak!
Edebiyyata edebsizliği onlar soktu,
Yoksa, din perdesi altında bu isyan yoktu.
Sürdüler Türk'e "tasavvuf' diye olgun şırayı;
Muttasıl şimdi "hakîkat" kusuyor Sıdkı Dayı!
Bu cihan boş, yalnız bir rakı hak, bir de şarab;
Kıble: Tezgâh başı, meyhaneci oğlan: Mihrab.
Git o "dîvan" mı, ne karn'ağrısıdır, aç da onu,
Kokla bir kerre, kokar mis gibi "Sandıkburnu!"[1]
Beni söyletme, neler var daha!
-Tekmilleyiver...
Sâde pek sövme ki, Peygamberimiz şi'ri sever.
-Vakıa "inne mine'-şi'ri..." büyük ni'met;

1 Yenikapı'daki tarihî meyhanelerin olduğu yer

Şuarâ: Şairler.
Gürûh: Kalabalık, topluluk.
Müstekreh: İğrenç.
Mekrûh: Tiksindirici. Haram edilmemekle birlikte, ancak zarurî hâllerde câiz olan şey.
İdman: Sürekli yapılarak kazanılan meleke.
Sermâye: Varlık.
Pespâye: Alçak, soysuz.
Medh etmek: Övmek.
Mangır: Para.
Erâzil: Çok rezil.
Muttasıl: Devamlı.
Kıble: Namazda yönelinen Kâbe istikameti. Divan şiirinde sevgilinin, şeyhin bulunduğu yön.
Meyhaneci: Meyhane işleten, içki sunan kimse. Divan şiirinde sevgili, şeyh.
Mihrab: Câmi, mescid ve namazgâhlarda kıble yönünde bulunan ve imamın namaz kıldırırken durduğu girintili kısım. Divan şiirinde sevgilinin olduğu yer, şeyhin bulunduğu yer. Tasavvufî şiirde meyhane ile tekke kastedilmektedir. Mehmed Âkif Köse İmam'ın dilinden divan şiirini eleştirirken kendisi de bu benzetmelere itiraz etmektedir.
Tekmillemek: Tamamlamak.
Vakıa: Gerçi. inne mine'-şi'ri...: Öyle şiir vardır ki (hikmettir). Hz. Peygamberin sözü.

Dikkat etsen: Yine sevdikleri, lâkin, hikmet.[2]
Ben ki Attar ile Sa'dî'yi okur, hem severim;
Başka vâdîleri tutmuşlara ancak söverim.
Hem senin şi're müdâfi çıkışın mânasız:
Sana şair diyen oğlum, seni gördüm yalnız:
Kimi mevlidci diyor...
-Ah olabilsem, nerde!
Yetişilmez ki: Süleyman Dede yükseklerde.
-Kimi bid'atçi diyor...Duyduğum en çok bunlar.
-Daha var mıydı, İmam?
-Var ya, unuttum: Baytar.
Keşke baytarlık edeydim..

2 "ان من الشعر لحكمة وان من البيان لسحرا" "Öyle şiir vardır ki hikmettir; öyle beyân vardır ki sihirdir". Hadis-i Şerif.

Hikmet: Ahlakî veciz söz.
Vâdî: Yol, tarz.
Müdâfi çıkmak: Savunmak.
Mevlidci:1. Mevlit yazarı. 2. Mevlit okuyucusu, dini toplantılarda mevlit okuyan kimse, mevlithan.
Baytar: Hayvan hekimi, veteriner.
Bid'atçi: Asıldan sapmış, yenilikçi.

***Attar:** 12. yüzyılda yaşamış meşhur İran şairi Pendname'nin sahibi Feridüddin Attar (1119?-1193). Sa'dî: Bostan ve Gülistan isimli meşhur eserin sahibi 13. yüzyıl İran şairi Şirazlı Sa'dî. Mehmed Âkif'in en çok sevdiği ve üzerindeki tesirini belirttiği İran şairidir (1213-1292).*

***Süleyman Dede:** Mevlid (Vesiletü'n-necat) şairi Süleyman Çelebi (1352-1422). Eseri halk amal olmuş, bütün dinî toplantılarda okunmuş ve halkın dinî hislerini beslemiştir. **Emin:** Mehmed Âkif'in büyük oğlu Emin Ersoy (1916-1967). Hayatı büyük sıkıntılar içinde geçmiştir. Askerlik yaparken arkadaşlarına Kur'an öğrettiği için Divan-ı Harb'e verilmiş, baskıya maruz kalmış ve cezalandırılmıştır. Aklî dengesi sarsılmış, zaman zaman tımarhanede tedavi görmüş, kötü alışkanlıklara sapmış ve 1967'de bir kamyon kasasında ölü olarak bulunmuştur.*

-Yine et mümkünse.
-Yapamam.
-Belki yapardın be...
-Unuttum be Köse!
-Keşke zihninde kalaymış, ne kadar lâzımmmış;
Beni dinler misin evlâd? Yine kâbilse çalış:
Çünkü bir tecrübe etsen senin aklın da yatar,
Bize insan hekiminden daha lâzım baytar.
-Hele bir çek bakalım.
-Sen de bizimkinden çek!
-Hani çay gelmedi yâhu?
-Ay, unuttuk, gerçek.
-Gitme seslen yalınız, nerde Emin, yok mu?
-Emin!
Nerdesin? Baksana, çay demleyeceklerdi demin...
-Demlemişler baba.
-Sen gelsene, oğlum, buraya...
El öperlerdi unuttun mu?
-Hayır.
-Oldu mu ya?
-Demin öptüm, baba...
-Öptün mü, git öyleyse hadi.
Hele yâ Rabbi şükür, çay da nihayet geldi.
Şeker istersen eğer bulduralım?
-Dört yüz mü?
-Aldığım yok, yaşasın İzmir'in a'lâ üzümü;
Hem ucuz, hem daha lezzetli.

Kâbilse: Mümkünse.
Tecrübe: Deneme.

Çekirdeksiz de.
-Buyurun.
-Başla canım, var mı merâsim bizde?
Hocam, evvelce üzüm çiğnenecek, üstüne çay...
İçelim aşkına rindân-ı Hudâ’nın!
-Hay hay!
Hoca keşfet bakayım, şimdi bu harbin sonunu?
-Onu Allah bilir amma, acaba var mı sonu?
-N edemek! Nâmütenahi mi bu? Elbette biter;
Tarafeynin biri ancak deyiversin ki: Yeter!
-Aklım ermezse de evlâd, bu işin bitmesine,
İki şeyden biri lâzım...
-O nedir?
-Dinlesene:
İngiliz yok mu, o hain, ya doyup patlamalı;
Yahud aç kalmalıdır... Yoksa bizim fal kapalı.
Açma sen şimdi o yaprakları, oğlum, beni sor:
Başımın derdi büyük, çâresi yok... Olsa da zor.
-Çâresiz derd olmaz, söyle hocam, dinliyorum?
-Bir değil...
-Tut ki bin olmuş, ne demek, mecburum.
Sana hizmet, babamın ruhuna rahmettir, ayol.
-Hocazadem, bilirim hepsini, berhurdar ol.
Oğlanın hâlini evvelce mi açsam? Lâkin,
Komşunun derdi dururken bunu açmak çirkin.
-Oğlanın hâli nedir.. Söyle? Merak etmedeyim...

Rindân-ı Hudâ: Hak erenleri.
Nâmütenahi: Sonsuz.
Tarafeyn: İki taraf.
Berhurdar: Mutlu.

-Hele dursun da o, ilkin şunu bir nakledeyim.
Mütekâid paşalardan biri, üç beş sene var,
Düştü bilmem ne taraftansa bizim semte kadar.
Kimde az çok getirir bir satılık mal varsa,
Kapatıp yaptı beleşten sekiz ev, dört arsa.
Herifin hâli bidâyette zararsızcaydı;
Son zamanlarda, ne olduysa, namazdan caydı.
Ne cemâ'atte, ne mescidde, bugün komşu paşa.
-Olağan şey, sofuluk çıkmadı, besbelli başa.
-Derken incelmeye, gencelmeye kalkıştı...
                                                                      -Aman!
-Ne aman dinledi, gittikçe, hovardam, ne zaman.
Saç sakal tuttu ne hikmetse acâib bir renk;
Kalafatlandı bıyıklar, iki batman, bir denk!
Çehre allıklı sabunlarla mücellâ her gün:
Fes yıkık, kelle çıkık, kaş yılışık, göz süzgün;
İğne, boncuk, yakalık, tasma, yular... Hepsi tamam;
Koçyiğit sanki bunak!
                                    -Sen de mi şâirdin imam?
-Kuşkulandım paşadan, gizlice gittim hanıma;
Dedim: Örtün de kızım, gel bakalım, gel yanıma.
Zevcinin tavrı acâibleşiyor zannederim,
Sen ne dersin buna bilmem, bana sor, bak ne derim:
İşçiniz, sofracınız var mı?
                                              -Evet.
                                                        -Kim?
                                                                  -Eleni.
-Şimdi sav.
          -Hiç mi sebepsiz?
                                              -A kızım, dinle beni:

Mütekâid: Emekli.
Kalafatlanmak: [mec.] Kusurları örtülmek, tamir edilmek, çekidüzen verilmek.
Batman: İki okka ile sekiz okka arasında değişen ağırlık ölçüsü.
Denk: Yük, iki taraflı yük.
Allık: Yüze sürülen kırmızı toz.
Mücellâ: Cilâlanmış, parlatılmış.
Zevc: Eş, koca.

Böyle şeylerde sebep, hikmet aranmaz... Çabucak
Savabilmektedir iş... Yoksa rezâlet çıkacak:
Paşa azmış!
-Acabâ üstüme gül koklar mı?
-Onu bilmem, gülü koklar mı kocan, yoklar mı?
Beni söyletme kızım, git de hemen sav karıyı.

Çok zaman geçmedi, gördüm ki bizim soytarıyı,
Geliyor "ilmühaber yaz" diye, neymiş bakalım?
-Bir izinnâme.
-İzinnâme mi? Hay hay, lâzım...
Evlenen hangisi? Beyler mi, kerîmen mi, paşa?
-Onların vakti değil.
-Kim ya?
-Benim.
-Sen mi? Yaşa!
Tam da vaktin, hani gün geçmeye gelmez, davran!
-Hoca, eğlenme hemen yazmana bak, işte paran!
-Ay o murdar kâğıdın pek mi büyük hâtırı ki,
Beni ürker diye tutmuş sayıyorsun bir.. iki?..
Kaç paran varsa büküp katla da indir cebine,
Yazamam nâfile.
-Elbet yazacaksın, sana ne?
-Hiç adam hâline bakmaz mı be? İnsâf azıcık!
-Çok şükür halime. Nem var? Yüzüm ak, alnım açık.
İyi bak sen bana bir kerre!
-Hayır, kendin bak;
Bence bir kellen açık, bir de sakal diplerin ak.
-Ama sen halt ediyorsun! Sakalımdan sana ne?
-Ne mi? Ondan beleş eğlence mi var seyredene?
Gülüyor kahvede el, çarşıda bakkal, çakkal;
Olma beyhûde, ağızlardaki bir parmak bal;
Çatlasan sofracı Rumdan karı olmaz adama.

İlmühaber: Bir kimseye verilen ikâmet, iş, medenî hâl vb. belirten kâğıt.
İzinnâme: Nikâhın kıyılabilmesi için verilen kâğıt.
Kerîme: Kız çocuğu.
Sofracı: Sofra düzenleyen ve kaldıran vazifeli veya hizmetçi.

-Kim haber verdi bileydim?..
-Ne bunak şeysin ama!
Kim haber verdi, nedir? Sormaya var mıydı lüzum?
Yediğin herzeyi kör gördü, sağır duydu kuzum.
Söyletir çarçabuk insan, meğer olsun pek alık,
Boşboğaz şey, o senin yosma sakal, hasba kılık!
-Artık elverdi imam, kellemi kızdırma da yaz.
-Bana bak: Hiçbir imam böyle rezâlet yazamaz.
-Ay, rezâlet de diyor sünnete!
-Sünnet mi?
-Ya ne?
-Öyle şey yok...
-Ne demek!
-Dinle, be hey divâne:
Öyle sünnet denemez, her zaman, evlenmek için;
Vakt olur, sünneti geç, vâcib olur erkek için;
Vakt olur, sünnet olur...
-Söylediğim çıktı, tamam!
-Vakt olur, bir de bakarsın ki, olur böyle: Haram.
-Kimseden dinlememiştim bu senin fetvâyı...
Ne tuhâf!
-Sende tuhaflık, kısa kes da'vâyı.
Çoluğun var, çocuğun var, haremin nâmuslu;
Yaşın altmış beşi bulmuş, otur artık uslu.
Neren eksik, be adam, böyle ne var çıldıracak?
Karı derdiyle yıkılmaz bu kadar yıllık ocak.
-O nasıl söz? Ben ocak yıkmaya evlenmiyorum.
-Hiç o seksen kapı gezmiş, o kaşarlanmış Rum,
Sofracıyken seni koymuş da bu cânım kılığa,

Herze: Saçma sapan konuşma, hezeyan.
Sünnet: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in âdetleri; peygamberimizin söz, fiil veya tasdik yollarıyla meydana getirdiği âdet; peygamberimizin farz ve vâcib olmayan fiilleri. Evlenmek de Peygamberimizin sünnetlerindendir.
Vâcib: Dinî (şer'î) bakımdan terki doğru ve uygun olmayan, kesinlik bakımından farzdan sonra gelen.
Da'vâ: İddia.
Harem: Eş, karı.
Ocak: Ev, aile.

Hanımım derse, dökülmez mi ki fındıkçılığa?
Karı kıvrak, paşa hazretleri, şallak mallak;
Biri hakkıyle edepsiz, biri şartınca salak;
Evelallah döneceksin çabucak maskaraya;
Vuracaksın iki üç dalgada baştan karaya!
Artık evler gidiyor cilveyi kırdıkça madam...
Oynasın kumda çocuklar!
                                        -Ne vazîfen be adam?
Avukattan da beter, ay ne kadar herzevekil!
-Defol ordan!
                    -Haydi yaz kâğdımı!
                                                    -Yazmam be, çekil!
-Yazacaksın!
                  -Yıkıl ordan, sana yok ilmühaber;
Meğer emretmeli rü'yâma girip Peygamber.
-Yazma sittin sene, pampin, yap elinden geleni;
Yedi gün sonra duyarsın: Hanım olmuş Eleni!
-Hocazâdem, sözü çıksın da nihayet herifin,
Bana kah kah diye gülsün mü? Nasılmış keyfin!
-Akdi kim yaptı?
                              -Açıkgöz mü ararsın ki? Dolu...
Yalınız gösteren olsun: Paranın nerde yolu.
O değil, şimdi asıl çattı belânın büyüğü:
Haber aldım, karı kandırmış o sersem hödüğü,
Alıyormuş bütün emlâkini!
                                              -Gerçek mi?
                                                                    -Evet.
Buna bir çâre düşün, gitmesin evler, kerem et,
O çocuklar ne olur sonra?

Fındıkçıllık: [ar.] Oynaklık, hafif meşreplik.
Şallak mallak: Hayasız.
Madam: Müslüman olmayan evlenmiş kadın, eş, zevce.
Herzevekil: Kendisini ilgilendirmeyen üstüne vazife olmayan işlerle uğraşan, olur olmaz şeylere burnunu sokan kimse, münasebetsiz, densiz.
Sittin sene: Altmış sene. Mübalâğalı uzun zaman ifade eder.
Pampin: Yaşlı, ihtiyar.
Akd: Sözleşme, nikâh.
Emlâk: Mülkler, taşınmazlar.

-Perîşan. Ya hanım?
-O da rahmetli anamdan daha safmış be canım!
Söyledim söyledim aldırmadı "vurdum duymaz!"
Sonra mel'un karı kurnaz mı, hakîkat kurnaz;
Herif eşşek mi dedin, eşhedü-bi'llâh eşşek;
Ağzı karnındaki uçkur düğümünden gevşek!
Bir kırıtsın, iki dil döksün o fettan kahbe!
Çare yok, salyası sarkıp diyecek: Verdim be!
Hanım akşam, bize gelmişti namazdan sonra...
Yolda bîçâre şaşırmış, hadi girmiş çamura.
Ne kıyâfet, ne hazin manzara, görsen yavrum!
Kendi ağlar, kızı ağlar... Ne deyim, bilmiyorum.
Ciğerim sızladı baktım da, fakat fâide ne?
Kaderin cilvesi, kurban olayım halledene!
Gamsız insanlara eğlence gelirmiş yaşamak;
Yüreğin hisli mi, işkencedesin, tâli'e bak!
Şimdi, oğlum, herifin hacrine bir çâre!
-Kolay.
-Süfehâdan sayabilsek?
-Sayacaksın, hay hay.
Bir adam mâlini isrâf ile etmişse heder,
Ona hükkâm-ı şeriat "süfehâdan"dır der.
Sâdedil, ebleh olup, kâr ederim, vehmiyle,
Ahz ü i'tâya çıkıp aldanan eşhâsa bile,
"Süfehâ" nâmını vermekte, evet, şer'-i şerif.
Gelelim mes'elenin haline: Mâdem bu herif,
Kendi infâkına muhtâc olan evlâdlarının,

Eşhedü-bi'llâh: Allah şahittir.
Tâli': Talih.
Hacr: Bir şahsın bunama, mahkûmiyet vb. sebeplerle kendi malları üzerindeki tasarruf hakkını kullanmasının kanun yoluyla yasaklanması, kısıt.
Süfehâ: Sefihler.
Hükkâm-ı şeriat: Şeriat hâkimleri.
Sâdedil: Kalbi temiz, bön, saf, safderun.
Ebleh: Aptal, budala, akılsız, ahmak, alık.
Ahz ü i'tâ: Alışveriş.
Eşhâs: Şahıslar, kişiler.
Şer'-i şerif: Şerefli şeriat, İslâm şeriati.
İnfâk: Geçindirme, nafakalandırma.

Cümlesinden geçerek, derdine bir pis karının,
Heder etmekte bütün mâlini... Elbet ya bunak;
Yâhud aldanmaya gâyetle müsaid avanak.
İki sûrette de hâkim bunu hacretse, eder.
Şimdi lâzım gelen ancak size bir ilmühaber.
İhtiyar hey’eti, muhtar, hepiniz toplanınız;
Yazınız çarçabuk... Etraflıca olsun yalınız;
Sonra, hiç beklemeden gönderiniz mahkemeye.
-İş mühim... Korkarım etraflı yazılmazsa diye,
Şunu sen yazsana oğlum?
-Bakarız dur da biraz...
Daha a’lâsı mı: Ben söyleyeyim, kendin yaz...
İmam üslûbuna uydurması artık senden!
Hadi bir Besmele çek, başlayalım istersen.
Hele ilkin takıver gözlüğü.
-Hay hay, takayım,
Yalınız, sen bana bir parça kâğat ver bakayım.
-Hokka ister mi?
-Divit var ya.
-Peki, işte kâğat.
Evvelâ ortaya bir “Hû” mu atarlar? Hadi at.
Başla: “Bâdî-i”
Evet, “İlmühaber oldur ki”
-”Mahallemizde” çabuk yaz!
-Şaşırmayım, dur ki!
-”Filân sokakta”
-Yavaş söyle, oldu.
-”Kâin olan
Filânca hânede... sâkin... filânca oğlu... filân...”
Düşünme! “Her ne kadar”

Heder etmek: Ziyan etmek, boşa harcamak.
Hacretmek: Kendi malları üzerinde tasarruf etmekten alıkoymak.
İhtiyar hey’eti: Köylerde muhtarla birlikte çalışan heyet.
Hokka: Mürekkep konulan ve cam, maden veya seramikten yapılan küçük kap.
Kâin olmak: Bulunmak, mevcut olmak.
Divit: Kamış kalem veya mürekkebe bandırılarak yazmaya yarıyan uçlu âlet.
Bâdî-i ilmühaber: Dilekçenin gerekçesi.

-Oldu, söyle sen...
"Ma'tûh"
-Peki.
"Değilse de"
-Lâkin, kalem kırıldı be, tûh!
-Öbür kalemle yaz artık, ne makta var, ne çakı.
"İâşesiyle" bitirdin mi?
-Söyle.
"İnfâkı
Tamâmen üstüne âid ve..." Haydi! "Efrâdı
Kesîr..."
-Evet, azıcık dur...
"Iyâl ü evlâdı"
-Peki!
"Bulunduğu..."
-Dur dur!
-Yoruldun anlaşılan?
-Yorulmadım, hadi sen...
-"Halde uhdesinde olan"
Yazıldı, bitti mi? "Bilcümle mâl ü mülkü"
-Evet!
-"Ahîren aldığı..." Yazdın mı?.. Durma şimdi.

-Fakat.
-Ne var ki?
-"Aldığı" kâfi mi? İstemez mi nikâh?
-O halde şöyle yazarsın: "Ahîren istinkâh"
-Bu oldu.

Ma'tûh: Bunamış.
Makta: Üzerinde kamış kalem ucu kesilen kemik veya fildişi levha.
İâşe: Yedirip içirme.
İnfâk: Geçindirme, nafakalandırma.
Efrâd: Fertler, kişiler.
Kesîr: Çok, fazla.
Iyâl ü evlâd: Eş ve çocuklar.
Hal: Şimdiki zaman.
Uhde: Mes'uliyet, sorumluluk.
Ahîren: Sonradan.
İstinkâh: Nikâhlama.

-"Ettiği..." Kız neydi?
-Söyledik ya kuzum,
İşitmedin mi demin?
-Haklısın, devâm et: "Rum
Cemâatinden" efendim "filânenin" yazıver.
-Yazıldı.
-"Üstüne etmek"
-Edeydi keşke!
-"Diler.
Ve böyle mâlini beyhûde yolda imhâya
Kıyâm eder"
-Yavaş ol! Koş diyen de olmadı ya!
-"Ve arz edildiği vech üzre emr-i infâkı"
Ne i'tinâ bu! Yesârî misin, nesin?
-Tıpkı?
-Yazındı: "Kendine mahsûs ve münhasır bulunan"
Adam, çızıktırıver, bakma hüsn-i hatta, filân.
"Küçük, büyük bütün evlâdlarıyle zevcesini"
Yazıldı bitti ya?
-Sabret, düzelteyim şu sini...
Düzeldi.
Yaz bakalım: "Her cihetce pek mahrûm
Ve ihtiyâc"
-Evet, oğlum, yazıldı, bekliyorum.
-"İçinde ölmeye mahkûm"
-Eder mi?
-Yok "bırakır"

Kıyâm etmek: Kalkmak.
Beyhûde: Boş yere.
Vech üzre: Şekilde.
Emr-i infâk: Bakma sorumluluğu.
Mahsûs: Ait.
Münhasır: Hasredilmiş.
Hüsn-i hat: Hat, hüsnühat, hat sanatı, güzelyazı.
Zevce: Eş, karı.
Sin: Eski yazıda ince sesi veren harf (S.).
Cihet: Yön, taraf.
Mahrûm: Yoksun.

***Yesârî:** 18. Asırdta yaşayan meşhur Osmanlı hattatı.*

-Yazıldı.
"Olmağın"
-A'lâ!
Fena mı yoksa?
-Hayır,
Fenâ olur mu?
-"Mumâileyhin"
-İşte bu çok!
-Ne çâre! "şer'i şerîf cânibinden" oldu mu?
-Yok...
Biraz yavaşça.
-Peki... Haydi, şimdi bağlayıver:
"Lüzûm-ı hacrine dâir" yaz... "İşbu ilmühaber"
"Mahallemizce" mi dersin? Dedinse "bi't-tanzîm
Huzûr-ı hâkim-i şer'îye" sec'i bas: "Takdîm
Kılındı."
-Âferin oğlum, imam da böyle yazar.
-Onu bilmem, şu bitirdik ya nihâyet zor zar.
-Acabâ hacri muvâfık görecekler mi ki?
-Eyy...
-Hâkimin re'yine, vicdânına kalmış bir şey.
Sen de gör kendini bir kerre.
-Peki, evlâdım,
Göreyim... Başka ne yapsam ki, şaşırdım kaldım.
Bittim artık, bilemezsin ne kadar bittiğimi;
Âh görsem şu cihandan yıkılıp gittiğimi!
Ne gebermez, ne kütük bünye ki, hiç kağşamamış!

Mumâiley: İsmi geçen, sözü edilen.
Lüzûm-ı hacr: Kendi malları üzerindeki tasarruf hakkını kullanmasının kanun yoluyla yasaklanmasının gerekliliği.
İşbu: Bu, şu, işte bu.
Bi't-tanzîm: Düzenlenerek.
Huzûr-ı hâkim-i şer'î: Şer'i hâkim huzuruna.
Sec', seci: Nesir kafiyesi.
Takdîm kılınmak: Sunulmak.
Hacr: Mal ve mülkünü kullanmaktan kısıtlama.
Muvâfık: Uygun.
Re'y: Görüş, oy.

Bunu Rabbim, bana sağlık diye nerden yamamış?
İstemem, kendinin olsun!
-Ne diyorsun? Hele bak!
-Bırak oğlum, azıcık derdini döksün şu bunak.
Bana dünyâda ne yer kaldı, emîn ol, ne de yâr;
Ararım göçmek için başka zemin, başka diyâr,
Bunalan rûhuma ister bir uzun boylu sefer;
Yaşamaktan ne çıkar günlerim oldukça heder?
Bu güler çehre sezip güldüğü yoktur yüzümün;
Geceden farkını görmüş değilim gündüzümün.
Seneler var ki harâb olmadığım gün bilmem;
Gezerim abdala çıkmış gibi sersem sersem.[3]
Dikilir karşıma hep görmediğim bilmediiim;
Sorarım kendime: Gurbette mi, hayrette miyim?
Yoklarım taşları, toprakları: İzler kan izi;
Yurdumun kan kusuyor mosmor uzanmış denizi!
Tüter üç beş baca kalmış... O da seyrek seyrek...
Âşinâ bir yuva olsun seçebilsem, diyerek...
Bakınırken duyarım gözlerimin yandığını:
Sarar âfâkımı binlerle sıcak kül yığını.
Ne o gömgök dereler var, ne o zümrüt dağlar;
Ne o çıldırmış ekinler, ne o coşkun bağlar.
Şimdi kızgın günün altında pinekler, bekler,
Sâde yalçın kayalar, sâde ıpıssız çöller.
Yurdu baştanbaşa vîrâneye dönmüş Türk'ün;
Dünkü şen, şâtır ocaklar yatıyor yerde bugün.
Gündüz insan sesi duymaz, gece görmez bir ışık,
Yolcu haykırsa da baykuş gibi, çiğlık çığlık.
"Bu diyârın hani sâhipleri?" dersin; cinler,

3 Abdala çıkmak: Ortaoyununda abdal oyununu oynamaktır.

Zemin: Toprak, ülke.
Heder olmak: Boşa gitmek.
Âşinâ: Tanıdık.
Âfâk: Ufuklar.

"Hani sâhipleri?" der, karşıki dağdan bu sefer!
Nerde Ertuğrul'u koynunda büyütmüş obalar?
Hani Osman gibi, Orhan gibi gürbüz babalar?
Hani bir şanlı Süleyman Paşa? Bir kanlı Selîm?
Âh, bir Yıldırım olsun göremezsin, ne elîm!
Hani cündîleri, şâhin gibi, ceylân kovalar,
Köpürür, dalgalanır, yemyeşil engin ovalar?
Hani târîhi soruldukça mefâhir söyler,
Kahramanlar yetişen toprağı zengin köyler?
Hani orman gibi âfâkı deşen mızraklar?
Hani atlar gibi sahrâyı eşen kısraklar?
Hani ay parçası kızlar ki koşar oynardı?
Hani dağ parçası milyonla bahâdır vardı?
Bugün artık biri yok... Hepsi masal, hepsi yalan!
Bir onulmaz yaradır, varsa yüreklerde kalan.

***

-Sorma, Kartal'da idim ben de bu çarşamba günü,
Dediler: "Kurna'da dünden beri var köy düğünü;
Hoşlanırsan, hadi, olmaz mı?.." "Pekâlâ, gideriz;
Hem biraz kır görürüz, hem de güreş seyrederiz."
Keşke, gitmem demiş olsaydım... İlâhî o ne hâl,

Âşinâ: Tanıdık.
Âfâk: Ufuklar.
Elîm: Acı, üzücü.
Cündî: Atlı asker.
Mefâhir: Övünülecek şeyler.
Âfâk: Ufuklar.

Ertuğrul: *Ertuğrul Gâzi (1191-1281). Kayı boyu reisi, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in babası.*
Osman: *Osman Gâzi (1258-1326). Eğrtuğrul Gâzi'nin oğlu, Osmanlı Devleti'nin kurucusu.*
Orhan: *Orhan Gazi (1281-1362). Osman Gâzi'nin oğlu, ikinci Osmanlı hükümdarı.*
Süleyman Paşa: *Orhan Gâzi'nin büyük oğlu. İlk Rumeli'ye geçen, fetihler yapan kahraman. 1357'de atından düşerek vefat etmiştir.*
Kanlı Selîm: *Yavuz Sultan Selim.*
Yıldırım: *Dördüncü Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid (1360-1403).*
Kartal: *Şimdi İstanbul'la birleşmiş olan kasaba.*
Kurna: *Kartalın köylerinden biri.*

O nasıl maskara dernekti ki ta’rîfi muhâl.
Topu kırk elli kadar köylü serilmiş bayıra.
Bakıyor harmanın altındaki otsuz çayıra.
Bet beniz sapsarı bîçârelerin hepsinde;
Ne olur bir kişi olsun görebilsem zinde!
Şiş karın sıska çocuklar gibi, kollar sarkık;
Arka yusyumru, göğüs çökmüş, omuzlar kalkık.
Gözlerin busbulanık rengi, kapaklar şiş şiş;
Yüz buruşmuş, uzamış, cebhe daralmış, gitmiş.
Gezecek yerde o âvâre nazarlar dalıyor;
Serilip düştü mü bir noktaya, kaldırması zor!
Sıtmadan boynu bükülmüş de o dimdik Türk’ün,
Düşünüp durmada öksüz gibi küskün küskün.
Gövde teşrihlere dönmüş, o bacaklar değnek;
Daha yaş yirmi iken eller, ayaklar titrek.
Öyle seksenlik adamlar aramak pek yanlış;
Kırk onun ömrüne son merhale olmuş kalmış.
Değişik sanki o arslan gibi ırkın torunu!
Bense İslâm’ın o gürbüz, o civan unsurunu,
Kocamaz, derdim, asırlarca sorulsaydı eğer,
Ne çabuk elden, ayaktan düşecekmiş o meğer!..

Neyse, değnekçi gelip: “Meydan açılsın, savulun!”
Der demez, başladı kalbî sesi yırtık davulun.
Güm güm ötmek ne gezer! Tık nefes olmuş kasnak:
Göğsü tokmak gibi küt! küt! vuruyor hışlıyarak.
Zurna hımhım mı nedir, söylemiyor bir türlü;
Üfleyen çingenenin rengi mezâr, kendi ölü.
Güneş oldukça kızışmış, beni yormuştu sıcak;

Dernek: Düğün, toy, velime, cemiyet.
Muhâl: İmkânsız.
Dernek: Düğün, toy, velime, cemiyet.
Muhâl: İmkânsız.
Zinde: Dinç, sağlam.
Cebhe: Alın.
Türk: (Burada) Köylü.
Teşrih: İskelet.
Değnekçi: Düğünün düzenini sağlayan kimse.
Kalbî ses: Kalb atışı şeklinde hafif ses.

Hele bir gölge bulup altıma çektim çabucak.
Tam demiştim: Azıcık yaslanayım, dinleneyim...
Biri tıksırdı ta ensemde... Acâib, bu da kim?
Ne göreydim... Kelebek tarlası olmuş da içi,
Soluyup sümkürüyor sırtıma bir yaşlı keçi!
"Ama bak, aklıma gelmezse de hürmet talebi;
O kadar fazla samimiyyeti sevmem, çelebi;
Sakalından çekerim, sonra, karışmam... Hadi git!"
Nerde! Aldırmadı... Sordum, baş ödülmüş bu yiğit!..
Hele sen geç yiğidim, geç bakalım, başka ne var?
Bir çelimsiz sopa, boynunda üç arşın astar.
Pehlivanlar hani? derken, söküvermez mi, Hocam,
Birbirinden daha bîçâre sekiz çıplak adam?
Âh o soygunluğu rü'yâda gören korkardı:
Çünkü gömlek gibi etten de soyunmuşlardı!
Bir delik torbaya girmiş kimi, kispet yerine;
Çekivermiş kimi, bir lîme çuval dizlerine.
Kiminin, giydiği çakşır, kiminin bez şalvar;
Kiminin uçkuru boynundan asılmış, donu var.
Acabâ yağ sürünürler mi desem, yağ nerede?
Bereket versin onun ma'deni varmış derede:
Sağ omuzlarda birer, başları kertikli, ağaç,
Kadın, erkek, suyu aktarmada bakraç bakraç.
Sonra, nerdense gelip "yağlanınız haydi!" sesi,
Çöktü meydanda duran kaplara artık hepsi.
Palaz ördek gibi, bandıkça avuçlar bandı;
Meşin ıslar gibi, kavruk deriler ıslandı.
Bu merasim de bitip, başlayacak dendi güreş,
Çarpınıp çırpınarak çıktı nihâyet iki eş.
Daha ilk elde boşansın mı alınlardan ter,

Kelebek: Koyunların karaciğerlerine musallat olan asalak hayvancık ve sebep olduğu hastalık.
Ödül: Hasmını mağlup eden veya birinci olan pehlivana verilen para veya inek, koç, at vb. şey.
Kıspet: Yağlı güreş yapan pehlivanların güreş kıyafeti, dar ve kısa paçalı meşin pantolon.
Çakşır: Diz kapağından sonra darlaşan erkek şalvarı.
Palaz: Kaz, ördek, güvercin gibi hayvanların civcivlikten çıkmış yavrusu.

O göğüsler sana ötsün mü körükten de beter?
Baktım: Altından o bir çifte perişan bağrın,
Soluganlar gibi kalkıp iniyor çifte karın!
Sonradan dizlere bir titremedir çökmüştü;
Hele çok sürmeyerek dördü de cansız düştü.
İki bîçâre serilmiş, yatıyorken yerde,
"Kalkın artık!" dediler, lâkin o derman nerde!
Güreşin böylesi hiç görmediğim bir şeydi;
Orta, baş, hepsi de bunlar gibi âvâreydi.
Karşıdan tentesinin nısfı hasır, nısfı aba,
Bir tekerlekleri alçak, yana yatmış araba;
Yerliden az kaba, Maltız keçisinden çok ufak,
İki mahzûn öküzün seyrine münkaad olarak;
Ne yanık mersiyeler söyletiyor dingiline!
Bunu gördüm, acımak geldi içimden geline:
Sana baksın da kızım, bahtın utansın... Ne deyim?
O, senin, kimdi, bugün nerde yatar, bilmediğim,
Ninenin rûhuna âgûş açıyorken melekût,
Tertemiz na'şını gufran gibi örten tâbût,
Şu gelinlik arabandan daha şâhâneydi.
Geçti rü'yâ gibi, Allâh'ım, o günler neydi!
Şu bayırlarda -ki vaktiyle bütün bağlardı-
Sesi dünyâyı tutan bir bereket çağlardı.
Ya şu vâdî ki çırılçıplak uzanmış, bîtâb,
Hiç yazın böyle fezâsında tüter miydi serâb?
Şimdi âfâka alev püskürüyor her çatlak,
Yarılıp hasta dudaklar gibi, yer yer, toprak.

Solugan: Nefes darlığı olan, nefesi daralan.
Nısf: Yarı, yarım.
Maltız keçisi: Uzun kulaklı ve bol süt veren bir keçi cinsi, maltakeçisi.
Münkaad olmak: Uymak.
Mersiye: Ağıt.
Dingil: Uçlarına tekerlek takılan ve üzerlerine araba kasası oturtulan demir veya ağaç mil, aks, eksen.
Âgûş: Kucak.
Melekût: Melekler ve ruhlar.
Na'ş: Ceset.
Gufran: Allah'ın affı; yarlıgama, affetme.
Bîtâb: Yorgun.
Âfâk: Ufuklar.

-Deşme, oğlum, yaradır, hem de yürekler yarası...
Neydi yâ Rabbi, otuz-kırk sene evvele burası?
Dağlar orman, tepeler bağ, ovalar hep tarla;
Koca mer'a dolu baştan başa sağmallarla.
İğne atsan yere düşmez: O ekin bir tûfan,
Atlı girsen gömülür buğdayın altında kafan.
Köylünün kırları tutmuş yayılırken davarı,
Sökemezsin, sarar âfâkını yün dalgaları!
Dolaşır sal gibi göllerde hesapsız manda,
Fil sanırsın, hani, bir çıksa da görsen karada..
Geniş alnıyle yarar otları binlerce öküz,
Besiden, herbirinin sırtı, bakarsın dümdüz..
Ne de ıslak patı burnundaki mosmor meneviş![4]
Hadi gelsin bakalım damların altında geviş.
Diz çöker buldu mu yaslanmaya kâfi meydan;
Sürünür toprağın üstünde o kat kat gerdan.
Çifte gözler süzülür, tek çene durmaz çiğner;
İki yandan yere şeffâf iki ipliktir iner.
Bunların ağdalanır, maç maç öterken sakızı,
Öteden beri gürbüz, demevî köylü kızı,
Tarayıp hepsini evlâd gibi, bir bir kınalar.
Tepeden kuyruğu dikmiş, inedursun danalar.
Dalar etrâfa köyün damgalı yüzlerce tayı;
İnletir at sesi, kısrak sesi gömgök ovayı.
Gündüzün kimse görünmez: Kadın erkek çalışır;
Varsa meydanda gezen tostopaç oğlanlardır.
Akşam olmaz mı, fakat, toplar ahâlîyi ezan,

4 Sağırların burunları üzerindeki ıslaklık, nişâne-i sıhhattir. Geviş getirmeleri de öyledir.

Mer'a: Otlak.

Son cemâ’at yeri, hattâ, adam almaz ba’zan.
Güneş âfâka henüz arz-ı vedâ etmişken,
Yükselir Kâ’be’ye doğrulmuş alınlar yerden.
Önce bir dalgalanır, sonra eder hepsi karar;
Örülür enli omuzlarla birer canlı hisar.
Bu yaman safların âhengi hakikat müdhiş:
Sanki yalçın kayalar yanyana perçinlenmiş.
Öyle bir cehbe kesilmiş ki: Müselsel îmân,
Hangi îmâna dokunsan taşacak itmînân.
Âh o yekpârelik eyyâmı hayâl oldu bugün;
Milletin hâlini gör, sonra da mâziyi düşün.
Kim bu yalçın kayalar sarsılacaktır derdi?
Öyle sarsıldı ki edvâra tezelzül verdi!
Köylünün bir şeyi yok, sıhhati, ahlâkı bitik;
Bak o sırtındaki mintan bile tiftik tiftik.
Bir kemik, bir deridir ölmedi kaldıysa diri;
Nerde evvelki refâhın acaba onda biri?
Dam çökük, arsa rahin, bahçeyi icra ister;
Bir kalem borca bedel fâizi defter defter!
Hiç bakım görmediğinden mi nedendir, toprak,
Verilen tohmu da inkâr edecek, öyle çorak,
Bire dört aldağı yıl köylü, emin ol, kudurur,
Har vurur, bitmeyecekmiş gibi, harman savurur.
Uğramaz, gün kavuşur çiftinine, yâhud evine,
Sabah iskambil atar kahvede, akşam domine.

Arz-ı vedâ: Veda etme.
Karar etmek: Çeşitli arayışlardan sonra bir noktada durmak, karar kılmak.
Müselsel: Peş peşe, sıra sıra.
İtmînân: Emin olma, inanma, gönül kanışı, güvenme.
Yekpâre: Tek parça.
Eyyâm: Günler.
Edvâr: Devirler.
Tezelzül vermek: Sarsmak, titretmek.
Domine: Bir nevi taş oyunu, domino.

Muhtasar, gayr-ı müfîd ilmi kadardır dîni;
Ne evâmir, ne nevâhi, seçemez hiçbirini.
Namazın semtine bayramları uğrar sâde;
Hiç su görmez yüzünün düşmanıdır seccâde.
Hani, üç beş kişiden fazla musallî arama;
Mescid ambarlık eder, başka ne yapsın, imama!
Okumak bahsini geç... Çünkü o defter kapalı,
Bir redif zâbiti mektepleri debboy yapalı.
Sıtma, fuhş, içki, kumar türlü fecâyi' salgın...
Sonra söylenmeyecek şekli de var hastalığın.
Bir taraftan bulanır levse hesapsız nâmûs;
Bir taraftan serilir toprağa milyonla nüfûs.
Hadi aldırmayalım yükseledursun vefiyât,
Nerde noksânı telâfi edecek tâze hayât?
Evlenip âile teşkîli bugün zor geliyor;
Görüyorsun ya nikâhlar ne kadar seyreliyor!
***
Eskiden zurnalar öttükçe fezâ inlerdi;
O ne dehşetli düğünler, o ne derneklerdi!
Kurulur meydana harman gibi kırk elli sini,
Tablalar yığmaya başlar koyunun beslisini.
Ense kat kat taşıp etrâfa dökülmüş yakadan;

Muhtasar: Tafsilatsız, kısa.
Gayr-ı müfîd: Faydasız.
Evâmir: Emirler, dinin emirleri.
Nevâhi: Nehiyler, yasaklar.
Musallî: Beş vakit namazını düzenli ve sürekli kılan, namazlı.
Redif zâbiti: Yedek subay.
Debboy: Depo.
Fecâyi: Acıklı hâller, musibetler, belâlar.
Levs: Pislik, kir.
Vefiyât: Vefatlar, ölümler.
Eb'âd: Boyutlar.
Camadan: Yeleğe benzeyen kolsuz, kısa sırt giyeceği, câmedan.

Göğsün eb'âdı kabardıkça gerilmiş camadan;
Başta âbânî sarık, tende helâlî gömlek;
Belde Lâhûr şalı, üstünde o som sırma yelek;
Dizde kaytan çevrilmiş çuhadan sıkma potur;
Amcalar, lök gibi, bağdaş kurarak halka olur.
Sofranın hâlesi şeklinde duran, kutru geniş,
Boyu çepçevre kılaptanla zarîf işlenmiş.
Eni az peşkiri herkes götürür dizlerine.
Çorbadan sonra etin türlüsü kalkıp, yerine,
Hamurun türlüsü devlet gibi kondukça konar.
Sekiz on yerde güğümler mütemâdî kaynar.
Tâze şerbet sunulur tâze kesilmiş karla;
Buzlu ayransa döner ortada bakraçlarla.

Öğle olmaz mı, cemâ'atle kılarlar namazı.
Güreşin gümler o esnâda mehîb incesazı:
Oturur besli davullar yere, şişman şişman,
Perde göstermeye başlar kabalardan, o zaman,
Öyle inler ki zemin: Kalb-i fezâ "küt! küt!" atar;
Zurnanın tizleri, dersen, yedi iklîmi tutar!
Şimdi, hayvanlı, yayan, kız, kadın, oğlan, erkek;

Eb'âd: Boyutlar.
Camadan: Yeleğe benzeyen kolsuz, kısa sırt giyeceği, câmedan.
Âbânî: Sarı dallı nakışlarla işlenmiş beyaz ipek kumaş.
Helâlî gömlek: Pamuk ipliği ve ham ipekten karışık olarak yapılan buruşuk görünüşlü bez ve bu bezden dikilen gömlek.
Lâhûr şalı: Pakistan'ın Lâhur (Lahor) şehrinde yapılan bir tür şal.
Potur: Dizkapağı kısmına kadar geniş, altı dar, kırmalı ve potlu şalvar.
Kutr: Çap.
Kılaptan: Kollab denilen eğirme çarkı ile sarılan sırma veya tel ile karışık ipek veya pamuk ipliği.
Mütemâdî: Devamlı.
Mehîb: Heybetli.
İncesaz: Klasik Türk mûsıkîsi icra eden topluluk, fasıl topluluğu.
Kalb-i fezâ: Göğün kalbi.
Tiz: Keskin, ince (ses).

Kuşatır ip çekilen meydanı yüzlerce öbek.
Bir taraftan da iner nâmütenâhi araba...
İner amma o kadar süslü ki dersin: "Acaba,
Şu beyaz tenteler altında birer hacle mi var?"
Çekilir derken ödüller: Sekiz on seçme davar;
İki baş manda, birer tay, dana, top top dokuma...
Hele peşkir gibi peşkeşleri artık sorma.
Yağ kazanlarla durur, tartısı yok, ölçüsü hiç;
Hani ister sürün, ister dökün, istersen iç!

Bunların hepsi biter, bir heyecandır belirir;
Ne temâşâdır o, titrer durur insan tir tir.
Birbirinden daha mevzun iki üç çift endâm,
Atılıp sahneye şâhin gibi etmez mi hırâm;
Ses, soluk çıkmaz olur, herkesi ürperme alır;
O geniş yer de nefeslerle beraber daralır,
Çünkü meydanda değil, seyre bakanlarda bile,
Âsım'ın, dengi heyâkil seçilir yüzlerle.
Şimdi, sağ kolda, gümüş kaplı birer bâzûbend,
Boynu muskayla donanmış, o yarım deste levend,
Önce peşrev yaparak, sonra tutuşmazlar mı,
Güreş artık kızışır, hasmını tartar hasmı.

Nâmütenâhi: Sayısız.
Hacle: Gerdek, gelin odası.
Peşkeş: Hediye, armağan.
Temâşâ: Seyir.
Mevzun: Âhenkli, biçimli.
Endâm: Beden, vücut.
Hırâm etmek: Salınmak.
Heyâkil: Heykeller.
Bâzûbend: Pazubend, kolçak.
Levend: Boyu bosu yerinde güçlü kuvvetli ve güzel kimse.
Peşrev: Pehlivanların güreşe başlamadan önce yaptıkları ısınma mahiyetindeki gösteri.

Uzanır şimdi göğüsler, kavuşur; şimdi, yine
Dalga çarpar gibi çarpar gerilip birbirine.
Kimi tek çapraza girmiş, mütemâdî sürüyor;
Kimi şîrâzeyi tartıp alıvermiş, yürüyor.
Kimi sarmayla çevirsem diye sardıkça sarar;
Kimi kılçık düşünür, atmak için fırsat arar.
Adalî gövdeler altında o bîçâre çayır,
Serilir toprağa, hem bir daha kalkar mı? Hayır!
Bu, elenseyle düşürmüş de hemen çullanıyor;
O da kurtulmak için türlü oyun kullanıyor.
Kimi almış paça kasnak, o açar, hasmı döner;
Kimi kündeyle giderken topuk eller de yener.
Kimi cür'etli olur çifte dalar, hem de kapar;
Kimi baskın çıkarak kazkanadından çarpar.
Seyreden halkı da bir gör: O ne candan hizmet;
O ne rikkatli adamlar, o ne ma'sûm ümmet!
Yarılan başları çevreyle boğanlar mı dedin...
Göz silenler mi dedin, incik oğlanlar mı dedin...

Çapraz: Yağlı güreşte, rakibin koltuk altlarından kolu sokup sırtta birleştirmek şeklinde yapılan oyun.
Mütemâdî: Devamlı.
Şîrâze: Kispet paçası.
Sarma: Güreşte, hasmın bacağını bacakla sararak yapılan bir çeşit oyun, güreşçi çelmesi.
Kılçık: Alttaki güreşçinin bir bacağını üzerine eğilen rakibinin iki bacağı arasına sokup süretle diğer bacak üzerinde dönerek hasmını aşırması şeklinde güreş oyunu.
Adalî: Adaleli, kaslı.
Elense: Güreşte, enseden tutup çekerek yapılan oyun.
Paça kasnak: Güreşte rakibin paçasını tutarak yapılan oyun.
Künde: Güreşte, rakibin alta alınıp, bir elin önden, diğerinin arkadan geçirilerek kilitlenmesi suretiyle yapılan oyun.
Kazkanadı: Yağlı güreşte başı kol altına alıp elleri sırtta kenetleyerek yapılan bir oyun.
Rikkatli: İnce, nâzik.
Ma'sûm: Günahsız, temiz.
Ümmet: Topluluk.
Çevre: Etrafı oyalı veya nakış işlemeli mendil.
İncik: Bacağın diz kapağından topuğa kadar olan bölümü.

Yağ süren başka, saran başka, çözenler başka;
Su veren başka, güğümlerle gezenler başka.
Şan, şeref duygusu millette nasıl yüksekse,
Merhamet hissi de öyleydi, değil miydi Köse?
Ne o? Bir şey demedin...
-Geçmişe mâzi derler!
-Doğru, lâkin...
-Bırak, oğlum, gelecekten ne haber?
-Onu Allah bilir ancak.
-Azıcık kul da bilir.
-Bilemez, çünkü görünmez.
-İyi amma sezilir:

Oruç sıcaklara gelmiş, Kır Ağ'sı bakmış ki:
Sabahlar akşam olur şey değil, bu, tiryâki;
Bütün gün esnemeden, hiddet etmeden bıkmış;
Al atla bağdaşarak "yâ sefer!" demiş çıkmış.
Takım rahat, pala uygun, gazâ mübârek ola:
Tavuklu, hindili köylerde haftalarca mola.
Refiki arpayı bulmuş, keser, ferîh ü fahûr;
Bu dört öğün yiyip ister sonunda bir de sahûr!
Bedâva sofraya düştün mü, hoş geçer Ramazan;[5]
Misâfirim diye insan mukîm olur ba'zan.
Nasılsa bir gece bir düş görür bizim yolcu;

5 "Bâd-ı hevâ" kelimesini söylendiği gibi okuyacağız: Bedâva.

Kır Ağ'sı: Kır ağası. Eşkıyayı takip edip yakalamak üzere tayin edilen başıbozuk bölüğün başı.
Refik: Yol arkadaşı.
Ferîh ü fahûr: Rahat, sıkıntısız, bolluk içinde.
Sahûr: Gündüz oruç tutmak için gece kalkıp yenilen yemek, er ekmeği.
Mukîm olmak: Bir yerde oturmak, yerleşmek.

Sabâhı bekleyemez, yok ya hâinin orucu;
Uyandırır ne kadar köylü varsa, der: Çabucak,
Gidin bulun bana bir şöyle zorlu düş yoracak.[6]
Çarıkçı Emmi'yi sağlık verir cemâ'at de,
-Fakat sahurda yatar, kalkamaz bu sâ'atte.
Biraz sabırlı olun...
-Şimdi isterim, gelecek:
Ben böyle bekleyemem, kalkamaz demek ne demek?
Çarıkçı Emmi gelen halkı uğratır kapıdan.
İkinci def'a gelirler:
-Ocağına düştük, aman,
Herif lâf anlamıyor, gel de sonra yat, haydi!
-Sabah sabah bu ne düştür be? Görmez olsaydı!
Henüz yatağma uzandım... Bakındı aksiliğe...
Gebermediydi ya!
-Sen git de söz geçir deliye!
Ne söylesen kızıyor... Hak şaşırtmasın kulunu.
Adamacağız çıkar evden, tutar köyün yolunu,
Ki uyku sersemi tak der zavallının canına;
Düşer gelince nihâyet Kır Ağsının yanına.
-Aman be emmi!
-Ne var?
-Düş yorar mısın?

6 "Düş yormak" rü'yâ tâbir etmek.

Uğratmak: Savmak, kovmak.

-Be adam,
Biraz nefesleneyim, dur ki, yorgunum...
-Duramam.
-Neden?
-Fenâma gider beklemek de...
-Vah! Vah! Vah!
-Bilir misin ki ne gördüm...
-Hayırdır inşallah!
-Yemek yiyip yatıverdim, tamam yarıydı gece,
Bir öyle hayvana bindim ki, seçmedim iyice.
-Peki, o bindiğin at mıydı, anlasak, neydi?
-Bilir miyim? Yalınız dört ayaklı bir şeydi...
Katır mı desem? Eşek mi desem?
Öküz mü desem? İnek mi desem?
Al at mı desem? İdiç mi desem?
Koyun mu desem? Çepiç mi desem?
-Güzel!
Biraz yürüdük...
-Geçtiğin nasıl yerdi?
-Nasıl mı yerdi?.. Unuttum, görür müsün derdi?
Yokuş mu desem? İniş mi desem?
Uzun mu desem? Geniş mi desem?
Çorak mı desem? Çayır mı desem?
Sulak mı desem? Hâyir mi desem?
-Tamam! İlerde ne gördün?

İdiç: Erkeklik faaliyetlerini yapamayacak hâle getirilmiş erkek canlı, enenmiş, hadım, iğdiş.
Çepiç: Bir yaşındaki keçi.
Hâyir: Bahçelik, bostan.

-İlerde bir kocaman
Karaltı vardı...
-Peki, ismi yok mu?
-Bilmem aman!
Ağaç mı desem? Kütük mü desem?
Duvar mı desem? Höyük mü desem?
Ağıl mı desem? Hamam mı desem?
Yıkık mı desem? Tamam mı desem?
-Ya sonra?
-Karşıma, baktım, dikildi...
-Kim?
-Bir adam...
-Tanıştınız mı?
-O, bilmem tanır mı, ben tanımam...
Babam mı desem? Kızım mı desem?
Hasım mı desem? Hısım mı desem?
Çıfıt mı desem? Gâvur mu desem?
Şudur mu desem? Budur mu desem?
-Uzatma, sen buluyorsun belânı Allah'tan...
Bu: Elde bir; yalnız pek seçilmiyor ne zaman...
Bugün mü desem? Yarın mı desem?
Uzak mı desem? Yakın mı desem?
Yazın mı desem? Güzün mü desem?
Güzün mü desem? Yazın mı desem?..

-Ne kadar doğru! Hocam, hayra yorulmaz bu gidiş.
-Sen o rü'yâya hakîkat deyiver, tam bizim iş.

Höyük: Düz arazi üzerinde bulunan küçük tepecik, yığma tepe.
Hasım: Düşman.
Hısım: Akraba.
Çıfıt: Yahudi.
Meslek: Tarz, davranış,

Herifin hâlini gördün ya, bugün millet de,
Aynı meslekte, o fıtratte, o mâhiyette.
Tanımaz bindiği mahlûku, sürer kör körüne;
Tanımaz gittiği yer hangi taraf, gördüğü ne?
Fikri yok, duygusu yok, sanki yürür bir kötürüm;
Bu da sağlıksa eğer bence müreccahtır ölüm.
Üç beyinsiz kafanın sevkine şaşkın gibi râm;
Kırbaç altında bütün gün, ne tazallüm, ne kıyâm.
Tuttun, oğlum, bana mâzîleri tasvîr ettin;
Köylünün hâlini bilmez, diyerek dinlettin.
Hasta meydanda, tedâvîye de cidden muhtaç;
Yalınız görmeliyim nerede hekim? Nerde ilâç?
Nesl-i hâzır ki sarık gördü mü, terzîl ediyor,
Defol ıskatçı diyor, cerci diyor, leşçi diyor...
Hocazâdem, ne sülükmüş o meğer vay canına!
Diş bilermiş senelerden beri Türk'ün kanına.
Emiyor fırsatı bulmuş yapışıp, hem ne emiş!
Kene bir şey mi aceb, ah o ne doymaz şeyimiş!
Ne o kızdın mı?

Meslek: Tarz, davranış,
Fıtrat: Karakter, yapı.
Mâhiyet: Nitelik.
Müreccah: Tercih edilir.
Sevk: Yönlendirme.
Râm: Boyun eğmiş.
Tazallüm: Zulme karşı çıkma.
Kıyâm: İsyan.
Mâzî: Geçmiş.
Nesl-i hâzır: Bugünkü nesil.
Terzîl etmek: Rezil etmek, küçük düşürmek.
Iskatçı: Ölünün yerine getiremediği ibadetleri için ailesi tarafından dağıtılan sadakadan alan kimse.
Cerci: Üç aylarda köylerde vaaz ve nasihat ederek, imamlık veya müezzinlik yaparak aynî ve nakdî yardım toplayan medrese talebesi.
Sülük: Kan emen asalak.
Kene: Kan emen küçük bir böcek.

-Hayır, anlarım amma keneyi,
Sağdınız siz de asırlarca o sağmal ineği.
-Hakkımızdır sağarız: Kahrını çektik o kadar,
Besledik...
-Yâ?
-Ne demek?
-Beslediniz, hakkın var!
Hanginiz bir tutam ot verdi, bırak beslemeyi?
-Yok mudur medresenin köylüde olsun emeği?
-Mektebin, belki... Fakat medresenin, hiç ummam.
-Kızarım ha!
-O senin hakk-ı sarîhindir İmam...
-Halka yol gösterecek bir kılavuz var: Ulemâ.
Kalanın hepsi de boş.
-Boştur, efendim, amma...
-Neymiş ammâsı, beyim?
-Yok, şu sizin medreseler,
Asrın icâbına uymakta inâd etmeseler...
-Gidin ıslâh edin öyleyse!
-Hakikat, lâzım.
-Fıkra gelsin mi ne dersin?
-Hadi, gelsin bakalım.
-Son zamanlarda hükûmet, şımarık bir deliyi,
Götürür bir yere vâlî diye bağlar.
-Ne iyi!

Sağmal: Sağılabilen, süt veren.
Hakk-ı sarîh: Açık, tabiî hak.
Ulemâ: Âlimler, bilginler.
Asrın icâbı: Çağın gereği.
Tekmil: Bütün.

-Herifin ilk işi "Tekmil hocalar gelsin!" der.
Ki tabî'î bu adamlar da icâbetle gider.
Önce tebrîk ile takdîm için az çok durulur;
Sonra "meclis" denilir, bir koca divan kurulur.
Şimdi kürsîye abansın da senin Vâli Bey,
Nutka gelsin mi adam zannederek kendini?..
-Eyy?
Ne demiş?
-Yok, ne geğirmiş diye sor! Ma'nâsız
Bir yığın râbıta müştâkı perâkende lâfız,
Bir etek yâve saçar, bir sürü cinnet savurur;
Bu da yetmez ki peştahtaya üç kerre vurur.
Der ki:
"Yirminci asır, fenlere zihniyyetler
Verebilmekte tebellür ve tefâhürler eder.
Vakıâ hâletirûhiyyesi var akvâmın;
Bu prensiple, fakat, ma'şeri pek i'zâmın,
Belki ferdiyyeti sarsar biraz aksül'-ameli...
Sâde şe'niyyet-i a'sârı durup dinlemeli.

İcâbet: Dâvete gitme, uyma.
Meclis: Toplantı.
Nutka gelmek: Konuşmaya başlamak.
Râbıta müştâkı: Bağlantı eki, bağlantıdan yoksun.
Perâkende lâfız: Parça parça, dağınık söz.
Yâve: Boş, saçma söz.
Peştahta: Çalışma masası olarak kullanılan çekmece
Tebellür: Belirme.
Tefâhür: Öğünme.
Vakıâ: Gerçi, her ne kadar.
Hâletiruhiye: Duyuş hâli, tarzı; ruh hâli.
Akvâm: Kavimler, topluluklar.
Ma'şeri: Toplulukla ilgili, ortaklaşa, kollektif.
İ'zâm: Büyütme.
Ferdiyyet: Teklik, birlik, ferdîlik.
Aksül'-amel: Tepki.
Şe'niyyet-i a'sâr: Asırların gerçekleri.

İctihâdî galeyanlar da mühimdir ya, asıl,
İktisâdî cereyanlardır olan müstahsil.
Bunu te'mîn edemezlerse nihâyet hocalar,
İskolastikle sanâyi' yola gelmez, bocalar.
İlk adımdır atacaktır bunu elbet ilim;
Parprensip, gelin, ıslah-ı medâris diyelim."
-Parprensip mi? Bayıldım be!
-Fransızcama mı?
Ya heriften de mi eşşek sanıyordun imamı?
-Birden eşşek deme, biçâre henüz müsvedde...
Ne yetişkinleri var, dursun o sağlam şedde.
-Hangi müsvedde? Ne müsveddesi? Bir bilmece ki...
-Merkebin...
-Ey?
-Mütekâmil soyu olmaz mı?
-Peki?
-İşte hilkatten o sûrette çıkarken beyazı;
Böyle birdenbire müsvedde de fırlar ba'zı!
Neyse geç fıkraya.
-Nerdeydik? Evet, şimdi, nutuk
Biter amma yayılır meclise bir durgunluk.

İctihâdî: İçtihatla ilgili, içtihada ait, fikir ihtiva eden.
Galeyan: Coşma.
Cereyan: Akım.
Müstahsil: Verimli, üretici.
İskolastik: İnanç ve bilgiyi kilise doktrini ve Aristo'nun görüşleriyle uyuşturma esasına dayanan ortaçağ felsefesi, skolastik. Burada köhne, eski öğretim karşılığı kullanılmıştır.
Parprensip: Prensip olarak.
Islah-ı medâris: Medreselerin ıslahı, medrese reformu.
Müsvedde: Karalama, taslak.
Şedde: Arap alfabesinde harfi çift okutma işareti (˙). Eşek kelimesinde ş (şın) harfi üstüne konulursa, eşşek okunur.
Merkeb: Binilen şey, eşek.
Mütekâmil: Tekamül etmiş, gelişmiş.
Beyaz: Müsveddeden temize çekilmiş.

-Çünkü imlâya gelir herze değil duyduğu şey!
-Sonra kalkar hocalardan biri, der.
-Vâlî Bey,
Şu hitâbeyle tavanlardan uçan efkârı,
Tutamazlarsa küçük görmeyiniz huzzârı.
Siz ki yirminci asırlardasınız, baksanıza,
Bizim on dördüne dün basmış olan asrımıza!
Altı yüz yıl mı, evet, tam o kadar lâzım ki,
Kâbil olsun o büyük nutkunuzun idrâki.
Sâde “Islâh-ı medâris” mi ne, bir şey dediniz...
Onu anlar gibi olduksa da îzâh ediniz:
Acabâ hangi zarûret sizi sevketti buna?
Ya fesâd olmalı meydanda ki ıslâh oluna.
Bunu bir kerre kabûl eylemeyiz, reddederiz.
Sonra, bîçâre medâris o kadar sahibsiz,
O kadar baştan atılmış da o hâliyle yine,
Düşüyor, kalkıyor amma gidiyor hizmetine.
Halkın irşâdı mıdır maksad-ı te’sîsi? Tamam:
Şehre müftî veriyor, minbere, mihrâba imam.

İmlâya gelmek: Islah edilebilmek, düzeltilebilmek.
Herze: Saçma.
Efkâr: Fikirler.
Huzzâr: Huzurda bulunanlar, hazır olanlar.
Yirminci asır-On dördüncü asır: Miladî takvime göre ve Hicrî takvime göre.
Kâbil olmak: Mümkün olmak.
Fesâd: Bozukluk, çürüklük, yolsuzluk.
Medâris: Medreseler.
İrşâd: Hak yolu, doğru yolu gösterme, uyarma.
Maksad-ı te’sîs: Kuruluş maksadı.
Müftî: Fetva veren, şer’î meseleler hakkındaki sorulara cevap veren vazifeli kimse.
Minber: Câmilerde hatiplerin cuma ve bayram hutbesi okudukları yüksekçe merdivenli kürsü.
Mihrâb: Câmi, mescid ve namazgâhlarda kıble yönünde bulunan ve imamın namaz kıldırırken durduğu girintili kısım.

Hutebânız oradandır, oradan vâiziniz;
Oradandır hocanız, kayyiminiz, hâfızınız.
Adli tevzî' edecek hâkime fıkh öğreten o;
Hele köy köy dolaşıp köylüyü insân eden o.
Şimdi bir mes'ele var arz edecek, çünkü değer:
Bunların hepsine az çok yetişen medreseler,
Bir zaman müftekir olmuş mu aceb hârice? Yok.
İyi amma, a beyim, şöyle bakınsak, bir çok,
Bir alay mekteb-i âlî denilen yerler var;
Sorunuz bunlara millet ne verir? Milyonlar.
şu ne? Mülkiyye. Bu? Tıbbiyye. Bu? Bahriyye. O ne?
O mu? Baytar. Bu? Zirâ'at. Şu? Mühendishâne.
Çok güzel, hiçbiri hakkında sözüm yok; yalnız,
Ne yetiştirdi ki şunlar acaba? Anlatınız!
İşimiz düştü mü tersâneye, yâhud denize,
Mutlaka, âdetimizdir, koşarız İngiliz'e.
Bir yıkık köprü için Belçika'dan kalfa gelir;
Hekimin hâzıkı bilmem nereden celbedilir.

Hutabâ: Hatipler.
Vâiz: İbadet yerlerinde dinin emir ve yasaklarını anlatan konuşmacı.
Kayyim: Cami hizmetlisi.
Hâfız: Kur'an-ı Kerim'i ezberleyen ve usûlüne uygun olarak okuyan.
Adl: Adalet.
Tevzî etmek: Dağıtmak.
Fıkh: Dinî hükümlerin uygulanması ile ilgili ilim, İslâm hukuku, fıkıh.
Müftekir: Muhtaç.
Mekteb-i âlî: Yüksek mektep, yüksek okul.
Mülkiyye: Siyasal Bilgiler Fakültesi.
Tıbbiyye: Tıp Fakültesi.
Bahriyye: Denizcilik Fakültesi.
Baytar: Veteriner Fakültesi.
Zirâ'at: Ziraat Fakültesi.
Mühendishâne: Mühendislik Fakültesi.
Tersâne: Gemilerin yapıldığı, tâmir edildiği ve havuzlandığı yer, tezgâh, gemi tezgâhı.
Hâzık: Usta, hastalıktan anlama ve iyileştirebilme gücü olan.
Celbedilmek: Getirilmek.

Meselâ büdce hesâbâtını yoktur çıkaran...
Hadi mâliyyeye gelsin bakalım Mösyö Loran.
Hani tezgâhlarınız nerde? Sanayi nerde?
Ya Brüksel'de, ya Berlin'de, ya Mançester'de!
Biz ne müftî, ne imam istemişiz Avrupa'dan;
Ne de ukbâda şefâ'at dileriz Rimpapa'dan.
Siz gidin bunları ıslâha bakın peyderpey;
Hocadan, medreseden vazgeçiniz, Vâli Bey!"
***
Ne dedin fıkrama?
-A'lâ! Beni habtettin, imam!
-Yola gel şöyle biraz, neydi o sözler?
-Be hocam,
Sana biz medresenin hizmeti hiç yok demedik;
Bir bedâhet bu ki inkâra çalışmak delilik.
Halkı irşâd edecek var mı ya sizden başka?
Onu insan bile saymaz mütefekkir tabaka?
Köylüden milletin evlâdı kaçarken yan yan,
Sizdiniz köydeki unsurla beraber yaşayan.
Rûhunuz halkımızın, köylümüzün rûhuna denk;
Sözünüz bir, özünüz bir, o ne mes'ûd âhenk!
Biz bu âhengi harâb etmeyecektik, ettik;
Kapanır türlü değil açtığımız kanlı gedik.

Büdce: Devletin yıllık gelir ve giderlerinin ayrıntılı hesabı ve gelirlerle giderler arasında denge kurma maksadıyla hazırlanan cetvel, bütçe.
Hesâbât: Hesaplar.
Mösyö Loran: Meşrutiyet döneminde Maliye Nezareti'nde müşavirlik yapan yabancı uzman.
Ukbâ: Âhiret, öte dünya.
Rimpapa: Roma Papası. Vatikan'da oturan dünyü Katoliklerin in ruhanî reisi.
Habtetmek: Münakaşada üstün gelerek karşıdakini susturmak.
Bedâhet: . Delil ve isbat gerektirmeme.
Mütefekkir: Fikir adamı, düşünür.
Gedik: Kırık, yarık.

Ne kadar benziyoruz şimdi sakat bir duvara...
Vahdetin tertemiz alnında ne çirkin bu yara!
Hadi iş gör bakalım, var mı ki imkân? Nerde!
İkilik, azmine hâil kesilir bir yerde.
Ne desek, dinlemiyor, nâfile, bir kimse bizi.
-Uydurun siz de, beyim, halka biraz kendinizi.
-Haklısın.
-Aykırı gitmekle bu yol hiç çıkmaz.
-Konya’daydım...
-Haberim yok, ne zaman?
-Bıldır yaz.
Şehri az çok bilir, etrâfını pek bilmezdim;
Bâri bir köyleri görsem, diye çıktım, gezdim.
Yolda duydum ki: Filân nâhiyenin a’yânı,
Üç gün evvel koyuvermiş hoca bilmem filânı;
Herkes evlâdını almış, kapatılmış mekteb.
Çok fena şey! Hele bir anlayalım, neydi sebeb.
Hiç işim yok; bu da oldukça mühim doğrusu ya,
Gidecek yolcu da var, akşama indik oraya.
Yatsıdan sonra ahâli “bize va’z et” dediler;
Çektiler altıma bir cıllığı çıkmış minder.
Tahta sordum, silinip çevre kadar yenlerle,
Geldi, tâ göğsüme yaslandı sakat bir rahle.
Evvelâ hamdeleden, salveleden başlayarak,

Vahdet: Birlik.
Hâil: Engel.
Bıldır: Geçen sene.
Nâhiye: İdarî teşkilâtlanmada kaza ile köy arasındaki kademe, bucak.
A’yân: Bir memleketin önde gelen şahsiyetleri, eşraf.
Va’z etmek: İyiliğe teşvik maksadıyla konuşmak, nasihat etmek, öğüt vermek.
Cıllığı çıkmak: Aşırı derecede hırpalanmak, cıcığı çıkmak.
Hamdele: Konuşmaya başlarken söylenen Allah’a hamd sözü.
Salvele: Hz. Peygamberi ve ashabını selâmlama sözü.

Girmeden maksada dibâceyi serdim çabucak.
İlme kıymet veren âyâtı, ehâdîsi bütün,
Okudum, hâsılı bülbül gibi öttüm ben o gün.
Sonra, te'yîd-i ilâhî olacak besbelli,
Öyle bir maskara ettim ki o hâin cehli,
Hani kendim de beğendim.
-Adam, anlat, ne dedin?
-Biri aklımda değil.
-Öyle mi?
-Baktım, sadedin,
Tam zamânıydı, ahâliye çevirdim yüzümü;
Açtım artık bu sefer ağzımı, yumdum gözümü:
Hiç muallim kovulur muymuş, ayol, söyleyiniz?
O sizin devletiniz, ni'metiniz, her şeyiniz.
Hoca hakkıyle beraber gelecek hak var mı?
Sizi mîzâna çekerken bunu sormazlar mı?
Müslüman, elde asâ, belde divit, başta sarık;
Sonra, sırtında, yedek, şaplı beş on deste çarık;
Altı aylık yolu, dağ taş demeyip, çiğneyerek,
Çin-i Mâçin'deki bir ilmi gidip öğrenecek.
Hiç düşünmek de mi yoktur, be adamlar, bu ne iş?

Dibâce: Başlangıç, giriş.
Âyât: Âyetler.
Ehâdîs: Hadisler.
Te'yîd-i ilâhî: Allah'ın yaradımı, desteği.
Cehl: Cehalet.
Ahâli: Halk, topluluk.
Muallim: İlim öğreten, öğretmen.
Devlet: Talih, baht.
Ni'met: İyilik, ihsan.
Mîzâna çekilmek: Âhirette günah ve sevaplar, iyilik ve kötülükler ölçülmek.
Şaplı çarık: Şaplanmış, ekşi tadda, alüminyum ve potasyum sülfatından meydana gelen renksiz cisim emdirilerek sağlamlaştırılmış basit ayakkabı.
Çin-i Mâçin: Çin ve güney bölgesi.

En büyük tâli’i Mevlâ size ihsân etmiş,
Hem de ta olduğunuz mevkie göndermişken;
Teptiniz kendi gelen ni’meti sersemlikten!
Çok zaman geçmeyecektir ki bu nankörlüğünüz,
Ne felâketlere meydan verecektir görünüz!
Köylerin yüzde bugün sekseni, hattâ, hocasız;
Siz de onlar gibi câhil kalarak anlayınız!
Bir hata oldu, deyip şimdi peşîmansınız a...
Ne çıkar? Gitti giden, kıydınız evlâdınıza...

Buna benzer daha bir hayli savurdum, estim,
Ses, nefes hepsi tükenmişti, nihâyet kestim.
Sanıyordum ki duâdan koca mescid inler...
Umduğum çıkmadı hiç: Pek yavaş âmin dediler.
Çekiverdim o zaman ben de hemen Fâtiha’yı.
Yatacağımız odanın sahibi Mestanlı Dayı,
Getirirken beni, sağ elde fener, mescidden;
“Gürül gürül okuyor hep, gürül gürül okuyor;
Yanıl da bir deli oğlan, baban mezarda mı, sor!”
Deyivermez mi, ne dersin?
                                        -Ama pek hoş cidden.
-Bunu duydum zehir içmiş gibi sersemleştim...
Eve geldik, herifin kalbini artık deştim.
Ne de çok şey biliyormuş, be Hocam, köylü meğer!
-Öyledir.
            -Sen de şaşarsın, hani, söylersem eğer.
Anladım: Bilmeyecek tilki onun bildiğini.

Tâli’: Talih.
Mevki: Yer.

-Hadi naklet bakalım şimdi şu bilgiçliğini?
-Dedi:
    "Fetvâyı veren mahkeme, yanlış, gerçek,
İki da'vâcı ne söylerse bütün dinleyecek.
O zaman kestiği parmak acımaz, âmenâ...
Ama hep bir tarafın ağzına bakmak, o fenâ.
Benim arkamdaki düşman bana mevlid mi okur?
Dur ki ben söyleyeyim bir de, kuzum, sen hele dur!
Köylü câhilse de hayvan mı demektir? Ne demek!
Kim teper ni'meti? İnsan meğer olsun eşşek.
Koca bir nâhiye titreştik, odunsuz yattık;
O büyük mektebi gördün ya, kışın biz çattık.
Kimse evlâdını câhil komak ister mi ayol?
Bize lâzım iki şey var: Biri mektep, biri yol.
Niye Türk'ün canı yangın, niye millet geridir;
Anladık biz bunu, az çok, senelerden beridir.
Sonra baktık ki hükûmetten umup durdukça,
Ne mühendis verecekler bize, artık ne hoca.
Para bizden, hoca sizden deyiverdik... O zaman,
Çıkagelmez mi bu soysuz, aman Allah'ım aman!
Sen, oğul, ezbere çaldın bize akşam, karayı...
Görmeliydin o muallim denilen maskarayı.
Geberir, câmie girmez, ne oruç var, ne namaz;
Gusül abdestini Allah bilir amma tanımaz.
Yelde izler bırakır gezdi mi bir çiş kokusu;
Ebenin teknesi, ömründe pisin gördüğü su!
Kaynayıp çifte kazan, aksa da çamçak çamçak,
Bunu bilmem ki yarın hangi imam paklayacak?

Ezbere: Bilip anlamadan, gerçeğini araştırmadan.
Çamçak çamçak: Çamçaklar dolusu, bol bol.

Huyu dersen, bir adamcıl ki sokulmaz adama...
Bâri bir parça alışsaydı ya son son, arama!
Yola gelmez şehirin soysuzu, yoktur kolayı,
Yanılıp hoşbeş eden oldu mu, tınmaz da ayı,
Bir bakar insana yan yan ki, yuz olmuş manda,
Canı yandıkça, döner öyle bakar nalbanda.
Bir selâm ver be herif! Ağzın aşınmaz ya... Hayır,
Ne bilir vermeyi hayvan, ne de sen versen alır.
Yağlı yer, çeşmeye gitmez; su döker, el yıkamaz;
Hele tırnakları bir kazma ki insan bakamaz.
Kafa orman gibi, lâkin, o bıyık hep budanır;
Ne ayıptır desen anlar, ne tükürsen utanır.
Tertemiz yerlere kipkirli fotinlerle dalar;
Kaldırımdan daha berbâd olur artık odalar;
Örtü, minder bulanır hepsi, bakarsın, çamura.
Su mühendisleri gelmişti... Herifler gâvur a,
Neme lâzım bizi incitmediler zerre kadar;
İnan oğlum, daha insaflı imiş çorbacılar!
Tatlı yüz, bal gibi söz... Başka ne ister köylü?
Adam aldatmayı a'lâ biliyor kahbe dölü!
Ne içen vardı, ne seccâdeye çizmeyle basan;
Ne deyim dinleri bâtılsa, herifler insan.
Hiç ayık gezdiği olmaz ya bizim farmasonun...
İçki yüzler suyu, ahlâkını bir bilsen onun!
Şimdi ister beni sen haklı gör, ister haksız,

Adamcıl: İnsandan kaçan, insanlarla iyi ilişki kuramayan.
Yuz: Uyuz.
Su dökmek: Küçük abdestini yapmak, idrara çıkmak.
Çorbacı: Hıristiyan.
Bâtıl: Gerçek olmayan, hak olmayan.
Farmason: Mason, dinsiz.

Öyle devlet gibi, ni'met gibi lâflar bana vız!
İlmi yuttursa hayır yok bu musîbetlerden...
Bırakın oğlumu, câhilliğe râzıyım ben."
-Hakkı var.
            -Pek güzel amma, bu işin yok ki sonu.
Kapadık mektebi, kovduk diyelim farmasonu,
Başı boş köylünün evlâdını kimler yedecek?
Adam ister ona insanlığı telkîn edecek.
Bunu nerden bulalım? Kimlere ısmarlayalım?
Önce kaç tezgâhımız var, bakalım, bir sayalım...
-Pek uzun boylu hesâb etme, nedir mes'ele ki?
Herkesin bildiği şey: Medrese bir, mektep iki.
-İşte arz eyliyorum zât-ı fazîlânenize:
İkisinden de hayır yok bu şerâitle bize.
-Gâlibâ sen yeniden kızdıracaksın Köse'yi;
Söyle, mîrasyedi bey, kimdi yıkan medreseyi?
Biz miyiz, siz misiniz? Sizsiniz elbet...
                                                            - Elbet!
-Yıktınız kazmaya kuvvet, ne de sür'atle!
                                                            -Evet.
-Bir hünermiş gibi ikrâr ediyor ağzıyle...
-Çünkü mektep yapacaktık onun enkazıyle.
-Çünkü mektep yapacakmış!.. Ne kolay söylemesi!
Bir kümes yaptığınız var mı ki, bir kaz kümesi?
-İnkılâb ümmetinin şânı yakıp yıkmaktır.
-Size çılgın demeyen varsa, kuzum, ahmaktır.
Yıkmak insanlara yapmak gibi kıymet mi verir?

Zât-ı fazîlâne: Yüksek faziletli kişi.
Şerâit: Şartlar.
Ümmet: Topluluk.

Onu en çolpa herifler de, emîn ol, becerir.
Sâde sen gösteriver "işte budur kubbe!" diye;
İki ırgadla iner şimdi Süleymâniyye.
Ama gel kaldıralam dendi mi, heyhat, o zaman,
Bir Süleyman daha lâzım yeniden, bir de Sinan.
Bunların var mı sizin listede hiç benzeri, yok.
Ya ne var? Bir kuru dil, siz buyurun, karnım tok!
Ötmeyin nâfile baykuş gibi karşımda, susun!
-Mürteci'sin be imam?
-Mürteci'im, hamdolsun.
-Hele bak hamd ediyor!
-Hamd ediyorsam, yeridir:
Şâfi'î'nin mi, kimindir o şiir?
-Hangi şiir?
-Hani "Peygamber'in evlâdını candan sevmek,
Râfızîlikse...
-Evet,
-"Yerde beşer, gökte melek,
Râfızîdir bu, desin hepsi de hakkımda benim,
Ben oyum, işte..." diyor...
-Bildim, evet.
-Kaili kim?
-Şâfi'î zannederim, neyse, fakat maksadınız?
Şunu lütfen bana teşrîh ediniz, anlatınız.

Çolpa: Beceriksiz, sünepe, acemi.
Mürteci': Gerici.
Râfızîlik: Şîîliğin aşırı kollarına verilen ad ve bu koldan olanların inancı.
Teşrîh etmek: Şerh etmek, açıklamak.

***Süleyman:** Kanunî Sultan Süleyman. Süleymaniye camiini yaptıran hükümdar.*
Sinan: Süleymaniye camiinin mimarı Koca Sinan.

-Yıkılan yurduma cennet diyemem, ma'zûrum;
Hani ma'mûre? Harâbeyle benim neydi zorum?
Heybe sırtında "adâlet" dilenirken millet,
Müsterîh olmanın imkânı mı var, insâf et?
"Yaşasın!" ma'cunu a'lâ idi, yut, keyfine bak!
Tutmuyor şimdi, fakat bin yala parmak parmak.
-Niye tiryâkisi oldun bu kadar sen de ayol?
-Tutmuyor, çünkü alıştın... Yemeyeydin bol bol.
Hem bizim ma'cunu pek hırpalamak doğru mu ya?
-Dur canım! Ben kızarım böyle vakitsiz şakaya...
Sözü tekmîl edeyim...
-Sonra bitir, dinle biraz:
Bir yutar, beş yutar, afyonkeşi afyon tutmaz;
Der ki: Toprak mı, ne zıkkım bu, varıp anlamalı.
Açılır kurna başından, sıyırır peştemalı,
Nalının sırtına atlar; sürerek doğru gider,
Hangi attarsa, bulur: "Tutmadı yâhu, yine!" der.
Gülmeden çatlayadursun biriken çarşı, pazar;
"Bu kadar tuttuğu yetmez mi kuzum?" der attar.
Siz de artık uzun etmektesiniz, hem pek uzun;
Üç saat esnemeden dinlediğim nutkunuzun,
"Yaşasın!" ma'cunu peymâne-i ilhâmı bütün,
Hani, sarhoş kuşa döndün, mütemâdî öttün!
-Bırak oğlum, yeter artık, şakanın vakti değil.
-Sen de, öyleyse, bizim ma'cuna baş kesmeyi bil!
-Sâde bir "bal!" deyivermekle ağız tatlansa,
Arı uçmuş diye, kaçmış diye hiç çekme tasa.

Ma'mûre: İmar edilmiş, işlenmiş mahal; bayındır yer.
Müsterîh olmak: Gönlü rahat olmak, emin olmak.
Tekmîl etmek: Tamamlamak.
Afyonkeş: Afyon içicisi, afyon müptelası.
Attar: Güzel kokulu şeyler satan kimse, baharatçı, aktar.
Peymâne-i ilhâm: ilham kadehi.
Mütemâdî: Devamlı.

AĞLASIN MİLLETİN EVLÂDI DA BANGIR BANGIR

(İRTİCAIN ŞU SİZİN LEHÇEDE MÂNASI BU MU?)
Ağlasın milletin evlâdı da bangır bangır,
Durma hürriyeti aldık diye, sen türkü çağır!
Zulmü alkışlayamam, zâlimi aslâ sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem...
Biri ecdâdıma saldırdı mı, hattâ boğarım...
-Boğamazsın ki!
-Hiç olmazsa yanımdan koğarım!
Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;
Hele hak nâmına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir âşıkım istiklâle,
Bana tasmalık etmiş değil altın lâle[7]
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir, belki, fakat çekmeye gelmez boyunum.
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim.
Adam aldırma da geç git diyemem, aldırırım.
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım.
Zâlimin hasmıyım amma severim mazlûmu...
İrticaın şu sizin leçede mânası bu mu?
-Yok canım!
-Yok deme!
-İfrât ediyorsun Köse...

7 Lâle: Boyuna vurulan zincir.

Zağarlık: Köpeklik, alçaklık, nâmertlik.
Lâle: Esirlere takılan zincir, pranga.
İrtica: Gericilik.
İfrât etmek: Aşırı gitmek.

-Ya?

İşte ben mürteci'im, gelsin işitsin dünyâ!
Hem de baş; mürteci'im, patlasanız, çatlasanız!
Hadi kanununuz assın beni, yahud yasanız!
-Yasa yok şimdi.
-Neden, bitti mi?
-Çoktan bitti.
-Dede Cengiz ya?
-Bırak, derdimi deştin: Gitti!
-Getirirler yine lâzımsa...
-Hayır, gitti gider.
-Deme oğlum!
-Ya bizim düşmanımızmış o meğer.
Dedenizdir diye bir kahbe çıfıtmış yamayan....
-Size hâ?
-Öyle ya, çok geçmedi, lâkin, aradan,
Geldi bir başka gâvurcuk, dedi "Cengiz'le, ayol,
Bu hısımlık nereden çıktı ki, siz Türk, o Moğol!.."
-Sonra?..
-Hiç!
-Hiç mi?
-Sönüp gitti o kızgın piyasa.
-Hem de bir püfle!
-Evet, şimdi ne hâkan, ne yasa!
-Kimse ma'kul kefereymiş, o herif.
-Sorma Köse'm...

Mürteci': Gerici.
Çıfıt: Yahudi. Cengiz'in Türk olduğunu Fransa Yahudisi Leon Cahun öne sürmüştür.

***Cengiz:** Cengiz Han, Temuçin Kağan (1167?-1227) büyük Moğol cihangiri. Asyanın büyük bölümünü ele geçirmiş, birçok medeniyet mirasını ortadan kaldırmıştır.*

-Çok şükür sizde de pek yok, değil amma sersem!
-İğnelersin şu benim neslimi yüz buldukça,
Sana elmas gibi hürriyeti kim verdi, Hoca?
Ne yaman şeydi unuttun mu o istibdâdı?
Hep fecâyi’di, hayâtın hele hiç yoktu tadı.
Milletin benzi sararmış, işitilmezdi refâh;
Her nefes dört elifin sırtına binmiş bir “âh!”
O ne günler...
-Beni kızdırmaya söyler mahsus,
Yeter artık!
-Niye?
-Ezber bilirim hepsini, sus!
-Ne tuhafsın! Bana döktürmeyeceksin içimi...
-Yok paşam, sizde tuhaflık, o benim haddim mi?
-Müstebiddin de gem almaz soyu çıktın, git git,
Sen ki hürriyyet için nefyolunurdun, a tirit!
İşi yok, şimdi muhâlifliğe sarmış derdi...
-Hoca rahmetli kerâmet gibi söz söylerdi...
Bâri tuttun mu?
-Ne mümkün? O zaman nerde akıl?
-Sonradan geldiği sâbit mi efendimce, nasıl?
-Döverim ha!
-Hadi dövmüş kadar ol!
-Dur be adam,
Dinle, zevzekliği terk et!

İstibdâd: Baskı idaresi.
Fecâyi’: Acıklı hâller, musibetler, belâlar.
Her nefes dört elifin sırtına binmiş bir “âh”: Elif ses uzunluğu ölçüsü olarak kullanılır, “âh” elif ve he ile yazılır (ha). Burada “âh”ın elifinin dört kat çekileceğine işaret edilmekte, böylece üzüntünün şiddeti anlatılmaktadır.
Müstebid: Baskıcı, diktatör.
Gem almaz: Âsi, söz dinlemez.

-Sana terk ettim, İmam!
-Ne diyordum be?..
-Ya gördün mü kafan aynı kafa!
"Hoca rahmetli" dedin, öyle giriştindi lâfa.
-Evet, oğlum, Hoca sevmezdi, bilirdim, sarayı;
Ama sövmezdi de hoşlanmadığından dolayı.
Vardı bir duygusu besbelli ki...
-Bilmem, varmış...
Pâdişah dendi mi, çokluk dil uzatmazlarmış!
-Hiç unutmam, Hocazâdem ki, sıcak bir gündü,
Bahçedeydik, bana bir parça baban küskündü.
-Sana düşkündü babam, küstüğü olmazdı ama...
-Boşboğazsın diye kızmıştı.
-Kerâmet!
-Sorma!
Büsbütün kızdırayım bâri, dedim...
-Yâ? Çok iyi:
Çivi, bir an'anedir bizde, sökermiş çiviyi.
-"Ortalık şöyle fenâ, böyle müzebzeb işler,
Ah o Yıldız'daki baykuş ölüvermezse eğer,
Âkıbet çok kötü..." dibâce-i ma'lûmiyle,
Söze girdim.
-Kızıyor muydu.
-Hayır.
-Tekmille!

Nefyolunmak: Sürgüne gönderilmek.
Çivi çiviyi söker: Kötülüğe dengiyle karşılık verilerek çözüm sağlanır.
Müzebzeb: Karışık.
Dibâce-i ma'lûm: Belli giriş, bilinen başlangıç.

***Yıldız:** Sultan 2.Abdulhamid'in yaşadığı saray.*

-Bırakan var mı ki? Rahmetli hocam doğrularak,
Dedi:
“Oğlum, bu temennî neye benzer, bana bak:

Eşeklerin canı yükten yanar, aman, derler.
Nedir bu çektiğimiz derd, o çifte çifte semer!
Biriyle uğraşıyorken gelir çatar öbürü;
Gelir ki taş gibi hâin, hem eskisinden iri.
Semerci ustası geberseydi... Değmeyin keyfe!
Evet, gebermelidir inkisâr edin herife.
Zavallı usta göçer bir gün âkıbet, ancak,
Makamı öyle uzun boylu nerde boş kalacak?
Çırak mı, kalfa mı, kim varsa yaslanır köşeye;
Takım biçer durur artık gelen giden eşeğe.
Adam meğer acemiymiş, semerse hayli hüner;
Sırayla baytarı boylar zavallı merkepler.
Bütün o beller, omuzlar çürür çürür oyulur;
Sonunda her birinin sırtı yemyeşil et olur.
“Giden semerciyi, derler, bulur muyuz şimdi?
Ya böyle kalfa değil, basbayağı muallimdi.
Nasıl da kadrini vaktiyle bilmedik, tuhaf iş:
Semer değilmiş o rahmetlininki devletmiş!”

Nasîhatim sana: “Herzeyle iştigâli bırak;
Adamlığın yolu nerdense, bul da girmeye bak!
Adam mısın: Ebediyyen cihanda hürsün, gez;

İnkisâr etmek: Beddua etmek, ilenmek.
Âkıbet: Sonunda.
Merkep: Eşek.
Muallim: Usta, hoca.
Herze: Saçma.
İştigâl: Uğraşma.
Ebediyyen: Sonsuza kadar.

Yular takıp seni bir kimsecik sürükleyemez.
Adam değil misin, oğlum: Gönüllüsün semere;
Küfür savurma boyun kestiğin semercilere.”
***
-Sen işin yoksa devir çamları paldır küldür;
Neslimin şöyle dönüp bakması hattâ züldür.
Gözüm ensemde değil, görmeliyim ben önümü;
Kestik attık hele mâzî denilen kör düğümü!
Ne zamandan beridir bağlıyız artık bıktık;
Demir aldık o sizin an’anelikten çıktık.
-Pupa yelken açılın şâyed oturmazsa gemi!
Bu tenezzüh, cici bey, doğruca Kâğıthâne’ye mi?
-Hayır, enginleri bir bir geçerek, gâyemize.
-Hele bir kerre çıkın Marmara’dan Akdeniz’e!
Fıkra gelsin mi?
-İşin fıkracılık zâten, İmam!
Korkarım çam devirirsen yine...
-Bilmem çam mam!
“Bocalarken bakar üstündeki kaptan acemi,
Sarılır bir kayanın boynuna bîçâre gemi.
“Bu nedir, Bey Baba, bittik mi, ne olduk?” derler;
Kimi evrâd okur üfler, kimi lâhavle çeker.
“Yok canım!” der Hacı Kaptan, biriken yolculara:

Zül: Alçalma, zillet.
An’ane: Gelenek.
Şâyed: Eğer.
Tenezzüh: Eğlence gezintisi.
Evrâd okumak: Kur’an-ı Kerim’in çok sık okunan bölümleri okumak.
Lâhavle çekmek: Sabır tükenecek kadar sıkılınan, bunalınan bir sırada kendine sabır telkin etmek için “Lâhavle...” söylemek.
Mevki’: Yer, mahal.

Kâğıthâne: *İstanbul’da o sıralar daha çok batılı hayat tarzını benimseyenlerin gezinti yeri.*

"Su tükenmiş, haberim yok, buyurun işte kara!"

Siz de, oğlum, bu mahârette, bu cür'ettesiniz:
Gemi yüzdürmek için kalmadı meydanda deniz!
-Dinle bir fıkra da benden bakalım şimdi.
-Olur.
-"Devr-i sâbıkta, kazâ teknesi, bir köhne vapur,
Akdeniz hattına tahsîs edilir bol keseden.
Eski kaptan "Gidemem" der, getirin varsa giden."
Yeni kaptan gelerek, doğru çıkar mevki'ine.
Adamın tâli'i oldukça güzelmiş ki yine,
Yel üfürsün, su götürsün diye bekletmez pek,
Gece kalkar bu adem postası İzmir diyerek.
Göksu'daymış gibi fış fış yüzedursun miskin...
Denizin neş'esi a'lâ, hava enfes... Lakin.
Bir taraftan verivermez mi nihâyet patlak,
Tekne kör kandil olur, yolcular allak bullak.
Şimdi bîçâre süvâriye ne dur var, ne otur;
Dinlenir farz ederek birçok emirler savurur:
"Getirin hartayı!" der; baksana mâşâ'allâh;
Şile, Bartın, Kızılırmak... Güzelim, Bahr-i Siyâh!
-Akdeniz yok mu?
-Hayır yok.
-Bu nasıl kaptanlık?
-Haklısın Beybaba, göndermediler, çok yazdık.
Eğilir sonra bakar: İbresi yok bir pusula...

Mevki': Yer, mahal.
Tâli': Talih.
Adem: Yokluk, ölüm.
Kör kandil: Sarhoş.
Süvâri: Gemi kaptanı.

***Bahr-i Siyâh:** Karadeniz.*

Yürümez ezbere, yâhû, gemi, eyvahlar ola!
Bora estikçe eser, dalgalar azdıkça azar...
"Getirin ibreyi!" der, bulmanın imkânı mı var?
"İbre yok, Beybaba, bilmem ne getirsek?" derler...
O da: "Öyleyse şehâdet getirin" der bu sefer.
***
Verdiğin tek silik onluktu, behey aksi İmam,
Olacak söz mü dokuz kubbeli; çinçinli hamam?
Bize devlet diye teslîm olunan şey neydi?
Çarpacak sâhil arar, kupkuru bir tekneydi!
On sekiz mil gideydik? Batırırdık...
-Lebbey?
Batmadık bir yeriniz kaldı mı, bilmem cici bey?
"Devr-i sâbık" mı dedin şimdi?.. Elindeyse çevir,
Ensesinden tutup eyyâmı da gelsin o devir.
Milletin beş parasız onda, emîn ol, yedisi!
Gündüzün aç dolaşır, akşama kırk ev kedisi!
Yatırın âlemi çavdar karışık mezbeleye:
Ne bu? Ekmek! diye dünyâyı verin velveleye.
Hastalık, kehle, sefalet saradursun, kol kol,
Sâde siz seyre bakın!
-Harb-ı Umûmî bu, ayol!
-Devri-i sâbıkta gebermezdi adam böyle zelîl,
Diri bir yanda uzanmış, ölü bir yanda sefîl.

Lebbey: Lebbeyk; buyurun, emredin, efendim.
Cici bey: Şımarık, alafiranga kimse.
Devr-i sâbık: Eski devir, Abdülhamid dönemi.
Eyyâm: Günler.
Kehle: Bit.
Zelîl: Hor, hakir, alçalmış.

***Harb-ı Umûmî:** Umumi Harb, Cihan Harbi, Dünya Savaşı.*

-Niye hürriyet için sürgüne gittindi?
-Evet.
Gittim amma bu değil beklediğim hürriyet.
Zâten i'lân edilirken işi çakmıştım ya...
Çatlasan hayra yorulmazdı o miskin rü'ya!
Ne herifler, ne kılıklar, ne nutuklardı, düşün!
-Düşünür, arz ederim sonra!
-Unutmam, bir gün,
Bâbıâlî yokuşundan çıkıyordum, baktım:
Yolu boydan boya tutmuş eli bayraklı takım.
Geziyor başların üstünde genizden bir ses.
Çömelip, salya sümük, ağlayadursun herkes,
Ben görür görmez öten zurnayı bir irkildim...
Ay, Zuhûrî'ye çıkan maskara! Bildim... Bildim...
Değişen bir yeri yok, dinleyemem kim ne dese.
Yine bir kıl keçe altında kapanmış ense;
Yine yıllarca hamamsız ki boyun musmurdar;
Yine parmak gibi, âfâka batan, tırnaklar;
Yine merdâne geçirmiş gibi yatkın bir yüz,
Ki hayâ nâmına tek ârıza bilmez, dümdüz!
Yine bir tatsız alın, yassı burun, basma çene...
Hep o, hiç başka değil, gördüğüm evvelki sene.
-Kimdi, anlat şunu?

Âfâk: Ufuklar.
Merdâne: Çeşitli maksatlarla kullanılan silindir şeklinde âlet.
Ârıza: Yerdeki yükseklik ve alçaklıklar, engebe.
Zuhuriye çıkmak: Ortaoyununda oynamak, rol almak. Rıza Tevfik'in ortaoyununda oyunculuk yaptığı biliniyor.

Bâbıâlî yokuşu: *İstanbul'da Sirkeci'den Divanyolu'na çıkan yokuş. Osmanlı hükümeti, Bâbıâli buradadır. Osmanlı basını da burada yerleşmiştir.*
Molla'nın köşkü: *Uryanizade Mahmut Cemil Efendi'ye ait Cemil Molla köşkü.*

-Kuzguncuk'a geçtim bir gün,
Molla'nın köşküne yaklaşmadan etmez mi sökün,
Belki kırk elli köpek, havlayarak, nerdense...
-Ama hiç saklama: Korkup da oturdun mu Köse?
-Köse dünyâda senin söylediğin haltı yemez;
Parçalar, belki, fakat üstüme itler siyemez
-Hadi öyleyse, Hocam, sell-i asâ et de yanaş!
-Saldıran yoktu ki... Derken kocaman bir karabaş,
Karşıdan başladı ses vermeye...
-Lâkin bu yaman,
Konağın bekçisi besbelli...
-Değilmiş, dur aman!
O içerden, bu yiğitler de dışardan ürüdü;
Bir ağız kavgasıdır aldı, tabî'î, yürüdü.
Karabaş sustu neden sonra, köpekler yattı;
Şimdi âfâkı gümüş kahkahalar çınlattı.
Kapıdan bir göreyim şöyle, dedim, vay canına:
Adam olmuş karabaş, geçti beyin ta yanına.
Ben şaşırmış bakıyordum ki sadâlar dindi;
Karabaş salta dururken dönerek silkindi,
Oldu bir zilli köçek, oynadı hop hop göbeği;
Hani varmış gibi karnında beş aylık bebeği!
Karabaş sonra Zuhûrî'ye de çıksın mı sana?
Hem nasıl, taş çıkarır, belki, Burunsuz Hasan'a.

Siymek: İdrarını yapmak.
Sell-i asâ etmek: Değnek çekmek.

***Kuzguncuk**: İstanbul'un Üsküdar tarafinda Beylerbeyi'ne yakın semt.*
Burunsuz Hasan: Ortaoyununda Zuhurî rolüyle meşhur bir oyuncu. Kel Hasan Efendi olma ihtimali vardır.

Ne Arap kaldı, ne Lâz kaldı, ne Çerkes, ne Pomak,
Öyle bir kesti ki taklidleri, bittim...
-Hele bak!
Çok köpoğluymuş!
-Evet, pek de utanmaz şeydi...
-Parsa çok muydu?
-Bırak, toplasın, oğlum, değdi...
Kaçıranlar bile olmuş, o kadar gülmüştük.
İşte yavrum, bu omuzlarda gezen dilli düdük,
Havlayan, zil takınan, sonra Zuhûrî’ye dalan,
O bizim soytarının kendi değil miydi?
-Yalan!
-Karabaş gel! diyecektim...
-Dememiştin ya, sakın?
-Ne dedim bilmiyorum, ta öteden bir çapkın,
Gâlibâ sezdi ki, yekten dedi: “Halt etme sofu!
Gördüğün fesli: Senin milletinin feylesofu.
Bu ve emsâli dehâlar tutuyor memleketi.
Sen bu şenlikleri gördünse kimin ma’rifeti?”
Dedim: “Ezberleyelim, saysana, oğlum, bir bir,
Şu dehâlar dediğin kaç kişidir, kimlerdir?”
“İçtimâî biri, dehşetli siyâsî öbürü;
Hele mâliyyecimiz yok mu, bu ilmin pîri.”
Sayı dolmuştu, fakat bende tükenmişti sıfır;
Dön işin yoksa fırıldak gibi artık fır fır.
Böyle bir korku geçirmiş değilim ömrümde;

Parsa: Bahşiş.
Dilli düdük: Geveze, çok ve boş konuşan kimse.
Emsâl: Misiller, benzerler.

İçtimâî: *Sosyal. Sosyolog olarak bilinen Ziya Gökalp kastediliyor.*
Dehşetli siyâsî: *Tal’at Paşa.*
Mâliyyeci*: Maliye Nazırı Cavit Bey.*

Benzedim gitti o gün neşvesi kaçmış Kürd'e.
-Yine bir fıkra mı yerleştireceksin araya?

-Hani vâiz geçinen maskara şeyler var ya,
Der ki bir tânesi peştahtayı yumruklayarak:
Dinle dünya nenin üstünde durur, hey avanak!
Yerin altında öküz var, onun altında balık;
Onun altında da bir zorlu deniz var kayalık.
Öteden Kürd atılır:
                                        -Doğru mu dersin be hoca?
-Ne demek doğru mu dersin? Gidi câhil amıca!
Sözlerim basma değil, yazma kitaptan tekmil;
Kim inanmazsa kızıl kâfir olur böylece bil.
-Rahatım yok benim öyleyse bugünden sonra;
Gömülüp kurtulayım bâri hemen bir çukura.
-Ne zorun var be adam?
                                        -Anlatayam dur ki hocam:
Ben bu dünyâyı görürdüm de sanırdım sağlam.
Ne çürükmüş o meğer sen şu benim bahtıma bak:
Tutalım şimdi öküz durdu, balık durmayacak;
Diyelim haydi balık durdu biraz buldu da yem,
Ya deniz?.. Hiç dibi yokmuş bu işin...Ört ki ölem!
***
Ne dedin fıkrama?
                                        -Gayetle fenâ.
                                                                -Vay?
                                                                            -Dinle:
Memleket mahvoluyor, baksana, bedbinlikle.

Peştahta: Çalışma masası olarak kullanılan çekmece.
Bedbinlik: Karamsarlık, kötümserlik.

Ben ki ecdâda söven maskaralardan değilim,
Anarım hepsini rahmetle... Fakat münfa'ilim.
-Niye?
-Zerk etmediler kalbime bir damla ümîd.
Hoca, dünyâda yaşanmaz, yaşamaktan nevmîd.
Daha mektepte çocuktuk, bizi yıldırdı hayat;
Oysa hiç korku nedir bilmeyecektik, heyhat!
Neslim ürkekmiş, evet, yoktu ki ürkütmeyeni;
"Yürü oğlum!" diye teşci' edecek yerde beni,
Diktiler karşıma bir kapkara müstakbel ki,
Öyle korkunç olamaz hortlasa devler belki!
Bana dünyâya çıkarken "batacaksın!" dediler...
Çıkmadan batmayı öğren, ne kadar saçma hüner!
Ye'si ezber bilirim, azmi yüzünden tanımam;
Okutan böyle okutmuştu, beğendin mi imam?
-Çattı, lâkin, o yalan bellediğin istikbâl.
-Hadi çatmış diyelim, kimlere âid ki vebâl?
Bir ışık gösteren olsaydı eğer, tek bir ışık,
Biz o zulmetleri bin parça edip çıkmıştık.
İki üç yüz senedir serpemiyor bizde şebâb;
Çünkü bîçârenin âtîsine îmânı harâb.
Hissi yok, fikri bozuk, azmini dersen: Meflûc...
Hani rûhunda o haksızlığa isyan, o hurûc?

Münfa'il: Kırılmış, gücenmiş, alınmış, infiale kapılmış.
Nevmîd: Ümitsiz.
Teşci' etmek: Cesaretlendirmek.
Müstakbel: Gelecek.
Ye's: Ümitsizlik.
Azm: Kararlılık.
İstikbâl: Gelecek.
Vebâl: Sorumluluk.
Zulmet: Karanlık.
Şebâb: Gençlik.
Âtî: Gelecek.
Meflûc: Felç olmuş.
Hurûc: İsyan, ayaklanma.

Karşıdan zinde görürsün, sokulursun ki: Yarım...
Yandık ecdâdımızın nârına, hâlâ yanarım!
Ye'si tekfîr eden îmânıma olsun ki yemin,
Bize telkîn-i ümîd etmediler, yoksa bu din,
Yine dünyalara yaymıştı yeşil gölgesini;
Yine hakkın sesi boğmuştu dalâlin sesini.
Müslümanlık bu değil, biz yolumuzdan saptık,
Tapacak bir putumuz yoktu, özendik, yaptık!
Göreyim gel de büyük bildiğin Allâh'ı kayır...
Hani, tevfik-i ilâhîye kanan var mı? Hayır.
Ya senin âlem-i İslâm'ın inanmış ye'se;
Dîn-i resmîsi odur, vazgeçemez kim ne dese!
Önce dört kıt'ayı alt üst eden îmân-ı metîn;
Sonra, dört yüz bu kadar milyon adam, hepsi cebîn!
Şarka in, mağribe yüksel, göremezsin galeyan...
Nasıl olmuş da uyuşmuş bütün ümmetteki kan?
Niye tutmuş da bu şevket, bu şehâmet dîni,
Benden imsâk ediyor ceddime bezl ettiğini?

Tekfîr etmek: Küfür saymak, kâfirlik addetmek.
Telkîn-i ümîd: Ümid telkin etmek, ümid aşılamak.
Dalâl: Sapıtma, sapıklık.
Tevfik-i ilâhî: İlâhî yardım, Allahın yardımı.
Âlem-i İslâm: İslâm dünyası.
Ye's: Ümitsizlik.
Dîn-i resmî: Resmî din.
Îmân-ı metîn: Sağlam, kuvvetli iman.
Cebîn: Korkak, ödlek.
Şark: Doğu.
Mağrib: Batı.
Galeyan: Coşkunluk.
Şevket: Büyüklük, ululuk.
Şehâmet: Kahramanlık.
İmsâk etmek: Esirgemek.
Bezl etmek: Bo bol vermek.

Yaşamak hakk-ı sarîhim mi? Evet. Bir mantık,
Bunu inkâr edemez, çünkü bedîhî artık.
Bir bedâhet de bu öyleyse: "Çalışmak borcum."
Yok irâdem ki, fakat, dipdiri bir meflûcum!
-Ya kabâhat yine mâzîde mi?..
-Bilmem, kimde...
Bir çift sillesi kaç yıldır öter beynimde:
Dedi: "Farz et, senin Asya'n yedi yüz milyonmuş;
Ne çıkar? Davranamaz hiç ki, serâpâ donmuş.
Vâkıâ biz bir avuç unsuruz amma boğarız,
Kimi dünyâda görürsek hareketsiz, cansız."
Ah o din nerde, o azmin o sebâtın dîni;
O yerin gökten inen dîni, hayâtın dîni?
Bu nasıl dar, ne kadar basmakalıp bir görenek?
Müslümanlık mı dedin?.. Tövbeler olsun, ne demek!
Hani Kur'ân'daki rûhun şu heyûlâda izi,
Nasıl İslâm ile birleştiririz kendimizi,
Ye'si tedrîc ile zerk etmiş edenler dîne...
O ne mel'un aşı, hiç benzemiyor, hiç birine!
Dikkat et: 1000 senesinden beri, a'sâbı harâb,
Yatıyor koskoca bir âlem-i îman, bîtâb.
Pıhtı hâlinde yürekler, cevelânsız kanlar;

Hakk-ı sarîh: Açık, tabiî hak.
Bedîhî: Apaçık.
Bedâhet: Bellilik, âşikârlık.
Meflûc: Felce uğramış.
Mâzî: Geçmiş.
Serâpâ: Baştanbaşa.
Vâkıâ: Gerçi.
Heyûlâ: Madde.
Tedrîc: Derece derece, azar azar.
Mel'un: Lânetli.
1000 senesi: Hicrî bin yılı, miladî 1591/92'ye tekabül eder.
A'sâb: Sinirler.
Âlem-i îman: İmanlılar dünyası.
Bîtâb: Takatsiz, güçsüz.
Cevelân: Akış, hareket.

Çevirip yastığı tekrar uyuyor kalkanlar!
Gözünün gördüğü yok beynine çarpan güneşi!

-İyi amma nasıl ikaz edeceksin bu leşi?
-Leş değil.
-Leş mi değil?
-Dipdiri... Dalgın, yalnız...
Şimdi kurtarmak için azmedelim, kurtarırız:
Verelim gel de şunun kalbine bir canlı ümîd.
-Ne kolay! Sa'y-i medîd ister ayol, sa'y-i medîd!
-Eklerim ben de mesâîyi tutar birbirine,
Al kuzum, istediğin sa'y-i medîd oldu yine.
Var mı bir başka sözün söyleyecek?
-Elbet var:
Hani, tevfîki hesâb etmedin, onsuz ne çıkar?
-Ama kul neyle mükellefti ki, tevfîk ile mi?
Hiç değil, sa'y ile; tevfîk, o: Hudâ'nın keremi.
Sarıl esbâba da çık, işte tarîk, işte refîk;
Ne vazîfen senin olmazmış, olurmuş tevfîk?
Oturup dil dökecek yerde gidip döksene ter!
Bin çalış gâyen için, bir kazan ömründe yeter.
Mütebâkî o dokuz yüz emeğin yok mu, Hocam?
-Daha doksan dokuz ister, ne demek, etsene zam!

Sa'y-i medîd: Devamlı çalışma, gayret.
Tevfik: Allah'ın yardımı.
Mesâî: Çalışma, faaliyet.
Tevfik: Allah'ın yardımı.
Kerem: Lütûf, ihsan
Esbâb: Sebepler.
Tarîk: Yol.
Refik: Yol arkadaşı.
Mütebâkî: Geriye kalan, artan, küsur.

Hadi ettik... Biri olmaz, biri hattâ, zâyi';
Ya onun gâyede tek hissesi var, hem şâyi'.
Dinle üç beş sene evvel geçen oldukça mühim,
Bir ufak hâdiseden bahsedeyim...
-Dinleyelim.
-Hüseyin Kâzım'ı elbette bilirsin?
-Lebbey?
-Kadri Bey zâde canım?
-Hâ! şu bizim Kâzım Bey.
-O, zirâ'atle çok uğraştı, bilir çiftçiliği...
-Gördüm: Âsârı da var köylü için... Hem pek iyi.
-Bir zamanlar, hani, tenvir edelim halkı diye,
Toplanırdık ya...
-Evet, "Hey'et-i İrşâdiyye."
-O senin söylediğin canlı eserler, sanırım,
Yeni bitmişti ki, gösterdi de bir gün Kâzım.
Dedi: "Meclisce münâsibse basılsın da hemen,

Zâyi': Kayıp.
Şâyi' hisse: Hissedarlar arasında bölünmemiş olan hisse, ortak mülkteki müşterek hisse.
Lebbey(k): Efendim, buyurun.
Âsâr: Eserler.
Tenvir etmek: Aydınlatmak.
Münâsib: Uygun.

***Hüseyin Kâzım (Kadri):** (1870-1934) Mutasarrıflık, valilik, İstanbul Belediye başkanlığı yaptı. Bir süre Manisa'da babasının çiftliğinde ziraatle meşgul oldu. Tarımla ilgili yazılar ve kitaplar yazdı. Meşrutiyet'ten sonra Saruhan (Manisa) meb'usu seçildi, Mütareke döneminde Ticaret ve Evkaf (Vakıflar) nazırlıkları yaptı. Daha sonra büyük kıt'ada dört ciltlik Türk Lügati ve Kur'an tefsiri hazırladı. Mehmed Âkif'in çok yakın dostlarındandı.*
***Kadri Bey:** Hüseyin Kâzım'ın babası, Trabzon valiliği ile tanınmıştır.*
***Hey'et-i İrşâdiyye:** İrşad heyeti, aydınlatma kurulu. Balkan Harbi'nden sonra kurulan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti bünyesindeki heyet. Mehmed Âkif de o heyetin üyesi idi.*
***Recâizâde (Mahmud Ekrem):** (1847-1914) Dönemin üstad sayılan ünlü şair ve yazarı. Heyet'in başkanıdır.*

Okusun taşralılar gönderelim meccânen."
Biz bu teklifi beğendik, aramızdan sâde,
İ'tirâz etti şu sûretle Recâizâde:
"Güzel yazılmış eserler ve şüphesiz ki müfîd;
Fakat, basılsa okurlar mı? Bence azdır ümîd.
Evet, beş on kişi ancak okur tenevvür eder;
Bizim mesârif-i tab'iyye olmayaydı heder."
Dedik: "Cevâbını versin müellifin kendi."
Kabûl edildi bu teklîfimiz, peki, dendi.
-Ne söylemiş, bakalım, çünkü pek güzel söyler?
-Söz aldı, başladı Kâzım?
                                        -"Efendiler, beyler,
Şu bahsi geçmiş eserler nedir? Zirâîdir.
Müdafa'âtımı öyleyse pek tabî'îdir.
Alıp da nakledivermek bütün tabîatten,
Bütün tabîate hâkim şu'ûn-ı kudretten.
Bilirsiniz ki: Hudâyî biten en ince nebat,
Döker de her sene milyonla canlı tohm-ı hayat,
Göçerse öyle göçer hilkatin bahârından.
Yabânî hardala mümkün mü olmamak hayran?
Ya bir papatyaya kâbil mi etmemek hürmet?

Meccânen: Bedava, ücretsiz olarak.
Sûretle: Şekilde.
Müfîd: Faydalı.
Tenevvür etmek: Aydınlanmak.
Mesârif-i tab'iyye: Baskı masrafları.
Heder olmak: Ziyan olmak.
Müellif: Eser sahibi, yazar.
Zirâî: Tarımla ilgili.
Müdafa'ât: Müdafaalar, savunmalar.
Şu'ûn-i kudret: Kudretin, yaratıcının işleri.
Hudâyî bitmek: Kendiliğinden bitmek, ekilmiş olmamak.
Nebat: Bitki.
Tohm-ı hayat: Hayat tohumu.

Ne vergi vermedelerdir? Çiçek başından, evet,
Zemînin aldığı tohumun yekûnu: Milyarlar!
Demek tabîatı icbâr eden avâmil var,
Bu ihtişâma, bu vâsi’, bu müdhiş isrâfa;
O, iktisâdı bırakmazdı yoksa bir tarafa.
İşin hakîkati: Hilkat ne kâr arar, ne zarar;
Bekâ-yı nesle bakar hep, bekâ-yı nesli sorar.
Neden mi? Çünkü hayâtın yegâne gâyesidir;
O gâye olmasa dünyâ bir âhiret kesilir.
Saçıp savurmada fıtrat bütün hazâinini,
Merâmı gâyesinin böylelikle te’mini.
Ya önceden biliyor, binde kim bilir ne kadar
Ziyâna uğrayacak sonradan bu milyarlar?
Kolay değil, kimi intâş için zemin bulamaz;
Zemin bulur kimi, lâkin nedense doğrulamaz.
Bu çiğnenir, onu kurt yer, öbür zavallıyı kuş;
Bakarsınız: Çoğu bitmiş sonunda, mahvolmuş;
Sebât edip de, fakat kurtulan tohum pek azı.
Demek, saçarken eteklerle saçmadan garazı,
Şu çimlenen bir avuç tohmu devşirip, ancak,
Bekâ-yı nesle varan gâyesinde kullanmak.
Demek, tabîat edermiş zaman zaman isrâf...
Hayır, tabîate müsrif demek bilâ-insâf,

Hilkat: Yaradılış.
Zemîn: Yer, toprak.
İcbâr etmek: Zorlamak, cebretmek.
Avâmil: Âmiller, sebepler.
Vâsi’: Geniş.
Müdhiş: Dehşetli, korkunç.
Hilkat: Yaratış.
Bekâ-yı nesl: Neslin bekâsı, soyun sürmesi.
Hazâin: Hazineler.
İntâş: Çimlenme, yeşerme.
Garaz: Maksat, niyet.
Müsrif: İsraf eden, savurgan.
Bilâ-insâf: İnsafsızlık.

Hatâ değil de nedir? Çünkü hayr için veriyor.
Efendiler, bize fıtrat numûne gösteriyor,
Diyor ki: Gâyeniz uğrunda bezledin emeği;
Düşünmeyin hele hiçbir zaman esirgemeyi.
Efendiler, bu eserler de şimdi bastırılır,
Biner biner saçılır yurda, çünkü lâzımdır.
Buyurdular ki: Fakat bastırıp dağıttık mı,
Ziyân olup gidecek, hem büyükçe bir kısmı.
Efendiler, bilirim ben de çok bu işte ziyan;
Şu var ki: Savrulan efkârı toplayıp okuyan,
Velev pek az kişi olsun zuhûr eder mutlak.
Bizim de gâyemiz ancak o nesli kurtarmak."
-Hakîkaten diyecek yok be! Âferin Kâzım!
-Zavallı Ekrem o gün "hakka ser-fürû lâzım"
Deyip rücû edivermişti.
-Âferin, Ekrem!
Şimdi, oğlum, sana bir vak'a da ben söylersem?
-Dinlerim, söyle Hocam.
-Aferin evlâd sana da!
-Hele bir âferin olsun diyebildin bana da!
-Kadri Bey sağdı, Trabzon'da henüz vâliydi.
Yine bir dolduran olmuştu ki Abdülhamid'i,
Karakoldan dediler: "şimdi, İmam, Erzurum'a!"
Bir de kış, bir de kıyâmetti ki artık sorma!

Fıtrat: Yaratış.
Numûne: Örnek.
Bezletmek: Sarfetmek, saçmak.
Efkâr: Fikirler.
Velev: Hatta, bile.
Zuhûr etmek: Ortaya çıkmak.
Hakka ser-fürû lâzım: Hakka baş eğmek gerekir.
Rücû etmek: Dönmek, caymak.

Tıktılar, çalyaka, bir tekneye; sırtım gevşek;
Abam arkamda değil, sonra ne yorgan, ne döşek.
Titredim beş gece, dört gün...
-Ne de çok! Beş gece mi?
-Hocazâdem, hele bin türlü meşakkatle gemi,
Bizi bir sâhile aktardı "Trabzon" diyerek.
Henüz inmiş bakınırken: "Bunu Vâlî görecek,
Götürün şimdi öbür Lâz'la beraber konağa;
Durmayın!" emrini vermez mi bir oldukça ağa?
Yeniden doğmuşa döndüm. Aradan geçti biraz,
Söktü Mandal Hoca'dır gürleyerek...
-Ay, o mu Lâz?
-Yeni Cami'deki vâiz, bileceksin belki?
-Bileceksin ne demek; Mandal'ı kim bilmez ki?
Tacı yok, tahtı da yok, kendine mâlik sultan.
Gâlibâ öldü ki hiç gördüğümüz yok?
-Çoktan!
-Ne güzel söyledin, oğlum, Hoca sultandı evet.
Yoktu dünyâda esir olduğu hiçbir kuvvet.
Hele sen yoldaşımın hâlini görseydin o gün,
Eskisinden de perîşandı...
-Tabî'î, sürgün.
-Başta bir dalgalı fes, tâ tepesinden o ibik,
Cuk oturmuş bakıyor; mâvî beş on kat iplik,*

** Cuk oturmak, aşık oyununda aşık kemiğinin ayakta durmasıdır. Aşığı cuk oturmak, işi yolunda gitmekten kinâye olur.*

Çalyaka: Yakapaça.

***Mandal Hoca:** Abdülhamid döneminin sözünü esirgemeyen vaizlerinden Of'lu hoca.*

Sapı yok püskülü tutmuş da, dışından ibiğe,
Bağlamış sımsıkı: "Artık bu da kopmaz ya!" diye.
Önü çökmüş sarığın, arka taraf vermiş bel;
Çağlıyor püskülüne baktım, üzerinden tel tel.
Saçak altında o gözler uzanan kaşlardan;
İki şimşek dolu gök sanki, yanarsın baksan!
Sonra, hendekler açılmış gibi kat kat bir alın;
Hani, bin parça olur, düşmeyegörsün, nazarın!
İri burnundan inip savruluyor çifte duman,
El ayak bağlı, solurken bu kıyılmaz arslan.
Karayel indiredursun tipi, yağmur, kar, kış;
Hoca çıplak, yalınız çok senelerden kalmış,
Yanı yırtmaçlı bir entârisi var sırsıklam,
Akıyor dört eteğinden hani biçâre âdam.
Lâkin aldırdığı yok: Hem sövüyor, hem yürüyor;
Göğsünün kılları donmuş, o ateş püskürüyor!
Oflu "hâinlere lâ'net!" dağıtırken bol bol,
Kime benzetti ki, bilmem, beni "berhurdâr ol!"
Diyerek okşadı; artık ne kadar hoşlandım,
Bilemezsin... Sıcacık bir aba giydim sandım.
-Bakalım şimdi makaamında görün Kadri Bey'i;
Zorlu vâliydi herif...
-İlme de vardır emeği.
Evet, oğlum, Hoca Mandal'la tutunduk el ele,
Evvelâ Kâzım'ı gördük; bizi hürmetlerle,
Alarak durmadı valiye haber gönderdi;

Nazar: Bakış.
Berhurdâr: Mes'ut, mutlu.

Geliniz, emrini vâli de serîan verdi.
Kâzım önden, hadi bizler de peşinden daldık.
-Vay imam, sen yine düştün mü bu kışlarda? Yazık!
Ya Hocam, sen niye ta Yıldız’a çıktın bu sefer?
Otur anlat, bakalım, çünkü fenâ söylediler.
-Kim fenâ söyledi?
                                        -İstanbul’a sormuştuk da...
Oflu tedrîc ile bağdaş kurarak koltukta,
Dedi:
        Çoktan beridir vardı benim bir derdim:
Gideyim, zâlimi îkaaz edeyim, isterdim.
O, bizim câmi uzaktır, gelemez, mâni’ ne?
Giderim ben, diyerek, vardım onun câmi’ine.
Kafes ardında hanımlar gibi saklıydı Hamid,
Koca şevketli! Hakikat bunu etmezdim ümid.*
Belki kırk elli bin askerle sarılmış Yıldız;
O silâhşörler; o al fesli herifler sayısız.
Neye mâl olmada seyret, herifin bir namazı:
Sâde altmış bin adam kaldı namazsız en azı!
Hele tebzîri aşan masrafı, dersen, sorma.
Gördüğüm maskaralık gitti de artık zoruma,
Dedim ki: “Bunca zamandır nedir bu gizlenmek?
Biraz da meydana çıksan da hasbihâl etsek.

* *İlk baskıda bu mısra şu şekildedir: Âl-i-Osmandan edilmezdi bu korkaklık ümid.*

Serîan: Seri olarak, çabuk.
Tedrîc ile: Yavaş yavaş.
Îkaaz etmek: Uyarmak.
Mâni’: Engel.
Tebzîr: İsraf.
Hasbihâl: Sohbet.

Yıldız: *Yıldız sarayı. 2. Abdülhamid bu sarayı kullanmıştır.*
Hamid: *Abdülhamid.*

Adam mı, cin mi nesin? Yok ne bir gören ne eden;
Ya çünkü saklanıyorsun bucak bucak bizden.
Değil mi saklanıyorsun, demek ki: Korkudasın;
Ya çünkü korkan adamlar gerek ki saklansın.
Değil mi korkudasın var kabâhatin mutlak!.."
Bir de baktım, canavarlar pusulardan çıkarak,
Koştular, tekmeye kuvvet kimi, dipcikle kimi,
Serdiler her tarafından delinen postekimi.
-Sonra?..
-Ben hissimi kaybetmişim artık...
-Vah! Vah!
-Sanki bir korkulu rü'yâ idi... Ferdâsı sabah,
Deniz üstünde bulup kendimi şaştım bu işe,
Dedim ki: "Anlatırım ben, Hamid öbür gelişe.
Adam aldıkça Lâzistan kıyısından takalar,
Kurtuluş yok; seni Mandal yine bir gün yakalar!"
Kadri Bey hem beni, hem vâizi tatyîb etti;
Aba giydirdi ki bizlerce birer hil'atti.
Sonra birçok paralar verdi...
-Cebinden mi?
-Evet.
Oflu reddetti, ben aldım...
-İyi olmuş...
-Elbet.
-İşte gördün ya, Hocam, millet için lâzım olan,
Hoca Mandal'daki îman gibi sağlam îman.

Ferdâ: Yarın.
Lâzistan:
Taka: Karadeniz bölgesinde bir cins küçük yelkenli.
Tatyîb etmek:Hoşnud etmek.
Hil'at: Bir çeşit üst elbisesi, teşrifat giysisi, kaftan.

Titretirsin yine dünyâyı, emin ol, tir tir;
Hele sen şark'a o îmanda beş on sîne getir.
Zübbe vâlîye çatan hangi müderrisse, ona,
Sorarım ben ki: Açık gördüğü bir hak yoluna,
Kellesinden geçecek molla yetiştirmiş mi?
Oturup sâdece mektepleri tenkîd iş mi?
Kuru lâftan ne çıkar? Tıngır elek, tıngır saç...
Mektebin açsa eğer, medresen ondan daha aç!
Bu da muhtâc o da yıllarca mugaddî yemeğe;
"Neye boynun bu kadar eğri demişler, deveye,
A kuzum, hangi yerim doğru, demiş." Söz de budur.
Sen işin yoksa, filân mesleğe ver pâyeyi, dur.
O filân meslek, evet, bizde filândan yüksek;
Bir bıçak sırtı kadar farkı, fakat ölçersek...
Beni gördün ya, şu ben kaç paralık şâirsem,
Senin ilmin de odur, nâfile uğraşma, Köse'm.
"Bekçi hırsız yakalar bağda, koşar der ki beye,
Bağladım haydudu, zor zar, ayağından direğe.
-Ayağından mı dedin? Kolları meydanda demek!
Ulan, aptal mı nesin? şimdi çözer...
                                        -Kim çözecek?
-Hele bak! Kendi çözer elleri boştaysa...
                                                -Paşam,
Hiç telâş etme!
            -Neden?
                    -Çünkü bizim köylü adam...
-Ne çıkar? Gitti gider...

Müderris: Ders okutan, tedrisat yapan, medrese hocası.
Mugaddî: Gıdalı, besleyici.

-Gitmesinin var mı yolu?
Tut ki, ben bilmemişim bağlanacakmış da kolu;
Ayağından ipi gevşetmeyi akletmez o da."

Biz de bir köylüleriz, yanlamışız bir yurda,
Öyle hiç kendini aldatmaya kalkışmamalı,
Hangimiz, başka metâız? Hepimiz Tırhallı!
Medresen var mı senin? Bence o çoktan yürüdü.
Hadi göster bakayım şimdi de İbnü'r-Rüşd'ü?
İbn-i Sinâ niye yok? Nerde Gazâlî görelim?
Hani Seyyid gibi, Râzî gibi üç beş âlim?
En büyük fâzılınız: Bunların âsârından,
Belki on şerhe bakıp, bir kuru ma'nâ çıkaran.
Yedi yüz yıllık eserlerle bu dinin hâlâ,
İhtiyâcâtını kâbil mi telâfî? Aslâ.

Yanlamak: Yaslanmak, dayanmak.
Metâ: Mal.
Tırhallı: Aynı şartlara sâhip olunduğu, farklılık bulunmadığı manasına kullanılan «tırhalli, hep bir halli» deyiminde geçer.
Fâzıl: Faziletli, erdemli.
Âsâr: Eserler.
Şerh: Bir eserin zor anlaşılan yerlerini yorumlayarak açıklama, bu maksatla yazılan eser.
İhtiyâcât: İhtiyaçlar.
Kâbil: Mümkün, olabilir.

İbnü'r-Rüşd: *Endülüste yetişmiş, Avrupa'yı etkilemiş büyük İslâm filozofu. (1126-1198)*
İbn-i Sinâ: *Tıp tarihinin en büyük hekimlerinden ve filozof (980-1037). Türkistanlı, Kanun isimli tıp kitabı 17. asra kadar Avrupa'da en muteber eser olarak kabul edilmiştir.*
Gazâlî: *İmam Gazâlî (1058-1111). Nizamülmülk'ün Bağdat'ta kurduğu Nizamiye medresesinde hocalık yapmış çok sayıda eseri olan İslâm bilgini. Felsefecilere yönelttiği tenkitlerle tanınmıştır.*
Seyyid: *Büyük İslâm âlimi Seyyid Şerif Cürcanî (1340-1413).*
Râzî: *Fahreddin Râzî (1149-1209).Kur'an tefsircisi, fizikçi, matematikçi ve tabip.*

Doğrudan doğruya Kur’ân’dan alıp ilhâmı,
Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm’ı.
Kuru da’vâ ile olmaz bu, fakat ilm ister;
Ben o kudrette adam görmüyorum, sen göster?
Koca ilmiyyeyi aktar da, bul üç tâne fakîh:
Zevk-i fıkhîsi bütün, fikri açık, rûhu nezîh?
Sayısız hâdise var ortada tatbîk edecek;
Hani bir tane “usûl” âlimi, yâhu, bir tek?
Böyle âvâre düşünceyle yaşanmaz, heyhât,
“Mültekaa” fıkhınızın nâmı, usûlün “Mir’ât”
Yaşanır, zannediyorsan, Baba Câfer’liksin,
Nefes ettir, çabucak, kendine, olsun bitsin!
Ölüler dîni değil, sen de bilirsin ki bu dîn,
Diri doğmuş, duracak dipdiri, durdukça zemîn.
Niye isrâf edelim bir sürü iknâiyyât?
Hoca, mâdem ki bu dîn: Dîn-i beşer, dîn-i hayât,
Beşerin hakka refik olmak için vicdânı,
Beşeriyyetle berâber yürümektir şânı.

İdrâk:Anlama, kavrama kabiliyeti.
Usûl: Metod, yöntem. Burada fıkıh usûlü kastedilmektedir.
İlmiyye: İlim adamları sınıfı.
Fakîh: Fıkıh âlimi, İslâm hukukçusu.
Zevk-i fıkhî: Fıkıh zevki, fıkıh bilgi ve görgüsü.
Zemîn: Yeryüzü.
İknâiyyât: İkna maksadıyla söylenen sözler.
Dîn-i beşer: İnsanlık dini.
Dîn-i hayât: Hayat dini.
Beşer: İnsan.
Refik: Arkadaş, yoldaş, yakın.
Beşeriyyet: İnsanlık.

Mültekaa: *Muhammed el-Halebî’nin M.16. asırda yazdığı Hanefi fıkhına ait eser, Mülteka’l-ebhar.*
Mir’ât: *Molla Hüsrev’in M.15. asırda yazdığı fıkıh usûlü kitabı.*
Baba Câfer: *İstanbulda Eminönü’nde Haliç kıyısında Zindankapısı’nda Türbe. Yanındaki zindan bu adla anılmıştır.*

Yürümez dersen eğer, rûhu gider İslâm'ın;
O yürür, sen yürümezsen, ne olur encâmın?
Oflu'nun ilmi de olsaydı o îmâna göre,
Şimdi baştanbaşa tevhîd ile dolmuştu küre.
O nasıl kalb, o nasıl azm, o nasıl itmînân?..
İşte tevfîk-i İlâhî'ye yürekten inanan;
İşte "lâ havfe aleyhim" diye Kur'ân-ı Hakîm,[8]
Bu veli zümreyi etmektedir ancak tekrîm.
Hâlik'ın nâmütenâhi adı var, en başı: Hak.
Ne büyük şey kul için hakkın elinden tutmak!
Hani, Ashâb-ı Kirâm, ayrılalım, derlerken,
Mutlaka "Sûre-i ve'l-Asr"ı okurmuş, bu neden?
Çünkü meknûn o büyük sûrede esrâr-ı felâh;
Başta îmân-ı hakîkî geliyor, sonra salâh,
Sonra hak, sonra sebat. İşte kuzum insanlık.

8 Nazm-ı Celildeki "Lâ havfe" "Fâ'nın fethiyle" Ya'kub kırâ'atine göre okunmalıdır.

Encâm: Bir işin sonu; nihayet, akıbet.
Tevhîd: Birlik, Allah'ın birliği, İslâm.
Azm: Azim.
İtmînân: Emin olma, inanma, güvenme.
Tevfik-i İlâhî: İlâhî yardım.
"Lâ havfe aleyhim": Kur'an'ın bir çok yerinden geçen ibare "Onlar için korku yoktur."
Kur'ân-ı Hakîm: Hikmetli Kur'an.
Tekrîm: Yüceltme, ululama.
Nâmütenâhi: Sonsuz, sayısız.
Meknûn: Saklı, gizli.
îmân-ı hakîkî: Gerçek iman.
Salâh: İyilik.

Ashâb-ı Kirâm: *Hz. Peygamber devrinde yaşamış ve onunla görüşmüş müslümanlar.*
Sûre-i ve'l-Asr: *Kur'an-ı Kerim'in 103. Sûresi, Asr Sûresi. Üç âyetten iibaret kısa bir sûredir. "Zamana yemin olsun ki,insan gerçekten ziyandadır; iman edip iyi işiler yapanlar, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler*

Dördü birleşti mi yoktur sana hüsrân artık.
Müslüman hakka zahîr olmaya her an mecbûr,
Sarsılır varlığı, göstermeye başlarsa fütûr.
Hele zulmün galeyânında bu mecbûriyyet,
Daha şiddetli olur başkalarından elbet.
Çünkü hak öyle zamanlarda kalır tehlikede,
Çâresizdir onu kurtarmaya bakmak sâde.
Bir adam dursa da bir zâlim imâmın yüzüne,
Adli emretse, bu zâlim de onun hak sözüne,
İnkıyâd eyleyecek yerde tutup kıysa ona,
O mücâhid yazılır ta şühedânın başına.
Hamza'dan sonra gelen şanlı şehîd ancak odur.
Hak için can verenin pâyesi elbet bu olur.
Hakkı bir zâlime ihtâr, o ne şâhâne cihâd!
"En büyüktür" dedi Peygamber-i pâkîze-nihâd.
Hak zelîl oldu mu millet de, hükûmet de zelîl.
"Hangi ümmette ki müşkildir edilmek tahsîl,
Âcizin hakkı kavîlerden... O, kuvvetlenemez."[9]

9 İmam Ali'den rivayet olunan bir hadis-i şerîfin mealidir.

Hüsrân: Zarar, ziyan.
Zahîr olmak: Desteklemek, yardım etmek.
Fütûr göstermek: Bezginlik, gevşeklik göstermek.
Galeyân: Coşma, coşkunluk.
İmâm: Önder, rehber, lider, devlet reisi, halife.
İnkıyâd eylemek: Boyun eğmek, uymak.
Mücâhid: Cihad eden, İslâm uğruna savaşan, Allah yolunda harb eden.
Şühedâ: Şehidler.
Şâhâne: Muhteşem, mükemmel.
Peygamber-i pâkîze-nihâd: Temiz yaradılışlı, huylu Peygamber.
Zelîl: Hor, hakir, düşkün.
Tahsîl edilmek: Alınmak.

***Hamza:** Hz. Muhammed'in amcası. Uhud muharebesinde şehid olmuştur.*

-Ne güzel söz bu! Şümûlüyle beraber mûcez.
-Ömer'in hutbesi aklında mı bilmem?
-Bilmem...
-"Eyyühe'n nâs, ederim taptığım Allâh'a kasem,
Yoktur aslâ şu cemâ'atte ki hiçbir âciz,
Benim indimde sizin olmaya en kâdiriniz.
Bir kavînizde olan hakkını kurtarmam için.
Bir kavî kimse de yoktur ki, bu ümmette, bilin!
En zaîf olmaya nezdimde, tutup kendinden,
Âcizin hakkını ısrâr ile isterken ben."
Ömer'in işte, Hocam, çizdiği meslek buydu.
-Lâkin akvâline ef'âli bihakkın uydu.
-Sallanan çünkü kılıçlardı; ne kuyruk, ne kavuk!
Öyle bir devr-i şehâmette kolaydır ululuk.
Senin etrâfını alsın ki yığınlarca sefîl,
Kimi idmanlı edebsiz, kimi ta'limli rezîl.
Kiminin fıtratı âzâde hayâ kaydından;

Kavî: Kudret sahibi, güçlü.
Şümûl: İçine alma, kaplama, hâvi olma, ihtiva etme.
Mûcez: Kısa ve özlü, veciz
Eyyühe'n nâs: Ey insanlar.
Kasem: Yemin.
Cemâ'at: Topluluk.
İnd: Kat, yan.
Kâdir: Kudretli, güçlü.
Zaîf: Zayıf, güçsüz.
Nezd: Yan, kat.
Meslek: Usûl, tutulan yol.
Akvâl: Kaviller, sözler.
Ef'âl: Filler, işler.
Bihakkın: Hakkıyla.
Devr-i şehâmet: Cesaret, kahramanlık devri.
İdmanlı: Alışkın.
Ta'limli: Alışkın, eli yatkın, eğitimli.
Fıtrat: Yaradılış.
Âzâde: Kurtulmuş.
Hayâ: Utkanma, ar, namus.
Kayd, kayıt: Bağ, râbıta.

Kiminin iffeti ikbâline etten kalkan.
O kumarbaz, bu harâmî, şunu dersen, ayyâş;
Sonra mecmû’u müzevvir, mütebasbıs, kallâş...
Bu muhîtin bakalım şimdi içinden çıkabil;
Ne yaparsın? Ömer olsan, yine hâlin müşkil.
Uğramaz doğru adam semtine, lâkin, heyhat,
Gece gündüz seni ıdlâle müvekkel haşerat!
Kulağın hak söze artık ebediyyen hasret;
Kustuğun herze: Ya hikmet, ya büyük bir ni’met!
Yutan olmazsa dedin, öyle mi? Beyhûde merak;
Dalkavuklar onu hazmetmeye candan müştak!
Geyirirsin herifin burnuna, oh, der, ne nefîs!
Aksırırsın, vay efendim, bu ne âheng-i selîs!
Tükürürsün o mülevves yüze “hak tû!” diyerek.
Sırıtır: “Sorma, samîmiyyetimiz pek yüksek.”
İçiyorsan, sofu, sarhoş sana herkes sâkî...

İffet: Ahlâkî temizlik, namus, ırz.
İkbâl: Yüksek bir mevkiye erişme.
Harâmî: Eşkıya, hırsız, haydut.
Mecmû’u: Tamamı.
Müzevvir: Tezvirat yapan, söz taşıyan.
Mütebasbıs: Tabasbus eden, yaltaklanan, dalkavuk.
Kallâş: Kalleş.
Idlâl: Doğru yoldan çıkarma, saptırma, azdırma.
Müvekkel: Vekil tayin edilmiş bulunan, vekil edilen.
Haşerat: Haşereler, böcekler.
Ebediyyen: Sonsuza kadar.
Herze: Boş, lüzumsuz konuşma, hezeyan.
Beyhûde: Boş yere.
Müştak: Arzulu, istekli.
Âheng-i selîs: Akıcı âhenk.
Mülevves: Pis, murdar.
Sofu: Koyu dindar.
Sâkî: İçki sunan.

"İşretin hurmeti hâlâ mı? O sizler bâkî!"
Irza düşmansan eğer, âileler hep mahrem...
"Ne büyük vahşet esâsen bu selâmlıkla harem!"
Bir muhâlif hava yok, dinlediğin aynı sadâ:
"Zât-ı sâmînize millet de, hükûmet de fedâ."
Menfa'attir seni tehdid edecek tek mevcûd,
Çünkü çıksan da nebîyim diye, hasmın ma'bûd!"[10]
Sofusun farz edelim, şimdi de boy boy tesbîh...
Dalkavuklar bütün insan kesilir, lâteşbîh!
Taylâsan, cübbe, kavuk, hırka, hep esbâb-ı riyâ,
Dış yüzünden Ömer'in devri muhîtin gûyâ.
Kimi sâim, kimi kâim, o tavanlar, yerler,
"Kul hüva'llâhu ehad" zemzemesinden inler.
Sen bu coşkunluğa istersen inan, hepsi yalan,
"Hüve"nin merci'i artık ne "ehad"dir, ne filân.
Çünkü mâdem yürüyen sâde senin saltanatın,
Şimdilik heykeli sensin tapılan menfa'atın.

---

10 Hasmın, yani menfaat.

İşret: İçki.
Hurmet: Haramlık.
O sizler bâkî: O öldü, siz yaşayın.
Mahrem: Görüşmekten kaçmaya gerek olmayan, içli dışlı, samimî.
Selâmlıkla harem: Evlerin erkeklere ait kısmı ile, kadınlara ait bölümü.
Zât-ı sâmî: Yüce zât, yüksek kişi.
Mevcûd: Varlık.
Nebî: Peygamber.
Ma'bûd: İlâh.
Lâteşbîh: Benzetmek gibi olmasın, yanlış benzetiş.
Taylâsan: Sarığın serbest bırakılan ucu.
Esbâb-ı riyâ: Riya sebepleri, iki yüzlülük âletleri.
Sâim: Oruçlu.
Kâim: Kıyamda olan, ayakta duran, namaz kılan.
"Kul hüva'llâhu ehad": İhlâs sûresinin ilk âyeti. "De ki: O Allah'tır, tekdir."
Zemzeme: Nağme, ezgi, ses.
Hüve: O (Allah).
Merci': Müracaat edilecek, başvurulacak yer, makam.
Ehad: Bir, tek.

Kanma, hey kukla kıyâfetli adam, hey sersem,
Herifin ağzı "samed", mi'desi yüzlerce "sanem!"
Sen de bir tekmede buldun mu, nihâyet, yerini,
Ne kılıktaysa gelen, hepsi hüviyyetlerini,
Aynı mâhiyyete aktarma ederler çabucak.
Sana her gün sekiz on kerre söverler mutlak.
Hani dillerde gezen nâmın, o hiçten şerefîn?
Ne de sağlammış, evet, anlasın aptal halefin:
"Âh efendim, o ne hayvan, o nasıl merkepti!
En hayırhâhı idik, bizleri hattâ tepti.
Bu hayâ der, bu edeb der, verir evhâma vücud;
Bilmez aptal ki değil hiçbiri zâten mevcud.
Dîn, vatan, âile, millet, ebediyyet, vicdan,
Sonra haysiyyet-i zâtiyye, şeref, şöhret, şan,
Daha bir hayli hurâfâta herif olmuş esîr.
Sarmısak beynine etmez ki hakâik tes'îr.
Böyle Ankâ gibi medlûlü yok esmâya kanar;
Adamın sabrı tükenmek değil, esmâsı yanar.
Kız, kadın hepsi haremlerde bütün gün mahbûs,

Samed: Ezelî, ebedî ve yüce olan ve hiç kimseye veya şeye ihtiyacı olmayan, mutlak mâlik bulunan. Allah'ın sıfatlarından.
Sanem: Put.
Hüviyyet: Mahiyet, gerçek.
Mâhiyyet: Asıl, içyüzü.
Halef: Arkadan gelen, yerine geçen.
Hayırhâh: Hayır dileyen, iyiliğini isteyen.
Hayâ: Utanma.
Edeb: Terbiye.
Evhâm: Vehimler, kuruntular.
Vücud vermek: Varlık kazandırmak.
Haysiyyet-i zâtiyye: Şahsî haysiyet, kişi onuru.
Hurâfât: Hurafeler, boş inanmalar.
Hakâik: Gerçekler, hakikatler.
Ankâ: Kafdağı'nda yaşadığına inanılan büyük kuş, masal kuşu.
Medlûl: İşaret edilen, gösterilen.
Esmâ: İsimler.
Mahbûs: Hapis.

Şu telâkkîye bakın, en kötü vahşet: Nâmûs!
Herifin sofrada şampanyası hâlâ: Ayran,
Bâri yirminci asırdan sıkıl artık, hayvan!
İçelim sıhhat-i sâmînize… Hay hay içeriz!
Biz, efendim, senin uğrunda bu candan geçeriz,
İçelim… Durmayalım… Âfiyet olsun… şerefe!.."

Sonra nevbetle, uzunboylu, söverler selefe.
Halefin farz edelim şimdi öbür mektepten.
Dalkavuklar yeni bir maske takarlar da hemen,
Kuşatırlar yine etrâfını:
"Sübhan'allâh!
Bu ne fıtrat, bu ne vicdân-ı meâlî-âgâh!
Zât-ı ulyâları Hakk'ın bize in'âmısınız,
Kimsiniz, söyleyiniz, Hazret-i Mûsâ mısınız?
Hele Fir'avn'ın elinden yakamız kurtuldu;
Hele mahvolmadan evvel sizi millet buldu.
Âh efendim, o herif yok mu, kızıl kâfirdi;
Çünkü bir şey tanımaz, her ne desen münkirdi.
Ne edeb der, ne hayâ eder, ne fazîlet, ne vakar;

Telâkkî: Anlayış.
Sıhhat-i sâmî: Yüksek sağlık.
Nevbet: Nöbet, sıra.
Selef: Eski, geçmiş.
Halef: Birinden sonra gelen, birinin yerine geçen.
Sübhan'allâh: «Her çeşit hata ve insanî vasıflardan Allah'ı tenzih ederim» mânasına tesbih. Şaşkınlık ifade edecek şekilde kullanılır.
Fıtrat: Yaradılış.
Vicdân-ı meâlî-âgâh: Yüceliklerden haberdar vicdan.
Zât-ı ulyâ: Çok yüce şahsiyet.
İn'âm: İhsan, nimet.
Fir'avn: Firavun; zâlim.
Münkir: İnkâr eden, inkârcı.

Geyirir leş gibi, mu'tâdı değil istiğfar.
Aksırır sonra, fütûr etmeyerek, burnumuza...
Yutarız, çare ne, mümkün mü ilişmek domuza?
Savurur balgamı ta alnımızın ortasına,
Tükürürmüş gibi taşlıktaki tükrük tasına!
Hezeyan, sorsanız, Allâh; hezeyan, Peygamber;
Dîn, vatan, âile, millet gibi yüksek hisler,
Ahmak aldatmak için söylenilir şeylermiş...
Bu hurâfâtı hakîkat diye kim dinlermiş?
Âkil oymuş ki: Hayâtın bütün ezvâkından,
Durmayıp hırsını tatmine edermiş îmân.
Âhiret fikri yularmış, yakışırmış eşeğe;
Hiç kanar mıymış adam böyle beyinsizce şeye?
Hele ahlâka sarılmak ne demekmiş hâlâ?
Çekilir miymiş, efendim, gece gündüz bu belâ?
Zevki hakmış adamın, başkası hep bâtılmış...
Çok tuhafmış bunu insanlar için anlamayış!..
Âh efendim, daha söylenmeyecek işler var...
Çünkü nâmûsa musallattı o azgın canavar.
-İyi amma niye sarmıştınız etrâfını hep?
-Hakk-ı devletleri var, arz edelim neydi sebep:
Tepeden tırnağa her gün donanıp sırsıklam,
Hani, yuttuksa o tükrükleri, faslam faslam,

Mu'tâd: Alışkanlık.
İstiğfar: Allah'tan günahlarının bağışlanmasını istirham etme, "estağfurullah" diye tövbe etme.
Fütûr etmemek: Aldırmamak.
Taşlık: Taş veya mermer döşeli avlu.
Hezeyan: Saçmalık.
Hurâfât: Hurafeler, boş inanmalar.
Âkil: Akıllı.
Ezvâk: Zevkler.
Musallat: Sataşan.
Hakk-ı devletleri var: Yüksek şahsiyetleri çok haklı.

Vatan uğrunda efendim, vatan uğrunda bütün.
Biz o zilletlere katlanmamış olsaydık dün,
Memleket yoktu bugün, yoktu, iyâzen-billâh...
Öyle üç balgam için millete kıymak da günah.
Herif ancak bizi bir parçacık olsun saydı;
Başıboş kalmaya gelmezdi, eğer kalsaydı,
Mülkü satmıştı ya düşmanlara, ondan da geçin,
Yıkmadık âile koymazdı. Hudâ hakkı için.
Bulunur pek çok adam cenge koşup can verecek;
Harbin en müşkîli haysiyyeti kurbân etmek...
Bu fedâîliği bir biz göze aldırmıştık.
Ama Hâlık biliyor, bilmesin isterse balık.[11]
Ey veliyyü'n-niam, artık size bizler köleyiz;
Yalınız emrediniz siz, yalınız emrediniz."

11 "İyiliği et denize at, balık bilmezse Hâlık bilir" diye bir meselimiz vardır.

Zillet: Alçalış.
İyâzen-billâh: Allah'a sığınarak.
Mülk: Ülke.
Müşkîl: Zor.
Haysiyyet: Şeref.
Hâlik: Yaratıcı.
Veliyyü'n-niam: Nimet veren.

ÂSIM'IN NESLİ

-Şimdi oğlum, kızacaksın ya, fakat boş ne desen;
Bu rezalet beni me'yûs ediyor âtîden.
Hâle baktıkça adam kahroluyor elde değil;
Bizi kim kurtaracak, var mı ki bir başka nesil?
-Âsım'ın nesli, Hocam,
-Nerde!
-Hayır, haksızsın!
Galiba oğlana pek fazla bugünler hırsın?
-Âsımın nesli... diyorsun. Ne uzun boylu hayâl!
-Âsım'ın nesline münkâd olacak istikbâl.
Sana vicdanımı açtım, okudum dinlesene;
Söyleten başkasıdır, bakma, Hocam, söyleyene.
-Ne kehânet bu?
-Bilirsin ki değil mu'tadım.
-Güzel amma, ne fazîletleri var evlâdım?
-Ne fazîlet mi? Çocuklar koşuyor, aç çıplak,
Cebheden cebheye arslan gibi hiç durmıyarak.
Yine vardır bir ölüm korkusu arslanda bile;
Yüzgöz olmuş bu çocuklar ölümün şahsıyle!
Cebhenin her biri bir kıt'ada, etrâfı deniz;
Kara dersen daha dehşetli: Ne yol var, ne de iz.
Harekâtın görüyorsun ya, Hocam, en kolayı,
Yalın ayak Kafkas'ı tutmak, baş açık Sînâ'yı!
Yapılır zannediyorsan, bakalım, sen de soyun...
Kıt'a kapmak, köşe kapmak değil artık bu oyun.

Me'yûs etmek: Üzmek, ümitsizleştirmek. Âtî: Gelecek.
Hâl: Bugün, şimdiki zaman.
Münkâd olmak: Boyun eğmek.
İstikbâl: Gelecek.
Mu'tad: İtiyad, alışkanlık.

Kafkas:*1.Dünya Savaşı'nda Ruslarla çarpıştığımız cephe.*
Sina:*1.Dünya Savaşı'nda İngilizlerle çarpıştığımız cephe.*

ŞU BOĞAZ HARBİ NEDİR ?

Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
En kesîf orduların yükleniyor dördü beşi,
- Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya -
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya,
Ne hayâsızca tahaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde - gösterdiği vahşetle "Bu: bir Avrupalı"
Dedirir - yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yahut kafesi!
Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvâm-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer.
Yedi iklîmi cihânın duruyor karşına da;
Ostralya'yla beraber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler, rengârenk.
Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.
Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...
Hani tâûna da züldür bu rezil istîlâ!
Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-ı asil,
Ne kadar gözdesi mevcûd ise hakkıyla sefil,
Kustu Mehmed'ciğin aylarca durup karşısına;

Kesîf: Kalabalık.
Tahaşşüd: Yığılma, yığınak.
Mahbes: Hapishane.
Akvâm-ı beşer: Beşer kavimleri, insan ırkları.
Tâ'ûn: Veba.
Zül: Aşağılama, alçaltma.
Mahlûk-ı asil: Soylu yaratık.
Sefil: Aşağılık, alçak.
Esrâr: Gizli şeyler.
Müvekkel: Aracı.

Boğaz Harbi: *Çanakkale Savaşı. 19 Şubat 1915'te İtilaf donanmasının denizden taaruzu ile başlamış, 18 Marttaki hezimetten sonra kara harekatına dönüşmüş; 9 Ocak 1916'da düşman kuvvetleri Geliboluyu tamamen terk etmiştir.*
Ostralya: *Avusturalya.*
Hindû: *Hindistanlı.*

Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.
Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...
Medeniyyet denilen kahpe, hakîkat, yüzsüz.
Sonra mel'undaki tahrîbe müvekkel esbâb,
Öyle müthiş ki: Eder her bir mülkü harâb.

Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;
Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı:
Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
Yerin altında cehennem gibi binlerce lâğam;
Atılan her lâğamın yaktığı: yüzlerce adam.
Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
O ne müthiş tipidir: Savrulur enkaz-ı beşer...
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
Boşanır sırtlara, vâdîlere sağnak sağnak.
Saçıyor zırha bürünmüş de o nâmerd eller,
Yıldırım yaylımı tûfanlar, alevden seller.
Veriyor yangını, durmuş da açık sînelere,
Sürü hâlinde gezerken sayısız tayyâre.
Top tüfekten daha sık, gülle yağan mermiler...
Kahraman orduyu seyret ki bu tehdîde güler!..
Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat imân?

Esbâb: Sebepler.
Mülk: Ülke.
Sâika: Yıldırım.
Âfâk: Ufuklar.
A'mâk: Derinlikler.
Nefer: Asker, er.
Lâğam: İçine patlayıcı maddeler konularak ateşlemek için kazılan çukur.
Enkaz-ı beşer: İnsan enkazı, insan vücudu parçaları, iskelet parçaları.
Tabya: Tahkimatlı askerî tesis, küçük istihkâm, tahkim edilmiş top yeri.
Râm etmek: Boyun eğdirmek.
Te'sis-i ilâhî: Allah'ın eseri.

Hangi kuvvet onu, hâşâ, edecek kahrına râm?
Çünkü te’sis-i ilâhî o metîn istihkâm.

Sarılır, indirilir mevkî-i müstahkemler,
Beşerin azmini tevkîf edemez sun’-ı beşer;
Bu göğüslerse Hudâ’nın ebedî serhaddi;
“O benim sun’-ı bedî’im, onu çiğnetme!” dedi.
Âsım’ın nesli... Diyordum ya... Nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek.

Metîn: Sağlam, dayanıklı.
İstihkâm: Düşmanın hücumunu durdurmak maksadıyla yapılan set, kale, siper vb. yer.
Mevkî-i müstahkem: Müstahkem mevki, tahkim edilmiş yer.
Beşer: İnsan.
Tevkîf etmek: Alıkoymak, durdurmak.
Sun’-ı beşer: İnsan yapısı, insan eseri.
Ebedî: Sonsuz.
Serhad: Hudut, sınır
Sun’-ı bedî’: Güzel eser.

ÇANAKKALE ŞEHİDLERİNE

Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar…
O, rükû olmasa dünyâda eğilmez başlar,
Yaralanmış temiz alnından uzanmış yatıyor;*
Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!..
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd’i…
Bedr’in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi…
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
“Gömelim gel seni târîhe!” desem, sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb.
Seni ancak ebediyyetler eder istiâb.
“Bu, taşındır” diyerek Kâbe’yi diksem başına;
Rûhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;

Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ nâmiyle,
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmiyle,
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,**
Yedi kandilli Süreyyâ’yı uzatsam oradan;
Sen bu âvizenin altında, bürünmüş kanına,

* İlk baskıda: “Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor,” şeklindedir.
** İlk baskılarda, “Ebr-i nîsânı açık türbene çatsam da tavan,” şeklindedir.

Şühedâ: Şehidler.
Rükû: Eğilme, namaz sırasında eğilme.
Ecdâd: Atalar.
Tevhîd: Allahın birliği. İslâmın temel ilkesi; İslâmiyet.
Makber: Mezar.
Herc ü merc: Karmakarışık.
Edvâr: Devirler.
Ebediyyet: Sonsuzluk.
İstiâb etmek: İçine almak.
Vahy,vahiy: Allah’ın peygamberlerine ilham, rüya veya Cebrail vâsıtasıyla veya doğrudan ilâhî bilgileri aktarması.
Ridâ: Örtü.
Lâhd: Tabut şeklinde yapılmış sanduka, mezar.
Ecrâm: Gök cisimleri, yıldızlar.

***Bedr:** Hz. Peygamber’in müşriklerle ilk savaşı. Mekke ile Medine arasındaki Bedr kasabası yakınında cereyan etmiş ve sayıca az olan müslümanların zaferi ile neticelenmiştir (13 Mart 624).*

Uzanırken, gece mehtâbı getirsem yanına,
Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile âvizeni lebrîz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları, sarsam yarana...
Yine birşey yapabildim diyemem hâtırana.

Sen ki, son ehl-i salîbin kırarak savletini;
Şarkın en sevgili sultânı Selâhâddîn'i,
Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayrân...
Sen ki, İslâmı kuşatmış, boğuyorken hüsran;
O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki rûhunla berâber gezer ecrâmı adın;
Sen ki a'sâra gömülsen taşacaksın... Heyhât!
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât...
Ey şehîd oğlu, şehîd isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber.

ÂSIM İSTANBUL'DA

Ebr-i nîsân: Nisan bulutu.
Süreyyâ: Yedi yıldızlık yıldız kümesi, Ülker.
Fecr: Güneşin doğması.
Lebrîz etmek: Taşacak kadar doldurmak.
Mağrib: Batı, batı kızıllığı.
Ehl-i salîb: Haçlılar.
Savlet: Saldırış, hamle.
İclâl: Büyüklük, ululuk.
Husran: Yoksunluk, yokluk acısı.
Ecrâm: Cisimler, yıldızlar.
A'sâr: Asırlar, yüzyıllar.
Cihât: Yönler.
Makber: Mezar.
Âgûş: Kucak.

Selâhâddîn: *Selahaddin Eyyubî (1138-1193). Kudus'ü haçlılardan kurtaran İslâm kahramanı. Şam Selçuklu Atabeyi Nureddin Zengî'nin yanında yetişmiş, 2 Ekim 1187'de Kudüs'teki 88 yıllık haçlı hâkimiyetine son vermiştir.*
Kılıç Arslan: *Anadolu Selçuklu hükümdarlarından dördü bu ismi taşımaktadır. Bunlardan ilk ikisi önemlidir. 1. Kılıçarslan (1075?-1107) devletin kurucusu Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın oğludur. İlk haçlı istilası sırasında üç büyük zafer kazanmış, çok kalabalık olan bazı haçlı güçleri bu bozgunlara rağmen Anadolu'yu geçmiştir. 2. Kılıç Arslan (1130?-1192), Haçlılara karşı Anadolu'yu savunan Selçuklu hükümdarı. Bizans'a karşı Miryokefalon'da büyük bir zafer kazanmıştır (1176). Mehmed Âkif'in ikisini de kastetmiş olması mümkündür.*

Bırak Allah’ı sevresen, yine berbâd oldum!
O yanık defteri artık kapa, zîrâ doldum…
Tıkanıp durmadayım, baksana, nevbet nevbet…
Zaten a’sâbıma hâkim değilim, merhamet et.
-Bakayım şimdi, senin neydi ayol müşkil derdin,
Ki sabahtan beridir söylemedin, söylemedin?
-Âsımın hâli fena: Pek mütehevvir , ama pek!
Ne nasihatten alır şey, ne azar dinleyecek.
-Atak oğlandır esâsen… Demek azdırdı işi…
-Bilmem azdırdı mı, lâkin hoşa gitmez gidişi.
-Ramazan vak’ası varmış, o nedir?
-Anlatayım…
O zamandan beri zâten ne suyum var, ne sayım!
-Ne demek?
-Çıkmıyorum, sanki, berâber dışarı.
Bu, zıpır; âlemin evlâdını dersen, haşarı;
Görecek hayli mürüvvet daha var! Ben yapamam…
-Ramazan vak’ası, yâhu! şunu anlat, be adam!
-Üsküdar’dan geliyorduk, ikimiz: Âsım, ben.
Saat onbir sularındaydı…Vapur beklerken,
Yolcular Bafra’yı tellendirivermez mi sana?
Kaçıver, belli ki çıngar çıkacak, durmasana!
Hayır oğlum, nasıl olduysa, apıştım, kaldım.
Çocuğun tavrı değişmişti. Dedim: “Bak, Âsım,
Dalaşırsan bu heriflere üzersin babanı.”

Nevbet: Nöbet.
A’sâb: Sinir.
Mütehevvir: Öfkeli.
Nasihat: Öğüt.
Azar: Paylama.
Atak: Atılgan, cür’etkâr.
Mürüvvet: Erlik, kahramanlık, mertlik.
Saat onbir suları: Ezanî saatte akşam 12’de olur. Akşama bir saat kala.
Bafra: Bir sigara çeşidi. İsmini Samsun’un kazası Bafra’dan alır.

İçlerinden biri, hem şüphesiz, en kaltabanı,
Üç nefes püfleyerek burnuma: "Sen söyle, hoca!
Niye bağlanmalı hayvan gibi hâlâ oruca?"
Deyivermez mi, tabiî senin oğlan tokadı,
Herifin yırtılacak ağzına kalkıp yamadı.
Gâlibâ pek canı yokmuş ki yuvarlandı leşi...
Asıl itler gerideymiş, koşarak dördü, beşi,
Ansızın serdiler evlâdımı karşımda yere.
Ben şaşırmış, "aman oğlum!" demişim bir kere.
Hele yâ Rabbi şükür, toplanıp oğlan birden,
Kömür almış deve kalkar gibi doğruldu hemen.
O nasıl cehd idi kurtulmak için anlamalı:
Silkinip attı belinden asılan dört çuvalı!
Dedim: Artık sizi haklar bu zıpır şimdi, durun,
Ne ağız kaldı, yiğitlerde, hakîkat, ne burun;
Kime indiyse, nüzûl inmişe benzetti onu!
Bu sevimsiz şakanın hayli fıraklıydı sonu:
Hani, selhhâne civârında durup seyre bakan,
Karabaşlar görülür: Yüzleri kan, gözleri kan;
Bu çomarlar da o vaz'iyyete gelmişlerdi.
Hepsinin hakkını Allâh için oğlan verdi!
Hele bir tânesinin beyni dağılmıştı, eğer,
İşi sulh etmemiş olsaydı gelen dört asker.
-Anlasaydık, şu neden sonrakinin fazla payı?
-Ya tabancayla hücum etti uzaktan bu dayı.
Bereket versin o askerlere da'vâ bitti;
Sedyeler geldi, polislerle herifler gitti.

Kaltaban: Ahlâksız, şarlatan.
Cehd: Azimli ve ısrarlı gayret.
Nüzûl inmek: Felç olmak.
Fıraklı: Üzüntülü, dokunaklı, hüzün verici.
Selhhâne: Salhane, mezbaha.
Çomar: Çoban köpeği.
Sulh etmek: Uzlaştırmak, barıştırmak.

-Sizi haksız çıkaran yoktu ya?
-Olsun mu? Tuhaf!
Afedersin, Hocazâdem, ne kadar saçma bu lâf!
Haklı, haksız diye taksîmi kim etmiş ki kabûl?
Bu cihan, baksana, baştanbaşa: Âkil, me’kûl.
Kuvvetin sırtını kimmiş, göreyim, okşamayan?
Ne zaman altta kalırsan, o zaman derdine yan!
“Beşerin adli masal, hak zıpırındır yalınız;
Dövülen mahkemelerden kovulur, çünkü: Cılız!”
Bizim oğlan bunu vird etmiş, okur her yerde...
-Doğru söz, sonra, tabî’î, efelik var serde!
-Efelik, çok güzel amma, sonu çıkmaz bu yolun;
Etme, oğlum, şuna bir parça nasîhatte bulun.
Çünkü ben korkuyorum, söylemiş olsam tekrar,
Yüz göz olduk, edecek mes’ele isyanda karar.
-Ne demek! Hiç sana isyan mı edermiş Âsım?
-Bence her mümkünü vaktiyle düşünmek lâzım.
-Hocam, evlâdına benzer bulamazsın arasan,
Görmedim ben bu kadar dörtbaşı ma’mûr insan.
Ne büyük hilkat o Âsım, ne muazzam heykel!
Onu, bir şi’r-i hamâset gibi, ilhâm-ı ezel,
Sana sunduysa, açıp rûhunu teşrîhe çalış...
Gâlibâ oğlanı yanlış görüyorsun, yanlış!
Yalınız göğsünün eb’âdı mı sandın yüksek?
İn de a’mâkına bir bak, ne derinmiş o yürek!
Dalgalandıkça içinden taşan îman denizi,

Âkil: Yiyici, yiyen.
Me’kûl: Yenilen.
Adl: Adalet.
Vird etmek: Diline dolamak, sürekli söyleyip durmak.
Nasîhat: Öğüt.
Dörtbaşı ma’mûr: Mükemmel.
Hilkat: Yaratılış.
Şi’r-i hamâset: Kahramanlık şiiri.
İlhâm-ı ezel: Sonsuz ilham sahibi Allah.
Teşrîh: Şerhetme, açma.

Dökülen hisleri gör: İncilerin en temizi.
Gövde yalçın kayadan âbide, lâkayd-ı ecel;
Sanki hiç duygusu yok... Bir de fakat rûhuna gel;
O ne ifrât ile rikkat! Hani, etsen ta'mîk,
Bir kadın rûhu değildir o kadar belki rakîk.
Sonra, irfânı için söyleyecek söz bulamam:
Oğlanın bildiği, öğrendiği her şey sağlam.
Boynu dehşetli, evet, beyni de lâkin zinde;
Kafa enseyle beraber gidiyor seyrinde.
Çölde ben hayli görüştüm bu sefer Âsım'la;
Hoca, te'mîn ederek söylerim îmânımla:
İğtinâm etmeye baktım çocuğun sohbetini;
Pek yakından tanıdım çünkü husûsiyyetini.
Ne güleştirmediğim kaldı, ne koşturmadığım;
Ne de "her şeyde sıfırsın!" diye coşturmadığım.
Çölün, âsûde muhîtinde geçen günlerimiz,
Bana gösterdi tamâmıyle ki: Oğlun eşsiz.
Bîtenâhî safahâtıyle herif ayrı cihan;
Bîtenâhî safahâtında da, lâkin, insan.
Hiç unutmam, büyücek bir zafer olmuş da nasib,

Eb'âd: En boy.
A'mâk: Derinlik.
Lâkayd-ı ecel: Ölüm kayıtsızlığı, ölümü hiçe sayma.
İfrât: Aşırılık.
Rikkat: İncelik, nezaket.
Ta'mîk etmek: Derinlemesine araştırmak.
Rakîk: Nâzik, nârin.
İrfân: İlim ve zekâ ile ulaşılan olgunluk; bilme, anlayış.
Seyr, seyir: Gidiş.
Te'mîn etmek: Emin kılmak.
İğtinâm etmek: Ganimet saymak, yağmalamak.
Husûsiyyet: Ayırıcı vasıf, başkalarından farklı olan şey, özellik.
Âsûde: Sâkin, sessiz.
Muhît: Çevre.
Bîtenâhî: Sonsuz, nihayetsiz

Asker etmişti güleşlerle yarışlar tertib.
"Hadi Âsım!" dedik, "olmaz" dedi, biz dinlemedik;
Bularak bir de kalın, pırpıta benzer dizlik,[12]
Yaralıymış demedik, üç kişi tuttuk soyduk;
Çıktı meydanda gezen hasmına bîçâre çocuk.
Neydi oğlandaki endâmın o âhengi fakat!
Belli her uzvu için ayrı çalışmış hilkat.
Ya kemikler ne salâbetli, ya etler ne katı:
Tepeden tırnağa, gûyâ, dolamışlar halatı,
İki üç katlı büküp bir çınarın gövdesine.
Hele taşmış dökülürken o muazzam sîne,
Öyle bâriz adalâtın ebedî dalgaları,
Ki yorar ârızalar seyrine dalmış nazarı.
Çok geniş dersen omuzlar, boy o nisbette uzun,
O ne mevzun kafadır, sonra, ne sağlam o boyun!
Ufarak bir kapı sırtın kabaran eb'âdı,
Çarpışıp durmada nâçâr iki müdhiş kanadı.
Enseden ta bele sarkan o derin hat, o yarık,
Arzı umkunda nihan tûl-i mücered artık!
Bel nisâbında, omuzlar gibi taşkın çatılar,

12 Pehlivanların güleşte dizlerine çektikleri, tamamıyla meşinden ise adına "kıspet", yarı yelken bezi, yarı meşin ise "pırpıt" derler.

Endâm: Vücut şekli.
Uzv, uzuv: Organ.
Hilkat: Yaratılış.
Salâbetli: Metin, dirençli.
Adelât: Adaleler, kaslar.
Ârıza: Girinti çıkıntı.
Nazar: Bakış.
Mevzun: Âhenkli, mütenâsip, biçimli.
Eb'âd: En boy, boyut.
Nâçâr: Mecbur.
Arz: Genişlik.
Umk: Derinlik.
Nihan: Gizli.
Tûl-i mücered: Sadece boy.

Adalî baldırının kutru hemen boynu kadar.
İki çam bölmesi kol, kim tutacak, kim bükecek?
O bileklerle o ellerse demirden daha pek.
Yaralar başkaca endâmına heybet veriyor,
Bir şehâmetli temâşâ ki vücud ürperiyor.
Vakıâ hasmı da gürbüz delikanlıydı ama,
Âsım'ın savleti kuvvet mi sorar hiç adama?
Silkiyor dut gibi bîçâreyi sağdan, soldan.
Ne o? Çapraz mı? Hemen gir ki senindir meydan.
Ay! Herif sıyrılıyor, hem ne kolaylıkla, bakın!
Aman Âsım, bu güreş olmasın uydurma sakın?
Hele anlat şu işin neyse hakîkî rengi?
"Yenemezmiş onu: Bir kerre değilmiş dengi,
Bir de bîçâre adam pek müte'azzım şeymiş,
Kahrolurmuş kederinden tutarak yenseymiş.
Sonra, lâyık mı imiş yerlere sermek şimdi,
Böyle düşmanla bütün gün dövüşen bir yiğidi?"

***

-Anladık, hepsi de a'lâ, diyecek yok... Lâkin,
Şu benim derdime bir çâre bulaydık ilkin.
Ramazan vak'ası her gün, Hocazâdem, her gün,
Hele günler bereketliyse hemen üç beş öğün!

Nisâb: Ölçü, derece.
Adalî: Adale mahiyetinde, adaleli.
Kutr: Çap.
Endâm: Vücut şekli.
Şehâmetli: Kudretli, yiğitçe.
Temâşâ: Seyir.
Vakıâ: Gerçi.
Savlet: Atılma, hamle.
Çapraz: Yağlı güreşte, rakibin koltuk altlarından kolu sokup sırtta birleştirmek şeklinde yapılan oyun.
Müte'azzım: Kibirli.
A'lâ: Çok iyi, çok güzel.

Âdetâ çılgına dönmüş... Bu cünûnun da başı:
Yanarak gömdüğü binlerce şehîd arkadaşı.
Sanırım son yarasından da biraz huylanıyor...
Sonra, ahvâle tahammül mü dedin, gâyet zor.
Ne dolaplar dönüyor, beynini sarsan duysan!
Bence beyhûdedir, oğlum, bu nehirler gibi kan.
O, demin "Harb-i Umûmî" dediğin maskaralık,
Karagöz'den de beter, kıymeti yok beş paralık.
Perde sıyrıldı, işin kalmadı hiçbir hüneri,
Her bakan sezdi karanlıkta sinen çehreleri.
Yutulur herze mi pîr aşkına mahrûmiyyet?
Çekti yıllarca, fakat, çekmiyor artık millet.
Hele sen gel de "hamiyyet!" diye aptal kandır;
Canı yanmış dedenin son sözü "illâllah!"tır.
Ben sefâletten ölürken seni sıkmazsa refah,
Hak erenler buna ummam ki desin: Eyvallah!
Şöyle bir bak: Ne harâb ortalığın manzarası...
Ama hiç deşme sakın, çünkü yürekler yarası.
Hani, insan sesi çağlardı şu vâdîlerde...
Sor ki âfâka, o âlemler, o demler nerde?
Yemyeşil yurda çöken kapkara toprak rengi;
Dindi binlerce hayâtın ezelî âhengi.
Yok civârımda bugün aç yatanın pâyânı;
Her perîşan yuva bir âile kabristânı!

Cünûn: Cinnet, delilik.
Ahvâl: Hâller, durumlar.
Harb-i Umûmî: Umumi harb, 1. Dünya Savaşı.
Herze: Saçmalık.
Pîr aşkına: Bir karşılık beklemeden, karşılıksız.
Mahrûmiyyet: Mahrumluk, yoksunluk.
Hamiyyet: Din, millet, vatan, soy ve aile gayreti; mukaddesleri koruma duygusu.
İllâllah: Yeter artık.
Âfâk: Ufuklar.
Âlem: Kendine has hayat ve çevre.
Dem: Vakit, zaman.
Ezelî: Başlangıçsız, öncesiz.
Pâyân: Son.

Beni öldürmede, oğlum, bu harâb ıssızlık:
Hangi vîrâneyi eşsen kopuyor bin çığlık!
Hasta binlerle, bakan yok; diriler çırçıplak;
Ölüler kaskatı olmuş, hani kim kaldıracak?
Bir taraftan bu fecâyi' kemirirken yurdu,
Bir taraftan da elin bir sürü doymaz kurdu,
Dişliyor na'şını sırtlan gibi bîçârelerin;
Yolu ummam ki bu olsun koşulan son zaferin!
Girdiniz harbe heriflerle "zarûrî!" diyerek;
Bu rezâlet de zarûrî mi, kuzum, bir bilsek?
-Ama sen pek uzun ettin, Hocam, artık sadede!
Bahsimiz nerde, senin söylediğin şey nerede?
-İşte, oğlum, çocuğun rûhunu sarsan esbâb;
Muttasıl kıvranıyor, kalbi yıkık, beyni harâb.
Hangi bîçârenen âlâmını etsin ta'dîl;
Kimin imdâdına koşsun? O kadar çok ki sefîl!...
Hangi mâtemli evin derdine çıksın ortak?
Bir yığın kül kesilen, baksana, binlerle ocak!
Hangi yardım dilenen âcizi tutup kaldırsın?
Hangi mel'un çetenin boynunu ilkin kırsın?
Bizim ev mahkeme; hâkim, bereket versin, acar;
Geceden hükmü verir, gündüzden icrâya koşar!
-Neme lâzım, herifin pek amelî şey bileği!

Kabristân: Mezarlık.
Fecâyi': Facialar, felaketler.
Na'ş: Cenaze, ceset.
Saded: Asıl konu.
Esbâb: Sebepler.
Muttasıl: Sürekli.
Âlâm: Acılar.
Ta'dîl: Düzeltme, denkleştirme.
Sefil: Yoksul.
Âciz: Güçsüz.
Mel'un: Lânetli.
İcrâ: Ugulama.

-Ama hiç sorma bizim çektiğimiz gâileyi:
Akşam olmaz mı, kızın benzi uçuktur mutlak...
Ağabeyim gelmedi hâlâ... diye korkak korkak,
Dikilir karşıma... Lâhavle derim, sabrederim;
Beni kim tesliye etsin ki, ben ondan beterim!
Çullanır beynime yüzlerce mehîb endîşe;
Bütün a’sâbımı sarsar, bakamam, hiçbir işe.

Saat artık bilemem altı mı, yâhud yedi mi;

Heyecan, geldi mi oğlan; helecan, gelmedi mi.

Çileden çıkmışım, akşam, dedim:
“-Âsım, bana bak!”
Yol yakınken geri dön, nâfile çıkmaz bu sokak.
Koşuyorsun, be çocuk, çarpacak alnın duvara;
Dağılır sonra kafan, etme, çekil bir kenara.
Ne demir leblebi meslek bu, Ebû Zer-vâri?
Ömer’in zâbıta memûru geleydin bâri!
O meyhaneyi basmakla mükellef miydin?
Ya kumarbazları mânası ne tehdidin?
Toplanıp cünbüş ederken elin evlâdı gece,
Hangi bir hakla gidip hepsini dövdün delice?

Amelî: Uygulamaya dönük, pratik.
Gâile: Sıkıntı.
Lâhavle: “Lâhavle ve lâ kuvvete illâ bilâhi’l’ aliyy’il’ azim/Kuvvet ve kudret yalnız Allah’ındır” duasının kısaltılmış hâli ki, sabrın kalmadığını ifade maksadıyla söylenir.
Tesliye: Teselli.
Mehîb: Korku verici.
A’sâb: Sinir.
Helecan: Kalb çarpıntısı, çarpıntı.
Cünbüş etmek: Eğlenmek.

***Ebû Zer:** İslâmın kaidelerine uygun yaşamakta titiz bir sahabi.*

Na'ra atmış diye sarhoşları, tut, sen kovala…
Bâri git bekçi yazıl, aylık alırsın budala!
Niye cebren ayırırsın kocasından kadını?
Komşular, baksana, "kel kâhya" komuşlar adını!
Balık almış, ne olur? Sonra yedirmiş ne çıkar?
Sanki hiç beslememiş kendisi vaktiyle zağar.
Sana bir şey dememiş, kısmış oturmuş dilini;
Niçin oğlum, seriyorsun herifin pestilini?.."

Söyleyen ben değilim şimdi, bizim Âsım Bey:
"Harekâtım sizi bizâr ediyormuş… Çok şey!
Babacığım, öyle değil, dinlemeyin rast geleni;
Dinleyin suçlu muyum, haklı mıyım, bir de beni.
Herkes aç bekleşiyor kaldırım sırtında…
Siz gidin, perdelerin hepsini kaldırtın da,
Alenî işret edin âleme göstermek için!
Be adamlar! Azıcık saygı sayın: Gizli için.
Meze tûfânına dalmış, kulaç atmaktasınız;
Yutkunan halka bakın, pencerelerden, sayısız.
Paranız yok ya, şu ben var diyeyim, bol keseden;
Hakkınız nerde sefîh olmaya, dünyâ açken?
Hadi yâhû, yetişir… Çok bile içtikleriniz;
Durmak olmaz, dağılın, belki uzaktır yeriniz…
Hani aldırmasalar bâri, "defol git!" dediler…
Dedim: "Artık kime âidse defolmak o gider."
Kollarından tutarak hepsini attım bir bir;
Söyleyin varsa kabâhat, acaba bende midir?
Gelelim şimdi kumarbazları tehdîde. Evet,

Cebren:Zorla.
Bîzar etmek: Bıktırmak, bezdirmek.
Zağar: Av köpeği.
Aleni: Açıkça.
İşret etmek: İçki içmek. İçkili alem yapmak
Sef ih: Malını zevk ve eğlence için sarf eden.

Bütün evlerde ışıksız bunalırken millet,
O kulüpten sırıtan şenliğe insan duramaz;
Yanıyormuş, dediler, haftada bir sandık gaz!
Ben bu isrâfı tabî’î çekemezdim artık;
Taşıdım söylenilen petrolü sandık sandık.
Bir ufak ölçü, dedim... Buldu nihâyet bakkal;
Aldı herkes gazı, gülyağ gibi, miskal miskal!
Ne donanmıştı sokak, doğrusu şehrâyindi!
Sormayın parçalanan zulmeti: Üç gün sindi!
Babacığım, işte kumarbazlara zulmüm bu kadar;
Bir de öksüzler için bin lira aldım zor zar.

Gelelim cünbüşe insâf ediniz vakti midir?
Yâhud insan gibi eğlense herifler ne denir?
Muhtekir kaafilesiymiş, ne edeb var, ne hayâ.
Aç, sefîl inleyerek can veredursun dünyâ,
Yine siz dinlemeyin, anlamayın mâtemini,
Sürün artık serilen yurdunuzun son demini!
Sağda yüzlerce ölen, solda hesapsız sürünen,
Karşıdan bunlara gülmek ne demektir alenen?
Durmayın, derdime ortak görünün kalkın da,
Demiş olsam, bilirim, vüs’unüzün fevkında.
Ağlamak çok kişinin zevki değilmiş, lâkin,
Gülmemek herkes için, zannederim, pek mümkin.
Komşulardan sıkılın, pesten atın na’raları;
Büsbütün sustururum sonra, çıkarsam yukarı!

Miskal miskal: Ölçülü şekilde.
Şehrâyin: Şenlik, donanma.
Zulmet: Karanlık.
Cünbüş: Eğlence.
Muhtekir: Vurguncu.
Mâtem: Yas.
Alenen: Açıktan açıkça, gizlemeden
Vüs’: Güç, kuvvet.
Fevkında: Üstünde.
Pesten: Alçak sesle.

Son sözümdür size... Beyhûde fakat, nerde duyan?
Taştı kusmuk gibi her pencereden bin hezeyan.
Pek tabî'î ki durulmazdı..."
-Dur oğlum, yetişir!
-Lûtfedin, bitmedi...
-Bir dinle de, olmazsa bitir.
Bana anlat bakayım şimdi: Şu bîçâre ocak,
Zorbalar saltanatından ne zaman kurtulacak?
Hiç bu mantıkla, a dîvâne, hükümet mi yürür?
Bir cemaat ki erenler işi yumrukla görür,
Kafa bitmiş demek artık, çekiver kuyruğunu!
Kuvvetin hakkı mıdır enselemek bulduğunu?
Bize Âsım, ne şunun yumruğu lâzım, ne bunun;
Birinin pençesi ister yalınız: Kanûnun.
Ver bütün kudreti kanûna ki vahdet yürüsün...
Yoksa millet değil ancak dağınık bir sürüsün...
Memleket zâten ayol, baksana: Allak bullak,
Sen de hissinle yürürsen batırırsın mutlak.
Ya kuzum, zabtiye rûhuyle hükûmet sürenin,
Yeri altındadır, üstünde değil kürenin!
-Babacığım öyle değil..
Dinlemem artık, hadi git!
Hocazadem, sen asıl derdi bizim kızdan işit:
Senin aptal daha bir hayli cılgın da bularak,
Bâbıâlîyi...
-Aman?..
-Basmayı kurmuş...
-Hele bak!

Beyhûde: Boşuna, neticesiz.
Dîvâne: Deli.
Cemaat: Topluluk.
Vahdet: Birlik.

***Bâbıâlî**: Osmanlı Hükümet binası, başbakanlık.*

Acaba kim ki ayartan?.. Ama zannetmem pek..
-Deme oğlum, bana tekmilini anlattı Melek.
Kız biraz azmine engel herifin, yoksa fenâ...
Hem basar, hem de asar, çok deli şey âmennâ!
-Söyle, pek kanlı oyundur, yanılıp oynamasın.
-Beni hiç saydığı yok nâfile... Bir sen varsın,
Bir de hemşîresi var zabtedecek şimdi onu.
Aman oğlum, bana terk etmeyiniz mecnûnu!
-Yok canım, vazgeçer elbette, bu gerçek mi deli?
-Bilemem, korkuyorum kız beni îkaz edeli.
İş o evvelki vakayi' gibi olsaydı, evet,
Belki bir parça teselliye bulurdum cür'et.
Lâkin, oğlum, görüyorsun: Kurulan perde yaman;
Hani, baştan başa kan, dış yüzü kan, iç yüzü kan!
Bir damar patlamasın, sel götürür memleketi;
Yoksa göstermeye Rabbim o elîm âkıbeti.
-Yine ifrâta kapıldın sanırım...
-Hiç de değil,
Sen şu vaz'iyyete bir baksana: Cidden müşkil.
-Hadi müşkil diyelim, çâresi hiç yok mu ki?
-Var.
-Nedir öyleyse telâşın, heyecânın bu kadar?
-Heyecan yok, yalınız, mes'elenin ihmâli,
Bence pek doğru değildir. Evet, insan hâli,
Ya nihâyet kızı saymaz da bu ma'tûh oğlan,

Zaptiye: Polis.
Hemşîre: Kız kardeş.
Mecnûn: Deli.
Tekmil: Tamamen, bütün.
Zaptetmek: Sıkı şekilde tutmak, kontrol altına almak.
Mecnûn: Deli.
Îkaz etmek: Uyarmak.
Vakayi': Vak'alar, olan şeyler, olaylar.
Elîm: Acı.
İfrâta kapılmak: Ölçüyü aşmak, abartmak.

Yeniden kâmete kalkarsa, ne olmaz o zaman?
Kopacak fitneyi, oğlum, hele bir kerre düşün;
Sanırım ayn-ı hatâdır beni müfrit görüşün.
Hayır, ifrâtıma hükmetmene râzı deıilim;
Ben de oldukça metînim, hele pek mu'tedilim.
Ne yakın der, ne uzak der, ne soğuk der, ne sıcak,
Bu çocuk harbe gider, kaç senedir, zıplıyarak.
Ne zaman "gitme" dedim? "Koş!" diyerek gönderdim;
Gönderirken de "gider, bir daha gelmez" derdim;
Unutulmuş gibi artık bırakırdım peşini,
Avuturdum, oturur, evde kalan kardeşini.
Hânümanlar çöküyor, zelzele yalnız bana mı?
Ortalık can çekişirken açamam ben yaramı.
Anlamam oğlum için çekmeyi zâten halecan;
Elin evlâdı nedir? Hepsi civan, hepsi de can.
"Parçalanmış senin Âsım" dediler bi'd-defeât,
Babayım, elbet içim parçalanırken, heyhat,
Her zaman sineye çektim, biliyorsun ya?
-Evet.
-Çünkü gayetle tabî'îdir o müşkil gayret:
Kaplamış yurdumun âfâkını, mâdem, şühedâ…
Varsın olsun kalanın uğruna Âsım da fedâ.
"Hem gazâ, hem de şehâdet, ne saadet bu!" derim;

Ma'tûh: Bunak.
Kâmete kalkmak: Ayağa kalkmak, ayaklanmak, harekete geçmek.
Fitne: Karışıklık, kargaşa.
Ayn-ı hatâ: Tamamıyla yanlış, tam yanlış.
Müfrit: Aşırı.
Mu'tedil: Ilımlı, itidallli.
Hânüman: Aile ocağı, ev, bark.
Halecan: Kalp çarpıntısı, çarpıntı.
Bi'd-defeât: Defaatle, defalarca.
Müşkil: Zor, güç.
Âfâk: Ufuklar.
Şühedâ: Şehidler.

Ciğerim yansa da söndürmek için cehd ederim.
Ama "kaatil" deseler oğlumu, yâhud "maktûl"
O zaman işte benim âkıbetim pek meçhûl.
Var mı bir çâre ki dünyâda, gidip baş vurayım?
Hangi hüsrânımı "sen dur!" diyerek susturayım?
Kendi vicdânım olur önce gelir da'vâcı...
Görüyorsun ya: Tecellüdle savulmaz bir acı!
Babanın cânı için merhamet et, evlâdım,
Pek harâbım, bana bir parçacık olsun yardım.
Yalınız sensin elimden tutacak, yaş yetmiş...
Ah o vaktiyle ölenler ne tâli'li imiş!
Rabbimin cilvesi bunlar ya, fakat hayrânım...
Geberip gitmediğim, başka nedir isyanım?
Aman oğlum, "Hadi tahsîlini ikmâl ediver"
De de, mecnûnu zaman geçmden evvel gönder
Çünkü...
-Dur dur! Ne haber? Yoksa misafir mi, Emin?
-Âsım ağabeyimi getirdim...
-İyi ettin, gelsin
-Bize gitmek düşüyor şimdi.
-Selâmetle, hocam...
Hiç merak etme...Bu akşam kalabilsen?
-Kalamam.

***

-Seni çoktan beridir, gördüğümüz yok, Âsım,

Gazâ: Savaş, din uğrunda savaş.
Şehâdet: Şehitlik.
Cehd: Çalışma, çabalama.
Maktûl: Katl edilmiş, öldürülmüş.
Hüsrân: Kayıp, yokluk acısı.
Tecellüd: Direnme, inat.
Tâli': Talih.
İkmâl etmek: Tamamlamak.
Mecnûn: Deli.

Nerdesin? Yerde misin? Gökte misin? Gel bakalım.
Yalınızsın?
-Yalnız geldim, efendim, bu sefer.
-Getireydin, a canım, şunları...
-Bilseydim eğer...
-Âferin, doğrusu, cevherli çocuklar, belli!
İftihâr etmeli gördükçe bu gürbüz nesli.
-Ben de şükrânımı arz etmeliyim şimdi size,
Böyle en sevgili yârânımı takdirinize.
Amca Bey, gördünüz, Allah için insan şeyler...
Ama bir türlü ısınmaz, ne sebeptense peder.
-Aklı ermez babanın, sen nene lâzım, bana bak!
-Yeni yazdıklarınız nerde, efendim, okusak?
Aradım kimsede yok...
-Varsa da üç dört eserim,
Zât-ı sâmînizi, hoşnûd edemez zannederim:
Demevî zevkiniz elbet demevî şiir ister!
-Asabî olsa da râzıyız, efendim, bizler...
Bir mizaç istemiyorsak o da: Lenfâilik;
Çünki milletler için, doğrusu, gâyet mühlik.
-Edebiyyatımız Allah'a emanet desene!
Babanın oğlusun, Âsım, ne kadar olsa yine.
-Pek tarafdârı değildir pederim...
-Sorma, fenâ!
Üdebâ nâmına kim varsa, bilâ istisna,

İftihâr etmek: Övünmek.
Yârân: Arkadaşlar.
Peder: Baba.
Zât-ı sâmî: Yüksek şahsiyet.
Demevî: Öfkeli.
Asabî: Sert, keskin.
Lenfâi: Ağır.
Mühlik: Öldürücü.

Hepsinin rûhunu şâd etti bugün...
-Etmeyiniz!
-Dedim: Artık bu kadar sövmeye lâyık değiliz.
"Sen de kimsin?" deyivermez mi, ne oldum, bilsen?
Bense şâir geçinirdim, hele bir bak, şuna sen!
Komşunun hâline gülmek ne fenâ şey!
-Elbet:
Yok ki dünyâda cezâsız kalacak bir hareket.
-Evet, oğlum, yalınız ibret alanlar nerde?

Edebî sohbet olurmuş büyücek bir yerde.
Neden âsârımızın hepsi çelimsiz? Derler.
Bu zemîn üstüne herkes iki üç söz söyler.
Bulunur, neyse, nihayet balığın belkemiği:
Şarkın üç bin senedir, gün sayarak beklediği,
O muazzam, o yaman şâir-i dâhîyi zaman,
Çıkarıp vermemiş âgûşuna yurdun el'ân.
Rûh-ı millîmizi tatmîn edemezmiş bir edîb,
Gelmeden sahne-i eyyâma o dâhî-i mehîb.
Geceler hâmile, mâdem, çocuk er geç doğacak.
Ama sen şimdi işin girdiği son safahaya bak:
Hangi saz şâiri, bilmem, bunu almış da haber;
"Neciyim ben?" diye, günlerce tepinmiş ter ter!
Sonra durmuşsa da, hâlâ, dediler, gayzı yaman;

Üdebâ: Edebiyatçılar.
Bilâ istisna: İstisnasız.
Âsâr: Eserler.
Zemîn:Konu, tema.
Balığın belkemiği: İşin aslı, esası.
Şâir-i dâhî: Dâhî şair.
Âgûş: Kucak.
El'ân: Hâlen.
Rûh-ı millî: Millî ruh.
Edîb: Edebiyatçı.
Sahne-i eyyâm: Zaman sahnesi.
Dâhî-i mehîb: Muhteşem dâhî.

Dut yemiş bülbüle dönmüş, giderek, kahrrından.

Buna gülmüştüm, evet, gülmeyecektim oğlum,
Çarçabuk adl-i ilâhî dedi: "Dur şimdi kulum,
Sen ki, vah vah diyecek yerde, gülersin kah kah;
İşte fi'l, işte cezâ, çek bakalım!" Eyvallah.
Babanın yok mu davuldan beter îkâzı, hani,
Tıpkı rü'yâdan ayılmışlara benzetti beni!
-Yok efendim, bu kadar şiddeti etmem ya ümîd,
Maamâfih pederin hakkı değildir tenkîd?...

Şimdi Âsım, edebiyyatı bırak, bir tarafa;
Daha ciddî işimiz var, geçelim başka lâfa.
Gâliba söylediğim yoktu? Evet, hiç yoktu:
Mısr'ın en muhteşem üstâdı Muhammed Abdu,
Konuşurken neye dairse Cemâleddin'le;
Der ki tilmizine Afgan'lı:
"Muhammed, dinle!
İnkılâb istiyorum, başka değil, hem çabucak.
Öne bizler düşüp İslâm'ı da kaldırmazsak,
Nazariyyat ile bir şeyler olur zannetme...
O berâhîni de artık yetişir dinletme!
Çünkü muhtâc-ı tezâhür değil istidâdın..."
-"Şüphe yok, hakk-ı semûhîleri var Üstad'ın...

Gayz: Öfke, hınç.
Adl-i ilâhî: İlâhî adalet.
Fi'l: Hukuk yönünden sonuç doğuran hareket ve davranış.
Îkâz: Uyarma.
Maamâfih: Bununla beraber, esasen.
Tilmiz: Öğrenci, çırak.
İnkılâb: Köklü değişiklik.
Nazariyyat: Teori.
Berâhîn: Deliller.
Muhtâc-ı tezâhür: Açıklama ihtiyacı.
İstidâd: Yetenek.

Muhammed Abdu(h): *Mısırlı din bilgini ve fikir adamı (1845-1905). Mehmed Âkif görüşlerini önemsemiş ve ondan tercümeler yapmıştır.*

Gidelim bir yere, hatta şu bizim Sûdân'a;
Yeni bir medrese te'sis edelim urbâna.
Daha üç beş de fazîletli mücâhid bulalım,
Nesli tehzîb ile, i'lâ ile meşgûl olalım.
Çıkarıp gönderelim, hâsılı, Şeyhim, yer yer,
Oradan âlem-i İslâm'a Cemâleddin'ler..."
-"Bu, fakat, yirmi yıl ister ki kolay görmüyorum...
Yirmi günlük işe bak sen!"
-"Kulunuz ma'zûrum."

Kıssadan hisse çıkarsak mı, ne dersin Âsım!
Anlıyorsun ya, zarar yok, daha iyi anlaşalım:
İnkılâb istiyorum ben de, fakat, Abdu gibi...
Yoksa, ellerde kör âlet efeler tertîbi,
Bâbıâlîleri basmak, adam asmakla değil.
Çek bu işten bütün ihvânını, kendin de çekil.
Gezmeyin ortada, oğlum, sokulun bir sapaya,
Varsa imkânı, yarın avdet edin Avrupa'ya.
-Amca bey!
-Nâfile Âsım, seni hiç dinlemeyiz...
Çünkü sen bir kişisin, biz bakalım öyle miyiz?
Ben... baban... sonra Melek...Tutturamazsın ne desen...
Hadi tahsîlini ikmâle tez elden, hadi sen!

Hakk-ı semûhî: Cömertlere yakışır hak.
Urbân: Araplar, çöl bedevileri.
Tehzîb: Islah.
İ'lâ: Yüceltme.
Kulunuz: Size çok saygı gösteren, bendeniz.
Ma'zûr: Mazeretli.
İhvân: Arkadaşlar, kardeşler.
Avdet etmek: Dönmek.
Nâfile: Boş yere.

Cemâleddin, Afganlı: *Cemaleddin Afganî, İslâmcılık akımının önemli ismi (1837-1897).*
Melek: *Âsım'ın kız kardeşi.*

Çünkü milletlerin ikbâli için, evlâdım,
Ma'rifet, bir de fazîlet... İki kudret lâzım.
Ma'rifet, ilkin, ahâlîye sa'âdet verecek
Bütün esbâbı taşır; sonra fazîlet gelerek,
O birikmiş duran esbâbı alır, memleketin
Hayr-ı i'lâsına tahsîs ile sarf etmek için.
Ma'rifet kudreti olmazsa bir ümmette eğer,
Tek fazîletle teâli edemez, za'fa düşer.
İbtidâiliğe mahsûs olarak âvâre sükûn,
Çöker a'sâbına. Artık o da bundan memnûn!
Ma'rifet, farz edelim, var da, fazîlet mefkûd...
Bir felâket ki cemâ'atler için, nâmahdûd.
Beşerin rûhunu tesmîm edecek karha budur;
Ne musîbettir o: Tâunlara rahmet okutur!
Bizler, edvâr-ı fazîletleri cidden parlak,

Tahsîl: Ögrenim.
İkmâl: Tamamlama.
İkbâl: Yükselme.
Ma'rifet: Bilgi, ilim.
Fazîlet: İyi ahlâk, erdem.
Ahâlî: Halk.
Sa'âdet: Mutluluk.
Esbâb: Vasıtalar, âletler.
Hayr-ı i'lâ: En yüksek hayır.
Ümmet: Topluluk.
Teâli: Yükselme.
Za'f'a düşmek: Zayıflık belirtisi göstermek, zayıf hâle gelmek.
İbtidâilik: Basitlik, gelişmemişlik.
Âvâre: Başıboş.
A'sâb: Sinirler.
Mefkûd: Yok, kayıp.
Cemâ'at: Topluluk.
Nâmahdûd: Sınırsız, sayısız.
Tesmîm etmek: Zehirlemek.
Karha: Yara.
Musîbet: Belâ, felaket.
Tâun: Veba.

Bir büyük milletin evlâdıyız, oğlum, ancak,
O fazîlet son üç asrın yürüyen ilmiyle,
Birleşip gitmedi; battıkça da ümmet cehle,
Bünyevî kudreti günden güne meflûc olarak,
Bir düşüş düştü ki: Davransa da, sarsak sarsak.
Garbın emriyle artık yatıp kalkmaya mahkûm;
Çünkü hâkim yaşatan şevket-i fenden mahrûm.
Biz, evet, hasmımızın kudret-i irfânından,
Bînasîbiz de o yüzden bu şerefsiz hüsran.
Sonra, a'sâra süren haybeti çekmekle, bugün,
O fazîlet bile hissiz, hareketsiz, ölgün.
Şimdi, Âsım, bana müfrit de, ne istersen de,
Ma'rifetten de cüdâ şark o fazîletten de.
Lâkin ister misin, oğlum, mütesellî olmak:
İctimâî bütün âmillere, kudretlere bak.
Bunların herbirinin kuvveti, mâzîye inen,
Kökü mikdârı olur; çünkü bu âmillerden,
En derin köklüsü en sağlamı, en hâkimidir,
Şimdi, sen bizdeki kudretleri eşsen bir bir,

Kudret: Güç.
Edvâr-ı fazîlet: Faziletli devirler.
Cehl: Bilgisizlik.
Bünyevî: Bünyeye ait, bedenî.
Meflûc: Felçli.
Hâkim: Baskın
Şevket-i fen: Fen yüceliği, teknoloji üstünlüğü.
Mahrûm: Yoksun.
Kudret-i irfân: Bilgi ve idrak gücü.
Bînasîb: Nasipsiz.
Hüsran: Yokluk acısı.
A'sâr: Asırlar, yüzyıllar.
Haybet: Hayâl kırıklığı, mahrumluk.
Müfrit: Ayırı.
Ma'rifet: Bilgi, ilim.
Cüdâ: Uzak.
Mütesellî olmak: Üzüntüsünü hafif görmek, avunmak.
İctimâî: Sosyal, toplumsal.
Âmil: Sebep, müessir.
Mâzî: Geçmiş.

Göreceksin ki: Bu millette fazîlet en uzun,
En derin köklere yaslanmada; hem sonra onun,
Bir mübarek suyu var, hiç kurumaz: Dîn-i mübîn.
Hâdisât etmesin oğlum, seni aslâ bedbîn…
İki üç balta ayırmaz bizi mâzîmizden.
Ağacın kökleri mâdem ki derindir cidden,
Dalı kopmuş, ne olur? Gövdesi gitmiş ne zarar?
O, bakarsın, yine üstündeki edvârı yarar
Yükselir, fışkırıp, âfâk-ı perîşânımıza.
Vâkıâ ortada yüzlerce mesâvî yüzüyor;
Sen bu kâbûsu bütün şerre değil, hayra da yor.
Çünkü yoktur birinin kalb-i cemâ'atte yeri;
Arasan: Hepsi beş on maskara ferdin hüneri!
Bu cihetten, hani hiç yılmasın, oğlum, gözünüz;
Sâde garbın, yalınız ilmine dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin;
Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin.
Fen diyârında sızan nâmütenâhî pınarı,
Hem için, hem getirin yurda o nâfî suları.
Aynı menbaları ihya için artık burada,
Kafanız işlesin, oğlum, kanal olsun arada.

Dîn-i mübîn: Apaçık din, İslâm.
Hâdisât: Olaylar.
Bedbîn: Karamsar.
Edvâr: Devirler.
Âfâk-ı perîşân: Perişan, dağınık ufuklar.
Vâkıâ: Gerçi.
Mesâvî: Kötülükler, fenalıklar.
Kalb-i cemâ'at: Cemaatin, topluluğun kalbi.
Ferd: Kişi.
Hüner: Marifet.
Cihet: Yön.
Garb: Batı, Avrupa.
Nâmütenâhî: Sayısız, sınırsız.
Nâfî: Faydalı.
Menba: Kaynak.
İhya: Canlandırma.

Sen geçenlerde demiştin ki:
“Yazık hâlâ biz,
Dünkü ilmin bile bîgânesiyiz, câhiliyiz.
İşte fıkdanı bu ihmâl edilen marifetin,
Nesli bir acze düşürmüş ki bugün, memleketin,
Bir yığın kuvveti var, hem ne tabiî de, henüz,
Biz o kuvvetlere eller gibi hâkim değiliz!
Yarının ilmi nedir, halbuki? Gâyet müdhiş:
“Maddenin kudret-i zerriyesi” uğraştığı iş.
O yaman kudrete hâkim olabilsem diyerek,
Sarf edip durmada birçok kafa binlerce emek.
Onu bir buldu mu, artık bu zemin: Başka zemin.
Çünkü bir damla kömürden edecekler temin,
Öyle milyonla değil, nâmütenâhî kudret!..”

İbret al kendi sözünden aman oğlum, gayret!
Bir yılın var daha zannımca?
-Evet.
-Bak ne kolay!
Lâkin ihvân-ı kirâmın?
-Çoğunun altışar ay.
-Hep giderler ya, beraberce?
-Giderler ma’lûm.
-Hepsinin mesleği sağlam mı?

Bîgâne: Yabancı.
Fıkdan: Eksiklik.
Marifet: Bilgi, ilim.
Kudret-i zerriye: Atom enerjisi, zerrenin gücü. Atom çekirdiği ilk olarak 1919 yılında parçalanmıştır.
Nâmütenâhî: Sınırsız.
İhvân-ı kirâm: Kerem sahibi kardeşler, değerli dostlar.

-Evet, müsbet ulûm.
-İnkılâbın yolu mâdem ki bu yoldur yalınız,
"Nerdesin hey gidi Berlin" diyerek yollanınız.
Altı ay, bir sene gayret size eğlence demek...
Siz ki yıllarca neler çekmediniz, hem gülerek!
Hani, bir ömre bedeldir şu geçen her gününüz;
Bir gün evvel gidiniz, bir saat evvel dönünüz.
Şark'ın âğûşu açıktır ozaman işte size;
O zaman varmanın imkânı olur gâyenize;
O zaman dinlerim artık seni, Âsım bol bol...
-Yarın akşam gideriz.
-Öyle mi? Berhurdâr ol!

22 Zilhicce 1337
18 Eylül 1335 (18 Eylül 1919)[13*]

13 Asım'ın Sebilürreşad'da yayınılanan ilk bölümünün tarihi. M. Âkif, şiirin yazılmasını 1924'te tamamlamıştır.

Müsbet ulûm: Müsbet ilimler.
Âğûş: Kucak.
Berhurdâr: Mutlu.





هانی ، بر عمره بدلدر شو کچن هر کونکز ؛
بر کون اول کیدیکز ، برساعت اول دونوکز .
شرقك آغوشی آچیقدر او زمان ایشته سزه ؛
اوزمان وارمه‌نك امکانی اولور غایه‌کزه ؛
او زمان دیکلرم آرتیق سنی ، عاصم ، بول بول ..
— یارین آقشام کیده‌رز .
— اویله‌می ؟ برخوردار اول .

۲۲ ذی‌الحجه ۱۳۳۷ ، ۱۸ ایلول ۱۳۳۵

صوك

١٣٨

« مادەنك قدرت ذريەسی » اوغراشدیغی ایش .
او یامان قدرته حاكم اولابیلسەم دیەرك ،
صرف ایدوب طورمادە برچوق قفا بیكلرجه امك .
اونی بربولدیمی ، آرتیق بوزمین : باشقەزمین .
چونكه بردامله كوموردن ایدەجكلر تأمین ،
اویله میلیونله دكل . نامتناهی قدرت !... »

عبرت آل كندی سوزكدن ، آمان اوغلم ، غیرت !
بربیلك وار داها ظنمجه ؟
— أوت .
— باق ، نه قولای !
لكن اخوان كرامك ؟
— چوغنك آلتیشر آی .
— هپ كیدرلریا ، برابرجه ؟
— كیدرلر ، معلوم .
— هپسنك مسلكی صاغلامی ؟
— اوت ، مثبت علوم .
— انقلابك یولی مادام كه بویولدر یالكز ،
« نردەسین هی كیدی برلین ؟ » دیەرك یوللانیكز .
آلق آی ، برسنه غیرت سزه اكلنجه دیمك ..
سزكه بیكلرجه نەلر چكمدیكز ، هم كولەرك !

واقعا اورته‌ده یوزلرجه مساوی یوزویور ؛
سن بو کابوسی بوتون شره دکل ، خیره‌ده یور .
چونکه یوقدر برینك قلب جماعتده یری ؛
آراسه‌ك : هپسی بش اون مسخره فردك هنری !
بو جهتدن ، هانی ، هیچ یلماسین ، اوغلم ، کوزیکز ؛
ساده غربك ، یالکز علمنه دونسون یوزیکز .
او چوجوقلرله برابر ، کیجه کوندوز ، دیدینك ؛
کیدن اوچ یوز سنه‌لك علمی صیق الدن ایدینك .
فن دیارنده صیزان نامتناهی پیکاری ،
هم ایجك ، هم کتیرك یورده او نافع صولری .
عینی منبعلری احیا ایچون آرتیق بوراده ،
قفا کز ایشله‌سین ، اوغلم ، قانال اولسون آراده .

سن کچنلرده دیمشدك که :
« یازیق حالا بز ،
دونکی علمك بیله بیکانه‌سی‌یز ، جاهلی‌یز .
ایشته فقدانی بو اهمال ایدیلن معرفتك ،
نسلی برعجزه دوشورمش که ، بو کون ، مملکتك ،
بریبغین قوتی وار ، هم نه طبیعی‌ده ، هنوز ،
بز او قوتلره ایللر کبی حاکم دکلز !
یارینك علمی نه‌در ، حالبوکه ؟ غایت مدهش :

بی نصیبزده اویوزدن بو شرفسز خسران .
صوکره ، اعصاره سورن خیبتی چکمکله ، بوکون ،
او فضیلت بیله حس‌سز ، حرکتسز ، اولکون .
شیمدی ، عاصم ، بکا مفرطدی ، نه ایسترسه‌کدی ،
معرفتدن‌ده جدا ، شرق او فضیلتدن‌ده .
لکن ایسترمیسین ، اوغلم ، متسلی اولمق :
اجتماعی بوتون عامللره ، قدرتلره باق .
بونلرك هر برینك قوتی ، ماضی‌یه اینن ،
کوکی مقداری اولور ؛ چونکه بوعامللردن ،
اك درین کوکلیسی اك صاغلامی ، اك حاکمیدر .
شیمدی ، سن بزده‌کی قدرتلری اشسه‌ك بر بر ،
کوره‌جکسین که : بوملتده فضیلت اك اوزون ،
اك درین کوکلره یاصلانماده ؛ هم صوکره اونك ،
برمبارك صویی وار ، هیچ قورومز : دین‌مبین .
حادثات ایتمسین اوغلم ، سنی اصلا بدبین ..
ایکی اوچ بالطه آییرماز بزی ماضیمزدن .
آغاجك کوکلری مادامکه درینددر جداً ،
دالی قوپمش ، نه اولور ؟ کوکده‌سی کیتمش ، نه‌ضرر ؟
او، باقارسین ، ینه اوستنده‌کی ادواری یارار ،
یوکسه‌لیر ، فیشقیروب ، آفاق پریشانمزه ؛
ینه بیك واحه سرر قاورولان ایمانمزه .

معرفت ،ایلکین ، اهالی‌یه سعادت ویره‌جك
بوتون اسبابی طاشیر ؛ صوکره فضیلت کله‌رك ،
او بیریکمش طوران اسبابی آلیر ، مملکتك
خیر اعلاسنه تخصیص ایله صرف ایتمك ایچین .
معرفت قدرتی اولمازسه بر امتده اکر ،
تك فضیلتله تعالی ایده‌مز ، ضعفه دوشر ..
ابتدائیلکه مخصوص اولان آواره سکون ،
چوکر اعصابنه . آرتیق اوده بوندن ممنون !
معرفت ، فرض ایده‌لم ، وارده ، فضیلت مفقود ..
بر فلاکت که جماعتلر ایچین ، نا محدود .
بشرك روحنی تسمیم ایده‌جك قرحه بودر ؛
نه مصیبتدر او : طاعونلره رحمت اوقودور !
بزلر ادوار فضیلتلری جداً پارلاق ،
بر بیوك ملتك اولادی‌یز ، اوغلم ، آنجاق ،
او فضیلت صوك اوچ عصرك یوروین علمیله ،
برلشوب کیتمدی ؛ باتدقجه‌ده امت جهله ،
بنیه‌وی قدرتی کوندن کونه مفلوج اوله‌رق ،
بر دوشوش دوشدی که : طاورانسه‌ده ، صارصاق صارصاق..
غربك امریله یاتوب قالقمایه آرتیق محکوم ؛
چونکه حاکم یاشاتان شوکت فندن محروم .
بز ، أوت ، خصممزك قدرت عرفانندن ،

نسلى تهذيب ايله ، اعلا ايله مشغول اولالم .
چيقاروب كوندرملم ، حاصلى ، شيخم ، ير ير ،
اورادن عالم اسلامه جمال الدينلر . »
— « بو ، فقط ، يكرمى ييل ايستر كه قولاى كورميورم..
يكرمى كونلك ايشه باق سن !
— « قولكنز معذورم . . »
قصه‌دن حصه چيقارسه‌ڭمى ، نه ديرسين عاصم !
آكلايورسين يا ، ضرر يوق ، داها ايى آكلاشه‌لم :
انقلاب ايسته‌يورم بن ده ، فقط ، عبده كبى ..
يوقسه ، اللرده كور آلت أفه‌لر ترتيبى ،
باب عاليلرى باصمق ، آدام آصمقله دكل .
چك بو ايشدن بوتون اخوانكى ، كندكده چكيل .
كزميك اورته‌ده ، اوغلم ، صوقولك بر صاپايه ،
وارسه امكانى ، يارين عودت ايدك آوروپايه .
— عمجه بك !
— نافله عاصم ، سنى هيچ ديكله‌ميز ..
چونكه سن بر كيشيسين ، بز باقالم اويله‌مى يز ؟
بن .. باباك .. صوكره ملك .. طوتدوره‌مازسين نه‌ديسه‌ك ..
هادى تحصيلكى اكماله تزالدن ، هادى سن !
چونكه ملتلرك اقبالى ايچون ، اولادم ،
معرفت ، برده فضيلت .. ايكى قدرت لازم .

بابا گیك یوقمی داوولدن بتر ایقاظی ، هانی ،
طبق رؤیادن آییلمشلره بکزتدی بنی !
— یوق افندیم ، بوقادار شدتی ایتمم یا امید ،
معمافیه پدرك حقی دکلدر تنقید .

— شیمدی عاصم ، ادبیاتی بیراق ، برطرفه ؛
داها جدی ایشمز وار ، کچه‌لم باشقه لافه .
غالبا سویله‌دیکم یوقدی ؟ أوت ، هیچ یوقدی :
مصرك اك محتشم استادی محمّد عبده ،
قونوشورکن نه‌یه دائرسه جمال‌الدینله ؛
دیرکه تلمیذینه افغانلی :
« محمّد ، دیکله !
انقلاب ایسته‌یورم ، باشقه دکل ، هم چابوجاق .
اوکه بزلر دوشوب اسلامی‌ده قالدیرمازسه‌ق ،
نظریات ایله برشیلر اولور ظن ایتمه ..
اوبر اهینی‌ده آرتیق یتیشیر دیکلتمه !
چونکه محتاج تظاهر دکل استعدادك ... »
— « شبهه یوق ، حق سموحیلری وار استادك ..
کیده‌لم بریره ، حتی شو بزم سودانه ؛
یکی برمدرسه تأسیس ایده‌لم عربانه .
داها اوچ بشده فضیلتلی مجاهد بولالم .

ادبی صحبت اولورمش بو یوجك بر یرده .
نه‌دن آثارمزك هپسی چلیمسز ؟ دیرلر ؛
بوزمین اوستنه هر کس ایکی اوچ سوز سویلر .
بولونور ، نه‌یسه ، نهایت بالیغك بل کمیکی :
شرقك اوچ بیك سنه‌در ، کون صایه‌رق بکله‌دیکی ،
اومعظم ، اویامان شاعر داهی‌یی زمن ،
چیقاروب ویرمه‌مش آغوشنه یوردك الآن .
روح ملیمزی تطمین ایده‌مزمش برادیب ،
کله‌دن صحنهٔ ایامه اوداهیٔ مهیب .
کیجه‌لر حامله ، مادام ، چوجوق ار کچ طوغه‌جق .
اما سن شیمدی ایشك کبردیکی صوڭ صفحه‌یه باق :
هانکی ساز شاعری ، بیلمم ، بونی آلمش‌ده خبر ؛
« نه‌جی‌یم بن ؟ » دییه ، کونلرجه تپینمش ترتر !
صوکره طورمشسه‌ده ، حالا ، دیدیلر ، غیظی یامان ؛
دوتیمش بلبله دونمش ، کیدرك ، قهرندن .

بوڭا کولمشدم ، اوت ، کولیه‌جکدم اوغلم ،
چارچابوق عدل الٓهی دیدی : « طور شیمدی قولم ،
سن که ، واه واه دییه‌جك یرده ، کولرسین قاه قاه ؛
ایشته فعل ، ایشته جزا ، چك باقالم ! » ایوالله .

— وارسه‌ده اوچ درت اثرم ،
ذات ساميكزى خوشنود ايده‌مز ظن ايدرم :
دموى ذوقكز البت دموى شعر ايستر !
— عصبى اولسه‌ده راضى‌يز ، افنديم ، بزلر ..
بر مزاج ايسته‌ميورسه‌ق اوده : لنفائيلك ؛
چونكه ملتذر ايچون ، طوغروسى ، غايت مهلك .
— ادبيانمز اللهه امانت ديسه كه !
باباكك اوغليسين ، عاصم ، نه‌قدر اولسه يته .
— بك طرفدارى دكلدر پدرم ..
— صورمه ، فنا !
ادبا نامنه كيم وارسه ، بلا استثنا ،
هپسنك روحنى شاد ايتدى بو كون ..
— ايتميكز !
— ديدم : آرتيق بوقادار سوكمه‌يه لائق دكلز .
سن‌ده كيمسين ؟ ديبويرمزمى ، نه اولدم ، بياسه‌ك ؟
بنسه شاعر كچينيردم ، هله برباق شوكا سن !
قومشونك حالنه كولمك نه فنا شى !
— البت :
يوق كه دنياده جزاسز قاله‌جق برحركت .
— أوت ، اوغلم ، يالكز عبرت آلانلر نرده ؟

— سنی چوقدن بریدر ، کوردیکمز یوق ، عاصم ،
نرده‌سین ؟ یرده‌مسین ؟ کوکده‌میسین ؟ کل ، باقالم !
یالکزمیسین ؟

— یالکز کلدم ، افندیم ، بوسفر .

— کتیره‌یدك ، آجانم ، شونلری ..

— بیلسه‌یدم اکر ..

— آفرین ، طوغروسی ، جوهرلی چوجوقلر ، بللی !
افتخار ایتملی کوردکجه بو کوربوز نسلی .

— بنده شکرانمی عرض ایتملی‌یم شیمدی سزه ،
بویله الك سوکیلی یارانمی تقدیریکزه .
عمجه بك ، کوردیکز ، الله ایچون انسان شیلر ..
اما بر تورلو ایصینماز ، نه سیبدنسه ، پدر .

— عقلی ایرمز باباکك ، سن نه که لازم ، بکا باق !

— یکی یازدقلریکز نرده ، افندیم ، اوقوسه‌ق ؟
آرادم کیمسه‌ده یوق ..

کورویورسین یا : تجلدله صاوولماز برآجی !
باباكك جانی ایچون مرحمت ایت ، اولادم ،
پك خرابم ، بكا برپارچه‌جق اولسون یاردیم .
یالکز سنسین الٔمدن طوته‌جق ، یاش یتمش ..
آه او وقتیله أولنلر نه‌ده طالعلی ایمش !
ربمك جلوه‌سی بونلر یا ، فقط حیرانم ..
کبروب کیتمدیکم ، باشقه نه‌در عصیانم ؟
آمان اوغلم ، « هادی تحصیلکی اکمال ایدیویر . . »
دی‌ده ، مجنونی زمان کچمه‌دن اول کوندر .
چونکه ..

— طور طور !... نه خبر ؟ یوقسه مسافرمی ، امین ؟
عاصم آغا بکمی کتیردم ...
— ای ایتدك ، کاسین .
— بزه کیتمك دوشویور شیمدی .
— سلامتله ، خواجه‌م ..
هیچ مراق ایتمه .. بو آقشام قاله‌بیلسه‌ك ؟
— قاله‌مام .

. . .

کوندرر کن‌ده « کیدر ، برداها کلمز » دیردم ؛
اونوتولمش کبی آرتیق براقیردم پشنی ،
آووتوردم ، اوطورور ، اوده قالان قارده‌شنی .
خانمانلر چوکیور ، زلزله یالکز بکامی ؟
اورته‌لق جان چکیشیرکن آچه‌مام بن یاره‌می .
آکلامام اوغلم ایچون چکمه‌یی ذاتاً خلجان ؛
ایلك اولادی نه‌در ؟ هپسی جوان ، هپسی‌ده جان .
« پارچه‌لانمش سنك عاصم . » دیدیلر بالدفعات ،
بابایم ، البت ایچم پارچالانیرکن ، هیهات ،
هر زمان سینه‌یه چکدم ، بیلیورسین یا ؟
— اوت .
— چونکه غایتله طبیعیدر او مشکل غیرت :
قاپلامش یوردیمك آفاقنی ، مادام ، شهدا ..
وارسین اولسون قالانك اوغرینه عاصم‌ده فدا .
« هم غزا ، هم‌ده شهادت ، نه سعادت بو ! » دیرم ؛
جکرم یانسه‌ده سوندورمك ایچون جهد ایدرم .
آما « قاتل » دیسه‌لر اوغلمی ، یاخود « مقتول »
او زمان ایشته بنم عاقبتم پك مجهول .
وارمی بر چاره‌که دنیاده ، کیدوب باش اوره‌یم ؟
هانکی خسرانمی « سن طور ! » دیه‌رك صوصدوره‌یم ؟
کندی وجدانم اولور اوکجه کلیر دعواجی ..

لکن ، اوغلم ، کوروبورسین : قوروولان پرده یامان ؛
هانی ، باشدن باشه قان ، طیش یوزی قان ، ایچ یوزی قان !
برطامار پاتلاماسین ، سل کوتورور مملکتی ؛
بوقسه کوسترمه‌یه ربم او الیم عاقبتی .
— بنه افراطه قاپیلدك صانیرم ..
— هیچده دکل ،
سن شو وضعیته بر باقسه‌کا : جداً مشکل .
— هادی مشکل دیه‌لم ، چاره‌سی هیچ یوقمی که ؟
— وار .
— نه‌در اویله یسه تلاشك ، هیجانك بوقادار ؟
— هیجان یوق ، یالکز ، مسئله‌نك اهالی ،
نجه پك طوغرو دکلدر . أوت ، انسان حالی ،
یا نهایت قیزی صایمازده بو معتوه اوغلان ،
یکیدن قامته قالقارسه ، نه اولماز او زمان ؟
قوپاجق فتنه‌یی ، اوغلم ، هله بر کره دوشون ؛
صانیرم عین خطادر بنی مفرط کوروشك .
خایر ، افراطمه حکم ایتمه که راضی دکلم ؛
بن‌ده اولدقجه متینم ، هله پك معتدلم .
نه‌یاقین دیر ، نه اوزاق دیر ، نه‌صوغوق دیر ، نه‌صیجاق ،
بوچوجوق حربه کیدر ، قاچ سنه‌در ، زیپلایه‌رق .
نه زمان « کیتمه !» دیدم ؟ « قوش !» دیه‌رك کوندردم ؛

— دیکله‌مم آرتیق ، هادی کیت !

.
. .

خواجه زاده‌م ، سن اصل دردی بزم قیزدن ایشیت :
سنك آبدال داها بر خیلی‌ده چیلغین بوله‌رق ،
باب‌عالی‌یی ..
— آمان ؟
— باصمه‌یی قورمش ..
— هله باق !
عجبا کیم که آیارتان ؟... آما ظن ایتمم پك ..
— دیمه ، اوغلم ، بکا تکمیلنی آکلاتدی ملك .
قیز بیراز عزمنه انکل حریفك ، یوقسه فنا ..
هم باصار ، هم‌ده آصار ، چوق دلی شی ، آمنا !
— سویله ، پك قانلی اویوندر ، یا گلوب اویناماسین .
— نی هیچ صایدیغی یوق نافله .. برسن وارسین ،
برده همشیره‌سی وار ضبط ایده‌جك شیمدی اونی .
آمان اوغلم ، بکا ترك ایتمیکز مجنونی .
— یوق جانم ، واز گچر البته ، بو کرچکمی دلی ؟
— بیله‌مم ، قورقویورم قیزنی ایقاظ ایده‌لی .
ایش او اولکی وقایع کبی اولسه‌یدی ، أوت ،
بلکه برپارچه تسلی‌یه بولوردم جرأت .

صوكٔ سوزمدر سزه ... بیهوده فقط ، نرده طویان ؟
طاشدی قوصموق كبی هرپنجره‌دن بیك هذیان .
بك طبیعی كه طورولمازدی ...
— طور اوغلم ، یتیشیر !
— لطف ایدك ، بیتمدی ...
— بر دیكله‌ده ، اولمازسه ، بیتیر .
بكا آ كلات باقایم شیمدی : شو بیچاره اوجاق ،
زوربالر سلطنتندن نه‌زمان قورتولاجق ؟
هیچ بو منطقله ، آ دیوانه ، حكومت‌می یورور ؟
بر جماعت كه ارنلر ایشی یومروقله كورور ،
قفا بیتمش دیمك آرتیق ، چكیویر قوبروغنی !
قوتك حق‌میدر ا كسه‌له‌مك بولدیغنی ؟
بزه ، عاصم ، نه شونك یومروغی لازم ، نه بونك ؛
برینك نیچه‌سی ایستر یالكز : قانونك .
ویر بوتون قدرتی قانونه كه وحدت یوروسون ..
یوقسه ملت دكل آنجاق داغینیق برسوروسین ..
مملكت ذاتاً آ یول باقسه‌كا : آللاق بوللاق ،
سن ده حسكله یوروسه‌كٔ باتیریرسین مطلق .
یا قوزوم ، ضبطیه روحیله حكومت سوره‌نك ،
یری آلتنده‌در ، اوستنده دكلدر كره‌نك !
— باباجغم اویله دكل ..

بر اوفاق اوچو ، دیدم .. بولدی نهایت بقال ؛
آلدی هر کس غازی ، کول یاغی کبی ، مثقال !
نه دونانمشدی سوقاق ، طوغروسی شهر آیندی !
صورمایيك پارچه‌لانان ظلمتی : اوچ کون سیندی !
باباجغم ، ایشته قومارباز لره ظالم بوقادار ،
برده او کسوزلر ایچون بیك لیرا آلدم زور زار .

کاه‌لم جنبشه انصاف ایدیکز وقتیمیدر ؟
یاخود انسان کبی اکلنسه حریفلر نه دینیر ؟
محتکر قافله‌سیمش ، نه ادب وار ، نه حیا .
آچ ، سفیل ایکله‌یه‌رك جان ویره طورسون دنیا ،
ینه سز دیکله‌میك ، آ کلامایيك ماتمنی ،
سوروك آرتیق سریلن یوردیکزك صوك دمنی !
صاغده یوزلرجه اولن ، صولده حسابسز سورون ،
قارشیدن بونلره کولمك نه دیمکدر علناً ؟
طورمایيك ، دردیمه اورتاق کورونوك قالقیکده ،
دیمش اولسه‌م ، بیلیرم ، وسعکزك فوقنده .
آغلامق چوق کیشینك ذوقی دکلش ، لکن ،
کولمه‌مك هر کس ایچون ، ظن ایدرم ، پك ممکن .
قومشولردن صیقیلیك ، پسدن آتیك نعره‌لری ؛
بوس بوتون صوصدورورم صوکره ، چیقارسه‌م یوقری !

هر کس آچ بکله‌شیور قالدیرمق صیرتنده ..
سز کیدك ، پرده‌لرك هپسنی قالدیرتیك‌ده ،
علنی عشرت ایدك عالمه کوسترمك ایچون !
به آداملر ! آزیجق صایغی صاییك : کیزلی ایچیك .
سزه طوفانه طالمش ، قولاج آتمقده‌سکز ؛
یوتقونان خلقه باقیك ، پنجره‌لردن ، صاییسز .
پاره‌کز یوقیا ، شو بن وار دییه‌یم ، بول کیسه‌دن ؛
حقکز نرده سفیه اولمایه دنیا آچکن ؟
هادی یاهو ، یتیشیر .. چوق بیله ایچدکاریکز ؛
طورمق اولماز ، طاغیلیك ، بلکه اوزاقدر یریکز ...
هانی آلدیرماسه‌لر باری ، « دفع اول کیت ! » دیدیلر ..
دیدم : « آرتیق کیمه عائدسه دفع اولمق ، او کیدر . »
قوللرندن طوته‌رق هپسنی آتدم بر بر ؛
سویله‌ییك وارسه قباحت ، عجبا بنده‌میدر ؟

کله‌لم شیمدی قومارباز‌لری تهدیده . أوت ،
بوتون أولرده ایشیقسز بوکالیرکن ملت ،
او قلوبدن صیریتان شنلکه انسان طوره‌ماز :
یانیورمش ، دیدیلر ، هفته‌ده بر صاندیق غاز !
بن بو اسرافی طبیعی چکه‌مزدم آرتیق ؛
طاشیدم سویله‌نیلن پترولی صاندیق صاندیق .

قوشويورسين ، به چوجوق ، چارپه‌جق آلنك ديواره ؛
داغيلير صو كره قفاڭ ، اتمه ، چكيل بر كناره .
نه دمير لبلبی مسلك بو ، ابوذر واری ؟
عمرك ضابطه مأموری كله‌يدڭ باری !
سن اوميخانه‌يی باصمقله مكلفميدڭ ؟
يا قوماربازلری معناسی نه‌در تهديدك ؟
طوپلانوب جنبش ايدركن ايلك اولادی ، كيجه ،
هانكی بر حقله كيدوب هپسنی دوكدڭ دليجه ؟
نعره آتمش ديه سرخوشلری ، طوت سن ، قووالا ..
باری كيت بكجی يازيل ، آيلق آليرسين بودالا !
نه‌يه جبراً آييريرسين قوجه‌سندن قادينی ؟
قومشولر ، باقسه‌كا ، « كل كهيا » قومشلر آديكی !
باليق آلمش ، نه اولور ؟ صوكره يديرمش ، نه چيقار ؟
حالبوكه هيچ بسله‌مه‌مش كنديسی وقتيله زاغار .
سكا بر شی ديمه‌مش ، قيصمش اوطورمش ديلنی ؛
نيچون ، اوغلم ، سرپيورسين حريفك پسديلنی ؟... »

سويله‌ين بن دكلم شيمدی ، بزم عاصم بك :
« حركاتم سزی بيزار ايديورمش .. چوق شی !
باباجغم ، اويله دكل ، ديكله‌ميك راست كلنی ؛
ديكله‌يك صوچلی می‌يم ، حقلی می‌يم ، برده بنی .

کیمك امدادینه قوشسون ؟ او قادار چوق که سفیل !...
هانکی ماتملی اوك دردینه چیقسین اورتاق ؟
بر ییغین کول کسیلن ، باقسه‌کا ، بیکلرله اوجاق !
هانکی یاردیم دیله‌ین عجزی طوتوب قالدیرسین ؟
هانکی ملعون چته‌نك بوینی ایلکین قیرسین ؟
بزم او محکمه ؛ حاکم ، برکت ویرسین ، آجار ؛
کیجه‌دن حکمی ویرر ، کوندوزین اجرایه قوشار !
نه‌مه‌لازم ، حریفك پك عملی شی بیله‌کی !
— اما هیچ صورمه بزم چکدیکمز غائله‌یی :
آقشام اولمازمی ، قیزك بکـزی اوچوقدر مطلق ..
آغابکم کلمدي حالا .. دییه قورقاق قورقاق ،
دیکیلیر قارشیمه .. لاحول دیرم ، صبر ایده‌رم ؛
نی کیم تسلیه ایتسین که بن اوندن بترم !
چوللانیر بینمه یوزلرجه مهیب اندیشه ؛
بوتون اعصابمی صارصار ، باقه‌مام هیچ بر ایشه .
ساعت آرتیق بیله‌مم آلتی‌می ، یاخود یدی‌می ؛
هیجان ، کلدیمی اوغلان ؛ خلجان ، کلمدیمی .

چله‌دن چیقمشم آقشام ، دیدم :
« عاصم ، بکا باق !
یول یاقینکن کری دون ، نافله چیقماز بوسوقاق .

هانى ، انسان سسى چاغلاردى شو واديلرده ..
صوركه آفاقه ، اوجاقلر ، اوده‌لر نرده ؟
بو يشيل يورده چوكن قاپ قاره طوپراق رنكى ؛
ديندى بيكلرجه حياتك ازلى آهنكى .
يوق جوارمده بوكون آج ياتانك پايانى ؛
هر پريشان يووا بر عائله قبرستانى :
بنى اولدورمه‌ده ، اوغلم ، بو خراب ايصسزلق :
هانكى ويرانه‌يى اشسه‌ك قوپويور بيك چيغليق !
خسته بيكلرله ، باقن يوق ؛ ديريلر چير چيبلاق ؛
اولولر قاص قتى اولمش ، هانى كيم قالديره‌جق ؟
برطرفدن بو فجايع كميريركن يوردى ،
برطرفدن‌ده ايلك برسورو طويماز قوردى ،
ديشله‌يور نعشنى صيرتلان كبى بيچاره‌لرك ؛
يولى اوتمام كه بو اولسون قوشولان صوك ظفرك !
كيرديكز حربه حريفلرله « ضرورى ! » ديه‌رك ؛
بو رذالتده ضرورى‌مى ، قوزوم ، بربيلسه‌ك ؟
— آما سن بك اوزون ايتدك خواجه‌م ، آرتيق صدده !
بحثمز نرده ، سنك سويلديكك شى نره‌ده ؟
— ايشته ، اوغلم ، چوجوغك روحنى صارصان اسباب ؛
متصل قيورانيور ، قلبى ييقيق ، بينى خراب .
هانكى بيچاره‌نك آلامنى ايتسين تعديل ؛ .

١١٩

شو بنم درديمه برچاره بولايدق ايلكين .
رمضان وقعه‌سى هر كون ، خواجه زاده‌م ، هر كون ،
هله كونلر بركتليسه همان اوچ بش اوكون !
عادتا چيلغينه دونمش .. بوجنونك‌ده باشى :
يانه‌رق كومديكى بيكلرجه شهيد آرقداشى .
صانيرم صوك يارەسندن‌ده بيراز خويلانيور ..
صوكره ، احواله تحمل‌مى ديدك ، غايت زور .
نه دولابلر دونيور ، بينكى صارصار طويسه‌ك !
نجه بيهوده‌در ، اوغلم ، بونهرلر كى قان .
او ، دمين « حرب عمومى » ديديكك مسخره‌لق ،
قاره كوزدن‌ده بتر ، قيمتى يوق بش پاره‌لق .
پرده صييريلدى ، ايشك قالمادى هيچ برهنرى ،
هرباقان سزدى قارا كاقده سيبن چهره‌لرى .
يوتولور هرزه‌مى پير عشقنه محروميت ؟
چكدى ييللرجه ، فقط ، چكميور آرتيق ملت .
هله سن كل‌ده « حميت ! » ديه آبدال قانديِر ؛
جانى يانمش دده‌نك صوك سوزى « الاالله ! » در .
بن سفالتدن أولوركن سنى صيقمازسه رفاه ،
حق ارنلر بوكا اوممام كه ديسين : ايوالله !
شويله برباق : نه‌خراب اورته‌ليغك منظره‌سى ..
آما هيچ دشمه صاقين ، چونكه يوركلر يارەسى .

بل‌نصابنده ، اوموزلر کبی طاشقین چاتیلر ؛
عضلی بالدیرینك قطری همان بوینی قدار .
ایکی چام بولمه‌سی قول ، کیم طوته‌جق ، کیم بوکه‌جك ؟
اوبیلکلرله او اللرسه دمیردن داها پك .
یاره‌لر باشقه‌جه اندامنه هیبت ویرییور ،
برشهامتلی تماشا که وجود اورییور .
واقعا خصمی‌ده کوربوز دلیقانلیدی آما ،
عاصمك صولتی قوت‌می صورار هیچ آدامه ؟
سیلکیور دوت کبی بیچاره‌یی صاغدن ، صولدن .
نه او ؟ چاپرازمی ؟ همان کیرکه سنکدر میدان .
آی ! حریف صیبریلیور ، هم نه قولایلقله ، باقیك !
آمان عاصم ، بوکولش اولماسین اویدورما صاقین ؟
هله آ کلات شوایشك نه‌یسه حقیقی رنکی ؟
« یکه‌مزمش اونی : برکره دکلمش دنکی ،
برده بیچاره آدام پك متعظم شیمش ،
قهر اولورمش کدرندن طوتارق یکسه‌یمش .
صوکره ، لایقمی ایمش یرلره سرمك شیمدی ،
بویله دوشمانه بوتون کون دوکوشن بریکیدی ؟ »

*
* *

ـــ آکلادق ، هپسی‌ده اعلا ، دیه‌جك یوق ... لکن ،

عسكر ايتمشدى كولشلرله ياريشلر ترتيب .
« هادى عاصم !» ديدك، « اولماز .» ديدى، بر ديكله‌مدك؛
بولارق برده قالين ، پيرپيته بكزر ديزلك ، [١]
يارەلنمش ديمدك ، اوچ كيشى طوتدق صويدق ؛
چيقدى ميدانده كزن خصمنه بيچاره چوجوق .
نه‌يدى اوغلانده‌كى اندامك او آهنكى فقط !
بللى هرعضوى ايچون آيرى چاليشمش خلقت .
يا كميكلر نه صلابتلى ، يا اتلر نه قتى :
تپه‌دن طيرناغه ، كويا ، دولامشلر خالاطى ،
ايكى اوچ قاتلى بوكوب برچنارك كوكده‌سنه .
هله طاشمش دوكولوركن اومعظم سينه ،
اويله بارز عضلاتك ابدى دالغه‌لرى ،
كه‌يورار عارضه‌لر سيرينه طالمش نظرى .
چوق كنيش ديرسه‌كك اوموزلر ، بوى اونسبتده اوزون ،
او نه موزون قفادر ، صو كره ، نه‌صاغلام اوبويون !
اوفاراق برقاپى صيرتك قاباران ابعادى ،
چارپيشوب طورماده ناچار ايكى مدهش قنادى .
ا كسه‌دن تابه صارقان او درين خط ، اوياريق ،
عرضى عمقنده نهان طول مجرد آرتيق !

---

[١] پهلوانلرك كولشده ديزلرينه چكدكارى ، تاميله‌مشين ايسه آدينه « قيسپت » ، يارى يالكز بزى ، يارى مشين ايسه « پيرپيت » ديرلر .

دوكولن حسنلری كور : اینجیلرك الذ تمیزی .
كوكده یالڭیز قیادن آبده ، لاقید اجل ؛
صانكه هیچ دویغوسی یوق .. برده فقط روحنه كل ؛
او نه افراط ایله رقت ! هانی ، ایتسه‌ك تعمیق ،
برقدین روحی دكلدر او قدار بلكه رقیق .
صوكره ، عرفانی ایچون سویله‌یه‌جك سوز بولامام ؛
اوغلانك بیلدیكی ، اوكرندیكی هرشی صاغلام .
بویی دهشتلی ، أوت ، بنی‌ده لكن زنده ؛
قفا اكسه‌یله برابر كیدییور سیرنده .
چولده بن خیلی كوروشدم بوسفر عاصمله ؛
خواجه ، تأمین ایدرك سویلرم ایمانمله :
اغتنام ایتمه‌یه باقدم چوجوغك صحبتنی ؛
بك یاقیندن طانیدم چونكه خصوصیتنی .
نه كولشدیرمدیكم قالدی ، نه قوشدورمادیغم ؛
نه‌ده « هر شیده صغیرسین ! » دییه چوشدورمادیغم .
چولك آسوده محیطنده كچن كونلریمز ،
بكا كوستردی تمامیله كه : اوغلك اشسز .
بی تناهی صفحاتیله حریف آیری جهان ؛
بی تناهی صفحاتنده‌ده ، لكن ، انسان .

هیچ اونوتمام ، بویوجك برظفر اولمش‌ده نصیب ،

قوتك صيرتى كيممش ، كورديم ، اوقشامايان ؛
نه زمان آلتده قاليرسه‌ڭ ، اوزمان درديكه يان !
« بشرك عدلى ماصال ، حق ظهيير گدر يالگز ؛
دوكولن محكمه‌لردن قوغولور ، چونكه : جيايز ! »
بزم اوغلان بونى ورد ايتمش ، اوقور هريرده ..
— طوغرو سوز ، صوكره ، طبيعى ، افه‌لك‌وار سرده !
— افه‌لك ، چوق كوزل آما ، صوكى چيقماز بويولك ؛
ايتمه ، اوغلم ، شوكا برپارچه نصيحتده بولون .
چونكه بن قورقويورم ، سويله‌مش اولسه‌م تكرار ،
يوز كوز اولدق ، ايده‌جك مسئله عصيانده قرار .
— نه ديمك ! هيچ سكا عصيانمى ايدرمش عاصم ؟
— نجه هر ممكنى وقتيله دوشونمك لازم .
— خواجه‌م ، اولاديكه بكنزر بولامازسين آراسه‌ڭ ،
كورمدم بن بو قادار درت باشى معمور انسان .
نه بويوك خلقت اوعاصم ، نه معظم هيكل !
اونى ، بر شعر حماست كبى ، الهام ازل ،
سكا صونديسه ، آچوب روحنى تشريحه چاليش ..
غالبا اوغلانى ياكليش كورويورسين ، ياكليش !
يالكز كوكسنك ابعادى‌مى صاندك يوكسك ؟
اين‌ده اعماقنه برباق ، نه‌درينمش او يورك !
دالغه‌لاندقجه ايچندن طاشان ايمان دكيزى ،

او ناصیل جهد ایدی قورتولمق ایچون آ کلامالی :
سیلکینوب آتدی بلندن آصیلان درت چووالی !
دیدم : آرتیق سزی حقلار بوظبیر شیمدی ، طورولڭ ،
نه آغیز قالدی ییکیتلرده ، حقیقت ، نه بورون ؛
کیمه ایندیسه ، نزول ایتمشه بگزتدی اونی !
بوسویمسز شاقەنڭ خیلی فراقلیدی صوڭی :
هانی ، سلخخانه جوارنده طوروب سیره باقان ،
قره باشلر کورولور : یوزلری قان ، کوزلری قان ؛
بوچومارلرده او وضعیته کلمشلردی .
هپسنڭ حقنی الله ایچون اوغلان ویردی !
هله بردانەسنڭ بینی داغیلمشدی ، اکر ،
ایشی صلح ایتمەمش اولسەیدی کلن درت عسکر .
— آ کلاسەیدق ، ، شو نەدن صوکره کڭ فضله پایی؟
— یا طابانجەیله هجوم ایتدی اوزاقدن بودایی .
برکت ویرسین او عسکرلره دعوی بیتدی ؛
سدیەلر کلدی ، پولیسلرله حریفلر کیتدی .
— سزی حقسز چیقاران یوقدی یا ؟
— اولسونمی ؟ توخاف!
عفو ایدرسین ، خواجه زادەم ، نه قادار صاچمه بولاف!
حقلی ، حقسز دییه تقسیمی کیم ایتمش که قبول ؟
بوجهان ، باقسەکا ، باشدن باشه : آ کل ، مأ کول .

بو ، ظپیر ؛ عالمك اولادینی دیرسه‌ڭ ، خاشاری ؛
كوره‌جك خیلی مروّت داها وار ! بن یاپه‌مام ..
— رمضان وقعه‌سی ، یاهو ! شونی آ كلات ، به‌آدام !
— اسكداردن كلیوردق ، ایكیمز : عاصم ، بن .
ساعت اون بر صولرنده‌یدی .. واپور بكلركن ،
یولجیلر بافره‌یی تالندیریوریورمزمی سكا ؟
قاچیوریر ، بللی كه چیغنار چیقه‌جق ، طورماسه‌كا !
خایر اوغلم ، ناصیل اولدیسه ، آییشدم قالدم .
چوجوغك طوری دكیشمشدی . دیدم : « باق ، عاصم ،
دالاشیرسه‌ڭ بو حریفلرله اوزرسین بابا كی . »
ایچلرندن بری ، هم شبهه‌سز ، الڭ قالتابانی ،
اوچ نفس پوفله‌یه‌رك بوریمه : « سن سویله ، خواجه !
نه‌یه باغلانمالی حیوان كبی حالا اوروجه ؟ »
دیییوریرمزمی ، طبیعی سنك اوغلان توقادی ،
حریفك ییرتیلاجق آغزینه قالقوب یامادی .
غالبا پك جانی یوقمش كه یووارلاندی لشی ...
اصل ایتلر كریده‌یمش ، قوشه‌رق دردی ، بشی ،
آكسزین سردیلر اولادیمی قارشیمده یره .
بن شاشیرمش ، « آمان اوغلم ! » دیمشم بر كره .
هله یاربّی شكر ، طوپلانوب اوغلان بردن ،
كومور آلمش دوه قالقار كبی طوغرولدی همان .

— بيراق اللهى سورسه‌ڭ ، ينه برباد اولدم !
او يانيق دفترى آرتيق قاپا ، زيرا طولدم ..
طيقانوب طورماده‌يم . باقسه‌كا ، نوبت نوبت ..
ذاتاً اعصابمه حاكم دكلم ، مرحمت ايت .
— باقايم شيمدى ، سنك نه‌يدى او مشكل دردڭ ،
كه صباحدن بريدر سويله‌مدڭ ، سويله‌مدڭ ؟
— عاصمك حالى فنا : پك متهوّر ، آما ، پك !
نه نصيحتدن آلير شى ، نه آزار ديكليه‌جك .
— آناق اوغلاندر اساساً ... ديمك آزديردى ايشى ...
— بيلمم آزديرديمى ، لكن خوشه كيتمز كيديشى .
— رمضان وقعه‌سى وارمش ، او نه‌در ؟
— آ كلاته‌يم ..
او زماندن برى ذاتاً نه صويم وار ، نه صاپم !
— نه ديمك ؟
— چيقميورم ، صانكه ، برابر طيشارى .

١١١

ينه برشى ياپه بيلدم ديه‌م خاطره كه .

سن كه ، صوڭ اهل صليبڭ قيره‌رق صولتنى ،
شرقڭ الڭ سوكيلى سلطانى صلاح الدينى ،
قليچ آرسلان كبى اجلالكه ايتدك حيران ..
سن كه ، اسلامى قوشاتمش ، بوغيوركن خسران ،
او دمير چنبرى كوكسكده قيروب پارچالادك ؛
سن كه ، روحكله برابر كزر اجرامى آدك ؛
سن كه ، اعصاره كومولسه‌ڭ طاشه‌جقسين ... هيهات ،
سكا كلمز بو افقلر ، سنى آلماز بو جهات ..
اى شهيد اوغلى شهيد ، ايسته‌مه بندن مقبر ،
سكا آغوشنى آچمش طوروبور پيغمبر .

اى ، بوطوپراقلر ايچون طوپراغه دوشمش ، عسكر !
كوكدن اجداد اينه‌رك اوپسه اوپاك آلنى دكر .
نه بويوكسين كه قانك قورتاريور توحيدى ..
بدرك آرسلانلرى آنجاق ، بوقادار شانلى ايدى .
سكا طار كلميه‌جك مقبرى كيملر قازسين ؟
« كومه‌لم كل سنى تاريخه . » ديسه‌م ، صيغمازسين .
هرج ومرج ايتديكك ادواره‌ده يتمز او كتاب ..
سنى آنجاق ابديتلر ايدر استيعاب .
« بو ، طاشكدر . » ديه‌رك كعبه‌يى ديكسه‌م باشكه ؛
روحمك وحينى طويسه‌م‌ده كچيرسه‌م طاشكه ؛
صوكره كوك قبه‌يى آلسه‌م‌ده ، ردا ناميله ،
قانايان لحدينه چكسه‌م بوتون اجراميله ؛
مور بولوطلرله آچيق تربه‌كه چاتسه‌م‌ده طاوان ،
يدى قانديللى ثريايى اوزاتسه‌م اورادن ؛
سن بو آويزه‌نك آلتنده ، بورونمش قانكه ،
اوزانيركن ، كيجه مهتابى كتيرسه‌م يانكه ،
تربه‌دارك كبى تا فجره قادار بكلتسه‌م ؛
كوندوزين فجر ايله آويزه‌كى لبريز ايتسه‌م ؛
توللەنن مغربى ، آقشاملرى صارسه‌م ياره‌كه ...

سوررو حالنده كزركن صاييسز طياره .
طوپ توفكدن داها صيق ، كولله ياغان مرميلر ...
قهرمان اوردويى سير ايت كه بوتهديده كولر !
نه چليك طابيه‌لر ايستر ، نه سينر خصمندن ؛
آلينير قلعه‌مى كوكسنده‌كى قات قات ايمان ؟
هانكى قوت اونى ، حاشا ، ايده‌جك قهرينه رام ؟
چونكه تأسيس الٓى اومتين استحكام .

صاريلير ، ايندير يلير موقع مستحكملر ،
بشرك عزمنى توقيف ايده‌مز صنع بشر ؛
بو كوكسلرسه خدانك ابدى سرحدى ؛
« اونم صنع بديعم ، اونى چيكنتمه . » ديدى .
عاصمك نسلى ... دييوردم يا .. نسلمش كرچك :
ايشته چيكنتمدى ناموسنى ، چيكنتميه‌جك .
شهدا كوكده‌سى ، بر باقسه‌كا ، طاغلر ، طاشلر ..
او ، ر كوع اولماسه ، دنياده ا كيلمز باشلر ،
ياره‌لانمش تميز آلنندن ، اوزانمش ياتيور ،
بر هلال اوغرينه ، يارب ، نه كونشلر باتيور !

دوکدی قارنده‌کی اسراری حیاسزجه‌سنه .
ماسکه یرتیلماسه حالا بزه آفندی او یوز ..
مدنیت دینیلن قحبه ، حقیقت ، یوزسز .
صوکره ملعونده‌کی تخریبه موکل اسباب ،
اویله مدهش‌که : ایدر هربری بر ملکی خراب .

اونه‌دن صاعقه‌لر پارچه‌لایور آفاقی ؛
یریدن زلزله‌لر قالدیریور اعماقی ؛
بومبا شیمشکلری بیتندن اینوب هر سپرك ؛
سونیور کوکسنك اوستنده او آرسلان نفرك .
یرك آلتنده جهنم کبی بیکلرجه لغم ،
آتیلان هر لغمك یاقدیغی : یوزلرجه آدام .
اولوم ایندیرمه‌ده کوکلر ، اولو پوسکورمه‌ده یر :
او نه مدهش تپی‌در : صاورولور انقاض بشر ..
قفا، کوز، کوکده، باجاق، قول، چکه، پارماق، ال، آیاق،
بوشانیر صیرتلره ، وادیلره ، صاغناق صاغناق .
صاچیور زرهه بورونمش‌ده او نامرد اللر ،
ییلدیریم یاغلیمی طوفانلر ، آلودن سللر .
ویریور یانغینی ، طورمش‌ده آچیق سینه‌لره،

شو بوغاز حربی نه‌در ؟ وارمی که دنیاده اشی ؟
اك كثيف اوردولرك يوكله‌نيور دردی بشی ،
— تپه‌دن يول بوله‌رق كچمك ايچون مرمره‌يه —
قاچ دونانمايله صاريلمش اوفاجق بر قره‌يه .
نه حياسزجه تحشدكه افقلر قاپالی !
نرده — گوستردیكی وحشتله « بو : بر آوروپالی »
ديديرر — ييرتيجی ، حس يوقسولی ، صيرتلان كومه‌سی ،
وارسه گلمش ، آچيلوب محبسی ، ياخود قفسی !
اسكی دنيا ، يكی دنيا ، بوتون اقوام بشر ،
قاينايور قوم كبی ، طوفان كبی ، محشر محشر .
يدی اقليمی جهانك طورويور قارشيكه‌ده ،
اوستراليايله برابر باقيورسين : قانادا !
چهره‌لر باشقه ، لسانلر ، دريلر رنكارنك ؛
ساده برحادثه وار اورته‌ده : وحشتلر دنك .
كيمی هندو ، كيمی يام‌يام ، كيمی بيلمم نه بلا ..
هانی ، طاعونه‌ده ذلدر بورذيل استيلا !
آه او يكرمنجی عصر يوقمی ، او مخلوق اصيل ،
نه‌قادار گوزده‌سی موجود ايسه ، حقيله سفيل ،
قوصدی محمدجكك آيلرجه طوروب قارشيسنه ؛

— بیلیرسین که دکل معتادم .

— کوزل اما ، نه فضیلتلری وار اولادم ؟

— نه فضیلتمی ؟ چوجوقلر قوشویور ، آچ چیپلاق ،
جبهه‌دن جبهه‌یه آرسلان کبی هیچ طورمایه‌رق .
ینه واردر براولوم قورقوسی آرسلانده بیله ؛
یوز کوز اولمش بوچوجوقلر اولومك شخصیله !
جبهه‌نك هر بری برقطعه‌ده ، اطرافی دکیز ؛
قاره دیرسه‌ك داها دهشتلی : نه یول وار ، نه‌ده ایز .
حركاتك كورویورسین‌یا ، خواجه‌م ، اك قولایی ،
یالین آیاق قافقاسی طوتمق ، باش آچیق سینایی !
یاپیلیر ظن ایدیورسه‌ك ، باقالم ، سن‌ده صویون ..
قطعه قاپمق ، كوشه قاپمق دكل آرتق بواویون .

١٠٥

اما خالق بیلیور ، بیلمسین ایسترسه بالیق .[١]
ای ولی‌النعم ، آرتیق سزه بزلر کوله‌یز ؛
یالکز امر ایدیکز سز ، یالکز امر ایدیکز .»

— شیمدی ، اوغلم ، قیزه‌جقسین‌یا ، فقط ، بوش نه‌دیسه‌ڭ ؛
بورذالت بنی مأیوس ایدییور آتیدن .
حاله باقدقجه آدام قهر اولیور الده دکل ؛
بزی کیم قورتاره‌جق ، وارمی‌که برباشقه نسل ؟
— عاصمك نسلی ، خواجه‌م ،
— نرده !
— خایر ، حقسزسین !
غالبا اوغلانه پك فضله بو کونلر حرصلك ؟
— عاصمك نسلی ... دییورسین . نه‌اوزون بویلو خیال !
— عاصمك نسلنه منقاد اولاجق استقبال .
سکا وجدانمی آچدم اوقودم ، دیکله‌سه‌که ؛
سویله‌ین باشقه‌سیدر ، باقه ، خواجه‌م ، سویله‌ینه .
— نه کهانت بو ؟

[١] «ایلکی ایت ، دڭیزه آت ، بالیق بیلمزسه خالق بیلیر .»
دییه برمثلمز واردر .

چكيليرميمش ، افنديم ، كيجه كوندوز بوبلا ؛
ذوقى حقمش آدامك ، باشقه‌سى هپ باطلمش ..
چوق توخاقش بونى انسانلر ايچون آكلامايش !
آه ، افنديم ، داها سويلنميه‌جك ايشلر وار ..
چونكه ناموسه مسلطدى او آزغين جاناوار .
— ابى آما نه‌يه صارمشديكز اطرافنى هپ ؟
— حق دولتلرى وار ، عرض ايده‌لم نه‌يدى سبب :
تپه‌دن طيرناغه هر كون دوناتوب صير صيقلام ،
هانى ، يوتدقسه او توكروكلرى، فاصلام فاصلام،
وطن اوغرنده افنديم ، وطن اوغرنده بوتون .
بز او ذلتلره قاتلانمامش اولسه‌يدق دون ،
مملكت يوقدى بوكون ، يوقدى ، عياذاًبالله ...
اويله او چ بالغام ايچون ملته قيمق‌ده كناه .
حريف آنجاق بزى بر پارچه‌جق اولسون صايدى ؛
باشى بوش قالمايه كلمزدى ، اكر قالسه‌يدى ،
ملكى صاتمشدى يا دوشمانلره ، اوندن‌ده كچيك ،
ييقمادق عائله قويمازدى خدا حقى ايچين .
بولونور پك چوق آدام جنكه قوشوب جان ويره‌جك ؛
حربك الڭ مشكلى حيثيتى قربان ايتمك .
بوفدائيلكى بر بز كوزه آلديرمشدق .

ذات عليالرى حقك بزه انعاميسكز ،
كيمسكز ، سويله‌ييكز ، حضرت موساميسكز ؟
هله فرعونك ألندن ياقه‌مز قورتولدى ؛
هله محو اولمادن آول سزى ملت بولدى .
آه افنديم ، او حريف يوقمى ، قيزيل كافردى ؛
چونكه برشى طانيماز ، هر نه‌ديسه‌ك منكردى .
نه ادب‌دير ، نه حيادير ، نه فضيلت ، نه وقار ؛
گيبريلش كبى ، معتادى دگل استغفار .
آقصيرير صوكره ، فتور ايتميه‌رك ، بورنمزه ..
يوتارز ، چاره نه ، ممكنمى ايليشمك طوموزه ؟
صاوورر بالغامى تا آلنمزك اورتاسنه ،
توكورورمش كبى طاشلقده‌كى توكروك طاسنه !
هذيان ، صورسه‌كز ، الله ؛ هذيان ، پيغمبر ؛
دين ، وطن ، عائله ، ملت كبى يوكسك حسلر ،
احمق آلداتمق ايچون سوبله‌نيلير شيلرمش ..
بو خرافاتى حقيقت ديه كيم ديكلرمش ؟
عاقل اويمش كه : حياتك بوتون اذواقندن ،
طورمايوب حرصنى تطمينه ايدرمش ايمان .
آخرت فكرى يولارمش ، ياقيشيرمش اشكه ؛
هيچ قانارميمش آدام بويله بينسزجه شيئه ؟
هله اخلاقه صاريلمق نه‌ديمكمش حالا ؟

بیلمز آبدال که دکل هیچ بری ذاتاً موجود .
دین ، وطن ، عائله ، ملت ، ابدیت ، وجدان ،
صوکره حیثیت ذاتیه ، شرف ، شهرت ، شان ،
داها برخیلی خرافاته حریف اولمش اسیر .
صارمیساق بیننه ایتمزکه حقائق تأثیر .
بویله عنقا کبی مدلولی یوق اسمایه قنار ؛
آدامك صبری توکنمك دکل ، اسماسی یانار .
قیز ، قادین هپسی حرملرده بوتون کون محبوس ،
شو تلقی‌یه باقیك ، اك کوتو وحشت : ناموس !
حریفك سوفره‌ده شامپانیاسی حالا : آیران ،
باری ، یکرمنجی عصردن صیقیل آرتیق ، حیوان !
ایچه‌لم صحت سامیکزه ... های های ایچرز !
بز ، افندیم ، سنك اوغرکده بوجاندن کچرز .
ایچه‌لم ... طورمایالم ... عافیت اولسون ... شرفه !.. »
صوکره نوبتله ، اوزون بویلو ، سوکرلر سافه .

خلفك فرض ایده‌لم شیمدی اوبرمکتبدن .
دالقاووقلر یکی برماسکه طاقارلرده همان ،
قوشاتیرلر ینه اطرافنی :
« سبحان‌الله !
بونه فطرت ، بونه وجدان معالی آکاه !

دالقاوولقلر بوتون انسان کسیلیر لاتشبیه !
طیلسان ، جبه ، قاووق ، حرقه ، هپ اسباب ریا ،
طیش یوزندن عمرك دوری محیطلك کویا .
کیمی صائم ، کیمی قائم ، اوطاوانلر ، یرلر ،
« قل هوالله احد » زمزمه‌سندن ایکلر .
سن بوجوشقونلغه ایسترسه‌ك ایناڭ ، هپسی یالان ،
«هو» نك مرجعی آرتیق ، نه «احد» در ، نه فلان .
چونکه مادام یوروین ساده سنك سلطنتك ،
شیمدیلك هیکلی سنسین طاپیلان منفعتك . ١
قائمه ، هی قوقلا قیافتلی آدام ، هی سرسم ،
حریفك آغزی «صمد» ، معده‌سی یوزلرجه « صنم ! »
سن‌ده بر تکمه‌ده بولدکمی ، نهایت ، یریکی ،
نه‌قیلیقده‌یسه کلن ، هپسی هویتلرینی ،
عینی ماهیته آقطارمه ایدرلر چابوجاق .
سکا هر کون سکز اون کره سوکرلر مطلق .
هانی دیللرده کزن نامك ، اوهیچدن شرفك ؟
نه‌ده صاغلامش ، اوت ، آ کلاسین آبدال خلفك :

«آه افندیم ، اونه حیوان ، اوناصیل مرکبدی !
الڭ خبر خواهی ایدك ، بزلری حتی تپدی .
بوحیا دیر ، بوادب دیر ، ویرر اوهامه وجود ؛

نه‌یاپارسین ؟ عمر اولسه‌ك ، ینه حالك مشكل .
اوغراماز طوغری آدام سمتكه ، لكن ، هیهات ،
كیجه كوندوز سنی اضلاله موكل حشرات !
قولاغك حق سوزه آرتیق ابدیاً حسرت ؛
قوصدیغك هرزه : یا حكمت ، یا بیوك برنعمت !
یوتان اولمازسه دیدك ، اویله‌می ؟ بیهوده مراق ؛
دالقاووقلر اونی هضم ایتمه‌یه جاندن مشتاق !
كیبرپرسین حریفك بورننه ، اوخ ، دیر ، نه نفیس !
آقصیرپرسین، وای‌افندیم ، بو نه آهنك سلیس !
توكوررسین اوملوث یوزه « هاق تو ! » دیه‌رك ؛
صیریتیر : « سورما ، صمیمیتمز پك یوكسك . »
ایچیورسه‌ك ، صوفی ، سرخوش سكا هر كس ساقی ..
« عشرتك حرمتی حالا‌می ؟ او سزلر باقی ! »
عرضه دوشمانسه‌ك اكر ، عائله‌لر هپ محرم ..
« نه بیوك وحشت اساساً بوسلاملقله حرم ! »
برمخالف هوا یوق، دیكه‌دیكك عینی صدا :
« ذات سامیكزه ملتده ، حكومتده فدا . »
منفعتدر سنی تهدید ایده‌جك تك موجود ،
چونكه چیقسه‌كده نبی‌یم دیه ، خصمك معبود ! [۱]

صوفیسین فرض ایده‌لم ، شیمدی‌ده بوی بوی تسبیح ..

[۱] خصمك یعنی منفعت

۹۹

— عمرك خطبه‌سی عقلكده‌می بیلمم ؟
— بیلمم ..
— « ایها‌الناس ، ایدرم طاپدیغم اللهه قسم ،
بوقدر اصلا شو جماعتده كه هیچ بر عاجز ،
بنم عندمده سزك اولمایه اك قادریكز ،
برقویكزده اولان حقنی قورتارمام ایچین .
برقوی كیمسه‌ده یوقدر كه بوامتده ، بیلیك ،
اك ضعیف اولمایه نزدمده ، طوتوب كندندن ،
عاجزك حقنی اصرار ایله ایسترکن بن . »

عمرك ایشته ، خواجه‌م ، چیزدیكی مسلك بویدی .
— لكن اقوالنه افعالی بحق اویدی .
— صاللانان چونكه قیلیچلردی ؛ نه‌قوروق ، نه‌قاووق !
اویله بردور شهامتده قولایدر اولولق .
سنك اطرافكی آلسین كه ییغینلرجه سفیل ،
كیمی ادمانلی ادبسز ، كیمی تعلیملی رذیل .
كیمنك فطرتی آزاده حیا قیدندن ؛
كیمنك عفتی اقبالنه أتدن قالقان .
او قومارباز ، بو حرامی ، شونی دیرسه‌ك ، عیاش ،
صوكره مجموعی مزور ، متبصبص ، قلاش ..
بومحیطك باقالم شیمدی ایچندن چیقه بیل ؛

صوکره حق، صوکره نبات. ایشته قوزوم انسانلق.
دردی برلشدیمی بوقدر سکا خسران آرتیق.
مسلمان حقه ظهیر اولمایه هرآن مجبور،
صارصیلیر وارلغی، کوسترمه‌یه باشلارسه فتور.
هله ظلمک غلیاننده بو مجبوریت،
داها شدتلی اولور باشقه‌لرندن البت.
چونکه حق اویله زمانلرده قالیر تهلکه‌ده،
چاره‌سزدر اونی قورتارمایه باقمق ساده.
برآدام طورسه‌ده برظالم امامک یوزینه،
عدلی امر ایتسه، بوظالم‌ده اونک حق سوزینه،
انقیاد ایله‌یه‌جک یرده طوتوب قییسه اوکا،
او مجاهد یازیلیر تا شهدانک باشنه.
حمزه‌دن صوکره کلن شانلی شهید آنجق اودر.
حق ایچون جان ویره‌نک پایه‌سی البت بو اولور.
حقی برظالمه اخطار، اونه شاهانه جهاد!
«الک بویوکدر» دیدی پیغمبر پاکیزه نهاد.
حق ذلیل اولدیمی ملتده، حکومتده ذلیل.
«هانکی امتده که مشکلدر ایدیلمک تحصیل،
عاجزک حقی قویلردن.. او، قوتله‌نه‌مز.» [1]
— نه کوزل سوز بو! شمولیله برابر موجز.

[1] امام علیدن روایت اولونان برحدیث شریفک مآلیدر.

دیری طوغمش ، طوره‌جق دیپ دیری ، طوردقجه‌زمین.
نه‌یه اسراف ایده‌لم برسورو اقناعیات ؟
خواجه ، مادام‌که بودین : دین بشر ، دین حیات ،
بشرك حقه رفیق اولمق ایچون وجدانی ،
بشریتله برابر یورومکدر شانی .
یورومز دیرسه‌ك اگر ، روحی کیدر اسلامك ؛
اویورور ، سن یورومزسه‌ك ، نه‌اولور انجامك ؟
اوفلینك علمی‌ده اولسه‌یدی اوایمانه کوره ،
شیمدی باشدن باشه توحید ایله طولمشدی کره .
اوناصیل قلب ، اوناصیل عزم ، اوناصیل اطمینان ؟.
ایشته توفیق الٰهی‌یه یورکدن اینانان ؛
ایشته « لاخوف‌علیهم » ١] دیه‌یه قرآن حکیم ،
بو ولی زمره‌یی ایتمکده‌در آنجاق تکریم .
خالقك نامتناهی آدی وار ، الك باشی : حق .
نه‌بویوك شی قول ایچون حقك الندن طوتمق !
هانی ، اصحاب کرام ، آیریلالم ، دیرلرکن ،
مطلقا سورهٔ والعصری اوقورمش ، بونه‌دن ؟
چونکه مکنون اوبویوك سوره‌ده اسرار فلاح ؛
باشده ایمان حقیقی کلییور ، صوکره صلاح ،

١] نظم‌جلیلده‌کی (لاخوف) فانك‌فتحیله – یعقوب قرائتنه کوره –
اوقونمالیدر .

مدرسه‌ك وارمی سنك ؟ بجه اوچوقدن یورودی .
هادی كوستر باقایم شیمدی‌ده ابن‌الرشدی ؟
ابن سینانه‌یه یوق ؟ نرده غزالی كورملی ؟
هانی سید كبی ، رازی كبی اوچ بش عالم ؟
الك بویوك فاضلكز : بونلرك آثارندن ،
بلكه اون شرحه باقوب ، برقورو معنا چیقاران .
یدی یوز ییللق اثرلرله بودینك حالا ،
احتیاجاتی قابلی تلافی ؟ اصلا .
طوغرودن طوغرویه قرآندن آلوب الهامی ،
عصرك ادرا كنه سویلتملی‌یز اسلامی .
قورو دعوا ایله اولماز بو ، فقط علم ایستر ؛
بن اوقدرتده آدام كورمیورم ، سن كوستر ؟
قوجه علمیه‌یی آقطارده ، بول اوچ دانه فقیه :
ذوق فقهیسی بوتون ، فكری آچیق ، روحی نزیه ؛
صاییسز حادثه وار اورته‌ده تطبیق ایده‌جك ؛
هانی بردانه « اصول » عالمی ، یاهو ، برتك ؟
بویله آواره دوشونجه‌یله یاشانماز ، هیهات ،
« ملتقی » فقهكزك نامی ، اصولك « مرآت » .
یاشانیر ، ظن ایدییورسه‌ك ، بابا جعفرلكسین ،
نفس ایتدیر ، چابوجاق ، كندیكه ، اولسون بیتسین !
أولولر دینی دكل ، سن‌ده بیلیرسین كه بودین ،

بنی کوردڭیا ، شو بن قاچ پاره‌لق شاعرسه‌م ،
سنڭ علمڭده اودر ، نافله اوغراشمه کوسه‌م .

« بکجی خیرسیز یاقه‌لار باغده ، قوشار دیرکه بکه ،
باغلادم هایدودی ، زور زار ، آیاغندن دیره‌که .
— آیاغندن‌می دیدڭ ؟ قوللری میدانده دیمك !
اوغلان ، آبدالمی نه‌سین ؟ شیمدی چوزر ..
— کیم چوزه‌جك ؟
— هله باق ! کندی چوزر اللری بوشده‌یسه ..
— پاشام ،
هیچ تلاش ایتمه !
— نه‌دن ؟
— چونکه بزم کویلو آدام ..
— نه چیقار ؟ کیتدی کیدر ..
— کیتمه‌سنڭ وارمی یولی ؟
طوت‌که ، بن بیلمه‌مشم باغلانه‌جقمش‌ده قولی ؛
آیاغندن ایپی کوشه‌تمه‌یی عقل ایتمز اوده . »

بزده بر کویلیلرز ، یانلامشز بریورده .
اویله هیچ کندینی آلداتمایه قالقیشمامالی ،
هانکیمز ، باشقه متاعز ؟ هپمز تیرخاللی !

— ایشته کوردك‌یا، خواجه‌م، ملت ایچون لازم اولان،
خواجه مانداله‌کی ایمان کبی صاغلام ایمان .
تیتره‌تیرسین بنه دنیایی ، امین اول ، تیر تیر ؛
هله سن شرقه او ایمانده بش اون سینه کتیر .
زوببه والی‌یه چاتان هانکی مدرسسه ، اوکا ،
صورارم بن‌که : آچیق کوردیکی برحق یولنه ،
کاه‌سندن کچه‌جك ملا یتیشدیرمشمی ؟
اوطوروب ساده‌جه ، مکتبلری تنقید ایشمی ؟
قورو لافدن نه‌چیقار ؟ طینغیر الك ، طینغیر ساج ..
مکتبك آجسه اگر ، مدرسه‌ك اوندن دها آج !
بوده محتاج ، اوده بیللرجه مغدی یمکه .
« نه‌یه بوینك بوقدر اکری دیمشلر ، دوه‌یه ،
آقوزوم ، هانکی یرم طوغرو ، دیمش .» سوزده بودر —
سن ایشك یوقسه ، فلان مسلکه ویر پایه‌یی ، طور .
اوفلان مسلك ، اوت ، بزده فلاندن یوکسك ؛
بربچاق صیرتی قادار فرقی ، فقط اولچرسه‌ك .

سردیلر هر طرفندن دلینن پوستکی می .
— صوکره؟..
— بن حسمی غیب ایتمشم آرتیق ..
— واه ! واه !
— صانکه برقورقولی رؤیا ایدی .. فرداسی صباح ،
دکیز اوستنده بولوب کندیمی شاشدم بوایشه ،
دیدم که : « آ کلاتیرم بن ، حمید اوبر کلیشه .
آدام آلدقجه لازستان قیسندن طاقالر ،
قورتولوش یوق ، سنی ماندال ینه بر کون یاقالار ! »

قدری بك هم بنی ، هم واعظی تطییب ایتدی ؛
عبا کیدیردی که بزلرجه برر خلعتدی .
صوکره برچوق پاره‌لر ویردی ..
— جبندهمی ؟
— أوت .
اوفلی رد ایتدی ، بن آلدم ..
— ایی اولمش ..
— البت .

. . .

کیده‌یم ، ظالمی ایقاظ ایده‌یم ، ایسترده‌م .
او ، بزم جامع اوزاقدر ، کله‌مز ، مانع نه ؟
کیدرم بن ، دییه‌رك ، واردم اونك جامعنه .
قفس آردنده خانملر کبی صاقلیدی حمید ،
قوجه شوکتلی ! حقیقت بونی ایتمزدم امید .
بلکه قرق اللی بیك عسکرله صارلمش بیلدیز ؛
او سلاحشورلر ، او آل فسلی حریفلر صاییسز .
نه‌یه مال اولماده سیر ایت ، حریفك بر نمازی :
ساده آلتمش بیك آدام قالدی نمازسز اُلك آزی !
هله تبذیری آشان مصرفی ، دیرسه‌ك ، صورمه .
کوردیکم مسخره‌لق کیتدی‌ده آرتیق زوریمه ،
دیدم‌که : « بونجه زماندر نه‌در بو کیزلنمك ؟
بیر آزده میدانه چیقسه‌ڭده حسبحال ایتسه‌ك .
آدامی ، جنمی نه‌سین ؟ یوق نه‌بر کورن ، نه ایدن ؛
یا چونکه صاقلانیورسین بوجاق بوجاق بزدن .
دکلمی صاقلانیورسین ، دیمك‌که : قورقوده‌سین ؛
یا چونکه قورقان آداملر کرك‌که صاقلانسین .
دکلمی قورقوده‌سین وار قباحتك مطلق !...»

بزده باقدم ، جاناوارلر یوصولردن چیقه‌رق ،
قوشدیلر ، تکمه‌یه قوت کیمی ، دیجیکله کیمی ،

وقلى « خائنلره لعنت ! » طاغيتير كن بول بول ،
كيمه بكنز تدى كه ، بيلمم ، بنى « برخوردار اول »
دييه‌رك اوقشادى ؛ آرتيق نه‌قدر خوشلاندم ،
بيله‌مزسين ... صيجاجق بر عبا كيدم صاندم .
— باقالم شيمدى مقامنده كوروك قدرى بكى ؛
زورلو واليدى حريف..

— علمه‌ده واردر امكى.
أوت ، اوغلم ، خواجه مادالله طوتوندق أل أله ،
اولا كاظمى كوردك ؛ بزى حرمتلرله ،
آله‌رق طورمادى والى‌يه خبر كوندردى ؛
كليكنز ، أمرينى والى‌ده سريعاً ويردى .
كاظم اوكدن ، هادى بزلرده پشندن طالدق .
— واى امام ، سن ينه دوشدكمى بوقيشلرده؟ يازيق !
يا خواجه‌م ، سن نه‌يه تا بيلديزه چيقدك بوسفر ؟
اوطور آ كلات ، باقالم ، چونكه فنا سويلديلر ؟
— كيم فنا سويلدى؟

— استانبوله صورمشدقده..

وقلى تدريج ايله باغداش قوره‌رق قولتوقده ،
ديدى:
چوقدن بريدر واردى بنم بر دردم :

چوق اوطورمش باقیور[١]؛ ماوی بش اون قات ایپلیك،
صاپی یوق پوسکولی طوتمشده، طیشندن ایپکه،
باغلامش صیم صیقی « آرتیق بوده قوپمازیا ! » دییه.
اوکی کوچش صاریغك، آرقه طرف ویرمش بل؛
چاغلیور پوسکوله باقدم، اوزرندن تل تل.
صاچاق آلتنده او کوزلر اوزانان قاشلردن؛
ایکی شیمشك طولو کوك صانکه، یانارسین باقسه‌ك!
صوکره، خندقلر آچیلمش کبی قات قات بر آلین؛
هانی، بیك پارچه اولور، دوشمه‌یه کورسون، نظرك!
ایری بورندن اینوب صاورولیور چیفته دومان،
أل آیاق باغلی، صولورکن بوقیلماز آرسلان.
قاره یل ایندیره طورسون تپی، یاغمور، قار، قیش؛
خواجه چیپلاق، یالکز چوق سنه‌لردن قالمش،
یانی ییرتماجلی بر انتاریسی وار صیر صیقلام،
آقیور دورت اتکندن هانی بیچاره آدام.
لکن آلدیردیغی یوق: هم سوکویور، هم یورویور؛
کوکسنك قیللری طوتمش، او آتش پوسکورویور!

---

[١] چوق اوطورمق، آشیق اویونده آشیق کمیکنك آیاقده طورماسیدر. آشیغی چوق اوطورمق، ایشی یولنده کیتمکدن کنایه اولور.

نيتره‌دم بش كيجه ، دورت كون..
— نه‌ده چوق! بش كيجه‌مى؟
— خواجه زاده‌م ، هله بيك تورلو مشقتله كمى ،
بزى بر ساحله آقطاردى «طربزون» ديه‌رك.
هنوز اينمش باقينيركن «بونى والى كوره‌جك،
كوتورك شيمدى او بر لازله برابر قوناغه ؛
طورمايك!» امرينى ويرمزمى بر اولدقجه آغا؟
يكيدن طوغمشه دوندم . آرادن كچدى بيراز،
سوكدى ماندال خواجه‌در كورله‌يه‌رك..
— آى ، اومى لاز ؟
— يكى جامعده‌كى واعظ ، بيله‌جكسين بلكه؟
— بيله‌جكسين نه‌ديمك ؟ ماندالى كيم بيلمزكه؟
تاجى يوق، تختى‌ده يوق، كنديته مالك سلطان.
غالبا أولدى‌كه هيچ كورديكمز يوق؟
— چوقدن!
نه كوزل سويلدك، اوغلم، خواجه سلطاندى أوت،
يوقدى دنياده اسير اولديغى هيچ بر قوت.
هله سن يولداشمك حالنى كورسه‌يدك اوكون ،
اسكيسندن‌ده پريشاندى ...
— طبيعى ، سوركون .
— باشده بر دالغه‌لى فس ، تاتپه‌سندن او ايبلك،

زیان اولوب کیده‌جك ، هم بویوکجه برقسمی .
افندیلر ، بیلیرم بن‌ده چوق بوایشده زیان ؛
شو وارکه : داورولان افکاری طوپلایوب اوقویان ..
ولو بك آز کیشی اولسون ظهور ایدر مطلق .
بزم‌ده غایه‌مز آنجاق اونسلی قورتارمق . »

— حقیقةً دییه‌جك یوق به ! آفرین کاظم !
— زاواللی اکرم او کون « حقه سر فرو لازم »
دییوب رجوع ایدیورمشدی .
— آفرین ، اکرم !
— شیمدی ، اوغلم ، سکا بروقعه‌ده بن سویلرسه‌م ؟
— دیکلرم ، سویله خواجه‌م ،
— آفرین اولاد سکاده !
— هله برآفرین اولسون دییه‌بیلدك بکاده !

— قدری بك صاغدی ، طربزونده هنوز والیدی .
ینه برطولدوران اولمشدی که عبدالحمیدی ،
قاراقولدن دیدیلر : « شیمدی ، امام ، ارضرومه ! »
برده قیش ، برده قیامتدی که آرتیق صورما !
طیقدیلر ، چال یاقه ، برتکنه‌یه ؛ صیرتم کوشك ،
عبام آرقه‌مده دکل ، صوکره نه یورغان ، نه دوشك .

مرامی غایه‌سنك بویه‌لکله تأمینی .
یا او گیجه‌دن بیلیور ، بیکده کیم بیلیر نه‌قدار
زیانه اوغرایه‌جق صوکره‌دن بومیدیارلر ؟
قولای دکل ، کیمی ، انتاش ایچون زمین بولاماز ؛
زمین بولور کیمی ، لکن نه‌دنسه طوغرولاماز .
بوچیکنه‌نیر ، اونی قورت یر ، او بزاواللی‌یی قوش ؛
باقارسکز : چوغی بیتمش صوکنده ، محو اولمش ،
ثبات ایدوب‌ده ، فقط ، قورتولان تخم پك آزی .
دیمك ، صاچارکن اتکلرله صاچه‌دن غرضی ،
شو چیمله‌نن بر آووچ تخمی دیوشیروب ، آنجاق ،
بقای نسله واران غایه‌سنده قوللانمق .
دیمك ، طبیعت ایدرمش زمان زمان اسراف ..
خایر . طبیعته مسرف دیمك بلا انصاف ،
خطا دکل‌ده نه‌در ؟ چونکه خیر ایچون وریور .

افندیلر ، بزه فطرت نمونه کوستریور ،
دییورکه : غایه کز اوغرنده بذل ایدك امکی ؛
دوشونمه‌یك هله هیچ برزمان اسیر کمه‌یی .
افندیلر ، بو اثرلرده شیمدی باصدیریلیر ،
بیکر بیکر صاچیلر یورده ، چونکه لازمدر .
بویور دیلر که : فقط باصدیروب طاغیتدقی ،

— سوز آلدی ، باشلادی کاظم :
— « افندیلر ، بکلر ،
شو بحثی کچمش اثرلر نه‌در ؟ زراعیدر .
مدافعاتمی اویله‌یسه پك طبیعیدر :
آلوب‌ده نقل ایدیویرمك بوتون طبیعتدن ،
بوتون طبیعته حاکم شئون قدرتدن .
بیلیرسکز که : خدایی بیتن الك اینجه نبات ،
دوکرده هرسنه میلونله جانلی تخم حیات ،
کوچرسه اویله کوچر خلقتك بهارندن .
یابانی خردله ممکنمی اولماموق حیران ؟
یا بر باباتیه‌یه قابلمی ایتمه‌مك حرمت ؟
نه ویرکی ویرمه‌لردر ؟ چیچك باشندن ، أوت ،
زمینك آلدیغی تخمك یکونی : ملیارلر !
دیمك ، طبیعتی اجبار ایدن عوامل وار ،
بو احتشامه ، بو واسع ، بو مدهش اسرافه ؛
او ، اقتصادی بیر اقمازدی یوقسه برطرفه .
ایشك حقیقتی : خلقت نه کار آرار ، نه ضرر ؛
بقای نسله باقار هپ ، بقای نسلی صورار .
نه‌دن‌می ؟ جونکه حیاتك یکانه غایه‌سیدر ؛
اوغایه اولماسه دنیا برآخرت کسیلیر .
صاچوب صاوورماده فطرت بوتون خزائنی ؛

٨٥

— لمبی ؟
— قدری بك زاده جانم ؟
— ها ! شو بزم کاظم بك .
— او، زراعتله چوق اوغراشدی، بیلیر چفتجیلکی..
— کوردم: آثاری‌ده وار کویلو ایچون.. هم پك ایی..
— برزمانلر ، هانی ، تنویر ایده‌لم خلقی دییه ،
طوپلانیردق یا ..
— أوت ، « هیئت ارشادیه . »
— اوسنك سویله‌دیکك جانلی اثرلر ، صانیرم ،
یکی بیتمشدی‌که ، کوستردی‌ده برکون کاظم ،
دیدی : « مجلسجه مناسبسه باصیلسین‌ده همان ،
اوقوسون طشره‌لیلر ، کوندره‌لم مجاناً .
بز بو تکلیفی بکندك ، آره‌مزدن ساده ،
اعتراض ایتدی شو صورتله رجائی زاده :
« کوزل یازیلمش اثرلر وشبهه‌سزکه مفید ؛
فقط ، باصیلسه اوقورلرمی ؟ نجه آزدر امید ،
أوت ، بش اون کیشی آنجاق اوقور تنور ایدر ؛
بزم مصارف طبعیه اولمایه‌یدی هدر . »
دیدك : « جوابنی ویرسین مؤلفك کندی . »
قبول ایدیلدی بوتکلیفمز ، پك أیی، دینلدی .
— نه سویله‌مش ، باقالم ، چونکه پك کوزل سویلر ؟

— نەقولای ! سعی مدید ایستر آیول ، سعی مدید !
— اکلرم بنده مساعیی طوتار بر بنە ،
آل قوزوم ، ایستەدیکك سعی مدید اولدی ینه .
وارمی بر باشقه سوزك سویلیەجك ؟

— البت وار :
هانی، توفیقی حساب ایتمدك ، اونسز نەچیقار؟
— آمن قول نەبله مکلفدی که ، توفیق ایلەمی؟
هیچ دکل ، سعی ایله ؛ توفیق ، او : خدانك کرمی.
صاریل اسبابەده چیق، ایشته طریق، ایشته رفیق؛
نەوظیفەك سنك ، اولمازمش ، اولورمش توفیق ؟
اوطوروب دیل دوکەجك یرده کیدوب دوکسه کەتر!
بیك چالیش غایەك ایچون ، بر قزان عمرکده یتر.
متباقی او طوقوز یوز امکك یوقمی ، خواجەم ؟
— داها طقسان طوقوز ایستر ، نەدیمك، ایتسه کەضم:
— هادی ایتدك .. بری اولماز ، بری حق ، ضایع ؛
یا اونك غایەده تك حصەسی وار، هم شایع .

دیکله اوچ بش سنه اول کچن اولدقجه مهم،
بر اوفاق حادثەدن بحث ایدەیم ..
— دیکلەیەلم .
— حسین کاظمی البته بیلیرسین ؟

آه او دين نرده ، او عزمك ، او ثباتك دينى؛
او يرك كوكدن اينن دينى ، حياتك دينى ؟
بو ناصيل طار ، نه‌قادار باصمه قالب بر كوره‌نك ؟
مسلماناق‌مى ديدك ؟.. توبه‌لر اولسون، نه‌ديمك!
هانى قرآنده‌كى روحك نشو هيولاده ايزى ،
ناصيل اسلام ايله برلشديريرز كنديمزى،
يأسى تدريج ايله زرق ايتمش ايدنلر دينه ..
او نه ملعون آشى ، هيچ بكزه‌ميور ، هيچ برينه!
دقت ايت: ١٠٠٠ سنه‌سندن برى ، اعصابى خراب،
ياتيور قوس قوجه بر عالم ايمان ، بى‌تاب.
پيختى حالنده يوركلر ، جولانسز قانلر ؛
چوروب ياصديغى تكرار اويويور قالقانلر !
كوزينك كورديكى يوق بيته چاريان كونشى !...

— ابى امّا ناصيل ايقاظ ايده‌جكسين بولشى؟
— لش دكل .
— لش‌مى دكل؟
— ديب ديرى .. دالغين، يالكز ..
شيمدى قورتارمق ايچون عزم ايده‌لم، قورتاريرز :
ويره‌لم كلده شونك قلبنه بر جانلى اميد.

کورمه‌یم کرده بویوك بیلدیکك الاهی قادر ..
هانی ، توفیق الٰهی‌یه قانان وارمی ؟ خایر .
یاسنك عالم اسلامك ایناتمش یأسه ؛
دین رسمیسی اودر ، واز کچه‌مز کیم نه‌دیسه !
اوکجه درت قطعه‌یی آلت اوست ایدن ایمان متین ؛
صوکره ، درت یوز بوقادار میلیون آدام ، هپسی جبین
شرقه این ، مغربه یوکسل ، کوره‌مزسین غلیان ..
ناصیل اولمشده اویوشمش بوتون امته‌کی قان ؟
نه‌یه طوتمشده بوشوکت ، بوشهامت دینی ،
بندن امساك ایدیور جدیمه بذل ایتدیکنی ؟
یاشامق حق صریحم‌می ؟ أوت . برمنطق ،
بونی انکار ایده‌مز ، چونکه بدیهی آرتیق .
بربداهت‌ده بو اویله‌یسه : « چالیشمق بورجم . »
یوق ارادم‌که ، فقط ، دیپ دیری برمفلوجم !
— یا قباحت ینه ماضیده‌می ؟...

— بیلمم ، کیمده ..
برچیفیت سیلله‌سی قاچ ییلدیر اوتر بینمده :
دیدی : « فرض ایت سنك آسیاك یدی یوز میلیونمش :
نه‌چیقار ؟ طاورانماز هیچ که ، سراپا طوتمش .
واقعا بز بر آووج عنصرز امّا بوغارز ،
کیمی دنیاده کورورسه‌ك حرکتسز ، جانسز . »

اویله قورقونج اولاماز خورتلاسه دیولر بلکه !
بکا دنیایه چیقارکن « یاته‌جقسین ! » دیدیلر ..
چیقمادن یاتمه‌یی اوکره‌ن ، نه‌قادار صاجمه هنر !
یأسی ازبر بیلیرم ، عزمی یوزندن طانیمام ؛
اوقوتان بویله اوقوتمشدی ، بکنمدکمی امام ؟
ــــ چاندی ، لکن ، اویالان بلله‌دیکك استقبال .
ــــ هادی چاتمش دییه‌لم ، کیملره عائدکه وبال ؟
برایشیق کوسترن اولسه‌یدی اکر ، تك برایشیق ،
بز اوظلمتلری بیك پارچه ایدوب چیقمشدق .
ایکی اوچ یوز سنه‌در سرپه‌میور بزده شباب ؛
چونکه بیچاره‌نك آتیسنه ایمانی خراب .
حسی یوق ، فکری بوزوق، عزمی دیرسه‌ك: مفلوج ..
هانی روحنده اوحقسزلغه عصیان ، اوخروج ؟
قارشیدن زنده کورورسین ، صوقولورسین که: یاریم ..
یاندق اجدادیمزك نارینه ، حالا یانارم !
یأسی تکفیر ایدن ایمانمه اولسون که یمین ،
بزه تلقین امید ایتمدیلر ، یوقسه بودین ،
ینه دنیالره یایمشدی یشیل کولکه‌سنی ؛
ینه حقك سسی بوغمشدی ضلالك سسنی .
مسلمانلق بودکل ، بز یوللرزدن صاپدق ،
طاپه‌جق بر یوتمز یوقدی ، اوزندك ، یاپدق !

نه چوروكمش او مكر سن شو بنم بختمه باق :
طوتاليم شيمدى او كوز طوردى ، باليق طورمايه‌جق ؛
ديه‌لم هايدى باليق طوردى بيراز بولدى‌ده بم
يا دكيز ؟... هيچ ديى يوقمش بو ايشلك .. أورت كه أوله‌م !

∴

نه‌ديدك فقره‌مه ؟
— غايتله فنا .
— واى ؟
— ديكله :
مملكت محو اولويور ، باقسه كا ، بدبينلكله .
بن كه اجداده سوكن مسخره‌لردن دكلم ،
آ كارم هپسنى رحمتله .. فقط منفعلم .
— نه‌يه ؟
— زرق ايتمه‌ديلر قلبمه برطامله اميد .
خواجه ، دنياده ياشامز ، ياشامقدن نوميد .
داها مكتبده چوجوقدق ، بزى بيلديردى حيات ؛
اويسه هيچ قورقو نه‌در ، بيلميه‌جكدك ، هيهات !
نسلم اورككمش ، أوت ، يوقدى كه اوركوتمه‌يه‌نى ؛
« يورو اوغلم ! » ديه تشجيع ايده‌جك يرده بنى ،
ديكديلر قارشيمه برقاپ قاره مستقبل كه ،

صايي دولمشدى ، فقط بنده توكنمشدى صفر ؛
دون ايشلك يوقسه فيريلداق كبى آرتيق فير فير .
بويله برقورقو كچيرمش دكلم عمرمده ؛
بكزه‌دم كيتدى اوكون نشوه‌سى قاچمش كرده .
— ينه بر فقرمى يرلشديره‌جكسين آره‌يه ؟

— هانى واعظ كچين مسخره شيلر واريا ،
ديركه بردانه‌سى پش تخته‌يى يومروقلايه‌رق :
ديكله دنيا نه‌نك اوستنده طورور ، هى آواناق !
برك آلتنده اوكوز وار ، اونك آلتنده باليق ؛
اونك آلتنده‌ده بر زورلو دكيز وار قاياليق .
اوته‌دن كرد آتيلير :
— طوغرومى ديرسين به‌خواجه ؟
— نه‌ديمك طوغرومى ديرسين ؟ كيدى جاهل عمجه !
سوزلرم باصمه دكل ، يازمه كتابدن تكميل ؛
كيم ايناغازسه قيزيل كافر اولور بويله‌جه بيل .
— راحتم يوق بنم اويله‌يسه بوكوندن صوكره ؛
كومولوب قورتولايم بارى همان برچوقوره .
— نه زورك وار به آدام ؟
— آ كلاته‌يم طوركه خواجه م
بن بودنيايى كوروردم‌ده صانيردم صاغلام .

جوق كوبك اوغليمش!

— أوت ، بكده اوتاماز شيدى ...

— پارصه چوقميدى ؟

— بيراق ، طوپلاسين ، اوغلم ، دكدى ..

قاچيرانلر بيله اولمش ، او قادار كولمشدك .
ايشته ياوروم ، بو اوموزلرده كزن ديللى دودوك ،
خاولايان ، زيل طاقينان ، صو كره ظهورى يه طالان ،
او بزم صويتارينك كندى دكلميدى ؟

— يالان !

— قاره باش كل ! ديه جكدم ..

— ديمه مشدكيا ، صاقين ؟

— نه ديدم ، بيلميورم ، تا اوته دن بر چاپقين ،
غالبا سزدى كه ، يكدن ديدى : « خلط ايتمه صوفى!
كورديكك فسلى : سنك ملتكك فيلسوفى .
بو وامثالى دهالر طوتويور مملكتى .
سن بوشنلكلرى كوردكسه ، كيمك معرفتى ؟ »
ديدم : « ازبرليه لم ، صايسه كا ، اوغلم ، بر بر ،
شو دهالر ديديكك قاچ كيشيدر ، كيملردر ؟

— « اجتماعى برى ، دهشتلى سياسى او برى ؛
هله ماليه جيمز يوقمى ، بو علمك پيرى . »

— هادی اویله‌یسه، خواجه‌م، سلّ عصا ایت‌ده یاناش!
— صالدیران یوقدی که .. دیرکن قوجامان برقره باش،
قارشیدن باشلادی سس ویرمه‌یه ..
— لکن بویامن،
قوناغك بکجیسی بسبلای ..
— دکلش، طور آمان!
او ایچردن، بویکیتلرده طیشاردن اوورودی ؛
بر آغیز قاوغاسیدر آلدی، طبیعی، یورودی.
قاره باش صوصدی نه‌دن صوکره، کوپکلر یاتدی؛
شیمدی آفاقی کوموش قهقهه‌لر چینلاتدی .
قاپیدن بر کوره‌یم شویله، دیدم، وای جانه:
آدام اولمش قاره باش، کچدی بکلك تا یانه .
بن شاشیرمش باقیوردم که صدالر دیندی ؛
قاره باش صالطه طورورکن دونه‌رك سیلکیندی،
اولدی بر زیللی کوچك، اوینادی هوپ‌هوپ کوبکی؛
هانی وارمش کبی قارننده بش آیلق ببکی !
قاره باش صوکره ظهوری‌یه‌ده چیقسین‌می سکا ؟
هم ناصیل، طاش چیقاریر، بلکه، بورونسز حسنه.
نه‌عرب قالدی، نه‌لاز قالدی، نه‌چرکس، نه‌پوماق،
اویله بر کسدی که تقلیدلری، بیتدم..
— هله باق!

باب عالی یوقوشندن چیقیوردم ، باقدم :
یولی یولدن یویه طوتمش الی بایراقلی طاقیم.
گزییور باشلرك اوستنده دگیرمن بر سس.
چومه‌لوب ، صالیه صوموك ، اغلایه طورسون هر کس.
بن کورور کورمز اوتن زورنایی بر ایر کیلدم ؟..
آی، ظهوری‌یه چیقان مسخره ! بیلدم.. بیلدم...
دگیشن بر یری یوق، دیكله‌یه‌مم کیم نه‌دیسه.
ینه بر قیل کچه آلتنده قباتمش اکسه؛
ینه بیللرجه حمامسز که بویون موس موردار ؛
ینه پارماق کبی ، آقه باتان ، طیرناقلر ؛
ینه مردانه کچیرمش کبی یانقین بر یوز،
که حیا نامنه تك عارضه بیلمز ، دوم دوز !
ینه بر طاقسز آلین ، یاصصی بورون ، باصمه چکه...
هپ او ، هیچ باشقه دکل ، کوردیکم اولکی سنه.
— کیمدی ، آ کلات شونی؟
— قوزغونجغه کچدم بر کون،
ملانك کوشکنه یاقلاشمادن ایتمزمی سوکون،
بلکه قیرق لای کوپك، خولایه‌رق، زردنسه..
— اما هیچ صاقلامه: قورقوب‌ده اوطوردقمی کوسه؟
— کوسه دنیاده سنك سویلدیکك خلطی یمز ؛
پارچه‌لار ، بلکه، فقط اوستمه ایتلر سیبه‌مز.

یاتمادق بر یریکز قالدیمی ، بیلسەم ، جیجی بك؟
« دور سابق»می دیدك شیمدی؟.. الكدەیسە ، چوریر ،
اكسەسندن طوتوب ایامیدە کلسین او دور .
ملتك بش پارەسز اوندە، امین اول ، یدیسی!
کوندوزین آچ طولاشیر ، آقشامە قیرق او کدیسی!
یاتیرك عالمی چاودار قاریشیق مزبلەیە :
نەبو ؟ ا کمك ! دییە دنیایی ویرك ولولەیە .
خستەلق ، کهلە ، سفالت صارە طورسون، قول قول،
سادە سیز سیرە باقیك !
— حرب عمومی بو ، آیول!
— دور سابقدە کبرمزدی آدام بویلە ذلیل ،
دیری بریاندە اوزانمش، اولو بر یاندە سفیل.
— نەیە حریت ایچون سورکونە کیتدکدی ؟
— أوت،
کیتدم امّا بودکل بکلەدیکم حریت .
ذاتاً اعلان ایدیلیرکن ایشی چاقمشدمیا ...
چاتلاسەك خیرە یورولمازدی او مسکین رؤیا !
نەحریفلر، نەقیلیقلر ، نەنطقلردی، دوشون!
— دوشونور، عرض ایدەرم صوکرە!

— اونوتمام ، بر کون،

تکنه کور قندیل اولور، یولجیلر آللاق بوللاق.
شیمدی بیچاره سواری‌یه نه طور وار ، نه اوطور ؛
دیکله‌نیر فرض ایدرك برچوق امرلر صاووروور :
« کتیرك خریطه‌یی! » دیر؛ باقسه که ماشاءالله:
شیله، بارطین ، قیزیل ایرماق. . کوزلم، بحرسیاه!
« آق دکز یوقمی ؟ ــ خایر یوق ــ بو ناصیل قاپداناق ؟
ــ حقلیسین بك بابا، کوندرمدیلر ، چوق یازدق»
اکیلیر صوکره باقار : ایره‌سی یوق بر پوصوله ..
یورومز ازبره ، یاهو ، کمی ، ایواهلر اولا!
بورا اسدکجه اسر ، طالغه‌لر آزدقجه آزار..
« کتیرك ایره‌یی!» دیر ، بولمانك امکانی‌می وار؟
« ایره یوق ، بك بابا ، بیلمم نه کتیرسه‌ك؟ » دیرلر..
اوده « اویله‌یسه شهادت کتیرك!» دیر بوسفر.

*
* *

ویردیکك تك سیلیك اونلقدی، به‌هی عکسی امام،
اولاجق سوزمی طوقوز قبه‌لی ، چین چینلی حمام؟
بزه دولت دیه تسلیم اولونان شی نه‌یدی ؟
چاریه‌جق ساحل آرار ، قوپ قورو بر تکنه‌یدی !
اون سکز میل‌می کیده‌یدك ؟ باتیریردق..
ــ لبی ؟

٧٣

صاریلیر بر قیانك بوینه بیچاره کمی .
« بونه‌در ، بك بابا ، بیتدکمی ، نه‌اولدق ؟ » دیرلر ؛
کیمی اوراد اوقور اوفلر ، کیمی لاحول چکر .
« یوق جانم ! دیر ، حاجی قپدان ، بیریکن یوجیلره :
صو توکنمش ، خبرم یوق ، بویوروك ایشته قره ! »

سزده ، اوغلم ، بومهارتده ، بوجرأتده‌سکز :
کمی یوزدورمك ایچون قلمادی میدانده دکیز !

— دیکه بر فقره‌ده بندن باقلم شیمدی .

— اولور .

— « دور سابقده ، قضا تکنه‌سی ، بر کهنه واپور ،
آق دکیز خطنه تخصیص ایدیلیر بول کیسه‌دن .
اسکی قپدان « کیده‌مم ، دیر ، کتیرك وارسه کیدن . »
یکی قپدان کله‌رك ، طوغرو چیقار موقعنه .
آدامك طالعی اولدقچه کوزلمش که بنه ،
یل اوفورسون ، صو کوتورسون دییه بکلتمز یك ،
کیجه قلقار بوعدم پوسطه‌سی ازمیر دییه‌رك .
کوکصوده‌یمش کبی فیش فیش یوزه طورسون مسکین ..
دکزك نشئه‌سی اعلا ، هوا انفس .. لکن ،
بر طرفدن ویریویرمزمی نهایت پاطلاق ،

— سن ایشك یوقسه دورر جاملری یالدیز كولدور ؛
نسلمك شویله دونوب باقماسی حتی ذلدر .
كوزم اكسه‌مده دكل ، كورملی‌یم بن او كمی ؛
كسدك آتدق هله ماضی دینیان كور دوكومی !
نه زماندن بریدر باغلی‌یز آرتیق بیقدق ؛
دمیر آلدق او سزك عنعنه‌لكدن چیقدق .
— یوپا یلكن آچیلیك شاید اوطوزمازسه كمی !
بوتنزه ، جیجی بك ، طوغروجه كاغدخانه‌یه‌می ؛
— خایر ، انكینلری بر بر كچه‌رك ، غایه‌مزه .
— هله بر كره چیقیك مرمره‌دن آق دكزه !
فقره كلسین‌می ؛
— ایشك فقره‌جیلق ذاتاً امام !
قورقارم چام دویرسین ینه ..
— بیلمم چام مام !

« بوجالاركن باقر اوستنده‌كی قیدان تجمی »

نصیحتم سکا : هرزه‌یله اشتغالی بیراق ؛
آداملغك یولی نره‌دنسه ، بول‌ده کیرمه‌یه باق .
آدامیسین : ابدیاً جهانده حرسین ، کز ؛
بولار طاقوب سنی بر کیمسه‌جك سوروکلیه‌مز .
آدام دکلیسین اوغلم : کوکللیسین سمره ؛
کفر صاوورمه بویون کسدیکك سمرجیلره »

* * *

« اوغلم ، بوتمی نه‌یه بکزر ، بکا باق :

اشکلرك جانی یوکدن یانار ، آمان ، دیرلر ،
نه‌در بوچکدیکمز درد ، اوچیفته چیفته سمر !
بریله اوغراشیورکن کلیر چاتار او بری ؛
کلیرکه طاش کبی خائن ، هم اسکیسندن ایری .
سمرجی اوسته کبرسه‌یدی .. دکمیك کیمه !
أوت ، کبرملیدر انکسار ایدك حریفه .
زاواللی اوسته کوچر برکون عاقبت ، آنجاق ،
مقامی اویله اوزون بویلو نرده بوش قاله‌جق ؟
چیراقمی ، قالفه‌می ، کیم وارسه یاصلانیر کوشه‌یه ؛
طاقیم بچر طورور آرتیق کلن کیدن اشکه .
آدام مکر عجمیمش ، سمرسه خیلی هنر ؛
صیره‌یله بیطری بویلار زاواللی مرکبلر .
بوتون او بللر ، اوموزلر چورور چورور اویولور ؛
صوکنده هربرینك صیرتی یم یشیل أت اولور .
« کیدن سمرجی‌یی ، دیرلر ، بولورمی‌یز شیمدی ؟
یا بویله قالفه دکل ، باس بایاغی معلمدی .
ناصیل‌ده قدرینی وقتیله بیلمدك ، توخاف ایش :
سمر دکلمش او رحمتلینك کی دولتمش ! »

— بیلم ، وارمش ..

پادشاه دیدیکی ، چوقلق دیل اوزاتمازلرمش !

— هیچ اونوتمام، خواجه زادهم که، صیجاق بر کوندی؛

باغچه‌ده‌یدك ، بكا برپارچه بابالك كوسكوندی .

— سكا دوشكوندی بابام ، كوسدیكی اولمازدی اما ..

— بوش بوغازسین دییه قیزمشدی .

— کرامت !

— صورما !

بوس بوتون قیزدیره‌یم باری ، دیدم ..

— یا ؟ چوق ایی :

چیوی ، برغنغه‌در بزده ، سوكرمش چیوی‌یی .

— « اورته‌لق شویله فنا ، بویله مذبذب ایشلر ،

آه او ییلدیزده‌كی بایقوش أولوویرمزسه اگر،

عاقبت چوق كوتو ... » دیباجهٔ معلومیله ،

سوزه كیردم .

— قیزییورمیدی ؟

— خایر .

— تكمیلله !

— براقن وارمی كه ؟ رحمتلی خواجه‌م طوغرولارق ،

دیدی :

— نه توخفسين ! بكا دوكورمه يه جكسين ايچمى ..
— يوق پاشام ، سزده توخفلق ، اوبر حدتمى ؟
— مستبدكده كم آلماز سوبى چيقدك ، كيت كيت ،
سن كه حريت ايچون نفى اولونوردك ، آتيريت !
ايشى يوق ، شيمدى مخالفله صارمش دردى ..
— خواجه رحمتلى كرامت كبى سوز سويلردى ..
— بازى طوتدكمى ؟
— نه‌ممكن ؟ اوزمان نرده عقل ؟
— دوكره‌دن كلديكى ثابت‌مى افنديمجه ، ناصيل ؟
— دوكرم ها !
— هادى دوكمش قدار اول !
— طور به‌آدام
ديكله ، زوزكلكى ترك ايت !
— سكا ترك ايتدم ، امام !
— نه ديبوردم به ؟..
— يا كوردكمى قفاك عينى قفا !
« خواجه رحمتلى » ديدك ، اويله كيريشدكدى لافه .
— أوت ، اوغلم ، خواجه سومزدى ، بيليردم، سرانى؛
آما سوكمزدى‌ده خوشلانمديغندن طولايى .
واردى بردويغوسى بسبلاى كه ...

٦٧

— دوكره ؟.

— هيچ!

— هيچمى ؟

— صوڭوب كيتدى اوقيزغين پياسه .

— هم‌ده بر يوفله !

— اوت ، شيمدى نه‌خاقان ، نه‌ياسا!.

— كيمسه معقول كفره‌يمش ، اوحريف .

— صورما كوسه‌م ..

— چوق شكر سزده‌ده يك يوق ، دكل آمّا سرسم !

— ايكنه‌لرسين شوبنم نسلمى يوز بولدقجه ،
سكا الماس كبى حريتى كيم ويردى ، خواجه ؟
نه‌يامان شيدى اونوتدڭمى او استبدادى ؟
هپ فجايعدى ، حياتڭ هله هيچ يوقدى طادى .
ملتڭ بكنزى صارارمش ، ايشيديلمزدى رفاه ؛
هرنفس درت الفك صيرتنه بينمش بر « آه ! »
اونه كونلر ...

— بنى قيزديرمايه سويلر مخصوص ،
يتر آرتيق !

— نه‌يه ؟

— ازبر بيليرم هپسنى ، صوص !.

٦٦

— یوق دیمه !

— افراط ایدییورسین کوسه ..

— یا ؟

ایشته بن مرتجعم ، کلسین ایشیتسین دنیا !
هم ده باش مرتجعم ، پاتلاسه کز چاتلاسه کز !
هادی قانونکز آصسین بنی ، یاخود یاسا کز !

— یاسا یوق شیمدی .

— نه‌دن ، بیتدیمی ؟

— چوقدن بیتدی .

— دده جنکیزیا ؟

— بیراق ، دردیمی دشدك : کیتدی !

— کتیریرلر ینه لازمسه ..

— خایر ، کیتدی کیدر ..

— دیمه اوغلم !

— یا بزم دوشمانمزمش اومکر ..

دده کزدر دیه برقچبه چیفیت‌مش یامایان ..

— سزه ها ؟

— اویله یا ، چوق کچمدی ، لکن ، آرادن ،
کلدی برباشقه کاوورجق ، دیدی « جنکیزله ، آیول ،
بوخیصیملیق نه‌دن چیقدی که ، سز تورك ، اوموغول !.. »

آغلاسين ملتك اولادى‌ده بانغير بانغير ،
طورمز حريتى آلدق ديه ، سن تورکو چاغير !
ظلمى آلقيشلايه‌مام ، ظالمى اصلا سوه‌مم ؛
كلنك كيفى ايچون كچمشه قالقوب سوكه‌مم .
برى اجداديمه صالديرديمى ، حتى ، بوغارم ..
— بوغامازسين كه !
— هيچ اولمازسه ياقه‌دن قوغارم .
اوچ بوچوق صويسزك آردنده زاغارلق ياپه‌مام ؛
هله حق نامنه حقسزلغه أولسه‌م طاپه‌مام .
طوغديغمدن بريدر عاشقم استقلاله ،
بكا هيچ طاسمه‌لق ايتمش دكل آلتون لاله . [١]
يوموشاق باشلى ايسه‌م ، كيم ديدى اويصال قويونم ؟
كسيلير ، بلكه ، فقط چكمه‌يه كلمز بويونم .
قاپايان برياره كوردم‌مى يانار تا جكرم ،
اونى دينديرمك ايچون قامچى يرم ، چيفته يرم .
آدام آلديرماده كچ كيت ، ديه‌مم ، آلديريرم .
چيكنه‌رم ، چيكنه‌نيرم ، حقى طوتار قالديريرم .
ظالمك خصمى‌يم امّا سورم مظلومى ...
ارتجاعك شو‌سزك لهجه‌ده معناسى بومى ؟
— يوق جانم !

[١] لاله : بويونه اوررولان زنجير

هم بزم معجونی بك خیرپالامق طوغرومی یا ؟
— طور جانم ! بن قیزارم بویله وقتسز شاقه‌یه ..
سوزی تكمیل ایده‌یم ..
— صوگره بیتیر ، دیكله بیراز :

بر یوتار ، بش یوتار ، آفیونكشی آفیون طوتماز ؛
دیركه : طوپراقمی ، نه‌زیقّیم بو ، واروب آ كلامالی .
آچیلیر قورنه باشندن ، صیبریر پشتمالی ،
نعلینك صیرتنه آتلار ، سوره‌رك طوغرو كیدر ،
هانكی عطارسه ، بولور : « طوتمادی یاهو ، بنه ! » دیر .
كولمه‌دن چاتلایه طورسون بیریكن چارشی ، پازار ؛
« بوقدر طوتدیغی یتمزمی قوزوم ؟ » دیر عطّار .

سزده آرتیق اوزون ایتمكده‌سكز ، هم پك اوزون ؛
اوچ ساعت اسنه‌مه‌دن دیكله‌دیكم نطقكزك ،
« یاشاسین ! » معجونی پیمانهٔ الهامی بوتون ،
هانی ، سرخوش قوشه دوندك ، متمادی اوتدك !
— بیراق اوغلم ، یتر آرتیق ، شاقه‌نك وقتی دكل .
— سن‌ده ، اویله‌سه ، بزم معجونه باش كسمه‌یی بیل !
— ساده بر « بال » دییویرمكله آغیز طاتلانسه ،
آری اوچمش دیه ، قاچمش دییه هیچ چكمه طاسه .

٦٣

— حمد ايديورسه‌م ، يزيدر :
شافعينك‌مى ، كيمكدر اوشعر ؟
— هانكى شعر ؟
— هانى « پيغمبرك اولادينى جاندن سومك ،
رافضيلكسه ..
— أوت ،
— « يرده بشر ، كوكده ملك ،
رافضيدر بو ، ديسين هپسى‌ده حقمده بنم ؛
بن اويم ، ايشته .. » ديور ..
— بيلدم ، أوت .
— قائلى كيم ؟
— شافعى ظن ايدرم ، نه‌يسه ، فقط مقصديكز ؟
شونى لطفاً بكا تشريح ايديكز ، آكلاديكز .
— ييقيلان يورديمه جنت ديه‌مم ، معذورم ؛
هانى معموره ؟ خرابه‌يله بنم نه‌يدى زورم ؟
هكبه صيرتنده « عدالت » ديله‌نيركن ملت ،
مستريح اولمانك امكانى‌مى وار ، انصاف ايت ؟
« ياشاسين ! » معجونى اعلا ايدى ، يوت ، كيفكه باق ؟
طوتميور شيمدى ، فقط ، بيك يالا پارماق پارماق .
— نه‌يه تيريا كيسى اولدك بوقادار سن‌ده آيول ؟
طوتميور ، چونكه آليشدك .. يمه‌يه‌يدك بول بول .

بزمی‌یز ، سزمیسکز ؟ سزسکز البت ..
— البت !
— بیقدیکز قازمه‌یه قوت ، نه‌ده سرعتله :
— اوت .
— برهنرمش کبی اقرار ایدییور آغزیله ..
— چونکه مکتب یاپه‌جقدق اونك انقاضیله .
— چونکه مکتب یاپه‌جقمش !... نه‌قولای سویله‌مسی !
بر کومس یاپدیغکز وارمی‌که ، برقاز کومسی ؟
— انقلاب امتنك شانی یاقوب ییقمقدر .
— سزه چیلغین دیه‌ین وارسه ، قوزوم ، احمقدر .
ییقمق انسانلره یاپمق کبی قیمت‌می ویرر ؟
اونی اك چولپا حریفلرده ، امین اول ، بجریر .
ساده سن کوستریور « ایشته بودرقبه ! » دیه ؛
ایکی ایرغادله اینر شیمدی سلیمانیه .
آما کل قالدیره‌لم دیندیمی ، هیهات ، اوزمان ،
برسلیمان داها لازم یکیدن ، برده سنان .
بونلرك وارمی سزك لیسته‌ده هیچ بکزری ، یوق .
یانه وار ؟ بر قورو دیل ، سز بویوروك ، قارنم طوق !
اوتمه‌ییك نافله بایقوش کبی قارشیمده ، صوصك !
— مرتجعسین به امام ؟
— مرتجعم ، حمد اولسون .
— هله باق حمد ایدییور !

٦١

نه دييم دينلری باطلسه ، حريفلر انسان .
هيچ آييق كزديكی اولمازيا بزم فارماصونك ..
ايچكی يوزلر صونی ، اخلاقنی بربيلسه‌ك اونك !
شيمدی ايستر بنی سن حقلی كور ، ايستر حقسز ،
اويله دولت كبی ، نعمت كبی لافلر بكا ويز !
علمی يوتدورسه خير يوق بومصيبتلردن ..
بيراقك اوغلمی ، جاهل‌لكه راضی‌يم بن . »

— حقی وار .
— پك كوزل آما ، بوايشك يوق كه صوكی .
قاپادق مكتبی ، قوغدق دييه‌لم فارماصونی ،
باشی بوش كويلونك اولادينی كيملر يده‌جك ؟
آدام ايستر اوكا انسانلغی تلقين ايده‌جك .
بونی نردن بولالم ؟ كيملره ايصمارلايه‌لم ؟
اوگجه قاچ تزكاهمز وار ، باقالم ، برصايه‌لم ..
— پك اوزون بويلی حساب ايتمه ، نه‌در مسئله كه ؟
هر كسك بيلديكی شی : مدرسه ، بر ، مكتب ، ايكی .
ايشته عرض ايليورم ذات فضيلانه كزه :
ايكيسندن‌ده خير يوق بوشرائطله بزه .
— غالبا سن يكيدن قيزديره‌جقسين كوسه‌يی ؟
سويله ، ميراث يدی بك ، كيمدی يیقان مدرسه‌يی ؟

باری بر پارچه آلیشسه‌یدی یا صوك صوك، آرامه!
یوله کلمز شهرك صویسزی ، بوقدر قولای‌ی.
کیلوب خوش بش ایدن اولدیمی ، طیناززده آبی،
بر باقار انسانه یان‌یان که، یوز اولمش ماندا،
جانی یاندقجه ، دونر اویله باقار نعلبنده .
بر سلام ویر به حریف ! آغزك آشینازیا.. خایر،
نه‌بیلیر ویرمه‌یی حیوان ، نه‌ده سن ویرسه‌ك آلیر.
یاغلی یر، چشمه‌یه کیتمز؛ صو دوکر، ال ییقاماز؛
هله طیرناقلری بر قازمه‌که انسان باقاماز .
قفا اورمان کبی ، اِلکن ، او بییق هپ بودانیر ؛
نه‌عیبدر دیسه‌ك آ کلار ، نه‌تو کورسه‌ك اوطانیر.
ترتمیز یرلره کیپ کیرلی فوطینلرله طالار ؛
قالدیریمدن داها برباد اولور آرتیق اوطه‌لر؛
اورتو ، میندر بولانیر هپسی، باقارسین ، چاموره.

صو مهندسلری کلمشدی.. حریفلر کاوور آ،
نه‌مه لازم بزی اینجیتمدیلر ذره قادار ؛
اینان اوغلم ، دها انصافلی ایمش چورباجیلر!
طاتلی یوز ، بال کبی سوز .. باشقه نه ایستر کویلو ؟
آدام آلداتمایی اعلا بیلیور قحبه دولی!
نه‌ایچن واردی ، نه‌سجاده‌یه چیزمه‌یله باصاز ؛

كويلو جاهلسه‌ده حيوان‌مى ديمكدر؟ نه‌ديمك!
كيم تپر نعمتى؟ انسان مكر اولسون اشك.
قوجه بر ناحيه تيتره‌شدك، اودونسز ياتدق؛
او بيوك مكتبى كوردكيا، قيشين بز چاتدق.
كيمسه اولادينى جاهل قومق ايسترمى آيول؟
بزه لازم ايكى شى وار: برى مكتب، برى يول.
نه‌يه توركك جانى يانغين، نه‌يه ملت كريدر؛
آكلادق بز بونى، آزچوق، سنه‌لردن بريدر.
صوكره باقدق كه حكومتدن اوموب طوردقجه،
نه‌مهندس ويره‌جكلر بزه، آرتيق، نه‌خواجه.
پاره بزدن، خواجه سزدن ديبوردك.. او زمان،
چيقه گلزمى بوصويسز، آمان اللهم آمان!
سن، اوغول، ازبره چالدك بزه آقشام، قاره‌يى..
كورمليدك او معلم دينيلن مسخره‌يى.
كبرير، جامعه كيرمز، نه‌اوروج وار، نه‌نماز؛
غسل آبدستنى الله بيلير اما طانيماز.
يلده ايزلر بيراقير كزديكى بر چيش قوقوسى؛
ابه‌نك تكنه‌سى عمرنده پيسك كورديكى صو!
قاينايوب چيفته قازان، آقسه‌ده چامچاق چامچاق،
بونى بيلمم كه يارين هانكى امام پاقلايه‌جق؟
خويى ديرسه‌ك، بر آدامجيل كه صوقولماز آدامه..

يانەجقمز اوطەنك صاحى مستانلى دايى ،
كتيرير كن بنى ، صاغ الدە فنر ، مسجددن؛
« كورول كورول اوقويور هپ، كورول كورول اوقويور؛
يا كيلدە بر ، دلى اوغلان ، باباك مزاردەمى ، صور!»
دييورمزمى ، نەديرسين؟
— آما پك خوش جداً .
— بونى طويدم زهر ايچمش كبى سرسملشدم .
أوە كلدك، حريفك قلبنى آرتيق دشدم.
نەدە چوق شى بيليورمش ، بەخواجەم ، كويلومكر !
— اويلەدر .
— سندە شاشارسين، هانى، سويلرسەم اكر.
آكلادم : بيلميەجك تيلكى اونك بيلديككنى .
— هادى نقل ايت باقالم شيمدى شو بيلككيجلككنى؟
— ديدى:
« فتواىي ويرن محكمە ، يا كليش ، كرچك،
ايكى دعواجى نەسويلرسە بوتون ديكليەجك .
اوزمان كسديكى پارماق آجماز ، آمنا..
آما هپ برطرفك آغزينە باقمق ، او فنا.
بنم آرقەمدەكى دوشمان بكا مولدمى اوقور ؟
طوركە بن سويليەيم بردە ، قوزوم ، سن هلە طور !

سیزی میزانه چکرکن بونی صورمازلرمی ؟
مسلمان ، الده عصا ، بلده دیویت، باشده صاریق؛
صوکره، صیرتنده، یدك، شاپلی بش اون دسته‌چاریق؛
آلتی آیلق یولی ، طاغ طاش دیمیوب ، چیکنه‌یه‌رك ،
چین ماچینده‌کی بر علمی کیدوب اوکره‌نه‌جك .
هیچ دوشونمك‌ده‌می یوقدر ، به‌آداملر ، بونه‌ایش ؟
اك بویوك طالعی مولی سزه احسان ایتمش،
هم‌ده تا اولدیغکز موقعه کوندرمشکن ؛
تپدیکز کندی کلن نعمتی سرسملکدن !
چوق زمان کچمیه‌جکدرکه بونانکورلککز ،
نه‌فلا کتلره میدان ویره‌جکدر کوروکز !
کویلرك یوزده بوکون سکسانی، حق، خواجه‌سز؛
سزده اونلر کبی جاهل قاله‌رق آ کلایکز !
بر خطا اولدی ، دیوب شیمدی پشیمانسکز آ...
نه‌چیقار ؟ کیتدی کیدن ، قیدیکز اولادیکزه... .

بوکا بکزر داها بر خیلی صاووردم، اسدم،
سس ، نفس هپسی توکنمشدی ، نهایت کسدم .
صانیوردم‌که دعادن قوجه مسجد ایکلر..
اومدیغم چیقمادی هیچ: پك یاواش آمین دیدیلر.
چکیوردم او زمان بن‌ده همان فاتحه‌یی .

٥٦

کیده‌جك یولجی‌ده وار ، آقشامه ایندك اورایه.
یاتسودن صوکره اهالی « بزه وعظ ایت . » دیدیلر؛
چکدیلر آلتمه بر جیللیغی چیقمش میندر .
تخته سوردم ، سیلینوب چوره قادار یکلرله ،
کلدی، تا کوکسمه یاصلاندی سقط بر رحله.
اولا حمدله‌دن ، صلوله‌دن باشلایه‌رق،
کیرمه‌دن مقصده دیباجه‌یی سردم چابوجاق.
علمه قیمت ویرن آیاتی ، احادیثی بوتون،
اوقودم ، حاصلی بلبل کبی اوتدم بن او کون.
صوکره، تأیید الـٰهی اولاجق بسبللی ،
اویله بر مسخره ایتدم که او خائن جهلی ،
هانی کندم‌ده بکندم .

— آدام، آ کلات ، نه‌دیدك؟
— بری عقلمده دکل.
— اویله‌می ؟
— باقدم ، صددك،
تام زمانیدی ، اهالی‌یه چویردم یوزیمی ؛
آچدم آرتیق بوسفر آغزیمی ، یومدم کوزیمی:
هیچ معلم قوغولورمیمش ، آیول ، سویله‌یکز ؟
او سزك دولتکز ، نعمتکز ، هرشیکز.
خواجه حقیله برابر کله‌جك حق وارمی ؟

بز بو آهنكى خراب ايتميه‌جكدك ، ايندك؛
قاپانير تورلو دكل آچديغمز قانلى گديك .
نه‌قادار بكنز يبورز شيمدى سقط بر ديواره ..
وحدتك تر تميز آلتنده نه‌چير كين بوياره!
هادى ايش كور باقالم ، وارمى كه امكان ؟ نرده!
ايكيلك عزمكه حائل كسيلير هر يرده.
نه‌ديسه‌ك ، ديكله‌ميور ، نافله ، بر كيمسه بزى.
— اويدوروك سزده ، بكم ، خلقه بيراز كنديكزى .
— حقليسين .
— آيقيرى كيتمكله بو يول هيچ چيقماز .

— قونيه‌ده‌يدم ...
— خبرم يوق ، نه‌زمان ؟
— بيلدير ياز.
شهرى آز چوق بيلير ، اطرافنى پك بيلمزدم؛
بارى بر كويلرى كورسه‌م ، ديه چيقدم ، كزدم .
يولده طويدم كه : فلان ناحيه‌نك اعيانى ،
اوچ كون اول قوغيورمش خواجه بيلمم فلانى ؛
هر كس اولادينى آلمش ، قاپاديلمش مكتب.
چوق فنا شى! هله بر آكلايه‌لم ، نه‌يدى سبب.
هيچ ايشم يوق ، بوده اولدقجه مهم طوغروسى يا ،

٥٤

هادی مالیه‌یه کلسین باقلم موسیو لوران .
هانی تزکاهلریکز نرده ؟ صنایع نرده ؟
یا بروکسلده ، یا برلینده ، یا مانچسترده !
بز نه مفتی ، نه امام ایسته‌مشز آوروپادن ؛
نه‌ده عقباده شفاعت دیلرز ریخپادن .
سز کیدك بونلری اصلاحه باقیك پیدربی ؛
خواجه‌دن ، مدرسه‌دن واز کچیکز ، والی بك ! »

*
* *

نه‌دیدك فقره‌مه ؟
— اعلا ! بنی خبط ایتدك ، امام !
— بوله کل شویله بیراز ، نه‌یدی او سوزلر ؟
— به‌خواجه‌م ،
سکا بز مدرسه‌نك خدمتی هیچ یوق دیمدك ؛
بربداهت بوکه انکاره چالیشمق دلیلك .
خلقی ارشاد ایده‌جك وارمی‌یا سزدن باشقه ؟
اونی انسان بیله صایماز متفکر طبقه !
کویلودن ملتك اولادی قاچارکن یان یان ،
سیزدیکز کویده‌کی عنصرله برابر یاشایان .
روحکز خلقمزك ، کویلومزك روحنه دنك ؛
سوزیکز بر ، اوزیکز بر ، او نه مسعود آهنك !

خلقك ارشادی‌میدر مقصد تأسیسی ؟ تمام :
شهره مفتی ویریيورز ، منبره ، محرابه امام .
خطباكز اورادندر ، اورادن واعظكز ؛
اورادن‌در خواجه كز ، قیّمكز ، حافظكز .
عدلی توزیع ایده‌جك حاكمه فقه او كره‌دن او ؛
هله كوی كوی دولاشوب كویلویی انسان ایدن او .
شیمدی بر مسئله وار عرض ایده‌جك ، چونكه دكر :
بونلرك هپسنه آز چوق یتیشن مدرسه‌لر ،
بر زمان مفتقر اولمش‌می عجب خارجه ؟ یوق .
ایی اّما ، آبكم ، شوبله باقیڼه‌ق ، بر چوق ،
بر آلای مكتب عالی دینیلن یرلر وار ؛
صوروكز بونلره ملت نه ویریر ؟ میلیونلر .
شو نه ؟ ملكیه . بو ؟ طبیه . بو ؟ بحریه . اونه ؟
اوه‌ی ؟ بیطر . بو ؟ زراعت . شو ؟ مهندسخانه .
چوق كوزل ، هیچ بری حقنده سوزم یوق ؛ یالكز ،
نه یتیشدیردی كه شونلر عجبا ؟ آكلاتیكز .
ایشمز دوشدی‌می ترسانه‌یه ، یاخود دكیزه ،
مطلقا ، عادتمزدر ، قوشارز انكلیزه .
بر ییقیق كوپرو ایچون بالچیقادن قالفه كلیر ؛
هكیمك حاذقی بیلمم نره‌دن جلب ایدیلیر .
مثلا بودجه حساباتنی بوقدر چیقاران ..

٥٢

بویله بردن بره مسوده‌ده فیرلار بعضی !
نه یسه کچ فقره‌یه .
— برده‌یدك ؟ أوت ، شیمدی ، نطق
بیتر اَمّا یاپیلیر مجلسه بر طورغونلق .
چونکه املایه کلیر هرزه دکل طویدیغی شی !
صوکره قلقار خواجه‌لردن بری ، دیر :
« والی بك ،
شو خطابه‌یله طاوانلردن اوچان افکاری ،
طوتامازلرسه کوچوك کورمیکز حضاری .
سزکه یکرمنجی عصرلرده سکنز ، باقسه‌کز آ ،
بزم اون دردینه دون باصمش اولان عصریمزه !
آلتی یوز ییل‌می ، أوت ، تام اوقادار لازم که ،
قابل اولسون او بویوك نطقکزك ادراکی .
ساده « اصلاح مدارس » می نه ، بر شی دیدیکز ..
اونی آکلار کبی اولدقسه‌ده ایضاح ایدیکز :
عجبا هانکی ضرورت سزی سوق ایتدی بوکا ؟
یا فساد اولمالی میدانده‌که اصلاح اولونه .
بونی برکره قبول ایله‌میز ، رد ایدرز .
صوکره ، بیچاره مدارس اوقادار صاحبسز ،
اوقادار باشدن آتیلمش‌ده اوحالیله ینه ،
دوشویور ، قالقیور اَمّا کیدییور خدمتنه .

٥١

واقعا حالت روحیه‌سی وار اقوامك ؛
بو پرنسیپله ، فقط ، معشری پك اعظامك ،
بلكه فردیتی صارصار بیراز عكس العملی ..
ساده شأنیت اعصاری طوروب دیكه‌ملی .
اجتهادی غلیانلرده مهمدر یا ، اصل ،
اقتصادی جریانلردر اولان مستحصل .
بونی تأمین ایده‌مزلرسه نهایت خواجه‌لر ،
اسقولاستیكله صنایع یوله كلمز ، پوجالار .
ایلك آدیمدر آنه‌جقدر بونی البته علم ؛
پار پرنسیپ ، كلیك ، اصلاح مدارس دیه‌لم . »
— پار پرنسیپ‌می ؟ بابیلدم به !
— فرانسزجه‌مه‌می ؟
یا حریفدن ده‌می آشك صانیوردك امامی ؟
— بردن آشك دیمه ، بیچاره هنوز مسوده ..
نه یتیشكینلری وار ، طورسون او صاغلام شده .
— هانكی مسوده ؟ نه‌مسوده‌سی ؟ بربیلمجه كه ..
— مركبك ..
— ای ؟
— متكامل صویی اولمازمی ؟
— یكی ؟
— ایشته خلقتدن او صورتده چیقار كن بیاضی ؛

— فقره کلسین‌می نه‌دیرسین ؟
— هادی ، کلسین باقالم.

— صوك زمانلرده حکومت شیماریق بر دلی‌یی ،
کوتورور بر یره والی دییه باغلار.
— نه‌ایی؟
— حریفك ایلك ایشی « تکمیل خواجه‌لر کلسین!» دیر.
که طبیعی بو آداملرده اجابتله کیدر.
او کیجه تبریك ایله تقدیم ایچون آز چوق طورولور؛
صوکره « مجلس» دینیلیر ، بر قوجه دیوان قورولور .
شیمدی کرسی‌یه آبانسین‌ده سنك والی بك ،
نطقه کلسین‌می آدام ظن ایدرك کندینی؟...
— أی‌ی؟
نه‌دیمش؟
— یوق ، نه کیرمش دییه صور! معناسز
بر ییغین رابطه مشتاقی پراکنده لفظ ،
براتك یاوه صاچار ، بر سورو جنت صاوورور ؛
بوده یتمز کبی پش تخته‌یه اوچ کره اورور ،
دیر که :
« یکرمنجی عصر ، فنلره ذهنیتلر
ویره بیلمکله تبلر وتفاخرلر ایدر .

نه او قیزدکمی ؟
— خایر ، آ کلارم اّما گه‌نه‌یی ،
صاغدیکنز سزده عصرلرجه او صاغمال اینکی .
— حقمزدر صاغارز : قهرینی چکدك او قادار،
بسلدك ..
— یا ؟
— نه دیمك ؟
بسلدیکنز ، حقك وار !
هانکیکنز بر طوتام اوت ویردی ، بیراق بسله‌مه‌یی ؟
— بوقیدر مدرسه‌نك کویلوده اولسون امکی ؟
— مکتبك ، بلکه .. فقط مدرسه‌نك ، هیچ اونمام.
— قیزارم‌ها !
— او سنك حق صریحکدر امام .
— خلقه یول کوستره‌جك بر قیلاغوز وار : علما.
قالانك هپسی‌ده بوش .
— بوشدر ، افندیم ، اّما...
— نه‌یمش اّماسی‌بکم ؟
— یوق ، شو سزك مدرسه‌لر ،
عصرك ایجابنه اویمقده عناد ایتمسه‌لر ..
— کیدك اصلاح ایدك اویله‌یسه !
— حقیقت، لازم.

— نه‌قادار طوغرو! خواجه‌م، خیره یوروله‌ماز بو کیدیش.
— سن او رؤیایه حقیقت دییور، تام بزم ایش.
حریفك حالنی کوردکیا، بو کون ملتده،
عینی مسلکده، او فطرتده، او ماهیتده.
طانیماز بیندیکی مخلوقی، سورر کور کورینه؛
طانیماز کیتدیکی یر هانکی طرف، کوردیکی نه؟
فکری یوق، دویغوسی یوق، صانکه یورور بر کوتوروم؛
بوده صاغلیقسه اگر بنجه مرجحدر اولوم.
اوچ بینسز قفانك سوقنه شاشقین کبی رام؛
قیرباج آلتنده بوتون کون، نه‌تظلم، نه قیام.
طوتدك، اوغلم، بکا ماضیلری تصویر ایتدك؛
کویلونك حالنی بیلمز، دیه‌رك دیکلتدك.
خسته میدانده، تداوی‌یه‌ده جداً محتاج؛
یالکز کورملی‌یم نرده هکیم؟ نرده علاج؟
نسل حاضر که صاریق کوردیمی، ترذیل ایدییور،
دفع‌اول اسقاطجی دییور، جرجی دییور، لشجی دییور..
خواجه زاده‌م، نه‌سولوکمش او مکر وای جانته!
دیش بیلرمش سنه‌لردن بری تورکك قاننه.
أمیور فرصتی بولمش یاپیشوب، هم نه أمیش!
گه‌نه برشیمی عجب، آه او نه طویماز شیمش!

٤٧

آغاجمی دیسه‌م ؟ کوتوکمی دیسه‌م ؟
دیوارمی دیسه‌م؟ هویوکمی دیسه‌م؟
آغیلمی دیسه‌م ؟ حمامی دیسه‌م ؟
ییقیقمی دیسه‌م ؟ تمامی دیسه‌م؟...

— یا صوکره ؟

— قارشیمه ، باقدم، دیکیلدی..

— کیم ؟

— بر آدام..

— طانیشدیکزمی ؟

— او ، بیلمم طانیرمی ، بن طانیام ..

بابامی دیسه‌م ؟ قیزمی دیسه‌م ؟
خصم‌می‌دیسه‌م؟ خیصیم‌می‌دیسه‌م؟
جیفیت‌می‌دیسه‌م؟ کاوورمی دیسه‌م؟
شودرمی‌دیسه‌م؟ بودرمی‌دیسه‌م؟...

— اوزاتما ، سن بولویورسین بلاکی اللهدن..
بو: الده بر؛ یالکز پك سچیلمیور نه‌زمان ..

بوکونمی دیسه‌م ؟ یارینمی دیسه‌م؟
اوزاقمی دیسه‌م ؟ یاقینمی دیسه‌م؟
یازینمی دیسه‌م ؟ کوزینمی دیسه‌م؟
کوزینمی دیسه‌م؟ یازینمی دیسه‌م؟..

— يمك ييوب ياتيوردم، تمام ياريدى كيجه،
بر اويله حيوانه بيندم كه سچمه‌دم ايجه.
— پكى، او بينديكك آتميدى، آ كلاسه‌ق، نه‌يدى؟
— بيليرمى‌يم؟ يالكز درت آياقلى بر شيدى..
قاطيرمى ديسه‌م ؟ اشكمى ديسه‌م ؟
اوكوزمى ديسه‌م؟ اينكمى ديسه‌م؟
آل آتمى ديسه‌م؟ ايديجمى ديسه‌م؟
قويونمى ديسه‌م ؟ چپيچمى ديسه‌م؟
— كوزل !
— بيراز يورودك ..
— كچديكك ناصيل يردى ؟
— ناصيل‌مى يردى ؟... اونوتدم، كورورميسين دردى؟
يوقوشمى ديسه‌م ؟ اينيشمى ديسه‌م ؟
اوزونمى ديسه‌م؟ كنيشمى ديسه‌م؟
چوراقمى ديسه‌م؟ چايرمى ديسه‌م ؟
صولاقمى ديسه‌م؟ خايرمى ديسه‌م ؟
— تمام! ايلرده نه كوردك ؟
— ايلرده بر قوجامان،
قارالتى واردى..
— پكى، اسمى يوقمى ؟
— بيلمم آمان!

٤٥

ایکنجی دفعه کلیرلر: ـــ اوجاغکه دوشدك ، آمان،
حریف لاف آ کلامیور، کل ده صو کره یات، هایدی!
ـــ صباح صباح بونه دوشدربه ؟ کورمز اولسه یدی !
هنوز یاتاغمه اوزاندم باقیکدی عکسیلکه..
کیرمه دیدی یا !
ـــ سن کیت ده سوز کچیر دلی یه !
نه سویلسه‌ك قیزییور .. حق شاشیرتماسین قولنی.
آدامجغز چیقار اودن، طوتار کویك یولنی،
که اویقو سرسمی طاق دیر زاواللینك جانـنه ؛
دوشر کلنجه نهایت قیر آغاسنك یانـنه.
ـــ آمان به عمی !
ـــ نه وار؟
ـــ دوش یورارمیسین ؟
ـــ به آدام ،
بیزاز نفسلنه‌یم، طورکه، یورغونم..
ـــ طوره مام.
ـــ نه دن؟
ـــ فنامه کیدر بکله‌مك ده ..
ـــ واه ! واه ! واه !
ـــ بیلیرمیسین که نه کوردم ..
ـــ خیردر انشاءالله؟

صباحلر آقشام اولور نى دكل ، بو ، تيريا كى ؛
بوتون كون أسنه‌مه‌دن ، حدّت ايتمه‌دن بيقمش ؛
آل آتله باغداشه‌رق « يا سفر ! » ديمش چيقمش .
طاقيم راحت ، پالا اويغون ، غزا مبارك اولا :
طاووقلى ، هنديلى كويلرده هفته‌لرجه مولا .
رفيق آربه‌يى بولمش ، كسر ، فريح وفخور ؛
بو درت اوكون ييوب ايستر صو كنده برده سحور !
بادهوا سوفره‌يه دوشدكمى ، خوش كچر رمضان؛ ١]
مسافرم ديه انسان مقيم اولور بعضاً .
ناصيلسه بركيجه بردوش كورور بزم يولجى ؛
صباحى بكليه‌مز ، يوقيا خائنك اوروجى ؛
اوياندير ير نه‌قادار كويلو وارسه ، دير : چابوجاق ،
كيدك بولوك بكا برشويله زورلو دوش يوره‌جق . ٢]
چاريقجى عمى‌يى صاغليق ويرر جماعتده ،
— فقط سحورده ياتار ، قالقه‌ماز بوساعتده .
بيزاز صبرلى اوليك ..
— شيمدى ايسترم ، كله‌جك :
بن اويله بكله‌يه‌مم ، قالقه‌ماز ديمك نه‌ديمك ؟
چاريقجى عمى كلن خلقى اوغراتير قاپيدن.

١] « بادهوا » كلمه‌سنى سويلنديكى كبى اوقويه‌جغز : به‌داوا .
٢] « دوش يورمق » رؤيا تعبير ايتمك .

٤٣

كيمى آلمش پاچا قاصناق ، او آچار ، خصمى دونر ؛
كيمى كونده‌يله كيدركن طوپوق اللرده يكر .
كيمى جرأتلى اولور چيفته طالار ، هم‌ده قاپار ؛
كيمى باصقين چيقه‌رق قاز قانادندن چارپار .
سير ايدن خلقى‌ده بر كور : اونه جاندن خدمت ؛
اونه رقتلى آدامل ، او نه معصوم امّت !
ياريلان باشلرى چوره‌يله بوغانلرمى ديدك ..
كوز سيلنلرمى ديدك ، انجيك اوغانلرمى ديدك ..
ياغ سورن باشقه ، صاران باشقه ، چوزنلر باشقه ؛
صو ويرن باشقه ، كوكوملرله كزنلر باشقه .
شان ، شرف دويغوسى ملتده ناصيل يوكسكسه ،
مرحمت حسى‌ده اويله‌يدى ، دكلمدى كوسه ؟
نه او ؟ برشى ديمدك ...

— كچمشه ماضى ديرلر !
— طوغرو ، لكن ..
— بيراق ، اوغلم ، كله‌جكدن نه‌خبر ؟
— اونى الله بيلير آنجاق .
— آزيجق قولده بيلير .
— بيله‌مز ، چونكه كورونمز .
— ايى آمّا سزيلير :

اوروج صيجاقلره كلمش ، قير آغاسى باقمش كه :

نه تماشادر او ، تیتره طورور انسان تیر تیر .
بر بریندن داها موزون ایکی اوچ چیفت اندام ،
آتیلوب صحنه یه شاهین کبی ایتمزمی خرام ؛
سس ، صولوق چیقماز اولور ، هر کسی اورپرمه آلیر ؛
او کنیش پرده نفسلرله برابر طارالیر .
چونکه میدانده دکل ، سیره باقانلرده بیله ،
عاصمك دنکی هیاکل سچیلیر یوزلرله .
شیمدی ، صاغ قولده ، کوموش قاپلی برر بازوبند ،
بوینی میصقه یله دونانمش ، او یاریم دسته لوند ،
اوکجه پشرو یاپه رق ، صوکره طوتوشمازلرمی ،
کولش آرتیق قیزیشیر ، خصمنی طارتار خصمی .
اوزانیر شیمدی کوکسلر ، قاووشور ؛ شیمدی ، ینه
طالغه چارپار کبی چارپار کریلوب بربرینه .
کیمی تك چاپرازه کیرمش ، متمادی سورویور ؛
کیمی شیرازه یی طارتوب آلیورمش ، یورویور .
کیمی صارمه یله چویرسه م دییه صاردقچه صارار ؛
کیمی قیلچیق دوشونور ، آتمق ایچون فرصت آرار .
عضلی کوکده لر آلتنده او بیچاره چاپیر ،
سریلیر طوپراغه ، هم برداها قالقارمی ؟ خاییر !
بوال اکسه یله دوشورمشده همان چوللانیور ؛
اوده قورتولمق ایچون تورلو اویون قوللانیور .

تازه شربت صونولور تازه کسیلمش قارله ؛
بوزلو آیرانله دونر اورته‌ده باقراجلرله .

اوکله اولمازمی ، جماعتله قیلارلر نمازی .
کولشك کوملر او اثناده مهیب اینجه سازی :
اوطورور بسلی داووللر یره ، شیشمان شیشمان ،
یرده کوسترمه‌یه باشلار قابالردن ، او زمان ،
اویله ایکلرکه زمین : قلب فضا « کوت ! کوت ! » آتار ؛
زورنانك تیزلری ، دیرسه‌ك ، یدی اقلیمی طوتار !
شیمدی ، حیوانلی ، یایان ، قیز ، قادین ، اوغلان ، ارکك ؛
قوشاتیر ایپ چکیلن میدانی یوزلرجه أوبك .
برطرفدن‌ده اینر نامتناهی آرابه ..
اینر اَمّا او قادار سوسلوکه ، دیرسین : « عجبا ،
شو بیاض تنته‌لر آلتنده برر حجله‌می وار ؟ »
چکیلیر دیرکن أودوللر : سکز اون سچمه داوار :
ایکی باش ماندا ، برر طای ، طانا ، طوپ طوپ طوقوما ..
هله پشکیر کبی پشکشلری آرتیق صورما .
یاغ قازانلرله طورور ، طارتیسی یوق ، اولچوسی هیچ ؛
هانی ایستر سورون ، ایستر دوکون ، ایسترسه‌ك ایچ !

بونلرك هپسی بیتر ، برهیجاندر بلیریر ؛

اسکیدن زورنالر اوتدکجه فضا ایکلردی ؛
او نه دهشتلی دوکونلر ، اونه درنکلردی !
قورولور میدانه خرمن کبی قیرق اللی سینی ،
طابلالر ییغمایه باشلار قویونك بسلیسنی .
اکسه قات قات طاشوب اطرافه دوکولمش یاقه‌دن ؛
کوکسك ابعادی قاباردقجه کریلمش جامادان ؛
باشده آبانی صاریق ، تنده حلالی کوملك ؛
بلده لاهور شالی ، اوستنده او صوم صیرمه یلك ؛
دیزده قایطان چویرلمش چوخه‌دن صیقمه پوطور ؛
عمجه‌لر ، لوك کبی ، باغداش قوره‌رق حلقه اولور .
سوفره‌نك هاله‌سی شکلنده طوران ، قطری کنیش ،
بویی چپ چوره قیلاپدانله ظریف ایشلنمش ،
أکی آز پشکیری هر کس کوتورور دیزلرینه .
چوربادن صوکره أنك تورلوسی قالقوب ، یرینه ،
خمورك تورلوسی دولت کبی قوندقجه قونار .
سکز اون یرده کوکوملر متمادی قاینار .

صوکره سویلنمیه‌جك شکلی‌ده وار خسته‌لغك .
بر طرفدن بولانیر لوثه حسابسز ناموس ؛
برطرفدن سریلیر طوپراغه میلیونله نفوس .
هادی آلدیرمایه‌لم یوکسه‌له طورسون وفیات ،
نرده نقصانی تلافی ایده‌جك تازه حیات ؟
أوله‌نوب عائله تشکیلی بو کون زورکلیور ؛
کورویورسین یا نکاحلر نه‌قادار سیره‌لیور !

. . .

کویلونك برشیئی یوق ، محق ، اخلاقی بیتیك ؛
باق او صیرتنده‌کی میتتان بیله تیفتیك تیفتیك .
برکمیك ، بردریدر أولمدی قالدیسه دیری ؛
نرده آولکی رفاهك عجبا اونده بری ؟
طام چوکوك ، عرصه رهن ، باغچه‌یی « اجرا » ایستر ؛
برقلم بورجه بدل فائضی دفتر دفتر !
هیسچ باقیم کورمدیکندن‌می نه‌دندر ، طوپراق ،
ویریلن تخمی‌ده انکار ایده‌جك ، اویله چوراق .
بره درت آلدیغی ییل کویلو ، امین اول ، قودورور :
خار اورور بیتمیه‌جکمش کبی ، خرمن صاوورور .
اوغراماز ، کون قاووشور ، چیفتنه یاخود أوینه ؛
صباح استامبیل آتار قهوه‌ده ، آقشام دومینه .
مختصر ، غیر مفید علمی قاداردر دینی ؛
نه اوامر ، نه نواهی ، سچه‌مز هیچ بر ینی .
نمازك سمتنه بایراملری اوغرار ساده ؛
هیچ صو کورمز یوزینك دوشمانیدر سجاده .
هانی ، اوچ بش کیشیدن فضله مصلی آرامه ؛
مسجد آنبارلق ایدر ، باشقه نه‌یاپسین ، امامه
وقومق بحثنی کچ .. چونکه اودفتر قاپالی ،
برردیف ضابطی مکتبلری دبوی یاپه‌لی .
صیتمه ، فحش ، ایچکی ، قومار دورلو فجایع صالغین ..

تپه‌دن قویروغی دیكمش ، اینه طورسون طاللر ،
طاللر اطرافه كویك دامغالی یوزلرجه طایی ؛
ایكله‌دیر آت سسی ، قیصراق سسی گوم گوك اووایی .

كوندوزین كیمسه كورونمز : قادین ، اركك چالیشیر ؛
وارسه میدانده گزن طوس طوپاچ اوغلانلردر .
آقشام اولمازمی ، فقط ، طوپلار اهالی‌یی اذان ،
صوڭ جماعت یری ، حتی ، آدام آلماز بعضاً .
كونش آفاقه هنوز عرض وداع ایتمشكن ،
یوكسه‌لیر كعبه‌یه طوغرولمش آلینلر یردن .
اوگجه بردالغه‌لانیر ، صوڭره ایدر هپسی قرار ؛
اورولور اَكلی اوموزلرله برر جانلی حصار .
بویامان صفلرك آهنگی حقیقت مدهش :
صانكه یالچین قیالر یان یانه پرچینلنمش ،
اویله برجبهه كسیلمش كه : مسلسل ایمان ؛
هانكی ایمانه طوقونسه‌ڭ طاشه‌جق اطمینان .
آه او یكپاره‌لك ایامی خیال اولدی بوكون ؛
ملتك حالنی كور ، صوڭره‌ده ماضی‌یی دوشون .
كیم بویالچین قیالر صارصیله‌جقدر دیردی ؟
اویله صارصیلدی كه ادواره تزلزل ویردی !

*
* *

طاغلر اورمان ، تپه‌لر باغ ، اووالر هپ تارلا ؛
قوجه مرعی طولو باشدن باشه صاغمالله .
ایکنه آتسه‌ڭ یره دوشمز : او اکین برطوفان ؛
آتلی گیرسه‌ڭ کومولور بوغدایك آلتنده قفاڭ .
کویلونك قیرلری طوتمش ، یاییلیرکن داواری ،
سوکه‌مزسین ، صارار آفاقکی یوڭ دالغه‌لری !
طولاشیر صال کبی کوللرده حسابسز ماندا ،
فیل صانیرسین ، هانی ، برچیقسه‌ده کورسه‌ڭ قاره‌ده .
کنیش آلنیله یارار اوتلری بیکلرجه اوکوز ،
بسیدن هر برینك صیرتی ، باقارسین ، دوم دوز .
نه‌ده ایصلاق پاتی بورننده‌کی موس مور منویش ! ١]
هادی کلسین باقالم طاملرك آلتنده کویش .
دیز چوکر بولدیمی یاصلانمایه کافی میدان ؛
سورونور طوپراغك اوستنده اوقات قات کردان .
چیفته کوزلر سوزولور، تك چکه طورماز چیکنر ؛
ایکی یاندن یره شفاف ایکی ایپلیکدر اینر .
بونلرك آغده‌لانیر ، ماچ ماچ اوترکن ساقیزی ،
اوته‌دن برسورو کوربوز ، دموی کویلی قیزی ،
طارایوب هپسنی اولاد کبی ، بربر قینالار .

١] صیغیرلرك بورونلری اوستنده‌کی ایصلاق نشانهٔ صحتدر. کویش کتیرملری‌ده اویله‌در .

٣٥

برتکرلکلری آلچاق ، یانه یاتمش آرابه ؛
یرلیدن آز قابا ، مالطیز کچیسندن چوق اوفاق ،
ایکی محزون اوکوزك سیرینه منقاد اوله‌رق ؛
نه یانیق مرثیه‌لر سویله‌دییور دینکیلنه !
بونی کوردم ، آجیمق کلدی ایچمدن کلینه :
سکا باقسین‌ده قیزم ، بختك اوتانسین .. نه دییم ؟
او ، سنك ، کیمدی ، بو کون نرده یاتار ، بیلمدیکم ،
نینه‌کك روحنه آغوش آچیورکن ملکوت ،
ترتمیز نعشنی غفران کبی اورتن تابوت ،
شو کلینلك آرابا کدن داها شاهانه‌یدی .
کچدی رؤیا کبی ، اللهم ، او کونلر نه‌یدی !
شو بایرلرده ـ که وقتیله بوتون باغلردی ـ
سسی دنیایی طوتان بربرکت چاغلاردی .
یاشووادی که چیریل چیپلاق اوزانمش ، بی‌تاب ،
هیسچ یازین بویله فضاسنده تو ترمیدی سراب ؟
شیمدی آفاقه آلو یوسکوریور هرچاتلاق ،
یاریلوب خسته دوداقلر کبی ، یر یر ، طوپراق .
ــ دشمه ، اوغلم ، یاره‌در ، هم‌ده یورکلر یاره‌سی ...

ــ نه‌یدی ، یاربی ، اوتوز قیرق سنه اول بورا‌سی ؟

٣٤

برکت ویرسین اونك معدنی وارمش درەدە :
صاغ اوموزلردە ىرر ، باشلری کرتیکلی ، آغاج ،
قادین ، ارکك ، صوبی آقطارمەدە باقراچ باقراچ .
صوکرە ، ىردنسە کلوب « یاغلانیکز هایدی ! » سسی ،
چوکدی میداندە طوران قابلرە آرتیق هپسی .
پالاز اوردك کبی ، باندقجە آووجلر باندی ؛
مشین ایصلار کبی ، قاوروق دریلر ایصلاندی .
بومراسمدە بیتوب ، باشلایەجق دیندی کولش ،
چارپینوب چیرپینەرق چیقدی نهایت ایکی أش .
داها ایلك الدە بوشانسینمی آلنلردن تر ،
اوکوکسلر سکا اوتسونمی کوروکدندە بتر ؟
باقدم : آلتندن اوبر چیفتە پریشان باغرك ،
صولوغانلر کبی قالقوب اینیور چیفتە قارین !
صوکرەدن دیزلرە برتیترەمەدر چوکمشدی ؛
هلە چوق سورمیەرك دردیدە جانسز دوشدی .
ایکی بیچارە سریلمش ، یاتیور کن یردە ،
« قالقیك آرتیق ! » دیدیلر ، لکن اودرمان نردە !
کولشك بویلەسی هیچ کورمدیکم برشیدی ؛
اورتە ، باش ، هپسیدە بونلر کبی آوارەیدی .

*

* *

قارشیدن تنتەسنك نصفی حصیر ، نصفی عبا ،

بری طیقسیردی تا اکسەمده ... عجائب ، بوده کیم ؟
نه کورەیدم : کلەبك تارلاسی اولمشده ایچی ،
صولویوب سومکورویور صیرتمه بریاشلی کچی !
« آما باق ، عقلمه کلمزسەده حرمت طلبی ؛
اوقادار فضله صمیمیق سوم ، چلبی ؛
صاقالکدن چکرم ، صوکره ، قاریشمام .. هادی کیت !»
نرده ! آلدیرمادی.. صوردم، باش أودولمش بوییکیت! [۱]
هله سن کچ ییکیدم ، کچ باقالیم ، باشقه نه وار ؟
بر چلیمسز صوپا ، بویننده اوچ آرشون آستار .

پهلوانلر هانی ؟ دیرکن ، سوکوویرمزمی ، خواجەم ،
بربرندن داها بیچاره سکز چیپلاق آدام ؟
آه او صویغونلغی رؤیاده کورن قورقاردی :
چونکه کوملك کبی أتدنده صویونمشلردی !
بردلیك طوربایه کیرمش کیمی ، قیسیت برینه ؛
چکیویرمش کیمی ، برلیمه چووال دیزلرینه .
کیمنك ، کیدیکی چاقشیر ، کیمنك بز شالوار ؛
کیمنك ، اوچقوری بویندن آصیلمش ، طونی وار .
عجبا یاغ سورونورلرمی دیسەم ، یاغ نرەده ؟

۱] « أودول » کولشلرده، یاریشلرده غالب طرفه ویریلن مکافات.
املای قدیمی : اوکدول .

٣٢

صینه‌دن بوی بو کولمش‌ده اودیم دیك توركك ،
دوشونوب طورماده اوكسوز كبی كوسكون كوسكون .
كوكده تشریحلره دونمش ، اوباجاقلر دكنك ؛
دها یاش یكرمی ایكن اللر ، آیاقلر تیتره‌ك .
اویله سكسانلك آداملر آرامق بك یاكلیش ؛
قیرق اونك عمرینه صوك مرحله اولمش قالمش .
دكیشیك صانكه اوآرسلان كبی عرقك طورونی !
بنسه اسلامك اوكوربوز ، اوجوان عنصرینی ،
قوجاماز ، دیردم ، عصرلرجه ، صورولسه‌یدی اكر ،
نه‌چابوق الدن ، آیاقدن دوشه‌جكمش اومكر !...

نه‌یسه ، دكنكجی كلوب : « میدان آچیلسین ، صاوولك ! »
دیر دیمز ، باشلادی قلبی سسی بیرتیق داوولك .
كوم كوم اوتمك نه‌كزر ! طیق نفس اولمش قاصناق :
كوكسی طوقماق كبی كوت ! كوت ! اوروبورخیشلایه‌رق .
زورنا خیم خیم‌می نه‌در ، سویله‌میور برتورلو ؛
اوفله‌ین چنكانه‌نك رنكی مزار ، كندی أولو .
كونش اولدقجه قیزیشمش ، بنی یورمشدی صیجاق ؛
هله بركولكه بولوب آلتمه چكدم چابوجاق .
تام دیمشدم : آزیجق یاصلانه‌یم ، دیكله‌نه‌یم ...

هانی آی پارچه‌سی قیزلرکه قوشار اویناردی ؟
هانی طاغ پارچه‌سی میلونله بهادر واردی ؟
بو کون آرتیق بری یوق.. هپسی ماصال، هپسی یالان !
بر اوکولماز یاره‌در ، وارسه یورکلرده قالان .

*
* *

— صورمه ، قارتالده ایدم بن‌ده بوچهارشنبه کونی .
دیدیلر : « قورنه‌ده دوندن بری وار کوی دوکونی ،
خوشلانیرسه‌ك، هادی، اولمازمی ؟..» « پك اعلا ، کیدرز؛
هم بیراز قیر کورورز ، هم‌ده کولش سیر ایدرز . »
کشکه ، کیتمم دیمش اولسه‌یدم ... الٓهی ، اونه حال ،
او ناصیل مسخره درنکدی‌که تعریفی محال .
طوپی قیرق اللی قادار کویلو سریلمش بایره ،
باقیور خرمنك آلتنده‌کی اوتسز چایره .
بت بکز صاری بیچاره‌لرك هپسنده ؛
نه‌اولور برکیشی اولسون کوره‌بیلسه‌م زنده !
شیش قارن صیصقه چوجوقلر کبی ، قوللر صارقیق ؛
آرقه یوس یومرو ، کوکس چوکمش ، اوموزلر قالقیق .
کوزلرك بوس بولانیق رنکی ، قاپاقلر شیش شیش ؛
یوز بوروشمش ، اوزامش ، جبهه طارالمش ، کیتمش .
کزه‌جك یرده او آواره نظرلر طالیور ؛
سریلوب دوشدیکی بر نقطه‌یه ، قالدیرماسی زور !

۳۰

صارار آفاقی بیکارله صیجاق کول ییغینی .
نه او کوم کوك درەلر وار ، نه او زمرد طاغلر ؛
نه او چیلدیرمش اکینلر ، نه او جوشقون باغلر .
شیمدی قیزغین کونك آلتنده پینکلر ، بکلر ،
ساده یالچین قایالر ، ساده ایپ ایصسز چوللر .
یوردی باشدن باشه ویرانەیه دونمش تورکك ؛
دونکی شن ، شاطر اوجاقلر یاتیور یرده بوکون .
کوندوز انسان سسی طویماز ، کیجه کورمز بر ایشیق ،
یولجی هایقیرسەده بایقوش کبی ، چیغلیق چیغلیق .
« بو دیارك هانی صاحبلری ؟ » دیرسین ؛ جنلر ،
« هانی صاحبلری ؟.. » دیر ، قارشیکی طاغدن بو سفر !
یرده ارطغرلی قوینده بویوتمش اوبالر ؟
هانی عثمان کبی ، اورخان کبی کوربوز بابالر ؟
هانی برشانلی سلیمان پاشا ؟ برقانلی سلیم ؟
آه ، بریلدیریم اولسون کورەمزسین ، نەالیم !
هانی جندیلری ، شاهین کبی ، جیلان قووالار ،
کوپورور ، دالغەلانیر ، یم یشیل اکین اووالر ؟
هانی تاریخی صورولدقجه ، مفاخر سویلر ،
قهرمانلر یتیشن طوپراغی زنکین کویلر ؟
هانی اورمان کبی آفاقی دەشن مزراقلر ؟
هانی آتلر کبی صحرایی اشن قیصراقلر ؟

۲۹

نه گبرمز ، نه کوتوك بنیه که هیچ قاغشامامش !
بونی ربم بکا صاغلق دییه نردن یامامش ؟
ایسته‌م ، کندینك اولسون !
— نه‌دییورسین ؟ هله باق !
— بیراق اوغلم ، آزیجق دردینی دوکسون شوبوناق .
بکا دنیاده نه برقالدی ، امین اول ، نه‌ده‌یار ؛
آرارم گوچمك ایچون باشقه زمین ، باشقه دیار .
بو کالان روحمه ایستر براوزون بویلو سفر ؛
یاشامقدن نه چیقار کونلرم اولدقجه هدر ؟
بر گولر چهره سزوب گولدیکی یوقدر یوزیمك ؛
کیجه‌دن فرقنی کورمش دکلم گوندوزیمك .
سنه‌لر وارکه خراب اولمادیغم کون بیلمم ؛
کزرم آبداله چیقمش کبی سرسم سرسم . [۱]
دیکیلیر قارشیمه هپ کورمدیکم ، بیلمدیکم ؛
صورارم کندیمه : غربتده‌می ، حیرتده‌می‌یم ؟
یوقلارم طاشلری ، طوپراقلری : ایزلر قان ایزی ؛
یوردیمك قان قوصویور موس مور اوزانمش ده‌کیزی !
توتر اوچ بش باجا قالمش .. اوده سیرك سیرك ..
آشنا بر یووا اولسون سچه‌بیلسه‌م ، دییه‌رك ..
باقینیرکن طویارم کوزلریمك یاندیغنی :

[۱] « آبداله چیقمق » اورته اویوننده آبدال اویونی اوینامقدر .

— « مومی الیهك »

— ایشته بوچوق !

— نه چاره ! « شرع شریف جانبندن » اولدیمی ؟

— یوق ..

بیراز یاواشجه .

— پکی .. هایدی ، شیمدی باغلاییور :

« لزوم حجربنه دائر » یاز .. « اشبو علم وخبر »

« محلمزجه » می دیرسین ؟ دیدکسه « بالتنظیم

حضور حاکم شرعی‌یه » سجمی باص : « تقدیم

قیلندی . »

— آفرین ، اوغلم ، امامده بویله یازار.

— اونی بیلمم ، شو بیتیردك یا نهایت زور زار .

— عجبا حجری موافق کوره‌جکلرمی که ؟

— ای‌ی ..

حاکمك رأینه ، وجدانته قالمش برشی .

سن‌ده کور کندینی برکره .

— پکی ، اولادم ،

کوره‌یم .. باشقه نه‌یاپسه‌م که ، شاشیردم قالدم .

بیتدم آرتیق ، بیله‌مزسین نه‌قادار بیتدیکمی ؟

آه کورسه‌م شو جهاندن ییقیلوب کیتدیکمی !

٢٧

نه اعتنا بو ! يساری‌میسین ، نه‌سین ؟

— طبق !

— یازیکدی : « کندینه مخصوص ومنحصر بولنانه »
آدام ، جیزیقدیریور ، باقه حسن خطه ، فلان .
« کوچوك ، بویوك بوتون اولادلره زوجه‌سنی »
یازیلدی بیتدی یا ؟

— صبر ایت دوزلته‌یم شو سینی ..

دوزلدی .

— یاز باقالم : « هر جهتجه یلك محروم
واحتیاج »

— أوت ، اوغلم ، یازیلدی ، بکلیورم .

— « ایچنده اُرلدیه محکوم »

— ایدرمی ؟

— یوق « بیرآفیر »

— یازیلدی .

— « اوملفیون »

— اعلا !

— فنامی یوقسه ؟

— خایر ،

فنا اولورمی یا ؟

— اوت .

— « اضراراً آلديغى ... » يازدكمى ؟.. طورمه شيمدى.

— فقط ..

— نه واركه ؟

— « آلديغى » كافى مى ؟ ايسته‌مزمى نكاح ؟

— اوحالده شويله يازارسين : « اضراراً استنكاح »

— بو اولدى .

— « ايتمديكى » ... قيز نه‌يدى ؟

— سويلدك يا قوزوم ،

— ايشيتمدكمى دمين ؟

— حقليسين ، دوام ايت : « روم
جماعتندن » افندم « فلانه‌نك » يازيور .

— يازيلدى .

— « اوستنه ايتمك »

— ايده‌يدى كشكه !

— « ديلر
وبويله مالنى بيهوده يولده اتلافه
قيام ايدر »

— ياواش اول ! قوش دين‌ده اولمادى يا !

— « وعرضه ايلديكى وجه اوزره امر انفاقى »

٢٥

ـــ اولدی ، سویله سن ...

ـــ « معنوه »

ـــ پکی .

ـــ « دکلسه‌ده »

ـــ لکن ، قلم قیریلدی‌به ، توه !

ـــ اوبر قلمله یاز آرتیق ، نه‌ماقته وار ، نه چاقی .

« اعاشه‌سیله » بیتیردکمی ؟

ـــ سویله .

ـــ « اتفاقی

تماماً اوسته عائد و ... » هایدی ! « افرادی

کثیره .. »

ـــ أوت ، آزیجق طور ...

ـــ « عیال واولادی »

ـــ پکی .

ـــ « بولونديغی .. »

ـــ طور طور !

ـــ يورولدك آكلا شيلان ؟

ـــ يورولمادم هادی سن ..

ـــ « والده عهده‌سنده اولانه »

یازیلدی بیتدیمی ؟ « بالجمله مال وملکی »

— باقارز طورده براز ..

داها اعلا-ى مى : بن سويليه‌يم ، كنديك ياز ..

امام اسلوبنه اويدورماسى آرتيق سندن !

هادى بربسمله چك ، باشلايه‌لم ايسترسه‌ك .

هله ايلكين طاقيوير كوزلكى .

— هاى هاى طاقه‌يم ؛

يالكز ، سن بكا برپارچه كاغد وير باقه‌يم .

— حقه ايسترمى ؟

— ديويت واريا .

— پكى ، ايشته كاغد .

اولا اورته‌يه بر « هو » مى آتارلر ؟ هادى آت ،

باشلا : « بارى »

— اوت ، « علم وخبر اولدركه »

— « محلمزده » چابوق ياز!

— شاشيرمايم ، طوركه !

— « فلانه سوقاقده »

— ياواش سويله ، اولدى .

— « قائن اولانه

فلانجه خانه‌ده ... ساكن ... فلانجه اوغلى ... فلانه ...

دوشونمه ! « هزه‌فادار »

شیمدی ، اوغلم ، حریفك حجرینه برچاره !
— قولای .
— سفهادن صایه‌بیلسه‌ك ؟
— صایه‌جقسین ، های های .
برآدام مالنی اسراف ایله ایتمشسه هدر ،
اوکا حکام شریعت « سفهادن » در دیر .
ساده‌دل ، ابله اولوب ، کار ایدرم ، وهمیله ،
اخذ واعطایه جیقوب آلدانان اشخاصه بیله ،
« سفها » نامنی ویرمکده ، أوت ، شرع شریف .
کله‌لم مسئله‌نك حلنه : مادام بوحریف ،
کندی انفاقنه محتاج اولان اولادلرینك ،
جمله‌سندن کچه‌رك ، دردینه برپیس قارینك ،
هدر ایتمکده بوتون مالنی .. البت یابوناق ؛
یاخود آلدانمایه غایتله مساعد آوناق .
ایکی صورتده‌ده حاکم بونی حجر ایتسه ، ایدر .
شیمدی لازم کلن آنجاق سزه بر علم‌وخبر .
اختیار هیئتی ، مختار ، هپکز طوپلانیکز .
یازیکز چارچابوق .. اطرافلیجه اولسون یالکز ؛
صوکره ، هیچ بکله‌مه‌دن کوندریکز محکمه‌یه .
— ایش مهم .. قورقارم اطرافلی یازیلمازسه دییه ،
شونی سن یازسه‌کا اوغلم ؟

— اوت .
بوكا بر چاره دوشون ، كيتمسين اولر ، كرم ايت .
او چوجوقلر نه اولور صوكره ؟

— پريشان . ياخانم ؟

— اوده رحمتلى آنامدن داها صاغلش بەجانم ؟
سويلدم سويلدم آلديرمادى « اوردم طويماز »
صوكره ملعون قارى قورنازمى ، حقيقت قورناز ؛
حريف آشك‌مى ديدك ، اشهد بالله آشك ؛
آغزى قارنده‌كى اوچقور دوكومندن گوشك !
بر قيريتسين ، ايكى ديل دوكسون او فتان قحبه !
چاره يوق ، صاليه‌سى صارقوب ديه‌جك : ويردم‌به :

خانم آقشام ، بزه كلمشدى نمازدن صوكره ..
يولده بيچاره شاشيرمش ، هادى كيرمش چاموره .
نه‌قيافت ، نه‌حزين منظره ، كورسه‌ك ياوروم !
كندى آغلار ، قيزى آغلار .. نه‌ديم ، بيلميورم .
جكرم صيزلادى باقدم‌ده ، فقط فائده‌نه ؟
قدرك جلوه‌سى ، قربان اولايم حل ايده‌نه !
غمسز انسانلره اكلنجه كليرمش ياشامق ؛
يوركك حسلى‌مى ، اشكنجه‌ده‌سين ، طالعه باق !

اویناسین قومده چوجوقلر !
— نه وظیفه‌ڭ بو آدام؟
آووقاتدن‌ده بتر ، آی نه‌قادار هرزه وکیل !
— دفع اول اورادن !
— هادی یاز کاغدیمی !
— یازمام‌بو ، چکیل !
— یازه‌جقسین !
— بیقیل اورادن ، سکا یوق علم وخبر ؛
مکر امر ایتملی رؤیامه گیروب پیغمبر .
— یازمه ستین سنه ، یاپمین ، یاپ الکدن کلنی ؛
یدی کون صوکره طویارسین : خانم اولمش آلّه‌نی !

* * *

— خواجه زاده‌م، سوزی چیقسین‌ده نهایت حریفك،
بکا قاه قاه دییه کولسون‌می ؟ ناصیلمش کیفك !
— عقدی کیم یاپدی ؟
— آچیق کوزمی آرارسین که ؟ طولو..
یالکز کوسترن اولسون : پاره‌نك نرده یولی .
او دکل ، شیمدی اصل چاتدی بلانك بویوکی :
خبر آلدم ، قاری قاندیرمش او سرسم هودوکی ،
آلیورمش بوتون املا کنی .
— کرچکمی؟

اویله سنت دینه‌مز ، هر زمان ، اولمك ایچین ؛
وقت اولور ، سنتی کچ ، واجب اولور ارکك ایچین ؛
وقت اولور ، سنت اولور ..

— سویلدیکم چیقدی ، تمام !

— وقت اولور ، برده باقارسین که ، اولور بویله : حرام.
— کیمسه‌دن دیکله‌مه‌مشدم بوسنك فتوایی ..
نه توخاف !

— سنده توخافلق ، قیصه کس دعوایی.
چولوغك وار ، چوجوغك وار ، حرمك ناموسلو ؛
یاشك آلتمش بشی بولمش ، اوطور آرتیق اوصلو.
نره‌ڭ اكسیك ، به‌آدام ، بویله نه‌وار چیلدیره‌جق؟
قاری دردیله ییقیلماز بوقادار ییللق اوجاق .
— او ناصیل سوز ؟ بن اوجاق ییقمایه أوله‌میورم .
— هیچ او سكسان قاپی كزمش ، اوقاشارلانمش روم،
سوفره‌جیکن سنی قویمشده بوجانم قیلیغه ،
خانم دیرسه، دو كولمزمی كه فیندیقجیلغه؟
قاری قیوراق ، پاشا حضرتلری، شاللاق ماللاق؛
بری حقیله ادبسز ، بری شرطنجه صالاق ؛
اول الله دونه‌جكسین چابوجاق مسخره‌یه ؟
اوره‌جقسین ایكی اوچ دالغه‌ده باشدن قاره‌یه !
آرتیق أولر کیدییور جلوه‌یی قیردقجه مادام ..

١٩

ــ خایر ، کندك باق ؛
نجه بر کلّه‌ك آچیق ، برده صاقال دیبلرك آق .
ــ آما سن خلط ایدییورسین ! صاقالمدن سزه نه؟
ــ نه‌می ؟ اوندن بلش ا کلنجه‌می وار سیر ایده‌نه ؟
کولویور قهوه‌ده ایل ، چارشیده بقال ، چاقچال؛
اوله بیهوده ، آغیزلرده‌کی بر پارماق بال ؛
چاتلاسه‌ك سوفره‌جی رومدن قاری اولماز آدامه .
ــ کیم خبر ویردی بیله‌یدم ؟..
ــ نه‌بوناق شیسین آما !
کیم خبر ویردی ، نه‌در ؟ صورمایه وارمیدی لزوم ؟
یدیکك هرزه‌یی کور کوردی ، صاغیر دویدی قوزوم.
سویله‌تیر چار چابوق انسان ، مکر اولسون یك آلیق،
بوش بوغاز شی ، اوسنك یوصمه صاقال، خاصه قیلیق!
ــ آرتیق الویردی امام، کلّه‌می قیزدیرمه‌ده یاز.
ــ بکا باق : هیچ بر امام بویله رذالت یازه‌ماز .
ــ آی ، رذالت‌ده دییور سنته!
ــ سنت‌می ؟
ــ یانه؟
ــ اویله شی یوق..
ــ نه‌دیمك !
ــ دیکله ، به‌هی دیوانه :

بنی سویلتمه قیزم ، کیت‌ده همان صاو قاری‌یی .

∴

چوق زمان کچمدی ، کوردم‌که بزم صویتاری‌یی،
کلیور « علم وخبر یاز . » دیه ، نه‌یمش باقالم ؟
— بر اذننامه.

— اذننامه‌می ؟ های های، لازم..
أوله‌نن هانکیسی ؟ بکلرمی ، کریمه کمی ، پاشا ؟
— اونلرك وقتی دکل .
— کیم‌یا ؟
— بن‌ایم .
— سنمی؟ یاشا!
تام‌ده وقتك ، هانی کون کچمه‌یه کلمز ، طاوران !
— خواجه‌ا کلنمه همان یازمه‌که‌باق، ایشته پاره‌ك!
— آی اومردار کاغدك پك‌می بویوك خاطری‌که ،
بنی اورکر دیه طوتمش صاییورسین بر .. ایکی ؟..
قاچ پاره‌ك وارسه بوکوب قاتلاده ایندیر جبکه ،
یازه‌مام نافله .
— البت یازه‌جقسین ، سکا نه ؟
— هیچ آدام حالنه باقمازمی‌به ؟ انصاف آزیجق !
— چوق شکر حالمه.. نه‌م وار؟ یوزم آق، آلنم آچیق..
ایی باق سن بکا بر کره !

فس ییقیق ، كله چیقیق ، قاش ییلیشیق، كوز سوزكون؛
ایكنه ، بونجوق ، یاقه‌لق، تاصمه ، یولار ... هپسی تمام؛
قوچ ییكیت صانكه بوناق !

— سن‌ده‌می شاعردك امام ؟

— قوشقولاندم پاشادن ، كیزلیجه كیتدم خانمه ؛
دیدم : اورتون‌ده قیزم ، كل باقالم ، كل یانمه .
زوجكك طوری عجائبله‌شیور ظن ایدرم ،
سن نه‌دیرسین بوكا بیلمم ، بكا صور ، باق نه‌دیرم :
ایشجیكمز، سوفره‌جیكمز وارمی ؟

— أوت .

— كیم ؟

— أله‌نی.

— شیمدی صاو.

— هیچ‌می سببسز ؟

— آ قیزم، دیكله بنی:
بویله شیلرده سبب ، حكمت آرانماز .. چابوجاق
صاوه بیلمكده‌در ایش .. یوقسه رذالت چیقه‌جق :
پاشا آزمش !

— عجبا اوستمه كول قوقلارمی؟

— اونی بیلمم ، كولی قوقلارمی قوجه‌ك، یوقلارمی؟

سكا خدمت ، بابامك روحنه رحمتدر ، آيول .
— خواجه زادهم ، بيليرم هپسنی ، برخوردار اول .
اوغلانك حالنی اولجه‌می آچسه‌م ؟.. لكن .
قومشونك دردی طوروركن بونی آچمق چيركين .
— اوغلانك حالی نه‌در ، سويله ؟ مراق ايتمه‌ده‌يم ..
— هله طورسون‌ده او ، ايلكين شونی برنقل ايده‌يم :

متقاعد پاشالردن بری ، اوچ بش سنه وار ،
دوشدی بيلمم نه‌طرفدنسه بزم سمته قادار .
كيمده آز چوق كتيرر برصاتيلق مال وارسه ،
قاپاتوب يايدی بلشدن سكز او ، درت عرصه .
حريفك حالی بدايتده ضررسزجه‌يدی ؛
صوك زمانلرده ، نه‌اولديسه ، نمازدن جايدی .
نه‌جماعتده ، نه مسجدده ، بوكون قومشو پاشا .
— اولاغان شی ، صوفيلق چيقمادی ، بسبللی باشه .
— ديركن اينجامه‌يه ، كنجلمه‌يه قالقيشدی ..
— آمان !
— نه آمان ديكه‌دی ، كيتدكجه ، خوواردام ، نه‌زمان .
صاچ صاقال طوتدی نه حكمتسه عجائب بر رنك ؛
قالافاتلاندی بييقلر ، ايكی بطمان ، بردنك !
چهره آلليقلی صابونلرله مجلاّ هر كون ؛

— خواجه، کشف ایت باقایم، شیمدی بو حربك صوکنی؟
— اونی الله بیلیر اما ، عجبا وارمی صوکی ؟
— نه‌دیمك ! نامتناهی می‌بو ؟ البته بیتر ؛
طرفینك بری آنجاق دییوریسین که : یتر .
— عقلم ایرمزسه‌ده اولاد ، بوایشك بیتمسنه ،
ایکی شیدن بری لازم ..
— او نه‌در ؟
— دیکله‌سه‌که :
انکلیز یوقمی ، اوخائن ، یاطوییوب پاطلامالی ؛
یاخود آچ قالمالیدر .. یوقسه بزم فال قاپالی .
آچه سن شیمدی او یاپراقلری ، اوغلم بی صور :
باشمك دردی بویوك ، چاره‌سی یوق .. اولسه‌ده زور .
— چاره‌سز درد اولاماز ، سویله خواجه‌م، دیکله‌یورم ؟
— بر دکل ..
— طوت که بیك اولمش ، نه دیمك ، مجبورم .

— كيتمه ، سسلان ، يالكز ، نرده امين يوقى ؟

— امين !

نرده‌سين ؟ باقسه‌كه ، چاى دمليه‌جكلردى دمين ..

— دمله‌مشلر ، بابا ..

— سن كاسه‌كه ، اوغلم ، بورايه ..

ال أوپرلردى ، اونوتدكمى ؟

— خايير .

— اولديمى يا ؟

— دمين اوپدم ، بابا ..

— اوپدكمى ، كيت اوياليسه هادى.

هله ياربى شكر ، چاى‌ده نهايت كلدى .

شكر ايسترسه‌ك اكر بولدوره‌لم ؟

— درت يوزمى ؟

آلديغم يوق، ياشاسين ازميرك اعلا أوزومى ؛

هم اوجوز ، هم داها لذتلى .

— چكردكسزدە .

— بويورك .

— باشلا جانم ، وارمى مراسم بزده ؟

— خواجه‌م، اولجه أوزوم چيكنه‌نه‌جك ، اوستنه‌چاى ..

ايچه‌لم عشقنه رندان خدانك !

— هاى هاى !

. . .

١٣

هم سنك شعره مدافع چیقیشك معناسز :
سکا شاعر دیین ، اوغلم ، سنی کوردم یالکز :
کیمی مولدجی دییور ..
— آه اولا بیلسەم ، نرده !
یتیشیلمز که : سلیمان دده یوکسکلرده .
— کیمی بدعتجی دییور .. طویدیغم الك چوق بونلر .
— داها وارمیدی ، امام ؟
— وار یا ، اونوتدم : بیطر .
— کشکه بیطرلق ایدەیدم ..
— ینه ایت ممکنسه .
— یاپەمام .
— بلکه یاپاردك به ..
— اونوتدم ، به کوسه !
— کشکه ذهنکده قالایمش ، نه قدر لازممش ؛
بنی دیکلرمیسین اولاد ؟ ینه قابلسه چالیش :
چونکه برتجربه ایتسەك سنك عقلكده یاتار ،
بزه انسان حکیمندن داها لازم بیطر .
— هله برچك باقالم !
— سنده بزمکندن چك .
— هانی چای کلمدی یاهو ؟
— آی ، اونوتدق ، کرچك .

اونلر آزدیردی ، أوت ، باشلیجه پسپایه‌لری .
بو صیقیلمازلره « مدح ایت ! » دیه ، مانغیر صونه‌رق ،
نه اراذل آدام اولمش ، اوقو تاریخی‌ده باق !
ادبیاته ادبسزلکی اونلر صوقدی ،
یوقسه ، دین پرده‌سی آلتنده بوعصیان یوقدی :
سوردیلر تورکه « تصوف » دیه اولغون شیرایی :
متصل شیمدی « حقیقت » قوصویور صدقی دایی !
بوجهان بوش ، یالکز بر راقی حق ، برده شراب ؛
قبله : تزکاه باشی ، میخانه‌جی اوغلان : محراب .
کیت او « دیوان » می نه‌قارن آغریسیدر ، آچ‌ده اونی ،
قوقلا بر کره ، قوقار میس کبی « صاندیق بورنی ! » [١]
نی سویلتمه‌لر وار داها !
— تکمیلله‌یبور ..
ساده بك سوکمه‌که ، پیغمبریمز شعری سور .
— واقعا « ان من الشعر ... » بویوك برنعمت ؛
دقت ایتسه‌ك : ینه سودکلری ، لکن ، حکمت . [٢]
بن که عطار ایله سعدی‌یی اوقور ، هم سورم ؛
باشقه وادیلری طوتمشلره آنجاق سوکرم .

---

[١] بکی قاپیده‌کی تاریخی میخانه‌لرك اولدیغی یر .
[٢] « ان من الشعر لحکمة وان من البیان لسحراً = اویله شعر واردرکه حکمتدر ؛ اویله بیان واردرکه سحردر . » حدیث شریف

١١

هانکی بر فنده تعالی ایده‌بیلدك ، اولاد ؟
هانکی صنعتده رسوخك کوزه چارپار ؟ آ کلات !
علمادن‌می صایبلدك ؟ فقهادن‌می ؟
— خایر .
— یا سیاسی‌می نه‌سین ؟ کندیکه بر مسلك آییر .
— شاعرم .
— اولماز اولایدك : او نه یوزلر قاره‌سی !
بجه دنیاده‌کی ایشسزلرك الك مسخره‌سی .
— عفو ایدرسین اونی !
— امکانی یوق ایتمم ، نه دیمك !
شعره مسلك دییه ، اوغلم ، ویریلیرمیدی امك ؟
آه ، وقتیله کلوب بر دانیشه‌یدك کوسه‌که ،
سنك اولمشدی بو کون بالکه اوقیرق آلتی سنه .
— آما بك خیرپالادك شعری ..
— أوت ، خیرپالادم :
چونکه مرکب دکلم ، بنده مرکب یالادم ،
بن ده تاریخ اوقودم ؛ عالمی آز چوق بیلیرم .
« شعرا » دیندیمی ، بردن بره اوینار سیکیرم .
ایی کون دوستی حریفلر ، او نه یارداقجی کروه ،
او نه مستکره آداملر ! هانی باقق مکروه .
دالقاووقلقده‌کی ادمانلری سرمایه‌لری ..

نه آرارسه ، بونون ، كندى و اجس ، كندى .
ذات دولتلرى . لكن آرتيجو يوكسلدى .
سن دعا ايت باباڭ طوپلايغك ميراثه ،
هپ اوڭك شمديدر اوچ سطر علمك وارسه .
— اوچ سطر هم ده ، الٰهى ، نه توكنمز عرفان !
— هادى اوچ يوز سطر اولسون متحملسه قفاڭ .
خواجه‌نڭ كعبنه يوكسلمه‌ك ايچون طاغلر وار .
— طيرمانيرسه‌م ؟
— هادى طيرمان ، باغلم ، ايشته‌ديوار .
— كوره‌جكسين .
— بو باجاقلرله‌مى ؟
— هاى هاى !
— بالاى !
ياشيكز قاچدى پاشام ، اللى‌مى ؟
— يوقدر اللى .
— آشديكز قيرقى يا ؟
— قيرق آلتى‌يى بولدق .
— اعلا ..
يوزى بولسه‌ڭ ، ينه « حالا مى بومكتوب ، حالا ! »
عرضى اونمازسه حياتڭ نه چيقار طولندن ؟
هانى قيرق آلتى ييلك الده‌كى محصولندن ؟

٩

— نه‌یه ؟

— هم بکزه‌مدك مرحومه ؛

هم نه‌دن بکزه‌مدك ، دیرسه‌ك ، افندیم ، صورمه ،
او نه حدت ، او نه شدت ! چالیشوب بکزه‌سه که !
علمه وقف ایتدیکی دیرسك باباك : اللی سنه .

— بزده آز چوق پالا سورتدك ..

— سکا جاهل دیمدك ،
یالکز زوبه دیدك .. باق ینه باقدك دیك دیك .
خواجه رحمتلی یتیشمشدی ، دوشون هم ، نره‌دن ؟
کیمك اوغلیدی باباك ؟ کیمدی اونوتدکمی دده‌ك ؟
اپیکك کویلوسی ، امی ، یاری وحشی بر آدام ..

— باری یام یام دی ! نه‌مانع که ، أوت ، آق یام یام !

— دیکله اوغلم ..

— نه نزاهت بو خواجه‌م ؟ حیرانم !

— لافی آغزمده بیراقدك به قوزوم ، طور به جانم ..

— جمله بیتسه‌یدی ، امینم که ، دده‌م کیتمشدی ..
طاریتیشدم !

— نه‌او ، صبرتلان‌ده‌می اولدق شیمدی ؟

— نه‌یسه بحثکده دوام ایت باقالم ..

— ایشته باباك ،
بر شی اوکرنمه‌دی البته او امی بابادن .

يوق ، اكر موم كبى طوس طوغرو جواب ايسترسه‌ك :
باباكك كسديكى ضيرناق بيله اولمازسين سن .
ـــ نه‌ترا كتلى بيان : هاى كيدى موم، طبقى اودون!
ـــ بويله حدتلنه‌جكدك، نه‌يه راضى اولدك؟
ـــ اولدم آما بوقدار طوغرولك اولمازكه طادى ..
« سلام عليكم به‌هى كور قضى : »
سنى چوق سوزلو ديدك ، يمدى ؛ تكدير ايتدك ،
ينه آز كلدى ..
ـــ خاير ، سويله‌مدم، سويلتدك.
ـــ باشلادك شيمدى‌ده تحقيره .. قيزيلمازمى خواجه؟
ـــ زوببه‌لك يوق !
ـــ اوه؟ بن زوببه‌مى‌يم ؟
ـــ اولدقجه.
ـــ واقعا چوق سورم ، هرنه‌ديسه‌ك آلديرمام ؛
بو ، فقط هضم اولونور پارچه دكل .. پير اول امام !
ـــ سن‌ده پير اول.
ـــ آما قيزدم.
ـــ نه‌تحف شيسين به:
بر سوزمدن قيزييورسين.
ـــ كيمه ديرلر زوببه ؟
ـــ سكا ديرلر.

٢

— حاشا، رحمت.

— انفیه‌ك واریا ؟

— طبیعی.

چکیلیر بویدمی ؟

— بورون آلداتمایه کافی.

— بونه‌در ؟ جرمانمی ؟

— قاریشیق .

— نه‌یسه ، ضرورتده پك اعلا کیده‌جك .

خواجه زاده‌م ، باقالم ، برده تزمکندن چك .

— یرلی محصولنه بکزرمی دیسه‌م ؟...

— کندیسیدر .

— سن‌ده تیریاکی دکلسین‌یا ، پك اعلا یتیشیر .

— باباڭ اولسه‌یدی‌ده کورسه‌یدی ، ایشلك واردی .

— نه‌یی ؟

— چکدیکك مرداری .

— سومزدی ، أوت، بویله شیئی.

— نه‌یدی رحمتلیده ، لکن، او تمیزلك ، وای وای!

— آزیجق بکزه‌مش اولسه‌یدی‌یا مخدومی‌ده..

— آی؟

شو بابامدن نه‌م اکسیك ، هادی ، کوستر باقایم؟

— اما حدتلنه‌جکسه‌ڭ نه‌صوبم وار ، نه‌صابیم ؟

خواجه رحمتلی‌یه باق، اوغلنه باق، هی کیدی هی!...

— آما تکدیر ایدییورسین، جانم ایلکین آدامی..

بر سلام ویر باقلم، بویله سلامسزدمی ؟

— سلام علیکم.

— علیکم سلام..

باریشدق، یوزك کولسون آرتیق، امام.

— هله طور، اوفکه‌می تکمیلله‌یه‌یم..

— تکمیلله !

ذاتاً اکسیك بر او قالمشدی : خدایی سیلله.

— صانکه دوکسه‌م نه یاپارسین؟ خواجه‌یز بز، دوکرز..

کول بیتر عشق ایله اوردقمی ..

— ایناندم، جائز.

— پك جیلیز چیقدی بو «جائز»، دیمك ایمانك یوق؟

— دایاق «آمنت» ه کیردیسه، بنم قارنم طوق.

کول دکل، قیل بیله بیتمز صوپا آلتنده!

— هله !

— اویله اولسه‌یدی، شو قارشیکده‌کی یالچین کله،

فرق اولونمازدی قیزانلقده‌کی کوللکلردن !

بودایاق فصلی‌ده آچ قرننه بیلمم نردن ؟

طورکه چای دمله‌یه‌لم، نارکیله کلسین، کرم ایت.

— سویله کلسین، هادی، زحمتسه‌ده..

— وای خواجهم! وای کوزیمك نوری افندیم، بیورروك!
هانکی روزکاردر آتمان سزلری ؟... لطفاً اوطوروك .
متحسردك افندیم ، نه عنایت ! نه کرم !
اویمدك عفو ایدیکز..

— چوق یاشا .. لکن .. ویرەمم .
— بوتون استانبولك آغزنده کزن اللریکز ،
بزه ناز ایتمسه اولمازمی افندیم؟ ویریکز .
— دوکدیککك دیللره بیتدم ، سنی چوق سوزلو سنی!
آیده ، عالمده بر اولسون آرەمازسین کوسه‌کی .
بوحریف أولدیمی ، صاغ قالدیمی ، دیرلرده ، آیول،
بابا دوستیسەم اکر قالقوب آرارلر بر یول .
بوقسه یاشلانمایه کورسون ، آدامك حالی یامان...
نه فنا کونلره قالدق ، آمان اللهم آمان!
« نسل حاضر » دینیلن شی پك عجائب برشی :

بو اثر بر محاوره‌دن عبارتدرکه حرب عمومی ایچنده ، وقائع یاتمغیندن اول ، خواجه زاده‌نك صاری کوزلده‌کی أونده کچر. اشخاص محاوره شونلردر :

خواجه زاده	مرحوم خواجه طاهر افندینك اوغلی
کوسه امام	مرحوم خواجه طاهر افندینك شاکردلرندن
عاصم	کوسه امامك اوغلی
امین	خواجه زاده‌نك اوغلی

قارداشم فؤاد شمسی یه

محمد عاكف

صفحات

آلتنجی کتاب

عاصم

ایکنجی طبعی

استانبول
« کون دوغدی » مطبعه‌سی
۱۳٤۷ هـ - ۱۹۲۸ م